

Krzysztof Janus

Od klasztoru do browaru

Historia miejsca i przekształceń posesji
przy ul. Bernardyńskiej 15 w Lublinie

POLITECHNIKA
LUBELSKA

Lublin 2023

Od klasztoru do browaru

Historia miejsca i przekształceń posesji
przy ul. Bernardyńskiej 15 w Lublinie

Krzysztof Janus

Od klasztoru do browaru

Historia miejsca i przekształceń posesji
przy ul. Bernardyńskiej 15 w Lublinie

POLITECHNIKA
LUBELSKA
WYDAWNICTWO

Lublin 2023

Recenzenci:

prof. dr hab. arch. Maria Brykowska (Politechnika Warszawska)

dr hab. inż. arch. Mykola Bevz (Politechnika Lubelska)

Grafika na okładce autorstwa Krzysztofa Janusa – przygotowana na podstawie skanu 3D sklepienia prezbiterium

Publikacja wydana za zgodą Rektora Politechniki Lubelskiej

ISBN: 978-83-7947-580-3

Wydawca: Wydawnictwo Politechniki Lubelskiej

www.wpl.pollub.pl

ul. Nadbystrzycka 36C, 20-618 Lublin

tel. (81) 538-46-59

Druk: Agencja Reklamowa TOP Agnieszka Łuczak

www.agencjatop.pl

Elektroniczna wersja książki dostępna w Bibliotece Cyfrowej PL www.bc.pollub.pl
Książka udostępniona jest na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)

Nakład: 50 egz.

Spis treści

Streszczenie.....	7
Summary	8
Wstęp.....	9
1. Reformaci w Polsce	13
1.1. Informacje ogólne	13
1.2. Ogólne zasady kształtowania architektury konwentów	14
1.3. Klasztory reformatów na terenie Polski	16
1.4. Fotografie dawnych zespołów reformackich	22
2. Kościół i klasztor reformatów w Lublinie.....	39
2.1. Dzieje obiektu	39
2.1.1. Kalendarium	39
2.1.2. Pierwsza połowa XVII w.–1660 r.: dwory z ogrodami na Żmigrodzie przed funkcją klasztoru	41
2.1.3. Lata 1663–1818/1838: budowa i użytkowanie klasztoru Reformatów	42
2.1.4. Lata 1844–2001: adaptacja, przebudowa, rozbudowa zespołu klasztornego na browar	53
2.1.5. Okres usługowo-kulturowy po 2001 r.	76
2.2. Ryciny historyczne	77
2.2.1. Widoki	77
2.2.2. Kartografia i plany	97
2.2.3. Projekty.....	104
2.3. Analityczny opis obiektu i fazy przekształceń	137
2.3.1. Pierwsza połowa XVII w.–1660 r.: dwory z ogrodami na Żmigrodzie przed funkcją klasztoru	137
2.3.2. Lata 1663–1818/1838: budowa i użytkowanie klasztoru reformatów	140
2.3.3. Lata 1844–2001: adaptacja, przebudowa, rozbudowa zespołu klasztornego na browar.....	149
3. Zakończenie i wnioski	155
Bibliografia	159
Załączniki	163
1. Opis pożaru z 1720 r.	163
2. Oszacowanie zabudowań z 1817 r.	164
3. Prośba do prezydenta z 1839 r.	165
4. Oszacowanie zabudowań z 1840 r.	165
5. Oszacowanie zabudowań z 1839 r.	166
6. Lista imienna lokatorów z 1840 r.....	171

7. Protokół licytacji z 1843 r.	176
8. Pismo w sprawie przedłużenia dzierżawy dla wojska z 1844 r.	181
9. Pismo w sprawie ekshumacji pochówków z 1844 r.	182
10. Akt kupna/sprzedaży z 1844 r.	182
11. Oszacowanie zabudowań z 1846 r.	186
12. Szacunek szczegółowy zabudowań 1847 r.	195
13. Szacunek szczegółowy zabudowań z 1859 r.	204
14. Szacunek szczegółowy zabudowań z 1866 r.	215
15. Notatki ks. A. Wadowskiego dotyczące kościoła Reformatów z 1900 r.	217
16. Oszacowanie zabudowań z 1937 r.	220
17. Opis lokali mieszkalnych z 1937 r.	225
18. Opis nieruchomości przy ul. Wesołej 4 z 1937 r.	225

Od klasztoru do browaru. Historia miejsca i przekształceń posesji przy ul. Bernardyńskiej 15 w Lublinie

Streszczenie

Praca przedstawia skomplikowaną i bogatą historię zmian, jakie nastąpiły na terenie posesji przy ul. Bernardyńskiej 15 w Lublinie. Skupia się głównie na aspekcie historii i przekształceń architektonicznych w strukturze obiektów. Odnosi się również do kwestii własnościowych ukazanych w świetle ówczesnych realiów geopolitycznych i społecznych.

Najstarsze zabudowania, jakie udało się odnaleźć w strukturze obiektu, pochodzą z XVII w. i związane są z dworem Mikołaja Sapiehy Pobożnego. Nie wiadomo, czy Mikołaj kiedykolwiek mieszkał w tym obiekcie, pewne jest jednak, że w 1661 r. ziemia ta przekazana została reformatom. Oni to w ciągu kilkudziesięciu lat zbudowali obszerny klasztor z przylegającym do niego kościołem. Poza zabudowaniami zakon posiadał duży ogród i sad, a na terenach podmokłych niewielki staw. W niedużym przyklasztornym browarze zakonnicy warzyli piwo. Pod względem technologicznym reformaci szli z duchem czasu: np. w XVIII w. zaopatrywali kuchnię w bieżącą wodę za pomocą instalacji z rur miedzianych.

W wyniku dużej nieprzychylności rządzących po 180 latach bracia zmuszeni zostali do sprzedaży swojej własności na rzecz Karola Vettera, który zaadaptował klasztor i kościół na browar. Dzięki zastosowaniu technologii dolnej fermentacji Vetter dorobił się znacznego majątku, co przez następne trzy pokolenia stawiało jego rodzinę wśród najbogatszych lublinian.

Proces adaptacji i rozbudowy obiektu, rozpoczęty przez Karola Vettera, zakończył się w okresie powojennym, kiedy to zabudowano, rozbudowano, podbudowano lub nadbudowano niemalże każdą możliwą powierzchnię. Piwo było warzone w tym miejscu przez 160 lat, a zakończenie produkcji wynikało z przestarzałego systemu i tego, że pomieszczenia były przystosowane do technologii powstałej ponad 100 lat wcześniej. Ciekawostką jest fakt, że reformaci zaadaptowali – a wręcz wkomponowali – istniejący dwór w strukturę klasztoru bez jego wyburzenia. Podobnie postępował Vetter: zachował większość istniejących zabudowań, ich układ, wnętrza itp. W większości przypadków wprowadzał jedynie modyfikacje, takie jak nowe kondygnacje w kościele. Dzięki umieszczeniu pod sklepieniem kościoła magazynu słoju do dziś dotrwała kompletna polichromia łuku tęczowego.

Obecnie teren użytkowany jest przez browar Perła. W budynkach znajdują się przede wszystkim pomieszczenia biurowe, mieszkalne, hotel, restauracja, a na terenach zielonych odbywają się koncerty i wydarzenia kulturalne.

Słowa kluczowe: dwór Sapiehy, klasztor reformatów, browar Vettera, badania architektoniczne, ul. Bernardyńska 15, Lublin

From monastery to brewery. Place history and transformation of the possession at 15 Bernardyńska Street in Lublin

Summary

The work presents a difficult and rich history of changes that took place on the possession of Bernardyńska 15 in Lublin. It focuses mainly on the aspect of history and architectural transformations in the objects structure. It also refers to ownership issues in the light of the geo-political and social realities of the time.

The oldest buildings that have been found in the structure of the building come from the 17th century and are connected with the manor house of Mikołaj Sapieha. It is not known whether he lived in this building at all, but it is known that in 1661 the land was handed over to the reformers. They built a spacious monastery with church over the course of several dozen years. The convent, apart from buildings, had a large garden, an orchard and a small pond. They also brewed their beer in a small monastery brewery. In terms of technology, the reformers followed the times, in the 18th century they had, among other things, running water brought to the kitchen by means of copper pipes.

Due to the great hostility of the government, after 180 years, the monks were forced to sell their property to Karol Vetter, who converted the monastery and church into a brewery. Thanks to the use of bottom fermentation technology, he made a considerable fortune, which for the next three generations placed his family among the richest inhabitants of Lublin.

The process of adaptation and expansion of the facility started by Vetter ended in the post-war period, when almost every conceivable surface was built, extended, raised or extended. Beer was brewed in this place for 160 years, and the end of production was due to the outdated system and rooms adapted to the technology developed over 100 years earlier. An interesting fact is that the Reformers adapted and even incorporated the existing manor into the structure of the monastery, without demolishing it. Vetter acted in a similar way, keeping most of the existing buildings, their layout, interiors, etc. In most cases, he only introduced modifications like new storeys in the church, and thanks to the introduction of the malt warehouse, the complete polychrome of the rainbow arch has survived to this day. Currently, the area is used by the Perła brewery, but it mainly houses office and residential premises, a hotel, a restaurant, and concerts and cultural events are held in the green areas.

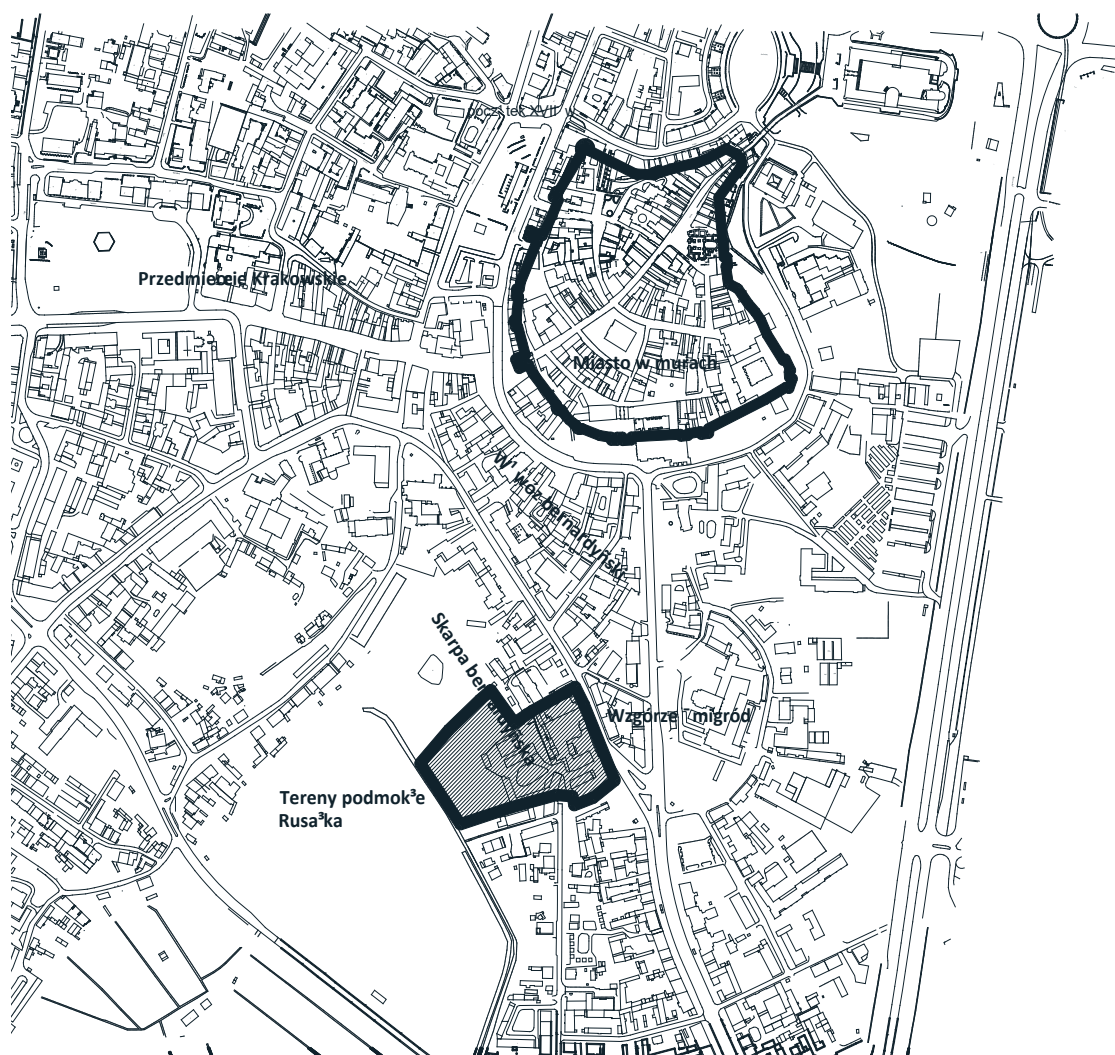
Keywords: manor house, Mikołaj Sapieha, Reformed Monastery, Vetter Brewery, architectural research, Bernardyńska 15, Lublin

Wstęp

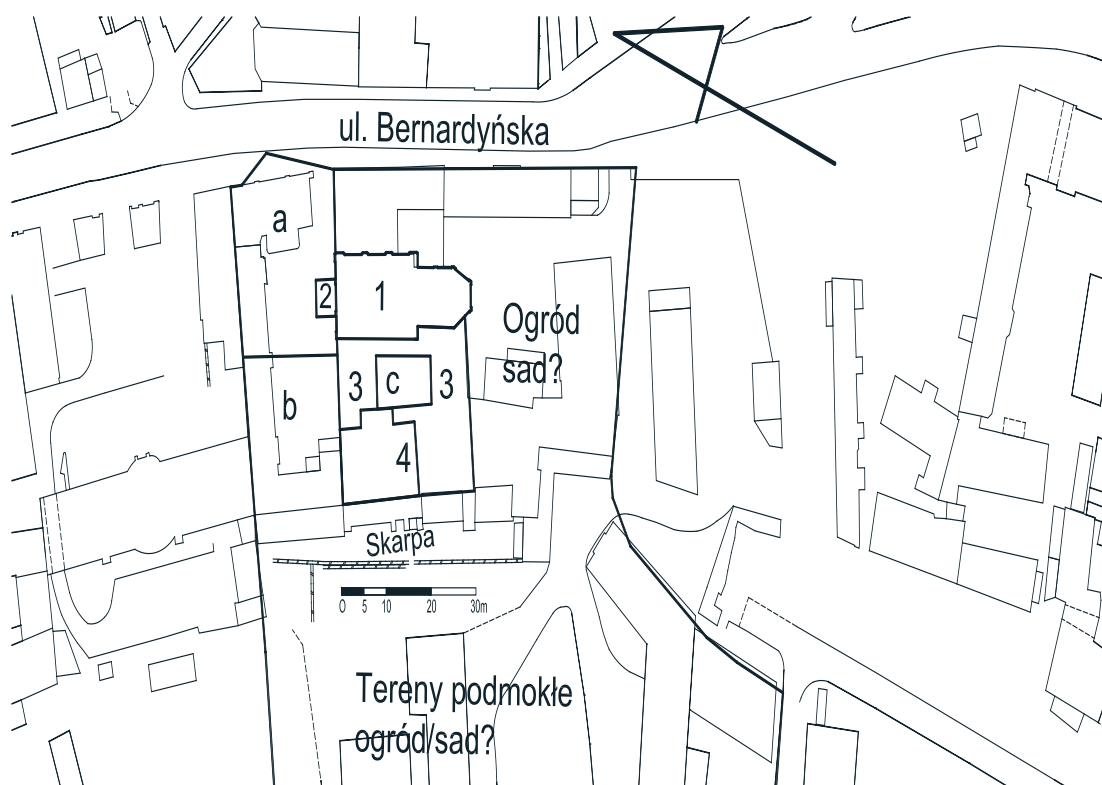
Reformaci to wewnętrzna frakcja Zakonu Braci Mniejszych – w Europie uformowała się w XVI w. na skutek licznych ruchów odnowy/reform w zakonie franciszkanów. W Polsce reformaci wyodrębnili się z bernardynów, nie stworzyli jednak odrębnego odłamu, ale pozostawali pod jurysdykcją generała całego zakonu. Pierwsza fundacja, która powstała w Pińczowie w 1606 r., funkcjonowała tylko rok, a pierwszy regularny klasztor Reformatów ufundowano w 1611 r. w Gliwicach (konwent lubelski był 30. utworzonym na terenie Polski). W 1897 r. papież zniósł wszelkie odrębności franciszkańskie i reformaci zostali rozwiązani.

Praca przedstawia skomplikowaną i bogatą historię zmian, jakie zaszły na terenie posesji przy ul. Bernardyńskiej 15 w Lublinie. Koncentruje się głównie na aspekcie architektury i przekształceń dokonanych w strukturze obiektów. Odnosi się również do kwestii własnościowych przy uwzględnieniu ówczesnych realiów geopolitycznych i społecznych.

Omawiana posesja znajduje się w Lublinie, poza obszarem jego historycznych murów, w dolnej części przedmieścia historycznie określanego „za bernardynami” (rys. 1). Zespół zlokalizowany został tuż przed wzgórzem Żmigród, na krawędzi skarpy od strony łąk Rusałka.

Rys. 1. Lokalizacja omawianego obiektu na tle murów obronnych historycznego Lublina; wyk. K. Janus

Rys. 2. Lokalizacja poszczególnych funkcji klasztornych na terenie działki (a – cmentarz i droga krzyżowa, b – podwórze gospodarcze, c – wirydarz, 1 – kościół św. Kazimierza, 2 – kruchta, 3 – klasztor, 4 – budynek dworu wkomponowanego w klasztor)

Najstarsze informacje na temat omawianej posesji pochodzą z początku XVII w. i wywodzą się ze źródeł pisanych. W XVI w. lub wcześniej na omawianym obszarze funkcjonowały łąki i ogrody należące do mieszczan. Nie wiadomo, co działo się w tym miejscu w okresie lokacji miasta i przed nią. Wiadomo natomiast, że w XVI i XVII w. na potrzeby okazjonalnego wykorzystania obiektów w trakcie sejmików i Trybunału Koronnego całe przedmieście przekształcono w dzielnicę rezydencjonalną. Z tego też okresu zachowały się relikty dworu, którego dokładny wygląd i układ nie został szczegółowo rozpoznany.

W 1661 r. dwór wraz z posiadłością przekazany został reformatom na rzecz utworzenia konwentu lubelskiego. Funkcja dworska została wówczas zmieniona na sakralną, a zabudowania wchłonięte przez nowo powstające budynki. Całe założenie powstało zgodnie z zasadami kształtowania klasztorów reformackich, które stanowiły, że zabudowania istniejące należy zachować i wykorzystać przy budowie nowego założenia. Wiadomo, że w przypadku Lublina zasadę tę respektowano (co potwierdzają ostatnie badania), nie udało się jednak potwierdzić, czy do tego miasta oddelegowano braci z odpowiednim doświadczeniem do realizacji poszczególnych części zadania, co było zwyczajem konwentu.

W XVIII w. obiekt znajdował się na działce o powierzchni około 2,5 ha. Świątynia przylegała do klasztoru zlokalizowanego na dużym spadku terenu. Zgodnie z regułą reformatów przed wejściem do kościoła i klasztoru znajdowała się droga krzyżowa, zlokalizowana we wnękach muru, oraz cmentarz – u reformatów chowano osoby świeckie o różnej proveniencji, zarówno zajmujące ważne stanowiska państwowe, jak i przypadkowe, dokonywano również pochówków zbiorowych. Bracia stosowali nowoczesne technologie, mieli m.in. nowoczesny browar oraz in-

stalację z rur miedzianych doprowadzającą bieżącą wodę do kuchni. Słynęli z żarliwych kazań głoszonych lokalnie, i na wyjazdach. Kazania te nie zawsze jednak były zgodne z doktryną polityczną władz świeckich, co znacznie przyczyniło się do wymuszonego upadku lubelskiego konwentu reformatów i przejęcia obiektów przez miasto.

Zaraz po opuszczeniu klasztoru przez reformatów władze planowały przenieść tu siostry wizytki, których klasztor został zajęty przez wojsko, jednak ostatecznie zamiast nich przeniesiono tu bonifratrów. Kilka lat później ówczesna administracja rządowa wymusiła na reformatach wystawienie zespołu na publiczną licytację. W związku z brakiem zainteresowanych kupnem nieużytkowany obiekt podupadał, a dodatkowo został zasiedlony przez bezdomnych. Dopiero w 1844 r. cały zespół kupił z wolnej ręki Karol Vetter, który postanowił przekształcić go na obiekt przemysłowy. W stosunkowo krótkim czasie przeniósł pozostałe po braciach wyposażenie do sąsiednich klasztorów, pochówki z krypt i cmentarza ekshumowano na cmentarz przy ul. Lipowej, a remont i przebudowa zabudowań klasztornych postępowała bardzo szybko.

Pierwszą działalnością produkcyjną w nowo wyremontowanym klasztorze było wytwórstwo mydła (choć nie wiadomo, czy Vetter był producentem, czy tylko wynajmował pomieszczenia) i trunków wysokoprocentowych. Piwo dolnej fermentacji zaczęto produkować dopiero po wyremontowaniu kościoła, a raczej po ukończeniu ekshumacji krypt i cmentarza.

Adaptacja kościoła do nowej funkcji polegała na wstawieniu czterech dodatkowych kondygnacji i dostosowaniu całego obiektu na potrzeby produkcji piwa (do dziś zachowały się nawet polichromie łuku tęczowego z okresu sakralnego, mimo iż Vetter przeprowadził przez niego potężny trzon kominowy).

Karol Vetter wraz z rodziną zamieszkał w części zachodniego skrzydła dawnego klasztoru, skąd miał oko na cały zakład. Nowy właściciel dorobił się znacznych kwot na produkcji piwa dolnej fermentacji, które w owym czasie dopiero zaczęło podbijać rynek.

Podobnie jak reformaci, Vetter stosował innowacyjne technologie. W 1866 r. wykorzystywał cement portlandzki i stropy na belkach stalowych oraz nowoczesne maszyny parowe. Jego dzieło było kontynuowane przez synów, którzy zmarli bezpotomnie. W okresie przemysłowym posesja została rozbudowana, obudowana i nadbudowana do granic możliwości. Budynki powstawały na terenach podmokłych, browar wchłonął nawet część ul. Wesołej, powodując zamknięcie jej ciągłości.

Rozpoczętego w latach 50. XIX w. procesu rozbudowy, modyfikacji produkcji i samych zabudowań nie przerwały nawet wojny, a jego forma zmieniła się dopiero po zatrzymaniu produkcji piwa w 2001 r. Zmieniono wówczas funkcję obiektu na administracyjną, biurową i ogólnie pojętą kulturalną. Na jego obszarze znajduje się hotel, pijalnia piwa, restauracja, kino letnie itp. Na terenach zielonych odbywają się liczne wydarzenia kulturalne (koncerty, wystawy, wydarzenia plenerowe itp.). Dzięki temu ta część Lublina nie tylko nie ulega zapomnieniu, ale też rozwija się i wpływa na rozwój okolicznych terenów miasta.

Podstawę źródłową pracy stanowiły archiwalia, które po części zostały opracowane, ale dodatkowo autor wykonał kwerendę, która dostarczyła pokaźnej ilości materiału umożliwiającego prześledzenie dokładnych zmian, jakie zaszły na posesji przy ul. Bernardyńskiej 15. Poza materiałem archiwalnym pracę oparto na szeregu badań, takich jak: badania konserwatora dzieł sztuki, ekspertyzy techniczne, badania archeologiczne i opracowane przez autora badania architektoniczne, georadarowe czy geotechniczne.

Celem pracy było zebranie i usystematyzowanie wiedzy o początkach założenia, jego przekształcaniach, a także określenie zachowanej substancji zabytkowej.

1. Reformaci w Polsce

Ze względu na brak pełnej wiedzy o wystroju i układzie omawianego kościoła i klasztoru w rozdziale 1 przedstawiono kilka przykładów budownictwa reformackiego w Polsce, które są najbardziej zbliżone do reguły i przepisów zakonnych, oraz podstawowe zasady kształtowania architektury reformackiej.

1.1. Informacje ogólne

Powstanie zakonu reformatów w Europie i Polsce związane było z ruchami reformistycznymi w Zakonie Braci Mniejszych w XVI i XVII w.¹ Idea ruchu reformackiego związana jest głównie z Estebenem Moliną, obserwantem związanym z klasztorem Fonte Colombo². Początkowo nowy zakon rozwijał się z problemami, ale w 1680 r. należało do niego 11 400 zakonników, liczył 34 prowincje i miał 600 domów zakonnych³. Reformaci stworzyli zatem oddzielne struktury administracyjne: kustodie i prowincje, jak również swoje ustawodawstwo. Przyjęty ustrój nie wprowadził jednak oddzielnego zakonu, ale podobnie jak np. bernardyni, franciszkanie konwentualni, kapucyni, reformaci podlegali jurysdykcji wspólnego generała.

Początki reformatów na terenie Polski były stosunkowo trudne. Pionierem reform był bernardyn Gabriel z Grudka. Już w 1607 r. w Pińczowie wyodrębniła się pewna grupa zwolenników ruchu reformistycznego⁴, która w wyniku działań bernardynów została zmuszona do opuszczenia Polski. Pierwszy klasztor drewniany w Polsce reformaci wybudowali w 1611 r. przy kościele św. Krzyża w Gliwicach. Dopiero w 1621 r. papież Grzegorz XV wydał dekret, który umożliwił wprowadzenie reformatów do Polski, zezwolił na to również król Zygmunt III. Rok później utworzono konwenty w Osieczynie, Zakliczynie i Miejskiej Górze. W 1623 r. powstały klasztory w Warszawie i Wieliczce, a 3 czerwca tegoż roku dwie kustodie: małopolska pw. Matki Bożej Anielskiej i wielkopolska pw. św. Antoniego Padewskiego.

Liczba konwentów reformackich na terenie Polski rosła bardzo szybko i już w 1633 r. było ich 21. W 1634 r. wizytator generalny o. Michał z Cassentino zmusił jednak reformatów do włączenia się w szeregi bernardynów, co wykluczało możliwość prowadzenia przez tych pierwszych jakiegokolwiek działalności. Po trzech latach, w 1639 r., papież Urban XVIII umożliwił im swobodny rozwój i niezależność, a kustodię małopolską i wielkopolską podniósł do statusu prowincji⁵. Ekspansja reformatów znów nabrała tempa. Do 1660 r. na terenie obu polskich prowincji istniały już 32 konwenty, a do 1700 r. liczba ta wzrosła do 45. W XVIII w. powstało ich jeszcze 19, w XIX w. zaś kolejne 10. W 1746 r. założono nową kustodię – ruską pw. Matki Boskiej Bolesnej, która w 1763 r. podniesiono do rangi prowincji, a w 1750 r. utworzono prowincję pruską⁶. Liczby te mogłyby być jeszcze większe, ale nie każdy nowo powstały konwent się utrzymywał (np. Raków czy Koszyce). Problemem przy tak intensywnej ekspansji zakonu

¹ A. Błachut, *Mapa klasztorów reformackich prowincji wielkopolskiej i małopolskiej z 1718 roku*, „Folia Historica Cracoviensia” 2004, t. 10, s. 41.

² J. Wiesiołowski, S. Tomczak, G. Wiśniowski, *Kronika reformatów Poznańskich*, Poznań 2006, s. 2.

³ Tamże, s. 3.

⁴ Ł. Finta, *Zakon ojców franciszkanów reformatów w Lublinie*, <https://teatrnn.pl/leksykon/artykuly/zakon-ojcow-franciszkanow-reformatow-w-lublinie-historia-zakonu/> [dostęp: 25.10.2021].

⁵ A. Błachut, *Budownictwo małopolskiej prowincji reformatów w XVII wieku w świetle ustawodawstwa zakonnego*, „Kwartalnik Architektura i Budownictwo” 1979, t. 2, s. 126.

⁶ J. Wiesiołowski, S. Tomczak, G. Wiśniowski, dz. cyt., s. 8.

nie był brak fundatorów czy darczyńców, lecz niewystarczająca liczba powołań i braci, którzy byliby w stanie zasiedlić każdą nowo powstającą placówkę. Z tego powodu zakon zrezygnował z erekcji wielu fundacji.

Dynamiczny rozwój zakonu trwał do przełomu XVIII i XIX w., kiedy to Polska utraciła niepodległość, a sytuacja polityczno-gospodarcza utrudniała funkcjonowanie państwa, zmniejszała się również liczba darczyńców i donacji. W wyniku represji w 1864 r. większość klasztorów została zlikwidowana, sami bracia natomiast wyjechali poza granice naszego kraju. 4 października 1897 r. papież Leon XIII konstytucją apostolską *Felicitate quadam* zniósł wszystkie odrębności w Zakonie Braci Mniejszych, co oznaczało zniesienie podziału zakonu na różne wewnętrzne frakcje i wprowadzenie jednolitego ustawodawstwa dla całej wspólnoty franciszkańskiej. Wspólnoty takie jak reformaci zostały tym samym „wchłonięte” przez zakon.

1.2. Ogólne zasady kształtowania architektury konwentów

Procedura tworzenia nowego konwentu reformatów była stosunkowo prosta i w miarę dobrze opisana. W pierwszej kolejności musiał znaleźć się fundator, który „zapraszał” reformatów na dane miejsce i oferował im ziemię pod nowy konwent. Jeżeli kapituła wyraziła zgodę, fundator mógł rozpocząć finansowanie budowy. Wiadomo jednak, że nie zawsze udawało się tę procedurę zachować. W praktyce najczęściej kto inny był fundatorem klasztoru, a kto inny przekazywał ziemię i pierwsze zabudowania. Zdarzało się, że bracia sami szukali miejsca pod nowy konwent⁷.

Reguły dotyczące kształtowania architektury i układu przestrzennego konwentów reformackich wprawdzie zmieniały się na tle wieków, ale zawsze opierały się na podstawowych zasadach głoszonych przez św. Franciszka, czyli ogólnie pojętej skromności i ubóstwie: „tak aby nie wyróżniały się niczym szczególnym ani wewnątrz, ani na zewnątrz, lub czymś kosztownym i okazałym”⁸. Z reguł i konstytucji zakonnych jasno wynikało, że preferowane są zabudowania drewniane (ze względu na koszt) – reguła ta nie była jednak powszechnie przestrzegana, najpewniej ze względu na trwałość i zagrożenie pożarowe budynków. Na terenie przyszłego konwentu nie mogło znajdować się nic, co mogło przynosić stały dochód: lasy, stawy itp. Dodatkowo w początkowym okresie zalecano lokalizację klasztorów przy obiektach „innowierczych” – zborach kalwińskich czy arianckich. Budynki miały być finansowane przez darczyńców – najczęściej była to jedna osoba, która mimo swego wkładu finansowego nie mogła mieć zbyt dużego wpływu na wygląd zabudowań, szatę zewnętrzną czy wystrój wnętrza⁹. Zdarzało się również, że nie każda oferta była przez reformatów przyjmowana¹⁰.

Projekt klasztoru (sporządzany najczęściej przez miejscowego architekta) i lokalizację nowej fundacji, na którą musiały wyrazić zgodę władze świeckie i sąsiadujące konwenty (nie tylko reformackie), zatwierdzała kapituła generalna. Przed rozpoczęciem budowy wysyłano zazwy-

⁷ Do Lwowa i Przemyśla delegowano o. Bonawenturę, który miał znaleźć miejsce na konwent. Udało mu się to w Przemyśle, a ziemię z budynkami drewnianymi na przedmieściu przekazał Piotr Ciecieszewski z małżonką.

⁸ A. Błachut, *Architektura zespołów klasztornych reformatów małopolskich w XVII wieku*, „Kwartalnik Architektura i Budownictwo” 1979, t. 3, s. 236.

⁹ Reguła ta nie zawsze była przestrzegana, co widzimy na przykładzie klasztoru w Solcu czy Lublinie.

¹⁰ Nie przyjęta została np. fundacja w Łokaczu na Wołyniu z powodu zbyt dużej odległości. A. J. Błachut, *Realizacje architektoniczne Pawła Fontany dla reformatów Małopolskich*, [w:] *Podług nieba i zwyczaju polskiego. Studia z historii architektury sztuki i kultury ofiarowane Adamowi Miłobędzkiemu*, red. Bania Z. i in., Warszawa 1988, s. 317.

czaj dwóch mnichów, którzy nadzorowali prace organizacyjne i fabrykę¹¹. Jeżeli bracia nie mieli gdzie mieszkać, wznosili tymczasowe budynki drewniane. Gdy budowę już realizowano, z różnych klasztorów zakonu wysyłano tam braci o odpowiednich umiejętnościach: budowniczych, malarzy, rzeźbiarzy, zegarmistrzów, złotników itp. Pracami budowlanymi i wykończeniowymi zajmowali się zatem często sami reformaci.

Zgodnie z podstawowymi wytycznymi reformatów klasztor i kościół miały charakteryzować się skromnością i prostotą formy. Klasztor składał się z trzech skrzydeł przylegających do budynku kościoła, zamykając otoczony korytarzami wirydarz, na którym znajdowała się studnia. Z założenia korytarz miał mieć 3 łokcie szerokości (około 170 cm), parter wysokość 5–6 łokci¹² (2,9–3,5 m), a piętro 4 (2,3 m). Na parterze znajdowały się pomieszczenia o funkcjach ogólnych i pomocniczych (ryc. 1–3). W skrzydle równoległym do kościoła najczęściej umieszczano kuchnię, spiżarnię, zaplecze kuchenne i refektarz. W skrzydle frontowym – furtę, rozmównicę i kaplicę z infirmerią. W skrzydle przy prezbiterium – zakrystię, celę dla kaznodziei (czasem na piętrze) i składzik na „sprzęta” kościelne (skarbiec)¹³. Na piętrze (ryc. 3) znajdowały się cele dla braci w układzie dwutraktowym z centralnym korytarzem, czasem biblioteka, krawczarnia, wstlarnia, cela dla gwardiana i karcer¹⁴. Pomieszczenia miały być skromne, wręcz spartańskie, nie zawsze ogrzewane; wyposażenie cel minimalne – bracia spali w prostych łóżkach, bez pościeli. Zakładano, że klasztor przeznaczony był dla 12–30 braci. Jedynym większym pomieszczeniem, jakie dopuszczała reguła, był refektarz (podobnie jak inne zasada ta nie zawsze była przestrzegana). Zdarzały się znaczące odstępstwa, jak np. w Solcu czy Krakowie, polegające na dodaniu do klasztoru pomieszczeń dla fundatora, które stanowiły prywatne komnaty przypominające bardziej układ dworu niż klasztoru¹⁵. Elewacje budynków miały mieć prosty układ, bez artykulacji, podziały pionowe powinny być tworzone jedynie układem okien, podziały poziome – gzymsem koronującym i niekiedy cokołem. Jako budynek wzorcowy władze prowincji zalecały klasztor w Stopnicy, który powstał w 1638 r.

Kościół powinien być budynkiem jednonawowym z nawą o wymiarach 24–30 łokci (13,8–17,3 m) na 15–18 łokci (8,6–10,4 m)¹⁶ oraz proporcjonalnym do niego prezbiterium. Przy świątyni nie mogły znajdować się wieże, dzwony umieszczano najczęściej w sygnaturce dachu nawy¹⁷. Budynek kościoła był zazwyczaj trójprzęsłowy z prostym podziałem na elewacji i we wnętrzu. Zgodnie z regułą nie powinno w nim być chóru muzycznego i organów, wiadomo jednak, że już w XVII w. nakaz ten nie był przestrzegany. W nawie znajdowały się ołtarze (cztery lub sześć, zwykle we wnękach) wykonane z drewna bejcowanego¹⁸. Ołtarz główny – także drewniany – oddzielał część nawy i prezbiterium w połowie pierwszego przęsła¹⁹. W centrum ołtarza głównego umieszczano krzyż, po bokach zaś postacie Matki Bożej i Jana Apostoła. W pre-

¹¹ Fabryka – proces przygotowania elementów i materiałów przed rozpoczęciem budowy, trwający aż do jej zakończenia.

¹² A. Błachut, *Budownictwo...*, s. 135.

¹³ Tenże, *Architektura...*, s. 237.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Z. Bania, „(...) *Pro sua commoditate et recollecione certa habitacula* (...)” – *Po co księciu Krzysztofowi Zbaraskiemu cele w klasztorze reformatów w Solcu?*, „*Pietas et Studium*” 2014, t. 5, s. 132.

¹⁶ Tamże, s. 135.

¹⁷ Od tych zasad nie było wyjątków.

¹⁸ Ołtarze miały być skromne, wykonane z dębu, bez malowania i złocień, w pewnym momencie zakazano nawet stosowania słupów. Jedyne znany ołtarz wykonany z piaskowca znajduje się w Solcu.

¹⁹ A. Błachut, *Architektura...*, s. 233.

zbiterium znajdowały się wejścia do korytarza klasztornego, zarówno ze strony części świeckiej, jak i klasztornej.

Kościół lubelski był obiektem wzorcowym, według którego budowano późniejsze świątynie reformackie, z tym wyjątkiem, że prezbiterium miało być zamknięte ścianą płaską, a nie wielobocznie.

1.3. Klasztory reformatów na terenie Polski

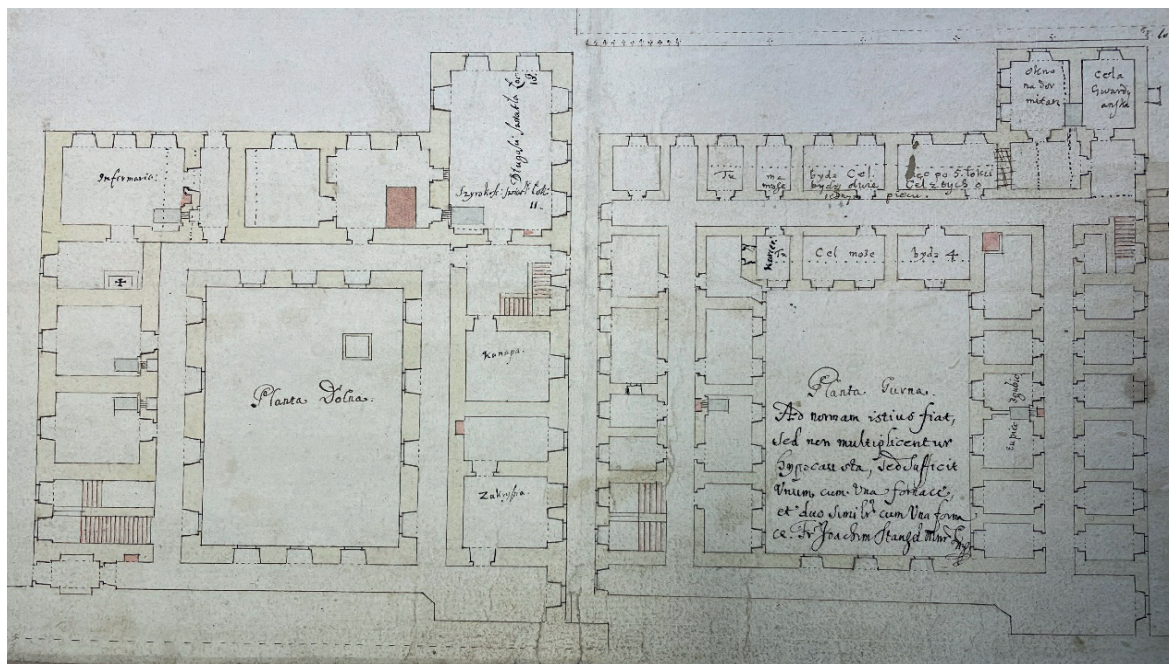
Rozwój sieci reformackiej na terenie Polski postępował bardzo szybko. Najwięcej klasztorów powstało w XVII w., niewiele mniej w XVIII w., a XIX stulecie przyniosło znaczące spowolnienie rozwoju, co było związane z ogólną sytuacją geopolityczną. W wyniku represji po powstaniu styczniowym i listopadowym skasowano 32 konwenty. Większość zespołów zachowała przynajmniej funkcję sakralną kościoła, a pozostałe części przekształcano m.in. w mieszkania, koszary wojskowe, browar oraz więzienia. Funkcję przemysłową uzyskał tylko klasztor w Lublinie. Do dziś 36 zespołów zajmowanych jest przez klasztory, w tym 29 przez OFM, 8 zespołów rozebrano lub zostało zniszczonych, pozostałe – poza kilkoma szkołami, więzieniem i browarem – pełnią funkcje sakralne (kościół parafialne, filialne, ale i cerkwie). Większość klasztorów na Ukrainie ulega stopniowemu, ale postępującemu rozkładowi. Nowe fundacje po 1864 r. praktycznie w każdym przypadku zajmowały klasztory przyznane przez władze. Nie prowadzono w tym czasie akcji budowlanych. Poniżej przedstawiono ryciny zwierające rzuty parteru i piętra z lokalizacją układu i rozmieszczeniem funkcji klasztornych. Przedstawione rzuty ukazują zarówno projektowane obiekty (Ryc. 1–3), czy stan istniejący. Dodatkowo przedstawiono wybrane budynki w stanie istniejącym. Większość obiektów na terenie Polski zachowała się po dziś dzień, na terenie Ukrainy obiekty opuszczone tuż po 1944 r. dotrwały do dziś w stanie ruiny lub nie pozostało po nich nic (choć zdarzają się przykłady odbudowy obiektów, jak np. w Buczkowcach).

Tabela 1. Zestawienie obiektów zajmowanych przez reformatów od okresu powstania zgromadzenia (wytluszczone drukiem oznaczono pozostające we własności OFM)

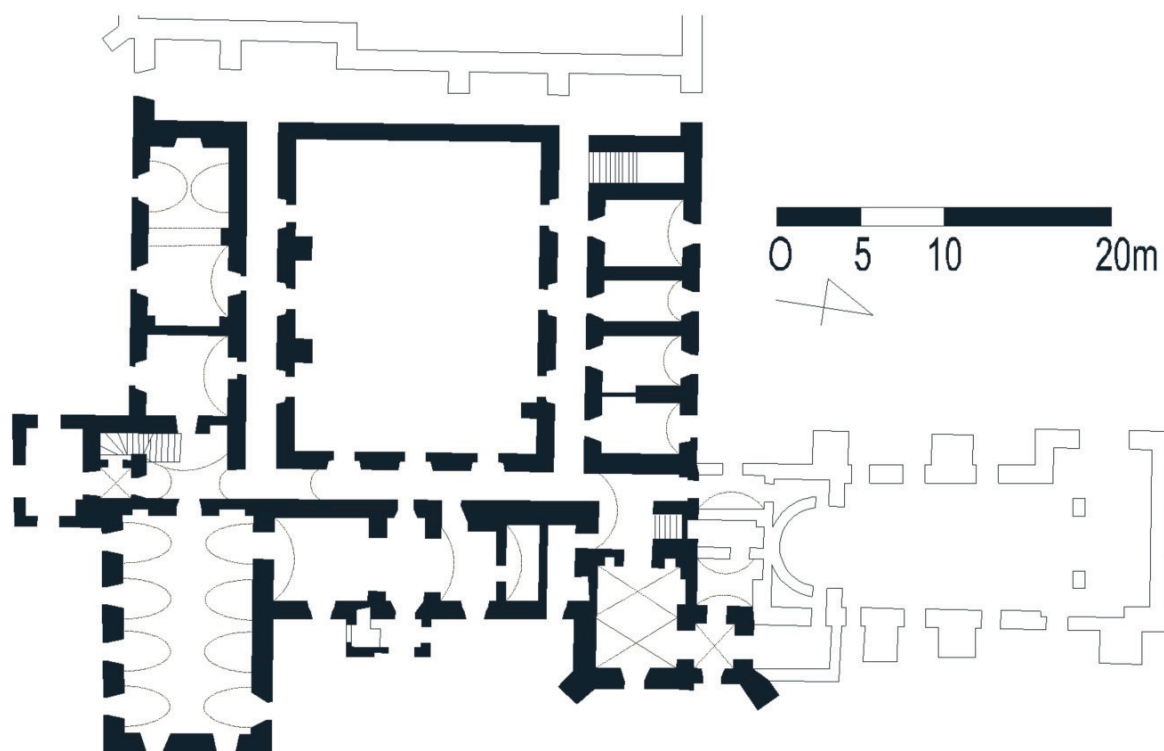
Lp.	Miejscowość	Okres powstania konwentu	Obecna funkcja	Data kasaty
1	Gliwice	1611	kościół/szkoła	1810
2	Miejska Góra (Goruszki)	1622	klasztor	
3	Osieczna	1622		
4	Zakliczyn	1622		
5	Warszawa – św. Antoni	1623		
6	Wieliczka	1623		
7	Biecz	1624		
8	Kraków – św. Kazimierz	1624		
9	Łąki Bratiańskie	1624	nieistniejący	
10	Włocławek	1625		
11	Brzeziny Łódzkie	1627		
12	Kazimierz Dolny	1627		
13	Łabiszyn	1627	kościół	1829

Lp.	Miejscowość	Okres powstania konwentu	Obecna funkcja	Data kasaty
14	Solec	1627	kościół	1864
15	Lwów – św. Roch	1628		
16	Konin	1629		
17	Przemyśl	1629		
18	Wieluń	1629		
19	Kalisz	1631	kościół/klasztór Nazaretanek	1864
20	Pakość	1631		
21	Stopnica	1633		
22	Raków	1641	kościół/brak klasztoru	
23	Toruń-Podgórze	1644	franciszkanie od 1897 r.	1832
24	Koszyce	1647		
25	Wejherowo	1647		
26	Pułtusk	1648	kościół/więzienie	
27	Lutomirsk	1650	kościół/klasztór Salezjanów	1864
28	Góra św. Anny	1655		
29	Poznań-Śródka	1657	szpital/szkoła	1804
30	Lublin	1660	browar	1864
31	Woźniki	1660		
32	Szczawin	1661	kościół	
33	Rawicz	1663	nieistniejący/w jego miejscu więzienie	1818
34	Gdańsk-Chełm	1666		
35	Biała Podlaska	1667	cerkiew/kościół	1866
36	Węgrów	1668	kościół	1864
37	Sandomierz	1672	kościół	1864
38	Zamość	1672	kościół/klasztór rozebrano	1802
39	Szamotuły	1676	kościół/szkoła/mieszkania	1839
40	Dzierżgoń	1678	kościół/szkoła/mieszkania	
41	Barcin	1679		
42	Pińczów	1683		
43	Miedniewice	1686	franciszkanie	1864
44	Kęty	1699		
45	Jarosław	1700		
46	Rzeszów	1709	kościół	XIX w.
47	Rawa Ruska	1725	stopniowo niszczeje	
48	Boćki	1726	kościół/klasztór rozebrano	1832
49	Sądowa Wosznia	1727		
50	Chełm Lubelski	1737	kościół	1864
51	Pilica-Biskupice	1739		
52	Krzemieniec	1744	klasztór prawosławny	1864
53	Włodzimierz Wołyński	1744		

Lp.	Miejscowość	Okres powstania konwentu	Obecna funkcja	Data kasaty
54	Dederkały Wielkie	1748	rozebrany	
55	Złoczów	1748		
56	Grudziądz	1749	więzienie	1831
57	Siennica	1750	parafia	1864
58	Brodnica	1751		
59	Kryłów	1753	rozebrany	
60	Płock	1754	kościół	1864
61	Bukaczowce	1757	odbudowany	1807
62	Zaręby Kościelne	1765	kościół	1864
63	Żorniszczce	1766		
64	Żuromin	1778	kościół	1865
65	Chocz	1823	franciszkanie	1864
66	Smolany	1838	kościół	
67	Poznań – Boże Ciało	1856	reformaci 1855–1875, obecnie kościół	
68	Bysławek	1857	benedyktynki/reformaci/szarytki	
69	Jędrzejów	1857		1864
70	Rytwiany	1860	przejęli klasztor po kamedułach	
71	Wronki	1868		
72	Wysokie Koło	1870	przejęli klasztor po dominikanach	
73	Zamarte	1870	przejęli klasztor po karmelitach	1875
74	Lwów – św. Rodzina	1896	cerkiew	
75	Wicyń	1896		
76	Kraków-Bronowice	1909		
77	Dursztyn	1933		
78	Kraków-Azory	1938		
79	Gdańsk-Nowy Port	1946		
80	Warszawa-Mokotów	1947		
81	Pilica-Górka	1948		

Ryc. 3. Projekt klasztoru Reformatów w Zamościu (po lewej parter, po prawej piętro), M. Link – około 1683 r.;
A. Błachut, *Zespoły kościelno-klasztorne reformatów prowincji małopolskiej i ruskiej w XVIII wieku*,
„Rocznik Historii Sztuki” 2005, t. 30, s. 198

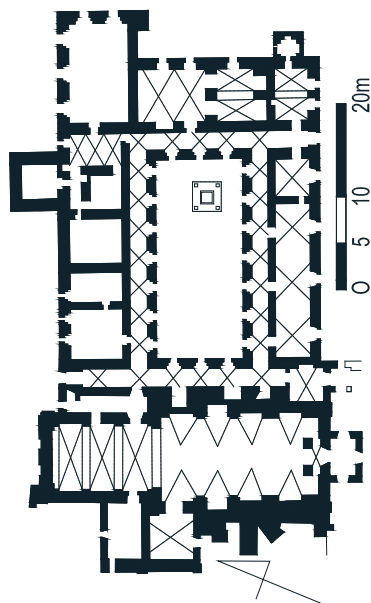
Rys. 3. Próba rekonstrukcji układu parteru klasztoru w Stopnicy jako wzorca dla później powstających; wyk. K. Janus

Rys. 4. Próba rekonstrukcji układu parteru konwentu reformatów w Lublinie z końca XVII w.; wyk. K. Janus

Ryc. 4. Rzut kościoła i klasztoru w Białej Podlaskiej (stan istniejący); <http://www.antoni-kapucyni.pl/historia-kosciola-i-klasztoru/> [dostęp: 25.10.2021]

Rys. 5. Rzut parteru kościoła i klasztoru poreformackiego w Kazimierzu Dolnym (stan istniejący), przerysował na podstawie Białej karty, K. Janus

1.4. Fotografie dawnych zespołów reformackich

Ryc. 5. Wnętrze kościoła Reformatów w Rawie Ruskiej w okresie międzywojennym; <https://polona.pl/item/wnetrze-kosciola-reformatow-w-rawie-ruskiej,MTkzNTgxNDk/> [dostęp: 25.10.2021]

Ryc. 6. Wnętrze kościoła reformackiego w Rawie Ruskiej – 2005 r.; <https://kresy24.pl/wp> [dostęp: 25.10.2021]

Ryc. 7. Wnętrze kościoła poreformackiego w Kaliszu – około 1920 r.; <https://audiovis.nac.gov.pl/obraz/106772:1/> [dostęp: 25.10.2021]

Fot. 1. Wnętrze kościoła poreformackiego w Kętach – 2014 r.; fot. K. Janus

Ryc. 8. Wnętrze kościoła poreformackiego w Kętach; https://muzeum.kety.pl/strona_old/img/w-z/18d.jpg
[dostęp: 25.10.2021]

Ryc. 9. Wirydarz ze studnią dawnego klasztoru Reformatów w Kazimierzu Dolnym; fot. K. Janus, 2023 r.

Ryc. 10. Korytarz wirydarza dawnego klasztoru reformatów w Kazimierzu Dolnym; fot. K. Janus, 2023 r.

Ryc. 11. Korytarz wirydarza dawnego klasztoru reformatów w Kazimierzu Dolnym; fot. K. Janus, 2023 r.

Fot. 2. Wnętrze dawnego kościoła reformatów w Kazimierzu Dolnym (widok na chór) – 2015 r.; fot. K. Janus

Fot. 3. Wnętrze dawnego kościoła Reformatów w Kazimierzu Dolnym (widok na ołtarz) – 2015 r.; fot. K. Janus

Fot. 4. Wnętrze dawnego kościoła Reformatów w Kazimierzu Dolnym (widok na ołtarz) – 2015 r.; fot. K. Janus

Fot. 5. Droga krzyżowa dawnego zespołu poreformackiego w Kazimierzu Dolnym – 2015 r.; fot. K. Janus

Fot. 6. Kościół poreformacki w Płocku – 2012 r.; fot. K. Janus

Fot. 7. Budynek klasztoru, droga krzyżowa zespołu poreformackiego we Włocławku – 2012 r.; fot. K. Janus

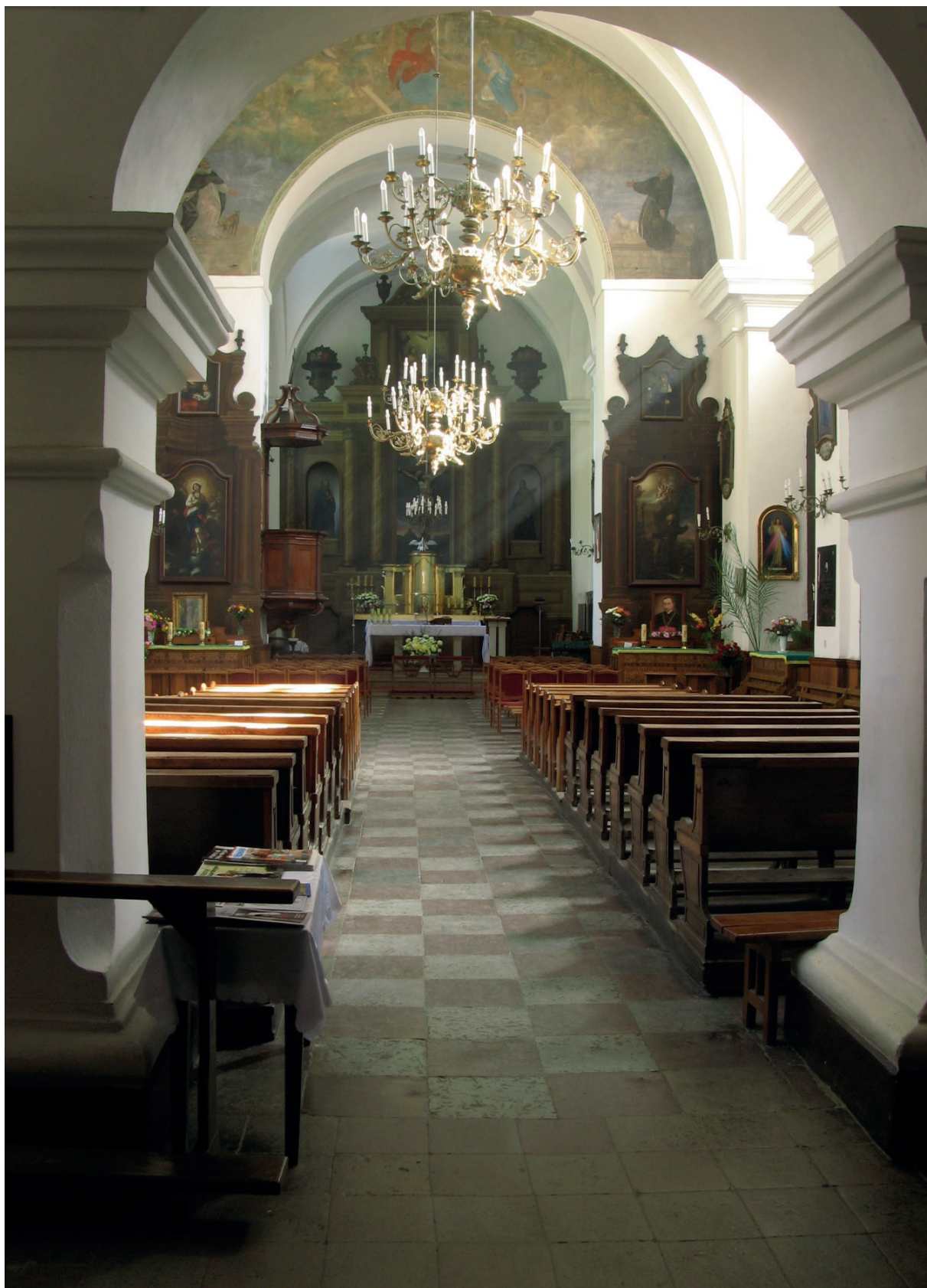
Fot. 8. Budynek klasztoru poreformackiego we Włocławku – 2012 r.; fot. K. Janus

Fot. 9. Kościół i klasztor poreformacki we Włocławku – 2012 r.; fot. K. Janus

Fot. 10. Wnętrze kościoła we Włocławku – 2012 r.; fot. K. Janus

Fot. 11. Wnętrze kościoła poreformackiego w Sandomierzu – 2017 r.; fot. K. Janus

Fot. 12. Wnętrze kościoła poreformackiego w Sandomierzu – 2012 r.; fot. K. Janus

Fot. 13. Kościół poreformacki w Sandomierzu – 2012 r.; fot. K. Janus

Fot. 14. Kościół poreformacki w Sandomierzu – 2012 r.; fot. K. Janus

Fot. 15. Kościół poreformacki w Rzeszowie – 2016 r.; fot. K. Janus

Fot. 16. Fragment polichromii nad łukiem tęczowym kościoła poreformackiego w Rzeszowie (św. Dominik z psem oświetlającym drogę pochodnią) – 2016 r.; fot. K. Janus

Fot. 17. Klasztor poreformacki w Poznaniu – 2016 r.; fot. K. Janus

Fot. 18. Elewacja kościoła poreformackiego w Poznaniu – 2016 r.; fot. K. Janus

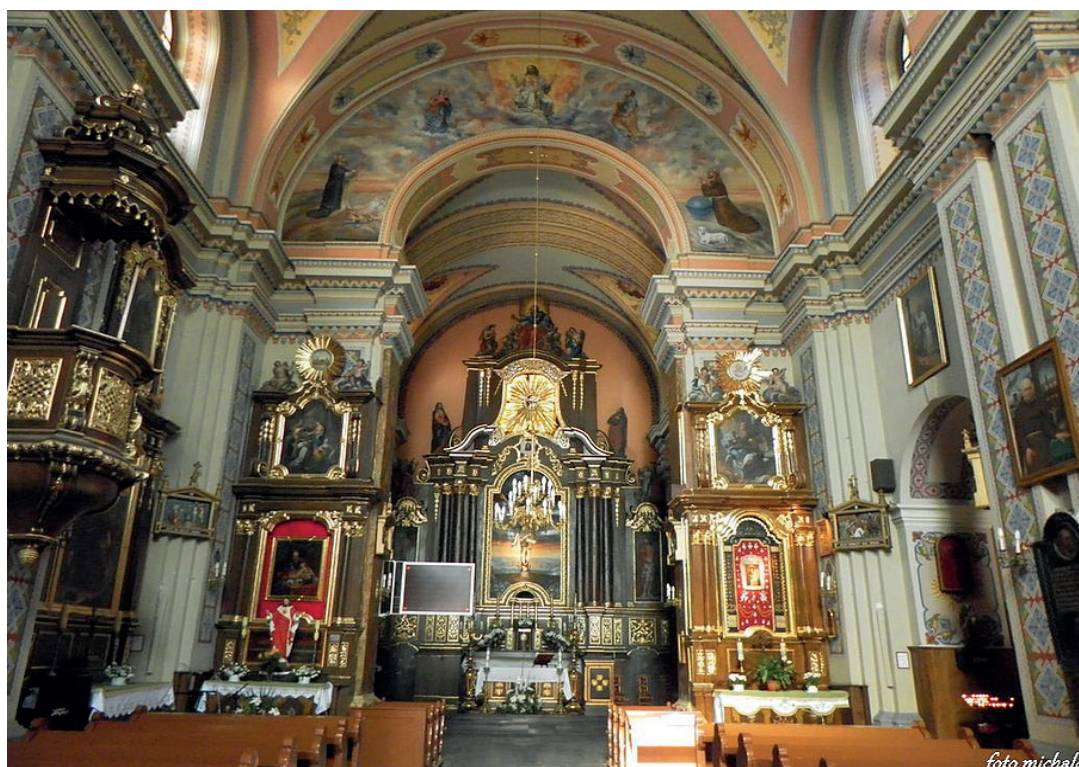
Fot. 19. Polichromia łuku tęczowego w dawnym kościele Reformatów w Bieczu – 2016 r.; fot. K. Janus

Ryc. 12. Wnętrze kościoła poreformackiego w Sandomierzu; <http://www.swjosef.webd.pl/index.php/component/phocagallery/1-patafia-sw-jozefa/detail/99-parafia3> [dostęp: 25.10.2021]

Ryc. 13. Wnętrze kościoła poreformackiego w Przemyślu; <http://przemysl.fotopolska.eu/146930,foto.html> [dostęp: 25.10.2021]

Ryc. 14. Wnętrze kościoła poreformackiego w Pilicy; http://www.polskiekrajobrazy.pl/Galerie/300:Jura_Krakowsko_Czestochowska/119953:Klasztor_Franciszkanow_Reformatow_w_Pilicy.html [dostęp: 25.10.2021]

2. Kościół i klasztor reformatów w Lublinie

2.1. Dzieje obiektu

2.1.1. *Kalendarium*

Zestawienie właścicieli

1601	Właścicielem ogrodu był Jan Osmoliński.
przed 1614	Posiadłość z dworem należała do Mikołaja Sapiehy Pobożnego.
1643	Właścicielką obiektów stała się Marianna Bogucka – przyszła teściowa Mikołaja.
1660	25 czerwca tegoż roku Marianna Bogucka z córką Heleną (żona Mikołaja Sapiehy Pobożnego) przekazały teren i zabudowania z przeznaczeniem na utworzenie lubelskiego konwentu reformatów.
1844	Karol Vetter mocą kontraktu kupna-sprzedaży za kwotę 9500 złp nabył od konwentu reformatów z Kazimierza posesję z kościołem i klasztorem.
1883	Po śmierci Karola właścicielami majątku stali się jego synowie, Juliusz i August Vetterowie.
1908	Po śmierci Augusta jedynym właścicielem stał się Juliusz Vetter.
1918	Po śmierci Juliusza właścicielem obiektu stała się Bronisława Vetter (żona Juliusza) z domu Karszo-Siedlewska. ²⁰
1927	Tadeusz Karszo-Siedlewski stał się jedynym posiadaczem omawianej posesji i innych posiadłości w Lublinie, należącej do Bronisławy Vetter, które odkupił za kwotę 700 000 zł.
1943/1945 ²¹	Po śmierci Tadeusza Karszo-Siedlewskiego, mocą testamentu i ugody, właścicielami posesji stali się: Olga Lipczyńska (50%) ²² , Jan Karszo-Siedlewski (25%) ²³ i Aniela z Karszo-Siedlewskich Strakaczowa (25%) ²⁴ .
1949	Na mocy decyzji Ministerstwa Przemysłu Rolnego i Spożywczego zabudowania zostały przejęte przez Skarb Państwa ²⁵ .
Obecnie	Użytkownikiem posesji jest Perła Browary Lubelskie S.A., która dzierżawi ją od Gminy Lublin ²⁶ .

Ważniejsze wydarzenia

1601	Przy okazji sprzedaży dworu Curośów Markowi Sobieskiemu (ul. Bernardyńska 13) dowiadujemy się, że właścicielem omawianej posesji (ogrodu) był Jan Osmoliński.
1614	Za posesją dworu Sobieskich wymieniony został dwór Sapiehy (prawdopodobnie Mikołaja).

²⁰ W tym okresie w skład majątku Vetterów wchodziły posiadłości w Warszawie przy ul. Świętokrzyskiej 1346 i pl. Trzech Krzyży 3, w Lublinie przy ul. Bernardyńskiej 13, 15 i 17, Wesołej 1 i 4, Misjonarskiej 10, Kalinowszczyźnie 4 i 6, majątek w Jabłonnej i Krępcu oraz młyn w Czerniejowie, a także znaczny kapitał.

²¹ Jest to ostatni wpis w księdze wieczystej (WH Nr 618), którą w 1992 r. zamknięto i przeniesiono do KW 2270, APL, Hipoteka w Lublinie, sygn. 4/126.

²² Olga z domu Prorubnikow (Sławska – pseudonim artystyczny) urodziła się w 1915 r. we Lwowie, zmarła w 1991 r. w Poznaniu, miała trzech synów: Grzegorza, Piotra i Pawła.

²³ Polski dyplomata, urodził się w 1891 r. w Warszawie, zmarł w 1955 r. w Waszyngtonie.

²⁴ Urodzona w Warszawie w 1897 r., żona Sylwina Strakacza, zmarła w Los Angeles w 1950 r., miała jedną córkę, Annę Strakacz-Appelton urodzoną w Warszawie w 1922 r., aktorkę osiadłą na stałe w USA.

²⁵ „Monitor Polski” nr A-41 z 1949 r., poz. 573.

²⁶ Od wielu lat toczy się postępowanie spadkowe.

1643/1644	Mikołaj Sapieha Pobożny zapisał omawianą posesję i kamienicę przy ul. Olejnej Mariannie Boguckiej, matce przyszłej żony.
1660	25 czerwca tegoż roku Marianna Bogucka i jej córka Helena (żona Mikołaja Sapielhy Pobożnego) przekazały ziemię i zabudowania dworskie na potrzeby utworzenia konwentu reformatów.
1661	Erekcja konwentu reformatów w Lublinie.
1663	Budowa, remont lub adaptacja niewielkiej kaplicy.
1674	14 września – konsekracja kościoła.
1720	Pożar kościoła. Spłonął dach, runął szczyt, niszcząc część sklepienia nawy, w tym samym roku przystąpiono do odbudowy świątyni.
1819	Rozpoczęcie procesu likwidacji lubelskiego konwentu reformatów.
do 1820	Przeniesienie reformatów do klasztorów w Kazimierzu, Chełmie, Stopnicy i Sandomierzu. Ich miejsce mieli tymczasowo zająć bonifratrzy (mieli tu pozostawać do momentu przeniesienia ich do klasztoru Karmelitów Bosych, z którego planowano usunąć karmelitów trzewickich).
około 1825	Planowano remont i wprowadzenie ss. wizytek do klasztoru powiększonego o sąsiedni pałac Sobieskich (zamiaru nie zrealizowano).
1827	Zgromadzenie karmelitanek bosych wytoczyło proces o własność klasztoru (sprawę przegrało).
1835–1838	Opuszczenie klasztoru przez bonifratrów.
po 1838	Klasztor przechodzi pod zarząd miasta, który umiejscawia w nim wojsko i mieszkania socjalne.
1840	Przewiezienie ostatnich elementów wyposażenia ruchomego kościoła (ławki, ołtarze, epitafia, marmurowe posadzki itp.) do klasztoru w Kazimierzu Dolnym.
1840	Przejęcie części zabudowań na potrzeby szpitala wojskowego.
1843	Wystawienie klasztoru na publiczną licytację.
1844	Karol Vetter kupił od reformatów całość ich posiadłości w Lublinie z wolnej ręki.
1855	Karol Vetter otrzymał zgodę na przebudowę kościoła (L) na potrzeby produkcji piwa.
1856	Karol Vetter otrzymał zgodę na budowę dwóch składów w podwórzcu.
1858–1859	Przebudowa kościoła na potrzeby produkcji piwa (pod nadzorem Tomasza Filipowskiego).
1866	Od strony ul. Bernardyńskiej powstał budynek o trzech kondygnacjach: suterena, parter i piętro.
1877	Rozbudowa budynku zlokalizowanego pomiędzy dawnym kościołem a ul. Bernardyńską (O).
1878	Nadbudowa skrzydła wschodniego (J) dodatkową kondygnacją (na potrzeby mieszkaniowe).
1881	Budowa i rozbudowa budynku przy ul. Bernardyńskiej 15a, z rozległym systemem piwnic przeznaczonych na lodownię i leżakownię (T, X).
1881	Budowa warzelni (A) z maszyną parową.
1883	Właścicielami obiektu stali się bracia August i Juliusz Vetterowie.
1890	Modernizacja skrzydła wschodniego (K) na potrzeby umieszczenia w nim rektyfikatora.
1886	Rozbudowa budynku (S) graniczącego z posesją przy ul. Bernardyńskiej 13.
1904	Budowa obiektu mieszkalnego na tyłach.
1908	Budowa obiektu mieszkalnego (H').
1908	Właścicielem całej nieruchomości stał się Juliusz Vetter.
1909	Budowa pijalni (O).
1918	Po śmierci Juliusza Vettera całą posesję odziedziczyła jego żona Bronisława z Karszo-Siedlewskich Vetterowa.

1927	Omawianą posesję łącznie z nieruchomościami nr 172, 166, 169 i 685 za 700 000 zł kupił od Bronisławy Vetter Tadeusz Karszo-Siedlewski.
1935	Rozpoczęcie procesu reorganizacji zakładu, sposobu sprzedaży produktu i unowocześnienie procesu produkcyjnego (realizacja tych przedsięwzięć znacznie przekraczała możliwości finansowe browaru).
1939	Po śmierci Tadeusza Karszo-Siedlewskiego zgodnie z jego testamentem cała nieruchomość miała przejść na własność jego narzeczonej Olgi Prorubnikow.
1942	Na mocy ugody pomiędzy Olgą Prorubnikow a rodziną Tadeusza Karszo-Siedlewskiego właścicielami nieruchomości stali się: Olga Lipczyńska z domu Prorubnikow (50%), Aniela z Karszo-Siedlewskich Strakaczowa (25%), Jan Karszo-Siedlewski (25%).
około 1948	Przebudowa linii produkcyjnej, budowa baraków na tyłach posesji.
1949	Przejęcie zakładów przez Skarb Państwa.
1962	Prace modyfikujące proces produkcyjny, które obejmowały cały obszar browaru oraz wszystkie budynki znajdujące się na terenie posesji.
1966	Nadbudowa budynku zarządu (U) dodatkową kondygnacją.
2001	Zakończenie produkcji w obiektach przy ul. Bernardyńskiej.
2014	Przebudowa budynku S na hotel.
2016	Częściowy remont fasady dawnego kościoła (L) z przywróceniem jej cech sakralnych.
po 2016	Wprowadzenie działalności kulturalnej (kino letnie, trasa podziemna, wydarzenia kulturalne na terenach zielonych itp.).

2.1.2. Pierwsza połowa XVII w.–1660 r.: dwory z ogrodami na Żmigrodzie przed funkcją klasztoru

Przy okazji sprzedaży dworu na Żmigrodzie (obecnie ul. Bernardyńska 13) w 1601 r. dowiadujemy się, że na omawianej posesji znajdował się ogród Jana Osmolińskiego²⁷. Jest to najstarsza informacja o omawianej posesji, która powtarza się w lustracjach miejskich i księgach dochodów miejskich do 1614 r., kiedy to w miejscu ogrodu pojawia się dwór Sapiehy²⁸. Dwór ten prawdopodobnie znajdował się na działce o szerokości około 50 m (szerokość działki w XVIII w. była dwukrotnie większa). Niestety dane historyczne nie mówią nic na temat jego lokalizacji, układu, programu ani materiału, z jakiego został wykonany. W 1643 r. Mikołaj z Kodnia Sapieha zapisał dwór znajdujący się na omawianej posesji Mariannie Boguckiej (matce swojej przyszłej żony)²⁹. Powyższe dane stanowią jedyne informacje historyczne, jakie udało się odnaleźć na temat dworu. Pewne informacje na jego temat z tego okresu ustalono dzięki badaniom architektonicznym, o czym więcej w dalszej części opracowania.

Mikołaj Pius (Pobożny) Sapieha (1581–1644) był wojewodą brzesko-litewskim i mińskim, marszałkiem Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego. W 1631 r. przebywał w dworze na Żmigrodzie, gdzie w 1644 r. zmarł. W 1643 r. wziął ponownie ślub – pojął za żonę Helenę z Prusinowskich, której zapisał dwór z ogrodem na Żmigrodzie i kamienicę przy ul. Olejnej w Lublinie. Data „AD 1643” została uwieczniona w kartuszu, który obecnie zamiesz-

²⁷K. Janus, *Przekształcenia urbanistyczno-architektoniczne przedmieścia za bernardynami w Lublinie od średniowiecza do schyłku XIX wieku*, praca doktorska, Politechnika Warszawska, Wydział Architektury, 2017, kps, Biblioteka Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej, s. 118.

²⁸ Chodzi tu najprawdopodobniej o Mikołaja Sapiehę Pobożnego.

²⁹ E. Szczęch, „Dawny kościół reformatów – obecnie browar – ul. J. Dąbrowskiego 15 w Lublinie. Dokumentacja naukowo-historyczna”, 1973, Archiwum LWKZ, sygn. 1224, s. 39.

czony jest nad głównym wejściem do dawnego klasztoru (fot. 20). Matka Heleny – Marianna Bogucka, żona kasztelana sanockiego, procesowała się z Sapiehami o dwór do 1649 r. Można przypuszczać, że Helena zmarła niedługo po mężu, a jej matka w drodze spadku otrzymała omawianą posesję, którą w 1661 r. przekazała reformatom. Jako fundatora reformaci rozpatrywali Mikołaja Bieganowskiego, kasztelana kamienieckiego, który został uwieczniony na obelisku na mogile ze szczątkami przeniesionymi z kościoła reformatów na cmentarzu przy ul. Lipowej (fot. 21).

Fot. 20. Kartusz z datą 1643 r. nad dawną furtą klasztorną; fot. K. Janus, 2017 r.

2.1.3. Lata 1663–1818/1838: budowa i użytkowanie klasztoru Reformatów

W 1660 r. Marianna z Husiatynów Bogucka wraz z córką Heleną z Prusinowskich Sapieżyńną (żoną Mikołaja) podarowały omawianą posesję reformatom na potrzeby utworzenia konwentu³⁰. Wiadomo też, że w 1643 r. Marianna Bogucka była właścicielką dworu na Żmigrodzie³¹. Na podstawie tych danych można wnioskować, że w bliżej nieokreślonych okolicznościach i czasie Helena Sapieżyńska weszła w posiadanie sąsiedniej posesji i obie te działki zostały przekazane konwentowi.

Fundacja konwentu reformatów lubelskich została zatwierdzona przez króla Jana Kazimierza 20 września 1660 r.³² Jego erekcji 24 stycznia 1661 r. dokonał biskup krakowski Andrzej Trzebicki³³ (pierwszym gwardianem był prawdopodobnie Walerian Rzenuscus)³⁴. W 1663 r. reformaci otrzymali przywilej zwalniający z konieczności płacenia podatków na rzecz miasta. Dokument ten zawiera krótki opis obiektów przekazanych reformatom.

*[...] area cum lapidea et omnibus aedificiis muratis et ligneis Sapieżyńskie dicta in Civitate Lublinesis in Suburbio Żmigród sita et iacentis*³⁵.

³⁰ Tamże, s. 10.

³¹ Do końca XIX w. ul. Bernardyńska w dokumentach formalnych była określana Żmigrodem.

³² Tamże.

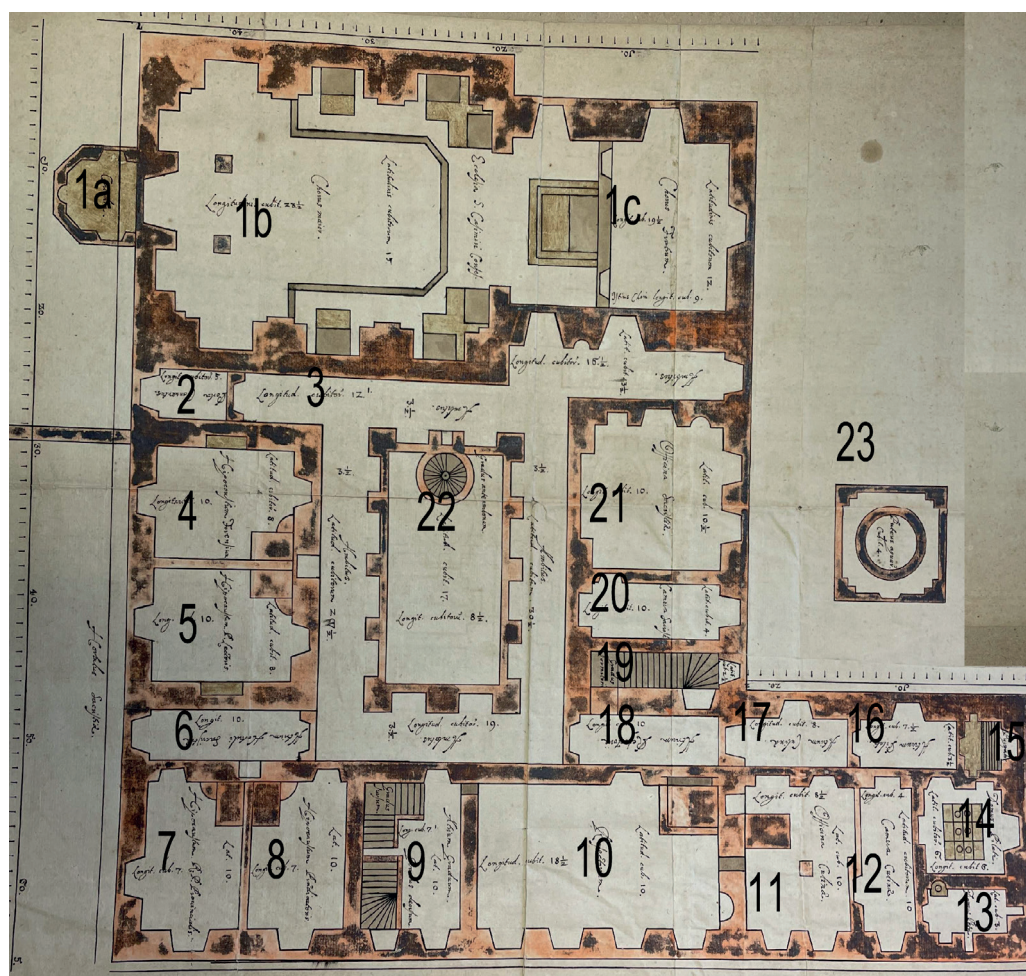
³³ Tamże.

³⁴ P. Gach, Farmaceuci z franciszkańskiego kościoła i klasztoru w Lublinie w latach 1674–1819, „Kultura i społeczeństwo” 2016, nr 7(77), s. 14.

³⁵ E. Szczęch, dz. cyt., s. 10.

[...] incipien a via publica per Żmigrod ad stangnum tendentis usque ad prata Civilia ex parte una penes fundum ae murum Magnfci Sobieski et Semitam ex altare parte prout in latitudine et longitudine antiquitus tenebantur [...]³⁶.

Granice posesji wyznaczały droga publiczna przez Żmigród (obecna ul. Bernardyńska), ciągnąca się w kierunku stawów aż do łąk miejskich, mur Sobieskiego i żyda, według długości i szerokości posiadanej od bardzo dawnych czasów. Użyte w opisie określenie *lapidea*³⁷ oznacza dwór murowany. W dokumentach wymieniono również zabudowania drewniane.

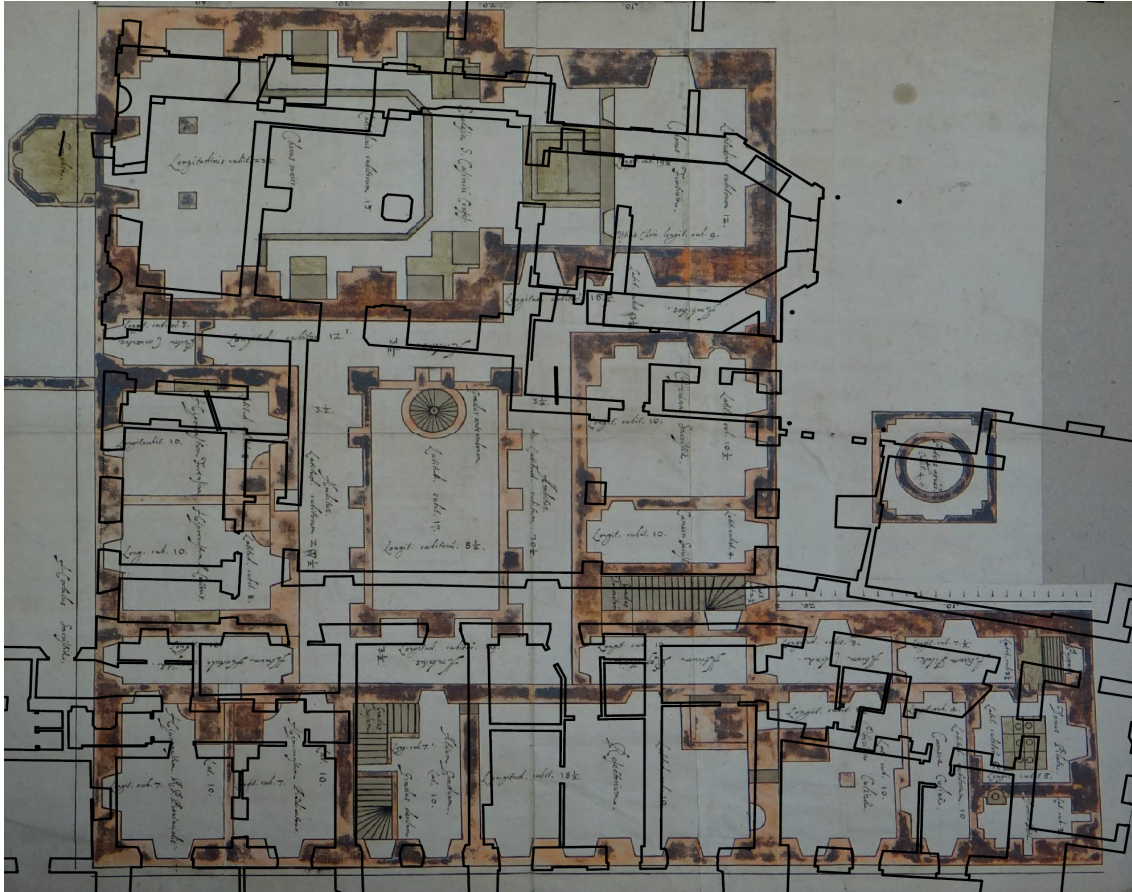
Ryc. 15. Projekt klasztoru lubelskiego sprzed 1675 r.

* z oznaczeniem funkcji pomieszczeń: 1a – kruchta (*Cruchta*), 1b – nawa główna (*Chorus maior*), 1c – prezbiterium (*Chorus fratrum*), 2 – furta (*Porta conventus*), 3 – korytarz/wirydarz (*Ambitus*), 4 – rozmównica (*Hipocaustum Fovensium*), 5 – czytelnia/biblioteka (*Hipocaustum P. Lectoris*), 7 – cela prowincjała (*Hipocaustum R. P. Provincialis*), 8 – cela kaznodziejska (*Hipocaustum Pradicatoris*), 9 – klatka schodowa (*atrium graduum, gradus deosum, gradus invsum*), 10 – refektarz (*Refectorium*), 11 – kuchnia (*Officina culina*), 12 – spiżarnia (*Camera culina*), 13 – (*Domus Petri*), 14 – (*Domus Pilati*), 15 – (*Purgato*), 16 – (*Atrium Pilati*), 17 – (*Atrium Culina*), 18 – (*Atrium Refectori*), 19 – (*Gradus Dormitoris*), 20 – (*Camera sacrist*), 21 – (*Officina sacristia*), 22 – schody antyambony (*Gradus anteambona*), 23 – studnia (*Puteus aquar*)

³⁶ Tamże, s. 39.

³⁷ We wcześniejszych opisach nazywana aula lub curia.

* Rysunek pod nr 17 w Zbiorze rysunków architektonicznych w krakowskim Archiwum Reformatów Prowincji Matki Bożej Anielskiej Zakonu Braci Mniejszych w Polsce.

Ryc. 16. Nałożenie projektu klasztoru
* w Lublinie z II połowy XVIII w. na współczesny rzut

Najstarszy znany plan, który stanowi koncepcję projektową lubelskiego klasztoru, znajduje się w krakowskim Archiwum Reformatów Prowincji Matki Bożej Anielskiej Zakonu Braci Mniejszych w Polsce. Wykonany został w II połowie XVII w. przez nieznanego autora. Rycina 16 i 15 przedstawiają nałożenie planu historycznego na współczesny układ parteru. Można przyjąć, że ściany zewnętrzne obu planów pokrywają się w dużym stopniu. W przypadku podziału wewnętrznego, komunikacji oraz wirydarza nie można dopatrzeć się większych analogii (nie zgadzają się szerokości traktów, układ pomieszczeń, korytarze czy lokalizacja studni). Na podstawie rysunku historycznego nie jest również możliwe wyróżnienie lokalizacji pierwotnego dworu, który znajdował się w skrzydle południowym. Wnętrze kościoła w znacznym stopniu odbiega od tego zrealizowanego, łącznie ze sposobem zamknięcia prezbiterium (obecnie wieloboczne, w projekcie prostokątne) czy układem kruchty, lokalizacją ołtarzy itp. Można więc założyć, że projekt ten, mimo iż wiele z jego elementów rozpoznajemy w obecnej strukturze budynku, stanowi niezrealizowaną koncepcję.

W Lustracji województwa lubelskiego z 1661 r. wymieniony został dwór IMPP Sapiechów, który w momencie sporządzania spisu nie należał jeszcze do reformatów³⁸.

* Rysunek pod nr 17 w Zbiorze rysunków architektonicznych w krakowskim Archiwum reformatów Prowincji Matki Bożej Anielskiej Zakonu Braci Mniejszych w Polsce.

³⁸ H. Oprawko, K. Schuster, *Lustracja województwa lubelskiego 1661*, Warszawa 1962, s. 126.

Nie wiadomo ani, z którego klasztoru bracia przybyli do Lublina, ani dokładnie kiedy, ale już w 30 czerwca 1663 r. biskup Mikołaj Obornicki, sufragan krakowski, poświęcił kaplicę pod wezwaniem św. Kazimierza³⁹. W tym samym roku w wykazie darczyńców pojawiają się zapisy, które mogą wskazywać, że wykonano remont budynku dworu i kaplicy.

Dnia 6 grudnia 1663 r. uroczyście wmurowano kamień węgielny w fundamenty przyszłego kościoła. Postawiono również krzyż w miejscu wielkiego ołtarza, a ceremonii dokonał Mikołaj Sługocki, kanonik krakowski i oficjał lubelski⁴⁰. Prefektem fabryki i zapewne budowniczym był brat Pacyfik Domaracki⁴¹, który do Lublina przybył po 1663 r.⁴² Jednym z głównych darczyńców kościoła i klasztoru był zaś Mikołaj Bieganowski, kasztelan kamieniecki, który przez okres budowy świątyni przekazywał w ciągu roku 1000–2000 florenów⁴³.

Murowanie kościoła ukończono w 1671 r. i prawdopodobnie nakryto go dachem (o czym świadczy napis odnaleziony na poddaszu (fot. 27)⁴⁴. Przez następne trzy lata trwały prace wykończeniowe. 14 września 1674 r. świątynię konsekrował biskup Mikołaj Oborski. W tym samym dniu biskup poświęcił cmentarz przykościelny, ołtarz główny św. Kazimierza i cztery ołtarze boczne⁴⁵. Na tej podstawie można jednoznacznie stwierdzić, że kościół był ukończony i funkcjonował w pełni. Reformaci w swoich szeregach mieli wielu braci, których umiejętności wychodziły daleko poza modlitwę. Snycerz i złotnik brat Zygmunt Gołkowski prawdopodobnie w latach 1698–1699 wykonał szereg prac. Brat Marek Rożykowicz w latach 1702–1704 stworzył cyboryum ołtarzowe i ornamenty ołtarza. W latach 1713–1714 przebywał w klasztorze malarz brat Jan Maksym Ptaszkowski – być może to on jest autorem polichromii nad łukiem tęczowym. Brat Paweł Konrad Kowalski w latach 1785–1787 nadzorował dokończenie bramy z ulicy na podwórze. Budynek kuchni znajdujący się przy klasztorze pokryto dachówką, nowymi palami podparto parkan od strony ogrodu, remontowano schody do ogrodu i wykonano nowy dach nad altaną. Cały konwent został „wybielony”, infirmerię „wyporządzono i firanki zielone dano do łóżek”, w browarze zamontowano wielką drewnianą kadź do piwa⁴⁶.

Dnia 8 sierpnia 1720 r. w sygnaturkę uderzył piorun, powodując pożar. Spłonął cały dach nad kościołem, runął również szczyt (załącznik 1). W kościele „wywrócono” ołtarze, bracia, aby zapobiec przeniesieniu się pożaru na zabudowania klasztorne, rozebrali dach przylegający bezpośrednio do świątyni i wyrzucili z cel na podwórkę większość przedmiotów użytkowych. Pożar gasili bracia, żołnierze i mieszkańcy Lublina, nosząc wodę ze studni (która została zablokowana przez niefortunnie zrzucone wiadra) oraz z sadzawki znajdującej się na tyłach posesji. Po ugaszeniu pożaru nowych zarzewi ognia mieli szukać żołnierze, a wszyscy bracia przeszli do chóru zakonnego na modlitwy. W nocy, długo po ugaszeniu pożaru, na chór przy kruchcie i ławki w nawie runęło sklepienie (lub jego część).

Na szczęście pożar nie przeniósł się na zabudowania klasztorne, ale i tak poczynił znaczne szkody. Straty materialne, powstała w wyniku działania ognia, prób uniemożliwienia jego rozprzestrzeniania się oraz nasilających się opadów deszczu, były duże. Deszcz pomógł wprawdzie ugasić pożar, ale zniszczył to, co zostało wyniesione na podwórkę z kościoła i klasztoru.

³⁹ E. Szczęch, dz. cyt., s. 11.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ A. Błachut, *Słownik artystów reformackich w Polsce*, Warszawa 2006, s. 46.

⁴² P. Gach, dz. cyt., s. 14.

⁴³ E. Szczęch, dz. cyt., s. 41.

⁴⁴ Data „AD 1671” wyryta w jednym z kamieni odnalezionych na poddaszu.

⁴⁵ E. Szczęch, dz. cyt., s. 40.

⁴⁶ P. Gach, dz. cyt., ss. 14–15.

Odbudowa po pożarze prawdopodobnie nie trwała długo. Już następnego dnia od Kazimierza Rutkowskiego bracia otrzymali 16 złp. Niedługo później otrzymali 1200 florenów, 150 imperiałów, wapno z Konopnicy i drewno potrzebne do ukończenia całej budowy. Ponadto do odbudowy skierowano wieśniaków i rzemieślników, przyznano braciom swobodę w łowieniu ryb we wsi Rokitno itp. Nie wiadomo dokładnie, jaki był zakres zniszczeń i prac remontowych, ale wydaje się, że bracia wyszli daleko poza zakres przywrócenia stanu pierwotnego (o czym w dalszych partiach książki). Odbudowę nadzorował ojciec Symforian Kazimierz Arakielowicz, który konsultował się w tej sprawie m.in. z bratem Mateuszem Osieckim, architektem wielkopolskiej prowincji reformatów⁴⁷.

Jak kształtowała się obsada klasztoru w XVII w., nie wiadomo. Pewne jest natomiast, że w XVIII w. przebywało w nim od 20 do 25 braci, w tym pełniący funkcję: krawca, kucharza, ogrodnika, furtiana, pielęgniarza, aptekarza (pomocnik aptekarza i przełożony apteki), prefekta fabryki, snycerza, złotnika, zegarmistrza itp.⁴⁸ W klasztorze znajdowało się studium teologiczne, apteka z infirmerią⁴⁹. Nie jest jasne, czy utworzono aptekę w 1714 r., ale niewątpliwie przed 1726 r. funkcję aptekarza pełnił brat Wilhelm Moeden⁵⁰. Powstanie apteki w pierwszych latach istnienia klasztoru obyło się zapewne bez konieczności dokonywania większych remontów. Wkrótce potem zmiany okazały się jednak niezbędne. Do klasztoru przy ul. Bernardyńskiej 15 przybywali bowiem chorzy reformaci z połowy Polski, powstała infirmeria itp. W 1734 r. Piotr Bachovius, który leczył nie tylko braci, ale też mieszkańców Lublina i okolic, przeprowadził gruntowną przebudowę apteki, wyposażył ją odpowiednie naczynia do przechowywania leków (z cynku i wosku), a w infirmerii zbudował nowy ołtarz⁵¹.

Z kronik klasztornych dowiadujemy się również, że w latach 1674–1812 na terenie klasztoru (na cmentarzu przykościelnym i w podziemiach) pochowano 635 osób. W 1772 r. w narożu cmentarza pochowano zmarłych z lazaretu zlokalizowanego w pałacu Radziwiłłowskim⁵². Większość z nich miała być pochowana w podziemiach⁵³. Bracia chowali zatem rocznie około pięciu osób spoza klasztoru. Przy powyższych szacunkach nie uwzględniono zmarłych w klasztorze braci, których krypta grzebalna znajdowała się zapewne pod prezbiterium.

Wśród osób pochowanych spoza klasztoru pojawiają się następujące nazwiska: Miączyński, Tarłowie, Potoccy, Suchodolscy, Gałęzowscy, Wyżycy, Sługoccy, Borkowscy, Głuscy, Morisonowie, Bielscy, Gruszeccy, Kańscy, Łepkowscy, Niemierczowie, Rojowscy, Rostworowscy, Słoniewscy, Sobieszczańscy, Wilczopolscy⁵⁴. Mimo że wiele z tych nazwisk pojawia się wśród mieszkającej w pobliskich dworach i pałacach szlachty oraz magnaterii, to na pewno chowani tu byli przedstawiciele znacznych rodów niezwiązani z Lublinem⁵⁵. Najwyraźniej kościół Reformatów był „modnym” miejscem pochówków wyższych klas społecznych.

⁴⁷ A. Błachut, *Znaczenie i rola prefekta fabryki w kształtowaniu budownictwa zakonu reformatów w Polsce*, [w:] *Architektura znaczeń. Studia ofiarowane prof. Zbigniewowi Bani w 65. rocznicę urodzin i 40-lecie pracy dydaktycznej*, red. A. Czyż, J. Nowiński, M. Wiraszka, Warszawa 2014, s. 122.

⁴⁸ P. Gach, dz. cyt., s. 14.

⁴⁹ W 1714 r. na terenach Polski znajdowały się dwa klasztory, do których wysyłano na leczenie braci z całego kraju – tamże, s. 15

⁵⁰ Tamże.

⁵¹ Tamże.

⁵² Możliwe, że chodziło tu o pałac przy ul. Bernardyńskiej 13.

⁵³ Tamże, s. 17.

⁵⁴ Tamże, ss. 18–19.

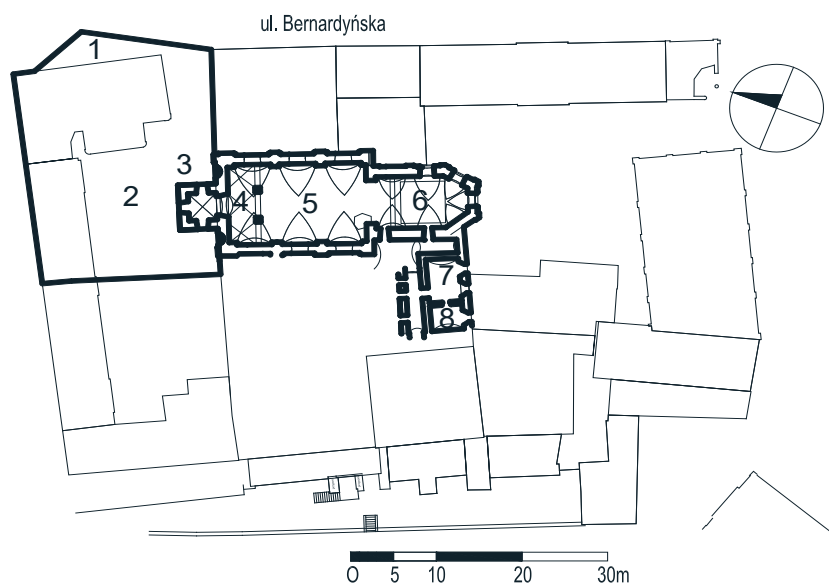
⁵⁵ Niektóre pogrzeby trwały nawet trzy dni, a zabalsamowane ciało zmarłego w Wiedniu w 1810 r. Ignacego Miączyńskiego zostało sprowadzone tylko po to, aby pochówek odbył się w konwencie reformatów lubelskich.

Za pochówkami płynęły pieniądze, które umożliwiały prowadzenie prac remontowych w klasztorze. W 1790 r. wykonano większy remont, w trakcie którego odnowiono wszystkie rzeźby i obrazy przedstawiające świętych, „łącznie z osobami umieszczonymi na froncie kościoła”, odmalowano cele zakonników. Wykonano nową posadzkę w refektarzu, podłogę w kuchni i spiżarni, szafy z drzwiami, nowe drzwi, okna; w kruchcie wstawiono nowe drzwi dębowe z oknami, dwa konfesjonały i kratę. „Obok figury na cmentarzu” wstawiono ławki, odnowiono dachy drogi krzyżowej i przemalowano jej obrazy. Mur w bramie „utrzymujący szope i ziemię podwórza [został – K. J.] z gruntu wyprowadzony”⁵⁶.

W latach 1796–1798, gdy gwardianem był Szymon Fabiański, na podwórzu między konwentem a studnią wzniesiono „burg ceglany”. Wykonano rury miedziane „z gruntu reperowane” łączące studnię z kuchnią, nowego żurawia nad studnią przy browarku, dwie ławki do kościoła, sprowadzono też blachy do kuchni⁵⁷.

W 1805 r. poprawiono rury miedziane i wstawiono „drągi żelazne do kuchni”⁵⁸. W 1812 r. wykonano nowe schody dębowe na górne ganki, około refektarza, ścianę w browarze wymurowano, wymieniono dach nad stacjami drogi krzyżowej, wymieniono i naprawiono część okien⁵⁹. Rok później „wymalowano nowe stacje na cmentarzu”, balaski wyremontowano, daszki zostały na nowo „pobite”, a cmentarz „wybielono”. W kuchni „koryta” do mycia naczyń „pobito” miedzią. Wstawiono nowy obraz św. Kazimierza w ołtarzu, w „Krakowie malowany”.

W 1816 r. w browarku wstawiono nową kadź z żelazną obręczą i ponownie wmurowano, a potem przemurowano komin, wykonano dach goniciany, zreperowano studnie w konwencie⁶⁰. Pod koniec XVIII w. wykonany został inwentarz aparatów kościelnych. Ich wartość oszacowano na kwotę 973 florenów i 57 krajcarów⁶¹.

Rys. 6. Próba rekonstrukcji części zabudowań omawianej posesji na podstawie oszacowania z 1817 r.: 1 – mur, 2 – cmentarz, 3 – kruchta, 4 – chór muzyczny, 5 – nawa, 6 – prezbiterium (chór zakonny), 7 – zakrystia, 8 – sklepik (skarbiec); wyk. K. Janus

⁵⁶ Tamże, s. 19.

⁵⁷ Tamże, s. 22.

⁵⁸ Tamże.

⁵⁹ Tamże.

⁶⁰ Tamże.

⁶¹ J. A. Wadowski, „Notatki dotyczące klasztoru reformatów w Lublinie”, Biblioteka PAN/PAU w Krakowie, MF 810, s. 50.

Wiek XVIII nie był łaskawy dla miasta i państwa. Nękany pożarami i plagami dziesiątkującymi ludność Lublin stopniowo chylił się ku upadkowi. Bez wsparcia finansowego szlachty i mieszczań konwentowi trudno było utrzymać budynki w należytym stanie, dodatkowo zmniejszająca się liczba powołań uniemożliwiała wypełnienie klasztoru pełną obsadą. Właściwie niewiele wiadomo na temat jego stanu technicznego, ale na podstawie opisów z I połowy XIX w. można przypuszczać, że przez wiele lat nie był remontowany, jednak nie widać po nim śladów znacznego zużycia technicznego.

Najstarszy opis odnoszący się do obiektu pochodzi z 1817 r. (załącznik 2). Uwzględniono w nim kościół i część klasztoru (rys. 6). Świątynia była murowana z cegły o długości 42 łokci i szerokości 17 łokci, sklepiona z ankrami ściągającymi sklepienie. Przed budynkiem znajdował się cmentarz otoczony murem. W kruście było troje drzwi, do kościoła prowadziły drzwi „wielkie”. Wewnątrz znajdował się ołtarz główny oddzielający braci od wiernych oraz sześć ołtarzy bocznych umieszczonych w nawie, drewniana ambona i posadzka z marmurowych płytek. Nawa była oświetlona siedmioma oknami. Na chórze górnym umieszczono organy. Za ołtarzem głównym był chór zakonny o wymiarach 9 × 9 łokci, prezbiterium było oświetlone trzema oknami. Z kościoła i chóru zakonnego prowadziły drzwi do korytarza klasztoru w skrzydle wschodnim wiodące do zakrystii i skarbcu. Oba pomieszczenia były sklepione, zakrystia miała dwa okna i podłogę białą, w skarbcu znajdowało się jedno okno i posadzka z cegły. Świątynię pokryto dachówką ceramiczną, a sygnaturkę, w której znajdowały się dwa „dzwonki” – blachą miedzianą. Klasztor był murowany ze sklepieniami na parterze i drewnianymi stropami na piętrze.

W 1817 r. w klasztorze przebywało 14 zakonników, mieściły się studia i biblioteka licząca 431 dzieł w 881 tomach. Stąd można przypuszczać, że na poziomie parteru znajdowały się pomieszczenia biblioteki i sal wykładowych.

Na początku XIX w. ogólnie panująca tendencja „upaństwowiania” klasztorów nie ominęła również lubelskiego klasztoru Reformatów⁶². Około 1819 r. rozpoczął się proces przesiedlenia braci do innych klasztorów reformackich. Ich miejsce mieli zająć bracia miłosierdzia (bonifratrzy) wraz ze szpitalem⁶³, których klasztor znajdował się na pl. Litewskim, ponieważ władze planowały jego wyburzenie⁶⁴. Mimo odwołań – zarówno ze strony reformatów (provinciał Krascenty Kasprzycki), jak i biskupa Skarszewskiego – w 1820 r. reformaci lubelscy zostali przeniesieni do klasztorów w Chełmie, Kazimierzu Dolnym, Sandomierzu i Stopnicy, a lubelski konwent przestał istnieć⁶⁵. Ruchomości z kościoła i klasztoru, aparaty kościoła, a nawet naczynia kuchenne zostały rozdzielone przez ówczesnego provinciała pomiędzy konwenty w Chełmie, Kazimierzu, Solcu, Sandomierzu, Stopnicy, Pińczowie i Pilicy. Obrazy ze świątyni i dwa kielichy z paterami trafiły do Sandomierza, monstrancja do Pilicy, dwa kielichy i obrazy drogi krzyżowej z cmentarza do Kazimierza (załącznik 15)⁶⁶.

Główna akcja relokacji braci odbyła się w marcu, lipcu i wrześniu 1820 r. Ich przewiezienie do Sandomierza i Kazimierza wymagało odbycia 66 kursów „podwodem parokonnym”.

⁶² W 1808 r. spalone budynki pokarmelickie władze sprzedały na publicznej licytacji. Wyburzono zgłiszcza klasztoru jezuickiego, a w kościele pojezuickim urządzono magazyn. Klasztor po dominikanach obserwantach, wizytkach i franciszkanach na Kalinowszczyźnie przeznaczono na funkcje wojskowe. W 1817 r. rozparcelowano ogrody kapucynów i sprzedano pod zabudowę, ruiny klasztoru karmelitów bosych przebudowano na ratusz.

⁶³ N. Przesmycka, Lublin. *Przeobrażenia urbanistyczne 1815–1939*, WPL, Lublin 2012, s. 83.

⁶⁴ E. Szczęch, dz. cyt., s. 13.

⁶⁵ Tamże

⁶⁶ J. Wadowski, dz. cyt., s. 40.

Koszt transportu, który wyniósł łącznie 402 złp⁶⁷, pokryło najpewniej miasto. 21 marca 1820 r. prowincjał reformatów przekazał klucze do kościoła i klasztoru przełożonemu bonifratrów. Trzydzieści kursów przeprowadzonych w marcu przeznaczonych było najpewniej na relokację braci i podręcznych rzeczy. W klasztorze pozostali wówczas gwardian, jeden z księży i laik⁶⁸. Pozostałymi 36 kursami, które wykonywano do września, przewieziono zapewne pozostałe ruchomości klasztoru⁶⁹.

O działalności w zabudowaniach nowego konwentu bonifratrów nie wiadomo właściwie nic. Nie dysponujemy informacjami, czy dwudziestoletni okres ich zamieszkiwania w obiekcie wymusił jakieś przebudowy, czy szpital w pełni funkcjonował, czy też funkcjonowały w nim przede wszystkim pomieszczenia klasztorne (bonifratrzy wiedzieli, że w obiekcie znajdują się tymczasowo, stąd zapewne nie przykładali nadmiernej wagi do jego stanu technicznego). Wiadomo natomiast, że w 1827 r. w klasztorze zamieszkiwało siedmiu braci, a pełnione przez nich funkcję nie miały związku ze szpitalem, lecz z podstawowym funkcjonowaniem konwentu⁷⁰. Rok później braci było już 16, w 1829 r. – 15, w 1830 r. – 9, w 1831 r. – 9, a w 1836 r. – 18. Jedyne odniesienie do funkcjonowania szpitala, który mógł znajdować się w klasztorze prowadzonym przez bonifratrów, można znaleźć w opisie przejęcia pomieszczeń przez pułk Karola Pruskiego w 1840 r. Opis mówi, że w sali 21 znajdowało się okienko do wydawania posiłków dla chorych, a pomieszczenie 18 służyło dla „niespokojnych, słabych na umyśle”⁷¹. Jest to właściwie jedyna informacja o istnieniu szpitala w obiekcie.

Już po wprowadzeniu się bonifratrów do zabudowań reformackich, około 1825 r. powstał projekt remontu budynku, z przeznaczeniem na zamieszkanie w nim panien wizytek (ryc. 65, 66), którego autorem był Jakub Hempel⁷². Stąd też można wnioskować, że albo bonifratrzy nie zajmowali większości pomieszczeń i zamierzano wprowadzić tam dodatkowo klasztor żeński lub też częste „przeprowadzki” klasztorów były w planie rządzących. Prawdopodobnie nie uda się tego ustalić, ale wiadomo, że dzięki tym zamiarom większość lubelskich konwentów została zinwentaryzowana, a wprowadzenie nowych funkcji było oparte na projekcie architektonicznym.

Projekt, który wykonał Jakub Hempel⁷³, nie jest datowany. Zawiera dwa rysunki, które ukazują piwnice, I piętro, plan sytuacyjny oraz przekrój budynku kościoła i klasztoru. Na rzucie piwnic (ryc. 65) dosyć wyraźnie przedstawione zostały projektowane zmiany (kolorem czerwonym): planowano wstawienie trzech nowych ścian (bez wyburzeń) oraz klatki schodowej. Przekształcenia te mogły być zarówno formą remontu, jak i wstawieniem nowej konstrukcji. Widoczne są przekształcenia ściany przy celi nr 6 i 9, klatce schodowej, przewidziano również poszerzenie skrzydła wschodniego w kierunku zachodnim o jeden trakt, wyburzenie w nim cel oraz stworzenie pomieszczenia skarbcza i spiżarni. Bardzo ważny okazał się przekrój (ryc. 66), który ukazuje pierwotną wysokość i układ dachu kościoła oraz relacje dachów kościoła względem klasztoru⁷⁴. Możliwe było także określenie lokalizacji 27 cel, które mogły funkcjonować

⁶⁷ APL, UMMmL, sygn. 2401.

⁶⁸ J. Wadowski, dz. cyt., s. 56.

⁶⁹ Przewozili ich Krzysztof Paprocki i Kazimierz Doliński.

⁷⁰ APL, Klasztor Bonifratrów, sygn. 7.

⁷¹ APL, UMMmL, sygn. 2401, dokument z 6/18 października 1840 r.

⁷² Projekt na wyrestaurowanie Klasztoru po Reformackiego na lokal mieszkania P.P. Wizytek przeznaczonego w Lublinie, AGAD, KIO, sygn. 33.

⁷³ W latach 1821–1831 pełnił funkcję budowniczego województwa lubelskiego.

⁷⁴ Po nałożeniu rzutów i przekroju Hempla na rysunki wykonane współcześnie układ i wielkości poszczególnych części różnią się w nieznacznym stopniu. Hempłowi nie udało się dokładnie odwzorować prawidłowych relacji pomiędzy po-

na piętrze w okresie reformackim (ryc. 68). Projekt przebudowy przewidywał wykonanie 20 cel dla wizytek (przewidziano cele dwupomieszczeniowe). Na poziomie piwnicy znajdowały się składy, pomieszczenia mieszkalne i kapliczka⁷⁵ – której lokalizacja w tym miejscu jest mało praktyczna, a wręcz nieuzasadniona⁷⁶ – oraz schody z podwórka mieszkalnego na tereny poniżej skarpy. Układ korytarzy i komunikacji pionowej w sposób znaczny odbiega od istniejącego obecnie. Poza tym oznaczone zostały cmentarz, podwórko i fundamenty budynku na poziomie przyziemia. Na podstawie rzutu możliwe było wyznaczenie ogrodzenia wokół cmentarza, w którym znajdowały się stacje drogi krzyżowej. Na kondygnacji oznaczono również kanał odprowadzający ścieki i przejazd na tył posesji. W przypadku budynku kościoła nie oznaczono schodów ani otworów, a w połączeniu z opisem „Fundamenta Kościoła i Kruchty”, można przypuszczać, że nie było dostępnych krypt lub wejście do nich było skomplikowane⁷⁷.

Na poziomie I kondygnacji (ryc. 68) przedstawione zostały cele mieszkalne w układzie z korytarzem w środku (poza skrzydłem wschodnim) oraz korytarzem prowadzącym do aneksu ustępów. Nie do końca zrozumiałą jest układ komunikacji pionowej przedstawiony jedynie w formie planowanej przebudowy schodów⁷⁸. Cele były ogrzewane piecami dwustronnymi z paleniskiem od korytarza.

Projekt pozwala na zlokalizowanie cmentarza przykościelnego, dziedzińca na obecnym podwórku mieszkalnym, drewnianego budynku przy ul. Bernardyńskiej oddzielonego murem od przykościelnego cmentarza oraz murowanego obiektu przy ogrodzeniu z posesją przy ul. Bernardyńskiej 13. Nie wiadomo, czy jakieś zmiany z projektu zostały wprowadzone, wiadomo jednak, że wizytki na Bernardyńską nigdy się nie wprowadziły.

Prawdopodobnie w 1838 r. bonifratrzy opuścili zabudowania klasztorne, przenosząc się do klasztoru Karmelitów Bosych. Wiadomo na pewno, że w lutym 1839 r. budynek był zamieszkały przez mieszkańców socjalnych, pomiędzy którymi powstawały konflikty⁷⁹ (załącznik 3). Przypuszczalnie od tego momentu miasto próbowało obiekt wydzierżawić lub znaleźć użytkownika, jednak bezskutecznie.

Pierwsze oszacowanie, mające na celu przygotowanie obiektu do sprzedaży, wykonano w 1839 r. (załącznik 5). Zawiera ono dokładny opis poszczególnych budynków i pomieszczeń, które znajdowały się na omawianym terenie (rys. 7). Dzięki powtórnemu wykonaniu opisu w 1843 r. (bezpośrednio na potrzeby licytacji) bardzo łatwe okazało się określenie stanu technicznego i zmian, jakie zaszły w ciągu czterech lat. W okresie tym (mieszkania socjalne) widoczna jest postępująca degradacja pomieszczeń klasztornych, jednak nie ma przesłanek do stwierdzenia, że budynki chyliły się ku upadkowi.

Pod koniec 1840 r. część pomieszczeń⁸⁰ w klasztorze wynajęto pułkowi księcia Karola Pruskiego za roczny czynsz 250 złp⁸¹. Pomieszczenia te w ciągu roku uległy znacznej destrukcji. W oknach brakowało szklenia, posadzki były uszkodzone, drzwi nie miały klamek, a piece

szczególnymi elementami obiektów – zależności kątowe pomiędzy kościołem a skrzydłami klasztoru.

⁷⁵ W miejscu budynku S.

⁷⁶ Na wysokości obecnego budynku S musiała znajdować się skarpa o dużym stopniu nachylenia.

⁷⁷ Wydaje się, że w prezbiterium powinna znajdować się krypta na potrzeby pochówków braci, a w nawie pojedyncze tumbry lub pochówki ziemne.

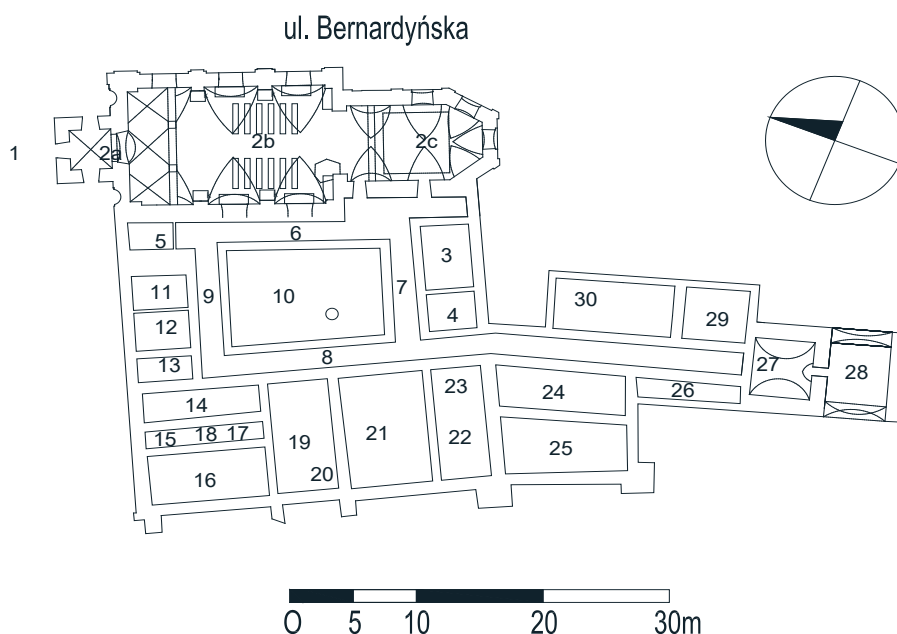
⁷⁸ Wydaje się, że w takim obiekcie powinny znajdować się przynajmniej dwie klatki schodowe, lokalizacja oznaczonej nie wydaje się najrozsądniejsza.

⁷⁹ APL, UMMmL, sygn. 2401, prośba z dnia 27 lutego/11 marca 1839 r.

⁸⁰ Zakrystia, Skarbiec, Sala pierwsza, Apteka, Skład, Sala druga.

⁸¹ APL, UMMmL, sygn. 2401.

drzwiczek, figura Jezusa była uszkodzona itp. Sytuacja taka wynikała z faktu, że obiekt przestał mieć stałego użytkownika, a nieużytkowane pomieszczenia szybko stały się obiektem kradzieży i aktów wandalizmu. Po wprowadzeniu się wojska pomieszczenia na parterze wykorzystywane były na piekarnię, stolarnię, magazyn (w zakrystii), pozostałe służyły jako kwatery osobiste komendy 62 Pułku Wołgodzkiego. Budynek kościoła został przeznaczony na skład „efektów”⁸². Prawdopodobnie wojsko opłacało czynsz, jednak nie w pełni, co wynika z korespondencji pomiędzy nim a miastem⁸³. Podobnie jak w przypadku bonifratrów, nic nie wiadomo o działalności wojskowych w klasztorze. Jeżeli funkcjonowali w tym miejscu, to na pewno wykonano wydzielenie części wojskowej od cywilnej, z oddzielnym wejściem, podwórką, wjazdem itp. Można było to osiągnąć bez większego problemu przez wykonanie wejścia od strony prezbiterium oraz wjazdu gospodarczego, który powstał jeszcze za czasów reformatów.

Rys. 7. Rzut przyziemia – próba rekonstrukcji na podstawie opisu budynku z 1839 i 1843 r.: 1 – cmentarz, 2 – kościół, 3 – zakrystia, 4 – skarbiec, 5 – furta, 6 – korytarz, 7 – korytarz, 8 – korytarz, 9 – korytarz, 10 – studnia, 11 – izba dla furtiana, 12 – dawny refektarz, 13 – sionka, 14 – spiżarnia, 15 – sień, 16 – sala pierwsza, 17 – korytarzyk, 18 – izba dla niespokojnych, 19 – apteka, 20 – skład, 21 – sala druga, 22 – kuchnia, 23 – kuchnia, 24 – sionka, 25 – sala trzecia, 26 – skład, 27 – kloaki, 28 – magazyn, 29 – zdezelowane zabudowania, 30 – zdezelowane zabudowania; wyk. K. Janus

Wojsko prawdopodobnie nie było użytkownikiem obiektu długo, gdyż w październiku 1841 r. miasto próbowało wynająć cały gmach w Lublinie Sylwestrowi Ołyckiemu⁸⁴. Ze względu na konieczność oczyszczenia kloak Ołycki chciał obniżyć koszt wynajmu do 230 złp, na co miasto nie przystało.

W 1840 r. miasto rozpoczęło proces ostatecznego „wyprowadzenia” reformatów z Lublina poprzez wydanie nakazu „uprzątnięcia” poświęconych ruchomości z budynku kościoła.

⁸² Tamże, pismo z dnia 18/30 maja 1844 r.

⁸³ Tamże.

⁸⁴ Tamże, pismo z dnia 11/23 października 1841 r.

Do tego celu wyznaczony został ksiądz Xawery Orłowski ze zgromadzenia w Kazimierzu Dolnym⁸⁵, który sporządził poniższy spis:

1. Krzyż sosnowy wyrobiony na środku Cmentarza będący, sztuk 1
2. Posadzka Marmurowa w tafle Kwadratowe ułożona tak w przyścianku jako i całym Kościele, w ilości sztuk 796
3. Kropielnica Marmurowa osadzona w przyścianku, sztuk 1
4. Drzwi Snycerską robotą ozdobione podwojone z okuciem, sztuk 1
5. Konfesjonałów z drzewa sosnowego olejno malowanych, sztuk 4
6. Ławek sosnowych malowanych, sztuk 12
7. Ołtarz Wielki z wszelkimi ozdobami z drzewa Dembowego robotą snycerską z Blejtramem dużym w środku którego osadzony był Krzyż z figurą Chrystusa, 1
8. Ołtarz boczny z drzewa dembowego robotą snycerską ozdobiony Bejcowany, 6
9. Portatela ze wszystkich Ołtarzy marmurowe, 7
10. Ambona z drzewa dembowego gustownie ozdobiona Snycerską robotą, 1
11. Kratki drewniane znajdujące się przy Presbiterium w Komplecie wyjęte, sztuk 7
12. Stopnie przy ołtarzu Wielkim i po prawej ręce w małym marmurowych sztuk, 7
13. Kamienic marmurowych czyli nagrobków w kościele znajdujących się trzy zewnątrz Kościoła jeden razem
14. Antypedia od do ołtarzy, sztuk 3
15. Ławek bejcowanych z Churu za ołtarzem, sztuk 14
16. Pulpit na środku Churu do odmawiania pacierzy sosnowy, sztuk 1
17. Skrzynia do chowania Antypedyi przymocowana z tyłu Ołtarza Wielkiego i po bokach z dwoma deseczkami na zawiasach z zameczkami, sztuk 1
18. Lawatarz Kamienny na Korytarzu w pierwszym oknie znajdujący się, sztuk 1
19. Krucyfiks na Korytarzu będący z figurą Chrystusa
20. Krzyżów żelaznych na kościele będących, z których dwa są uszkodzone a trzeci dobry, razem 3.

W 1838 r. obiekt zaczęto zasiedlać mieszkańcami z przydziału miejskiego⁸⁶. W większości były to rodziny wielodzietne, wdowy z rodziną bez zatrudnienia, weterani, kalecy – generalnie osoby biedne, utrzymujące się z prac dorywczych czy zapomóg. W lutym 1839 r. zrodziły się związane z przydziałami konflikty, które rozstrzygały się na poziomie prezydenta. W tym samym roku do gmachu wprowadził się policjant, który miał pilnować porządku i poprawić skuteczność pobierania opłat czynszowych⁸⁷. Pod koniec 1840 r. w budynkach poreformackich zamieszkiwało 91 osób, prawdopodobnie w 32 lokalach⁸⁸ (załącznik 6). Z dokumentów z lat 1841–1843 wynika, że zarówno mieszkańcy, jak i wojsko nie wywiązywali się z płacenia czynszu za wynajem. 30 czerwca 1843 r. obiekt trafił po raz pierwszy na publiczną licytację, z ceną wywoławczą 2700 RS 90 kop (załącznik 7)⁸⁹. Ponieważ nie przyniosła ona rozstrzygnięcia, licytację powtórzono, ale również bez skutku. Jednym z podstawowych warunków przystąpienia do

⁸⁵ Tamże, protokół z dnia 1/13 listopada 1840 r.

⁸⁶ Nie wiadomo, czy było to już po wprowadzeniu się bonifratrów, pierwszy lokator wprowadził się do budynku 1 stycznia 1838 r.

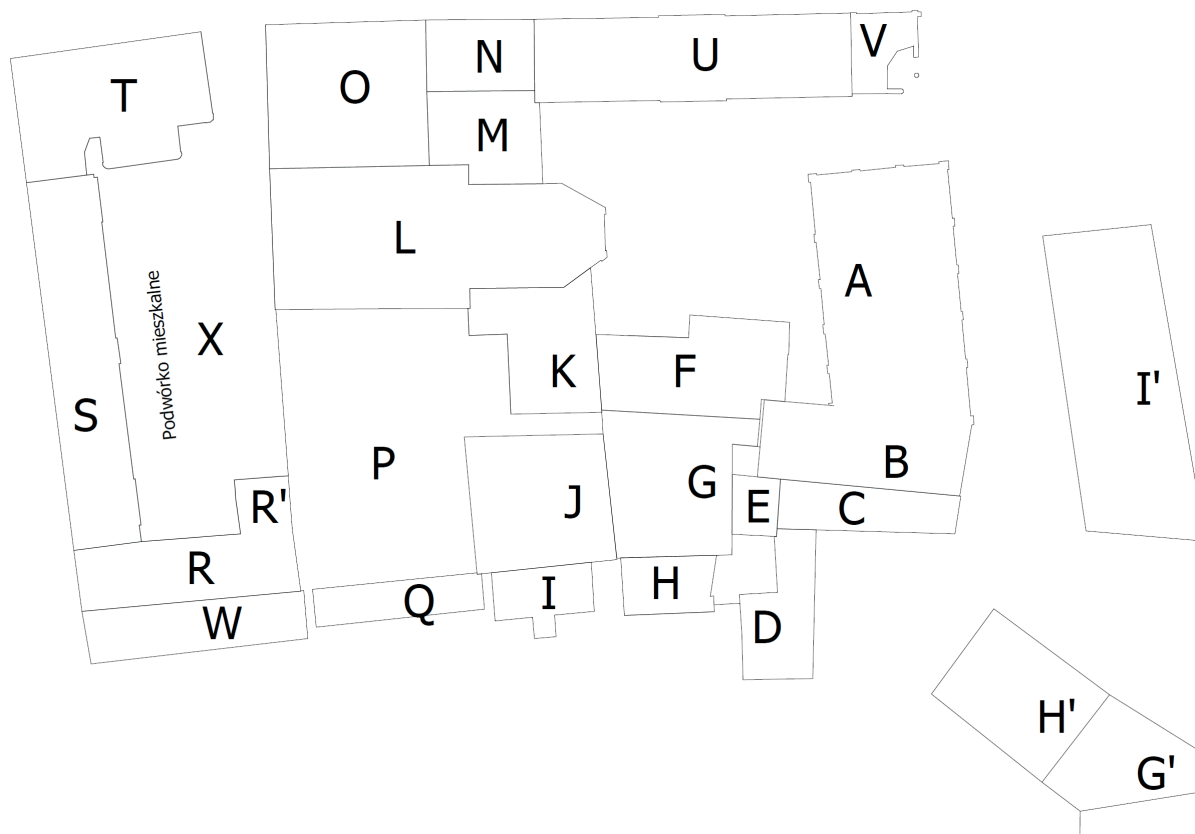
⁸⁷ APL, UMmL, sygn. 2401, pismo z dnia 10/22 kwietnia 1840 r.

⁸⁸ Tamże, Lista Imienna Lokatorów w Gmachu po Bonifratrach pod N 256 w Lublinie.

⁸⁹ Tamże, pismo z dnia 30 czerwca/12 lipca 1843 r.

licytacji była konieczność wyremontowania obiektu w ciągu sześciu lat, czego lokalni przedsiębiorcy nie chcieli się podjąć, twierdząc, że jest to niemożliwe i nieopłacalne.

2.1.4. Lata 1844–2001: adaptacja, przebudowa, rozbudowa zespołu klasztornego na browar

Rys. 8. Oznaczenia budynków na działce; budynki powstałe w okresie klasztornym: L – kościół; K, J, P, G, B – klasztor; budynki powstałe w okresie przemysłowym: A – warzelnia; F – kotłownia; H, I, Q, W, H', G' – budynki mieszkalne; C, D, E, M, N, O, R, R', S, T, I' – budynki produkcyjne; U – budynek administracyjny; V – portiernia; rys. K. Janus

Na podstawie informacji z księgi wieczystej można stwierdzić, że po dwóch nieudanych licytacjach obiektu w jego posiadanie wszedł Karol Vetter, który drogą kupna-sprzedaży⁹⁰ od gwardiana konwentu reformatów w Kazimierzu Dolnym księdza Kajetana Gniewosza nabył go za 9500 złp⁹¹, czyli 1425 RS (obiekt oszacowany został na kwotę 2734 RS i 84 kop. – załącznik 10). Kwota ta została powiększona o 350 złp, które K. Vetter zaoferował reformatom za blachę miedzianą pokrywającą sygnaturkę – bracia planowali ją zdemontować i zabrać do Kazimierza (wartość blachy w oszacowaniu licytacyjnym opiewała na kwotę 226 złp). Ze względu na brak rozstrzygnięcia licytacji czas na wyremontowanie i przekształcenie obiektu na dom mieszkalny, fabryczny itp. został wydłużony z sześciu do dziesięciu lat. Środki pozyskane ze sprzedaży klasztoru lubelskiego miały zostać przeznaczone na remont klasztorów w Solcu i Stopnicy⁹².

⁹⁰W dokumencie sprzedaży zamieszczonym w księdze hipotecznej wyraźnie opisano transakcję pomiędzy Karolem Vetterem a gwardianem klasztoru reformatów (załącznik 10). Mimo iż zakonnicy nie przebywali w budynku 20 lat, to miasto było jedynie nieformalnym pośrednikiem – co wydaje się bardzo nietypowe, ale zapewne zgodne z ówczesnym prawem.

⁹¹ APL, Hipoteka w Lublinie, 4/126, s. 46.

⁹² Tamże, s. 226.

Rok 1844

Nowy właściciel tuż po nabyciu obiektu w pierwszej kolejności zabrał się do zamknięcia spraw formalnych – do czego powołał plenipotentów Adama Latkowskiego i Wojciecha Szaniawskiego⁹³ – oraz rozpoczął proces gromadzenia materiałów budowlanych. W październiku tegoż roku rozpoczął korespondencję z miastem w sprawie usunięcia z kościoła składu „effektów wojskowych” i wojska, na co szybko uzyskał zgodę⁹⁴. W korespondencji tej pojawia się zalecenie, aby nie przenosić „effektów wojskowych” oraz by ekshumacji dokonać wejściem bocznym do „grobów”, co – jak się wydaje – nie było na rękę K. Vetterowi. Jeszcze w 1844 r. wypowiedział wojsku najem lokali w budynkach klasztornych, pozwalając im na zachowanie składu w kościele i podwórku, ale pod warunkiem zwiększenia czynszu do 150 RS⁹⁵ (załącznik 8). Nie wiadomo, czy dzierżawę przedłużył, wiadomo natomiast, że w 1847 r. budynek kościoła był opustoszały, stąd przypuszczać można, że wojsko nie zdecydowało się na dalszy wynajem. Nie jest jasne, jakie były dalsze losy mieszkańców, których K. Vetter „nabył” razem z nieruchomością⁹⁶, ale najprawdopodobniej nie przedłużył im umowy dzierżawy i musieli wyprowadzić się jeszcze w 1844 r.

W 1844 r. K. Vetter rozpoczął proces formalny, mający na celu ekshumację zwłok ze świątyni i pobliskiego cmentarza⁹⁷ (załącznik 9). Sprawa ciągnęła się dość długo, a ze strony kościoła została skierowana do Ceremoniału Gwardian klasztoru reformatów w Kazimierzu Dolnym⁹⁸. Prawo w tym okresie zakazywało grzebania zmarłych na terenach prywatnych i nie miało większego znaczenia, że pochówków dokonali bracia w okresie klasztornym. Po ustaleniach powołano komisję, w skład której wchodziły osoby duchowne i urzędnicy, celem skonkretyzowania warunków przeprowadzenia ekshumacji.

W tym samym roku K. Vetter naprawił dach na kościele, co prawdopodobnie wiązało się z usunięciem sygnaturki i ze zmianą formy oraz sposobu nakrycia dachu⁹⁹. Warto w tym miejscu zauważyć, że mylna i całkowicie nieuzasadniona jest legenda, która mówi, że K. Vetter zarobił więcej, sprzedając miedź z dachu¹⁰⁰, i za wynajem kwater wojsku, niż zapłacił za obiekt reformatom. Faktem jest, że kupił go za dwukrotnie niższą kwotę, niż oszacowano jego wartość¹⁰¹, ale ze sprzedaży miedzi mógł zarobić nie więcej niż 260 złp¹⁰², a roczny koszt wynajmu obiektu przez wojsko mógł wynieść 250 złp¹⁰³. Można natomiast stwierdzić, że w ciągu dwóch lat mu-

⁹³ Tamże, 4/126, s. 207.

⁹⁴ APL, UMMmL, sygn. 2401, opis z dnia 23 października/4 listopada 1844 r.

⁹⁵ Tamże, pismo z dnia 18/30 maja 1844 r.

⁹⁶ APL, UMMmL, sygn. 2401, protokół zdawczy obiektu z dnia 23 kwietnia/5 maja 1844 r.

⁹⁷ Ustalono, że zarejestrowanych pochówków było 635 (P. Gach), po uwzględnieniu zmarłych w klasztorze braci i pochówków niezarejestrowanych było ich przynajmniej 800.

⁹⁸ APL, UMMmL, sygn. 2401, pismo z dnia 2/14 listopada 1844 r.

⁹⁹ E. Szczęch, dz. cyt., s. 16.

¹⁰⁰ Miedź znajdowała się tylko na sygnaturce, pozostałe dachy – zarówno kościoła, jak i klasztoru – pokryte były dachówką holenderką.

¹⁰¹ Która i tak wydawał się niska – w 1843 r. kamienica przy ul. Dominikańskiej 7 (około 1500 m² powierzchni użytkowej) sprzedana została za 40 000 złp, w 1839 r. kamienica przy ul. Grodzkiej 13 (około 600 m² powierzchni użytkowej) sprzedana została za 12 000 złp, powierzchnia użytkowa klasztoru wynosiła około 2000 m², dodatkowo dochodził ogromny ogród i podwórka około 2 ha.

¹⁰² Za którą braciom zapłacił 350 złp.

¹⁰³ Wojsko w tym okresie nie wynajmowało już u K. Vettera pomieszczeń, a miasto nigdy nie otrzymało od wojska pełnego zobowiązania.

siał ponieść duże koszty na prace remontowe, które spowodowały zwiększenie wartości obiektu niemalże czterokrotnie.

Zgodnie z informacjami zawartymi w artykule *Pozostałość aktowa rodziny Vetterów i ich spadkobierców w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Lublinie* w 1845 r. w zabudowaniach działała już destylarnia wódek, a rok później zaczęto produkować piwo bawarskie. Daty te wydają się mało prawdopodobne, gdyż w oszacowaniu pożarowym opisana została lokalizacja fabryki świec, nie wspomniano jednak o destylarni ani browarze, których wyposażenie znacząco wpłynęłoby na wartość obiektu, więc na pewno zostałyby opisane.

Na poziomie parteru trwały prace remontowe. Część pomieszczeń miała nowe podłogi, drzwi i okna, a część była okien pozbawiona (np. pawilon prawy czy korytarze na wirydarz). Na kondygnacji znajdowała się kuchnia angielska, pięć pieców i ganek na tylnej elewacji z drewnianą galerią.

Na poziomie I piętra opisane zostały: 4 nowe okna i 44 stare (zniszczone), 25 drzwi starych, 2 piece żelazne nowe, nowa kuchnia chlebowa oraz stare piece. Stąd można przypuszczać, że remont na tej kondygnacji był najmniej zaawansowany. Dodatkowo istniało wyjście na ganek przy lewym pawilonie (około 6 m²), pomieszczenia sklepione (około 11 m²) i schody na parter o 16 trepach. Dach nad budynkami klasztornymi pokryty był dachówką holenderką, ponad połac wystawało siedem kominów.

Poza budynkami w zwartej zabudowie na terenie znajdował się budynek ekonomiczny, stajnia w miejscu obecnego budynku zarządu, studnia z pompą o głębokości 15 m i średnicy około 1,7 m. Ogród i podwórka miały powierzchnię około 20 666 m². Całość posesji otoczona była murem i drewnianym parkanem z trzema bramami¹⁰⁴.

Kiedy przy ul. Bernardyńskiej 15 zaczęła funkcjonować pierwsza manufaktura, dokładnie nie wiadomo. Pewne natomiast jest, że już w 1846 r. Karol Vetter produkował mydło i świece (w trzech pomieszczeniach suterren znajdujących się w południowym skrzydle klasztoru). Dopiero później działalność rozszerzył o destylarnię wódek¹⁰⁵.

W 1846 r. posesja oszacowana została na kwotę 10 625 RS i 49,5 kop.¹⁰⁶ (załącznik 11). Na poziomie suterren funkcjonowała wtedy kuchnia z małym oknem, schody na parter, wyjście na ganek prowadzące do kloak, mieszkanie o powierzchni około 90 m², fabryka świec w trzech „stancyach” około 45 m². Wszystkie pomieszczenia były sklepione (około 342 m² sklepień). W oszacowaniu wymienione zostały nowe okna, nie wspomniano o niczym, co mogłoby wskazywać na zły stan techniczny. Stąd można wnosić, że po dwóch latach od zakupu obiektu suterenny były w całości wyremontowane i funkcjonujące.

W 1847 r. klasztor był już w większości wyremontowany i zamieszkały (załącznik 12). Na pierwszym piętrze wymieniono pięcioro starych drzwi do komórek i niezamieszkałych stancji¹⁰⁷, pozostałe wyposażenie było nowe. Na parterze wymieniono jedynie podłogi stare, „wyreperowane”. Na podstawie tych informacji można stwierdzić, że remont w budynku klasztoru został ukończony. Dodatkowo wiadomo, że na parterze znajdowały się trzy klatki schodowe na piętro (w sieni przy kościele, w pawilonie głównym, pawilonie prawym) oraz osiem okien łukowych wychodzących na dawny wirydarz. Budynek dawnego klasztoru (poza fragmentem skrzy-

¹⁰⁴ APL, Hipoteka w Lublinie, 4/126, ss. 242–261.

¹⁰⁵ Od 1835 r. K. Vetter w Zawieprzycach prowadził już wytwórnię porteri i likierów. Przeniesienie wytwórni do Lublina stwarzało nowe możliwości rozwoju firmy.

¹⁰⁶ Tamże, s. 4.

¹⁰⁷ Co świadczy o tym, że pozostała część była zamieszkała.

dła prawego) został wyremontowany i był zamieszkały. Nie dysponujemy danymi z tego okresu na temat liczby mieszkańców ani funkcji, ale wydaje się, że na I kondygnacji znajdowały się mieszkania, a pozostała część mogła pełnić funkcje przemysłowe. Oszacowania pożarowe ani inne dokumenty archiwalne nie określają konkretnych zmian, jakie zaszły w omawianej części obiektu. Na podstawie liczby wymienianych w oszacowaniach okien, drzwi, ścian działowych, pomieszczeń itp. można jednak sądzić, że układ elewacji i lokalizacja otworów okiennych nie uległy większym zmianom¹⁰⁸. Wydaje się również, że K. Vetter nie zmienił znacznie układu i podziałów piętra¹⁰⁹, ale wykonał głównie remont zachowawczy (rys. 9). W 1847 r. planował również wyburzenie lub rozebranie skrzydła z dawnymi kloakami (rys. 9 – nr 5, 6), które znajdowały się w złym stanie. Zamiar ten najpewniej zrealizował (przynajmniej na I piętrze). W części tej wymieniona została arkada zewnętrzna ze schodami, gankiem, galerią o długości około 5 m i spichlerz, pod którym znajdował się przejazd na ogród tylny (rys. 9 – nr 6).

Rys. 9. Próba rekonstrukcji zabudowań na podstawie oszacowania z 1847 r.: 1 – kościół, 2 – pawilon główny, 3 – pawilon prawy, 4 – pawilon lewy, 5 – dawniej skrzydło klasztorne z kloakami, 6 – spichlerz poza kloakami, 7 – skład wraz z korytarzem, 8 – stajnia przy parkanie z drzewa kryta gontem, 9 – murowana wozownia, 10 – murowane chlewiki, 11 – podwórko (dawny wirydarz), 12 – korytarz; wyk. K. Janus

¹⁰⁸ Prawdopodobnie powiększone zostały otwory okienne na I kondygnacji.

W 1852 r. przy okazji spisu „ognisk” Lublina w posesji wymieniono: 3 budynki (klasztor, oficyna i budynek po prawej stronie), gdzie znajdowało się w sumie 31 palenisk (z czego paleniska w gmachu poklasztornym na poziomie sutereny i „dołu” przeznaczone były na potrzeby browaru i destylarni). Na piętrze znajdowało się 13 izb. W oficynie lewej na piętrze wymieniono: 3 izby, w budynku po prawej na dolnej kondygnacji 2 izby i 4 na piętrze¹¹¹.

Fot. 21. Mogiła zbiorowa ekshumowanych z cmentarza reformatów (mogiła 54); fot. K. Janus

W 1855 r. po zakończeniu ekshumacji krypt i cmentarza (szczątki przeniesiono na cmentarz „rzymskokatolicki tutejszy”¹¹²) K. Vetter rozpoczął nowe inwestycje, polegające na rozbudowie istniejącej infrastruktury, a przede wszystkim adaptacji kościoła na potrzeby produkcji piwa. W piśmie z dnia 10/20 sierpnia 1855 r. uzyskał zgodę na adaptację budynku na browar zgodnie z załączonym projektem¹¹³, prace rozpoczęły się jednak dopiero kilka lat później.

Pierwsze nowe zabudowania (niezwiązane z klasztorem) powstały po 1856 r., kiedy to K. Vetter zwrócił się do magistratu z prośbą o pozwolenie na budowę dwóch budynków „składo-

¹¹¹ APL, UMMmL, sygn. 926, s. 43.

¹¹² K. Janus, N. Przesmycka, *Przemysł Lublina*, t. 1, Lublin 2014.

¹¹³ Projekt w ówczesnym czasie był składany do magistratu do zatwierdzenia, a później zwracany inwestorowi. Projekt, o którym mowa, nie zachował się do dziś.

wych” w podwórzu¹¹⁴. Nie wiadomo, gdzie dokładanie się znajdowały, ale wydaje się, że były to zabudowania na podwórku mieszkalnym.

W 1858 r. rozpoczął się proces przebudowy kościoła. Prace miały być prowadzone pod nadzorem budowniczego Kamieńskiego, a wykonawcą był majster mularski Tomasz Filipowski¹¹⁵.

Na podstawie oszacowań pożarowych z 1859 r. wiadomo, że był to okres dużych inwestycji i wprowadzenia nowych funkcji w całym zespole (załącznik 13). Kościół został przebudowany na browar, w którym wprowadzono podział na pięć kondygnacji: wykonano sklepienie na poziomie piwnicy i parteru, nad I piętrem wykonano strop drewniany, a sklepienie nad drugim piętrem stanowiło zachowane sklepienie budynku. Usunięto kruchtę, nadmurowano część dachu prezbiterium, a w ścianie fasady wykonano szereg otworów transportowych, które umożliwiały swobodną komunikację pionową za pomocą „windy”¹¹⁶ pomiędzy poszczególnymi kondygnacjami. Nie zachował się projekt przebudowy¹¹⁷ ani opis poszczególnych kondygnacji czy urządzeń.

W budynku odbywał się cały proces produkcji piwa, od wytworzenia słodu, aż do jego rozlewu. Wiadomo, że K. Vetter wytwarzał piwo bawarskie. Ponieważ nie ma żadnych informacji na temat lodowni ani dużych pomieszczeń podziemnych, można wnioskować, że w nowo wyremontowanym budynku produkowane było piwo górnej fermentacji¹¹⁸. Na tej podstawie można poczynić próbę rekonstrukcji pierwotnego procesu produkcyjnego.

Na poddaszu znajdowały się magazyny zbożowe, może z suszarniami. Dzięki zastosowaniu wspomnianych „wind” z obu stron budynku w dosyć prosty sposób można było przenosić wszystkie produkty pomiędzy poszczególnymi kondygnacjami, bez konieczności transportowania ich po schodach. Zboże mogło kiełkować właściwie wszędzie, ale wydaje się, że najbardziej korzystne do tego celu miejsce było na II piętrze nawy. Wszelkiego rodzaju paleniska musiały znajdować się w piwnicy prezbiterium. Specjalnie w tym celu wraz z budową potężnego trzonu kominowego zamurowano ścianę pod łukiem tęczowym. W prezbiterium najpewniej znajdował się kocioł zacierny i suszarnia słodu. W przypadku nawy nad parterem powstało nowe sklepienie wsparte na dwóch masywnych filarach. Zabieg ten mógł mieć na celu jedynie wprowadzenie trwałych stropów o zdolności przenoszenia dużych obciążeń i odporności na korozyjne środowisko panujące przy produkcji piwa. W piwnicach i na parterze mógł bez problemu przebiegać proces fermentacji i leżakowania, a na I piętrze zapewne zachodziły procesy niezwiązane z dużą wilgotnością i korozyjnym środowiskiem, czyli leżakowanie lub przetwarzanie zboża. Rozlewnia znajdowała się najprawdopodobniej na poziomie przyziemia.

Poza budynkiem kościoła musiały znajdować się zabudowania towarzyszące, takie jak skład opału (od strony prezbiterium), magazyny (na podwórku mieszkalnym), stajnie, wozownie. Wiadomo, że w latach późniejszych w skład omawianej posesji wchodził budynek kieratu, zapewniający siłę mechaniczną, która przy takiej liczbie kondygnacji i wielkości produkcji ułatwiała pracę. Budynek ten mógł być zlokalizowany zarówno przy stajniach, jak i na podwórzu mieszkalnym.

¹¹⁴ APL, UMMmL, sygn. 2401, notatka pod datą 9/20 listopada 1856 r.

¹¹⁵ Tamże, pismo z dnia 10 lipca 1858 r.

¹¹⁶ Platforma zawieszona na wysuniętym krokszynie więźby dachowej, od strony prezbiterium i nawy.

¹¹⁷ W okresie tym projekt był składany w urzędzie do zatwierdzenia, po czym oddawany właścicielowi.

¹¹⁸ W zależności od przyjętego założenia rozróżnia się proces fermentacji dolnej – wymagający temperatur od 3,5 do 13°C, oraz górnej – przebiegającej temperaturze od 15 do 25°C. Po zakończeniu tego etapu (zwanego burzliwym) powstaje piwo młode (zielone). W takiej postaci trafia ono do leżakowni, gdzie w szczelnych zbiornikach kontynuowany jest proces fermentacji: w temperaturze od –1 do +1°C przy fermentacji dolnej albo od 10 do 12°C przy fermentacji górnej.

Poza nowo powstałym budynkiem piwo i alkohole wysokoprocentowe były produkowane na parterze i w suterrenach dawnego klasztoru (choć właściwie nic nie wiadomo na temat ich lokalizacji).

W 1859 r. na omawianej posesji znajdowały się trzy nowe budynki. Termin ich powstania nie jest znany, ale jak wspomniano wyżej, w 1856 r. K. Vetter zwrócił się do magistratu z prośbą o pozwolenie na budowę dwóch murowanych budynków składowych w podwórzu. Nowe budynki (rys. 10) to: oficyna (oznaczona nr 6), składy (7, 9) i mieszkanie dla stróża (8). O ile z dużą dozą prawdopodobieństwa możemy przyjąć lokalizację budynku 7, 8, 9¹¹⁹, to w przypadku oficyny (6) nie jest to do końca pewne. Niektóre plany wskazują jej lokalizację w środkowej części podwórza, a inne tuż przy krawędzi skarpy, na przedłużeniu elewacji tylnej klasztoru¹²⁰.

Firma rozwijała się szybko, jej produkty już w 1860 r. zostały wyróżnione listem pochwalnym na wystawie rolniczej, a na wystawie w Warszawie zdobyły srebrny medal¹²¹.

W 1866 r. ukończony został budynek przy ul. Bernardyńskiej (obecny budynek zarządu), powstały w miejscu dawnej stajni drewnianej (rys. 11 – nr 16). Budynek miał sutereny z dziewięcioma małymi oknami, na parterze znajdowały się stajnia, obora, wozownia i drwalnia, a na I piętrze część mieszkalna (załącznik 14).

Przyjęty układ funkcjonalny budynku był co najmniej nietypowy. Na parterze (rys. 12) zastosowano strop odcinkowy na szynach stalowych i cegły na zaprawie cementowej¹²². Sień, gdzie znajdowały się schody łączące wszystkie kondygnacje, prowadziła na podwórko od ul. Bernardyńskiej. Na parterze znajdowały się obora i stajnia. Połączenie funkcji mieszkalnej, stajni, obory i wozowni w jednym budynku jest nie do końca zrozumiałe. Układ taki musiał powodować wiele problemów, choćby zalewanie suterren. Nie jest również jasne, z jakiego powodu nad całym parterem zastosowano stropy odcinkowe (fot. 29)¹²³. Uwzględniając bardzo skromną elewację frontową od strony ul. Bernardyńskiej, zastosowanie ultranowoczesnych i bardzo drogie jak na owe czasy materiałów we wnętrzu i funkcję, jaką pełnił budynek, można zakładać, że budowniczowie musieli mieć bardzo konkretny powód jego stworzenia, który jak na razie nie jest jeszcze znany.

W 1866 r. browar produkował 42 550 wiader (około 5 200 hl) piwa, w tym: 19 930 wiader (około 2 450 hl) piwa bawarskiego o wartości 25 854 RS; 8290 wiader (około 1 020 hl) wódek słodkich o wartości 28 967 RS¹²⁴. Dochód ze sprzedaży był bardzo duży i nie tylko pozwalał funkcjonować w niepewnych czasach, ale też umożliwiał dalszy rozwój¹²⁵.

¹¹⁹ Były to budynki parterowe z dachem pulpitowym, składy były podzielone na komórki z drzwiami dwuskrzydłowymi, wielkością przypominające obecne garaże.

¹²⁰ Niestety bez wykonania badań archeologicznych określenie dokładnej lokalizacji tego budynku nie będzie możliwe.

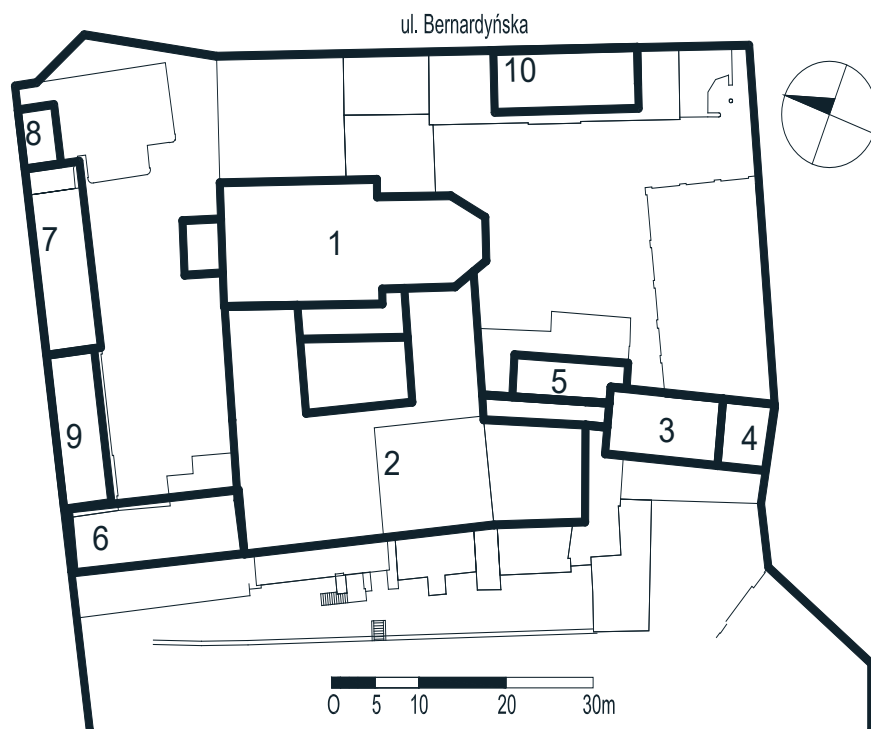
¹²¹ M. Denys, *Ze szlachetnego szczepu wyrosłe (Browary Lubelskie S.A.)*, „Na Przykład” 1995 nr 2, s. 125.

¹²² Strop ten zachował się prawdopodobnie do dziś.

¹²³ Koszt cementu portlandzkiego i szyn kolejowych był kilkukrotnie wyższy od standardowych materiałów, problemy były również z ich dostępnością, same materiały trzeba było transportować na wozach konnych.

¹²⁴ Tamże.

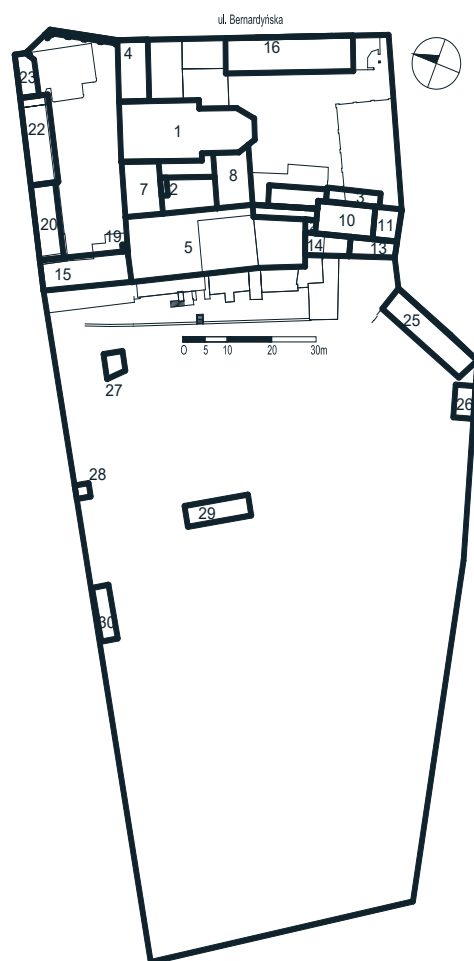
¹²⁵ Wydaje się, że popyt na produkty alkoholowe właściwie cały czas wzrastał i niezależnie od tego, jaką jego ilość produkowano, taką bez problemu udawało się sprzedać.

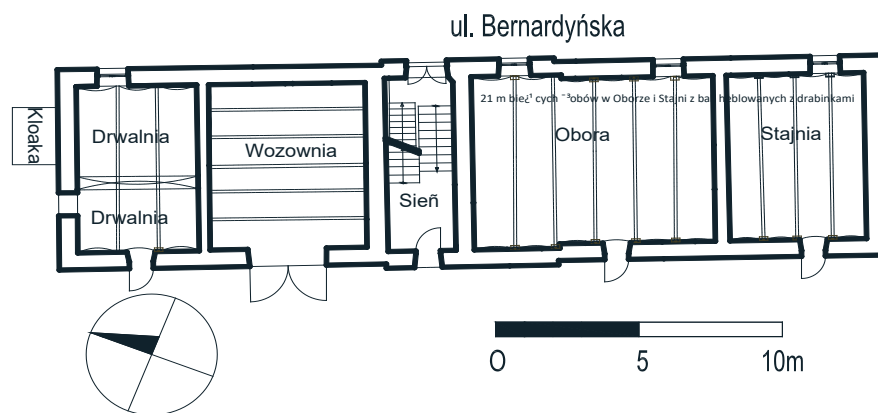
Rys. 10. Próba rekonstrukcji zabudowań na podstawie oszacowania z 1859 r.: 1 – browar przerobiony z dawnego kościoła, 2 – murowany gmach, dawniej klasztor składający się z trzech pawilonów, 3 – murowane skrzydło lewe (skład i kłoki), 4 – spichlerz, 5 – składzik z korytarzem, 6 – nowa oficyna przyległa do prawego boku gmachu, 7 – murowane składy z dachem jednospadowym, 8 – domek stanowiący mieszkanie odźwiernego, 9 – murowany skład na beczki, 10 – stajnia przy murowanym parkanie, 11 – drewniane kłoki, 12 – stara drewniana drwalnia; wyk. K. Janus

Kolejne większe zmiany, jakie zaszły na terenie browaru, zakończyły się w 1871 r. Powstał wtedy budynek składu piwa (rys. 11 – nr 4) pomiędzy dawnym kościołem a ul. Bernardyńską (w tej fazie jeszcze parterowy). Składy na spirytus (rys. 11 – nr 13, 14), budynki techniczne, altanki, oranżeria i studnia na tyłach. W tym okresie znaczne zmiany zaszły również w istniejących budynkach oraz procesie produkcyjnym. Nie udało się odnaleźć informacji na temat tego, jakie funkcje pełnił budynek poklasztorny, ale w oszacowaniu pożarowym z 1871 r. wymienione zostały spichlerze przy browarze bawarskim. Nie wiadomo, gdzie dokładnie znajdował się browar, jaką miał wydajność itp., ale zapewne podobnie jak w okresie późniejszym mieścił się na poziomie parteru i suterenu. W 1871 r. dodatkowo wymieniony został budynek kotła nr 3, który zapewne dostarczał energię cieplną na potrzeby całego procesu produkcyjnego. Wiadomo również, że proces produkcyjny wymagał ogromnych ilości energii mechanicznej, stąd można założyć, że niedługo po powstaniu centralnej kotłowni mogła zostać wstawiona maszyna parowa (na pewno przed 1880 r.). W 1872 r. K. Vetter złożył wniosek do miasta o wyznaczenie technika do pracy nad rozbudową piwnic pod podwórkim¹²⁶. Z pisma nie wynika, o jakie piwnice chodzi, ale jedyne, które odpowiadają opisowi, znajdują się pod podwórkim mieszkalnym. Było to świetne miejsce do składowania lodu, mogło się też nadawać do pełnienia funkcji leżakowni przy produkcji piwa dolnej fermentacji.

¹²⁶ AML, UMMmL, sygn. 3338, pismo z dnia 1/6 października 1872 r.

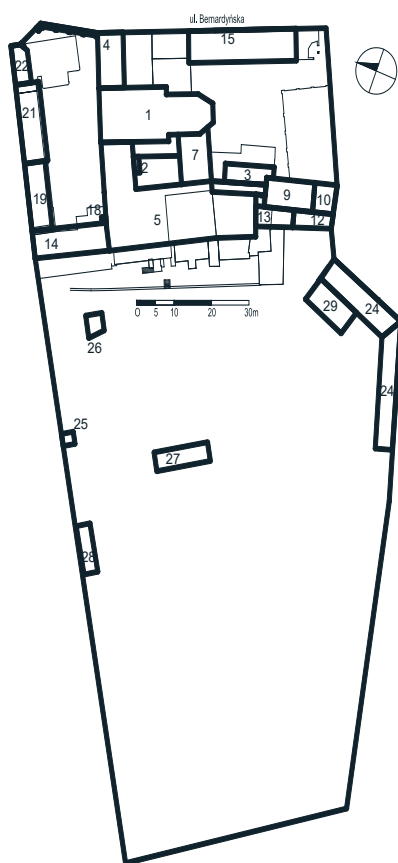
Rys. 11. Próba rekonstrukcji zabudowań na podstawie oszacowania z 1871 r.: 1 – browar, 2 – przybudówka, 3 – przybudówka na węgiel, 4 – oficyna (skład piwa), 5 – oficyna od strony sadu (dawny klasztor), 6 – drewniana szopa (z kieratem), 7 – oficyna mieszkalna (dawny klasztor), 8 – oficyna z rektyfikatorem spirytusu (dawny klasztor), 9 – przybudówka (myjka butelek), 10 – spichlerz przy browarze bawarskim, 11 – spichlerz, 12 – obejście, 13 – piwnica na spirytus, 14 – piwnica na spirytus, 15 – oficyna od strony sadu, 16 – budynek przy ul. Bernardyńskiej, 17 – drewniana szopa, 18 – mała stajnia na sklepieniu, 19 – obejście, 20 – drewniany skład, 21 – komórka, 22 – drewniany skład, 23 – dom odźwiernego, 24 – obchód, 25 – drewniana szopa, 26 – drewniana szopa, 27 – altanka, 28 – altanka, 29 – oranżeria, 30 – mała oranżeria; wyk. K. Janus

Rys. 12. Rzut parteru budynku zarządu w 1866 r.; wyk. K. Janus

Z 1877 r. pochodzi pierwszy zachowany projekt przebudowy z okresu przemysłowego, a jego autorem był prawdopodobnie Jan Nowacki¹²⁷. Przewidywał powstanie parterowego budynku części S o bliżej nieokreślonej funkcji. W późniejszym czasie w części tej znajdowały się składy i dwa rektyfikatory.

W 1878 r. K. Vetter wystąpił z prośbą o pozwolenie na nadbudowę południowego skrzydła dawnego klasztoru dodatkową kondygnacją¹²⁸. Niestety nie zachował się projekt, który został dołączony do wniosku, a jedyne informacje na temat przebudowy mówią o dodatkowej kondygnacji z galerią na dwóch kolumnach żelaznych. Kondygnacja została nadbudowana w 1879 r. z przeznaczeniem na mieszkania – zapewne dużej już rodziny K. Vettera (w tym okresie miał czworo dorosłych dzieci). Niestety nie ma żadnych danych na temat wyglądu czy też funkcji poszczególnych części obiektu. Można jedynie założyć, że mieszkania znajdowały się w tym okresie na I piętrze dawnego klasztoru, które miało około 500 m² powierzchni użytkowej. Wydaje się to dużo, jak na potrzeby jednej rodziny, stąd można przypuszczać, że mieszkanie znajdowało się głównie w skrzydle południowym klasztoru (około 350 m²), a konieczność jego rozbudowy mogła być związana np. z tym, że obaj synowie właściciela wchodzili w wiek dorosłości.

Rys. 13. Próba rekonstrukcji zabudowań na podstawie oszacowania z 1880 r.: 1 – browar, 2 – przybudówka, 3 – przybudówka na węgiel, 4 – oficyna (skład piwa), 5 – oficyna od strony sadu (dawny klasztor), 6 – drewniana szopa, 7 – oficyna z rektyfikatorem spirytusu (dawny klasztor), 8 – przybudówka (myjka butelek), 9 – spichlerz przy browarze bawarskim, 10 – spichlerz, 11 – obejście, 11 – piwnica na spirytus, 13 – piwnica na spirytus, 14 – oficyna od strony sadu, 15 – budynek przy ul. Bernardyńskiej, 16 – drewniana szopa, 17 – stajnia, 18 – obejście, 19 – drewniany skład, 20 – komórka, 21 – drewniany skład, 22 – dom odźwiernego, 23 – obchód, 24 – drewniana szopa (skład beczek), 25 – altanka, 26 – altanka, 27 – oranżeria, 28 – oranżeria, 29 – stolarnia; wyk. K. Janus

¹²⁷ APL, RGL BI, sygn. 1877:4, s. 554.

¹²⁸ Tamże, sygn. 1878:20, ss. 35–37.

Na I piętrze z mieszkania wychodziły balkony na obie strony. Do czasów dzisiejszych zachował się tylko balkon na elewacji tylnej, z którego można było dokładnie obserwować, co dzieje się w ogrodzie i podwórzu gospodarczym. Nie udało się odnaleźć żadnych śladów po balkonie na podwórzu mieszkalnym, co nie znaczy, że go tam nie było. Nie udało się też określić, gdzie znajdowało się wejście do mieszkania Vetterów, ale wszystko wskazuje na to, że do dziś nie zmieniło swego miejsca. Możliwe było również wyjście z mieszkania poprzez klatkę schodową i galerię drewnianą umieszczoną na tyle budynku aż do poziomu ogrodu.

Kolejna bardzo duża rozbudowa została przeprowadzona na początku lat 80. XIX w. Do 1882 r. powstał budynek warzelni (A, rys. 13 – nr 15), kotłowni, warsztaty, stolarnie itp. Zamknięto posesję od strony ul. Bernardyńskiej, zbudowano bramę wjazdową na podwórko gospodarcze i tył posesji. Zmieniono całkowicie układ produkcji, wydajność i ilość produkowanego piwa. Przy tak dużej intensywności zabudowy powoli zaczęto przenosić budynki techniczne na tył posesji, gdzie występują trudne warunki gruntowe. Posadowienie, ze względu na podmokły charakter terenu, było skomplikowane, a same budynki – jak się później okazało – nietrwałe.

W 1880 r. powstał projekt na wzniesienie budynku 15a. O ile nie udało się ustalić, kto był jego autorem, o tyle przedstawione w nim rysunki bardzo dokładnie ukazują stan istniejący i projektowany (ryc. 71 i 72). Projekt przewidywał wyburzenie „domku dla stróża” oraz ogrodzenia z bramą z okresu klasztornego z czterema wnękami, które stanowiły zapewne elementy drogi krzyżowej. Z nieistniejących obiektów oznaczony został budynek na przedłużeniu kruchty kościoła¹²⁹, którego część musiała zostać wyburzona w momencie budowy piwnicy¹³⁰. Budynek S w tym czasie był obiektem parterowym o charakterze magazynowym/warsztatowym z szerokimi drzwiami dwuskrzydłowymi (na projekcie zaznaczono cztery, prowadzące do czterech komórek/warsztatów). Na poziomie piwnicy przedstawiono: „Stary skład piwa” – pomieszczenie 0.5 i 0.7, winda/wyciągarka – w części pomieszczenia 0.5, „stara lodownia” – w części pomieszczenia 0.7. Nowo projektowana część zawierała skład piwa w piwnicy pod podwórkim i lodownię. Na rzucie piwnicy oznaczony został istniejący otwór (przejście) z pomieszczenia 0.7 do 0.8, który odsłonięto w 2017 r. Dosyć ciekawym rozwiązaniem przedstawionym na przekroju były pustki powietrzne (izolacyjne) w strukturze ścian i sklepień (ryc. 72). Na I kondygnacji, dostępnej za sprawą drewnianych schodów zewnętrznych, zaprojektowano dwa mieszkania składające się z trzech izb i kuchni. Z piętra prowadziły schody na poddasze. Ostatecznie projekt został zrealizowany niemalże dokładnie zgodnie z rysunkami. Wyjątek stanowi klatka schodowa, która została umieszczona w przybudówce, ponadto zamiast dwóch kondygnacji wykonano trzy, zmieniając lokalizację stropów.

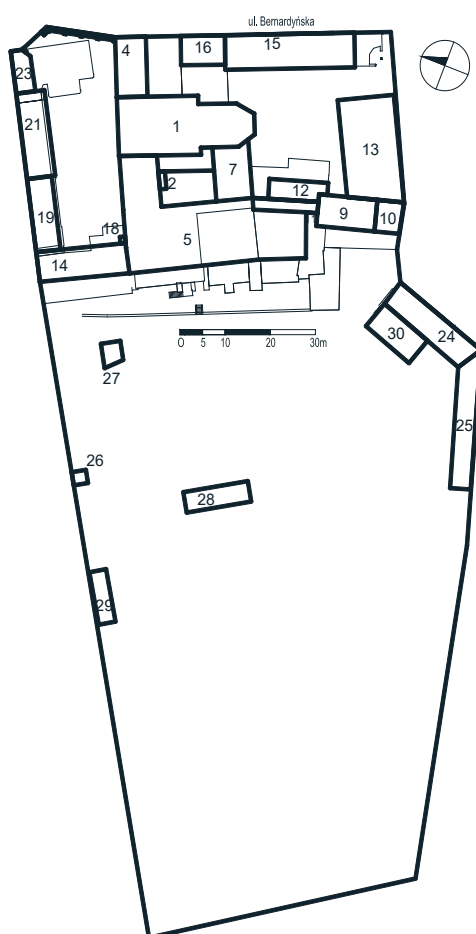
W 1881 r. powstał projekt na budowę warzelni („warni”) i budynków towarzyszących (ryc. 74, 75, 76). Wykonał go warszawski inżynier Karol Poszepny¹³¹ (w języku polskim, na język rosyjski przetłumaczył go lokalny architekt Zawierchowski). Projekt przewidywał wykonanie budynku warzelni, nowej bramy wjazdowej na podwórko gospodarcze, bramy na ogród i budynku od ul. Bernardyńskiej. W przypadku budynku warzelni, podobnie jak obecnie, główna część, środkowa, była jednoprzestrzenna. Strop odcinkowy na szynach kolejowych wsparty na dwóch żeliwnych słupach. W jednoprzestrzennym pomieszczeniu zaprojektowano dwie kadzie i dwa kotły z paleniskiem w trakcie frontowym oddzielonym ścianą. Poza tym na kondygnacji

¹²⁹ Część jego fundamentów i sklepienia jest dostępna do dnia dzisiejszego.

¹³⁰ Łącznie z dużą różnicą wysokości pomiędzy sklepieniem piwnicy a poziomem parteru.

¹³¹ Miał on fabrykę maszyn przy ul. Marszałkowskiej 17 w Warszawie, działał na terenie całej Polski, był m.in. laureatem złotego medalu na Ogólnopolskiej Wystawie Rolniczo-Przemysłowej w 1885 r.

znajdowała się sień ze schodami, pomieszczenia dla majstra, a w części przybudówki (obecnie nieistniejącej) skład węgla, izba dla stróża i poczekalnia przy bramie. Pomieszczenia maszyny parowej nie zrealizowano.

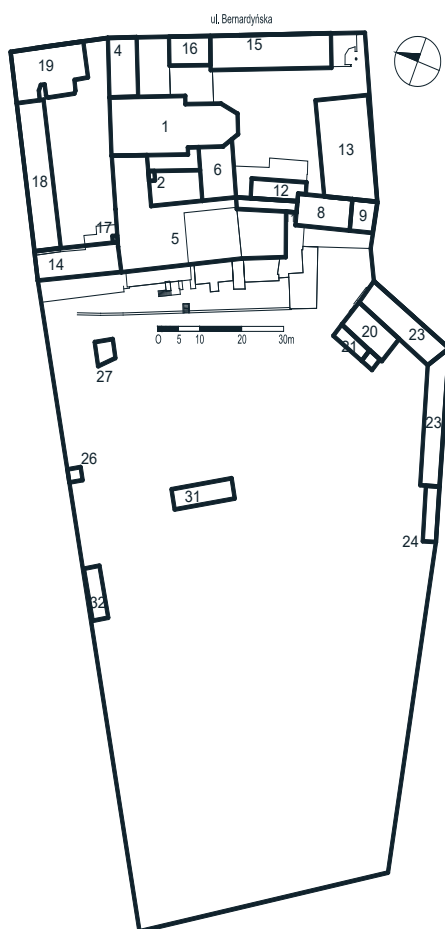

Rys. 14. Próba rekonstrukcji zabudowań na podstawie oszacowania z 1881 r.: 1 – browar, 2 – przybudówka, 3 – przybudówka na węgiel, 4 – oficyna (skład piwa), 5 – oficyna od strony sadu (dawny klasztor), 6 – drewniana szopa, 7 – oficyna z rektyfikatorem spirytusu (dawny klasztor), 8 – przybudówka (myjka butelek), 9 – spichlerz przy browarze bawarskim, 10 – spichlerz, 11 – obejście, 11 – oficyna, 12 – oficyna (pomieszczenie kotła parowego), 13 – warnia, 14 – oficyna od strony sadu, 15 – budynek przy ul. Bernardyńskiej, 16 – stajnia, 17 – stajnia, 18 – obejście, 19 – murowany skład, 20 – komórka, 21 – budynek gospodarczy, 22 – murowana oficyna od frontu, 23 – dom odźwiernego, 24 – drewniana szopa (skład beczek), 25 – drewniana szopa, 26 – altanka, 27 – altanka, 28 – oranżeria, 29 – oranżeria, 30 – stolarnia z mieszkaniem ogrodnika; wyk. K. Janus

Na wyższych kondygnacjach w traktach zewnętrznych znajdował się młyn do słodu, izby dla pracowników, stoły chłodzące itp. Dach pokryty blachą ocynkowaną miał świetlik. Zaprojektowane w budynku urządzenia umożliwiały przeprowadzenie pierwszej części procesu produkcji piwa. Słód trafiał na I kondygnację¹³² do młynka, z którego był transportowany na poddasze i trafiał do dwóch otwartych kadzi zaciernych (kadzie podgrzewane były z paleniska węglowego na niższej kondygnacji); ryc. 74. Po zakończeniu zacierania brzeczka była przelewana do dwóch kotłów warzelnych, (prawdopodobnie mechanicznie). Ostatnim procesem, jaki

¹³² Już wówczas odbywało się to prawdopodobnie tak jak do ostatnich dni funkcjonowania warzelni – za pomocą wyciągarki zamontowanej w jednym z okien na drugim piętrze.

był przewidziany w budynku nowej warzelni, było chłodzenie na stołach zlokalizowanych na II piętrze. Przygotowany w taki sposób półprodukt był najpewniej transportowany za pomocą rurociągów na proces fermentacji, który odbywał się w piwnicach dawnego klasztoru. Ze względu na warunki panujące w budynku nie przewidziano okien, a jedynie żaluzje.

Rys. 15. Próba rekonstrukcji zabudowań na podstawie oszacowania z 1887 r.: 1 – słodownia, 2 – przybudówka, 3 – przybudówka na węgiel, 4 – oficyna (mieszkanie i warsztat bednarski), 5 – oficyna od strony sadu (dawny klasztor), 6 – oficyna z rektyfikatorem spirytusu (dawny klasztor), 7 – przybudówka (myjka butelek), 8 – spichlerz przy browarze bawarskim, 9 – spichlerz, 10 – przybudówka, 11 – przybudówka, 12 – przybudówka (pomieszczenie kotła parowego), 13 – warnia, 14 – oficyna od strony sadu, 15 – budynek przy ul. Bernardyńskiej, 16 – stajnia, 17 – obejście, 18 – oficyna dwukondygnacyjna, 19 – oficyna dwukondygnacyjna, 20 – stolarnia z mieszkaniem ogrodnika, 21 – dom dla stróża, 22 – obchód, 23 – drewniana szopa (skład beczek), 24 – warsztat bednarski, 25 – poddach z kotłem, 26 – oranżeria, 27 – oranżeria z wejściem do piwnicy, 28 – oranżeria, 29 – szopa nad piwnicą, 30 – altanka, 31 – oranżeria z oknami, 32 – szopa, 33 – oranżeria, 34 – szopa; wyk. K. Janus

Proces inwestycyjny budowy i wyposażenia budynków nie był kredytowany. Vetterowie dysponowali takim kapitałem, że mogli sfinansować tak dużą inwestycję bez zaciągania pożyczek. Projekty zostały zrealizowane jeszcze w tym samym roku, z tą różnicą, że przybudówki mieszczącej maszynę parową nie wykonano w budynku warzelni, ale w bliżej nieokreślonej lokalizacji. W pierwszym roku po zakończeniu budowy inwestycja przełożyła się na dobre wyniki. Wyprodukowano 81 880 wiader (około 10 070 hl) piwa, 12 700 wiader (około 1 561 hl) słodkiej wódki i spirytusu¹³³. W porównaniu do 1866 r. był to ponad dwukrotny wzrost. Jak się niedługo

¹³³ M. Denys, dz. cyt., s. 2.

później okazało, firma nie miała najmniejszych problemów ze zbytem, bo zapotrzebowanie ciągle rosło.

W 1883 r. zmarł Karol Vetter, po którym działalność browarniczą przejęli jego synowie, Juliusz i August. Rzadko się zdarza, aby dzieci umiały dorównać swoim rodzicom, kontynuując tradycje rodzinne. W przypadku Vetterów można powiedzieć, że synom udało się przerosnąć ojca. Nie do końca wiadomo, w jaki sposób bracia dzielili się obowiązkami, ale dosyć często przy sygnowaniu różnego rodzaju dokumentów widniał podpis „August i Juliusz Vetter” pisany przez jedną osobę. Pewne jest, że mimo młodego wieku bracia dobrze sobie radzili, kontynuując stały i nieprzerwany rozwój firmy. Uczestniczyli także w życiu społecznym – byli hojnymi filantropami i zasłużyli się dla miasta.

W 1886 r. Marian Jarzyński wykonał projekt przebudowy parterowych składów (budynek S) na budynek jednokondygnacyjny z dachem pulpitowym¹³⁴ (ryc. 77, 78, 79). Projekt został zrealizowany stosunkowo szybko, bez większych odstępstw. Jego funkcja nie została określona, ale wydaje się, że na I kondygnacji znajdowały się mieszkania i pomieszczenia produkcyjne, a na parterze tylko pomieszczenia produkcyjne. Dodatkowo zaprojektowano lub przewidziano do zachowania wrota, które istniały jeszcze w okresie międzywojennym. Projekt zrealizowano do 1887 r., kiedy to obiekt pojawił się w oszacowaniu pożarowym.

W 1889 r. wykonano remont części ryzalitu przylegającego do skrzydła południowego, na którego elewacji została odcisnięta data. Nie do końca wiadomo, czy remont dotyczył tylko przyziemia, czy też w okresie tym wykonano obudowanie tarasu i zamknięcie arkad na poziomie suterenu, tworząc dodatkową część użytkową i pomieszczenie mieszkalne. Wiadomo natomiast, że w II połowie XIX w. wykonano zdobienia spływów sklepień w pomieszczeniu dawnego archiwum (2.15) i to właśnie może być czas wykonania tego remontu.

Kolejna przebudowa została zrealizowana po 1890 r., kiedy to powstał projekt zmiany wschodniego skrzydła klasztoru na potrzeby umieszczenia w nim nowego aparatu rektyfikacyjnego (ryc. 80, 81). Rektyfikator znajdował się w tym miejscu niemalże od samego początku, projekt przewidywał wstawienie większego urządzenia. W tym celu przewidziano wyburzenie sklepień nad parterem i stropów na I piętrze, podwyższenie budynku o około 1,5 m i wprowadzenie jednoprzestrzennego pomieszczenia, w którym umieszczono aparat rektyfikacyjny. Autorem projektu był Jan Junczys. W projekcie przewidziano wiele zmian, z których większość została zrealizowana. Wykonano jednorodny układ elewacji – projekt zakładał podwyższenie tylko części z rektyfikatorem. Układ elewacji frontowej zmieniono z trójosiowego na czteroosiowy, zamurowano okna od strony dziedzińca wewnętrznego, wykonano piwnicę w miejscu obecnej rampy z charakterystycznymi schodami z poziomu gruntu.

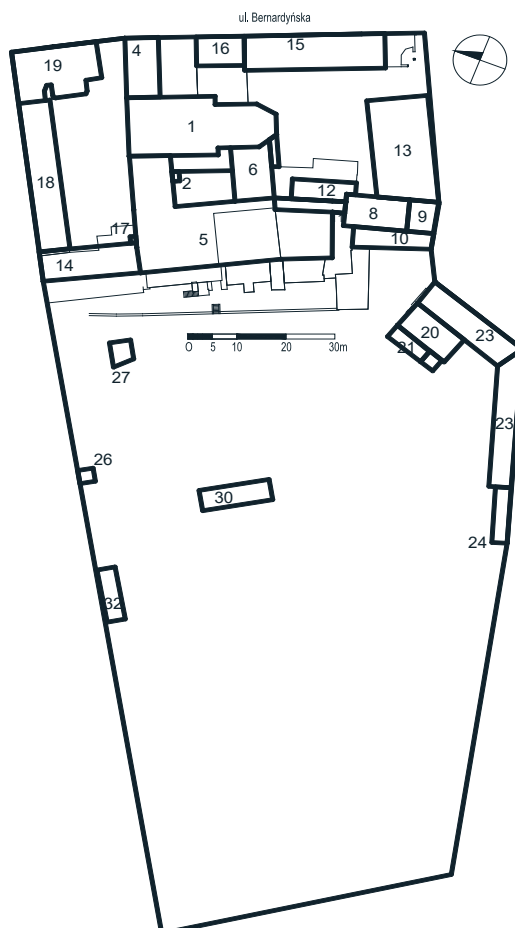
Na I piętrze przez całą długość elewacji przewidziano galerię na żeliwnych wspornikach (ryc. 82). Na poddaszu, nad rektyfikatorem umieszczono stalowy zbiornik na takiej samej konstrukcji, zdemontowany w XXI w.

W 1892 r. (mimo iż nie udało się odnaleźć projektu) powstał lub został przebudowany budynek C, który uzyskał formę, układ i wysokość, jakie istnieją w czasach współczesnych. Wcześniej budynek C pełnił funkcję magazynów i składów spirytusu.

Wydaje się, że w tym okresie przebudowano pomieszczenia obecnej Sali Lubelskiej, z przeznaczeniem na cele reprezentacyjne. W środkowej części sklepienia powstał plafon (po którym zachowały się jedynie fragmenty), spływy sklepienia ozdobiono złożoną gipsową sztukaterią.

¹³⁴ APL, RGL BI, sygn. 1886:9, ss. 13, 14, 64.

Firma rozwijała się dosyć dynamicznie, produkując nie tylko piwo. W 1891 r. bracia nabyli posiadłość przy ul. Misjonarskiej 10 oraz Kalinowszczyźnie 4 za kwotę 72 200 RS, co pozwoliło na dalszy rozwój ich działalności (na zakup nieruchomości bracia nie wzięli kredytów). Pod koniec 1892 r. zrealizowali połączenie browaru przy ul. Bernardyńskiej rurą wodną z zespołem słodowni przy ul. Misjonarskiej 10¹³⁵. Połączenie to prawdopodobnie istnieje do dziś, ale jak daleko nie udało się ustalić, w którym kierunku przesyłano nim wodę.

Rys. 16. Próba rekonstrukcji zabudowań na podstawie oszacowania z 1892 r.: 1 – słodownia, 2 – przybudówka, 3 – przybudówka na węgiel, 4 – oficyna (mieszkanie i warsztat bednarski), 5 – oficyna od strony sadu (dawny klasztor), 6 – oficyna z rektyfikatorem spirytusu (dawny klasztor), 7 – przybudówka (myjka butelek), 8 – spichlerz przy browarze bawarskim, 9 – spichlerz, 10 – murowana przybudówka (nowa), 11 – przybudówka, 12 – przybudówka (pomieszczenie kotła parowego), 13 – warnia, 14 – oficyna od strony sadu, 15 – budynek przy ul. Bernardyńskiej, 16 – stajnia, 17 – obejście, 18 – oficyna dwukondygnacyjna, 19 – oficyna dwukondygnacyjna, 20 – stolarnia z mieszkaniem ogrodnika, 21 – dom dla stróża, 22 – obchód, 23 – drewniana szopa (skład beczek), 24 – warsztat bednarski, 25 – poddach z kotłem, 26 – altanka, 27 – altanka, 28 – altanka, 29 – altanka, 30 – oranżeria, 31 – szopa, 32 – oranżeria, 33 – szopa; wyk. K. Janus

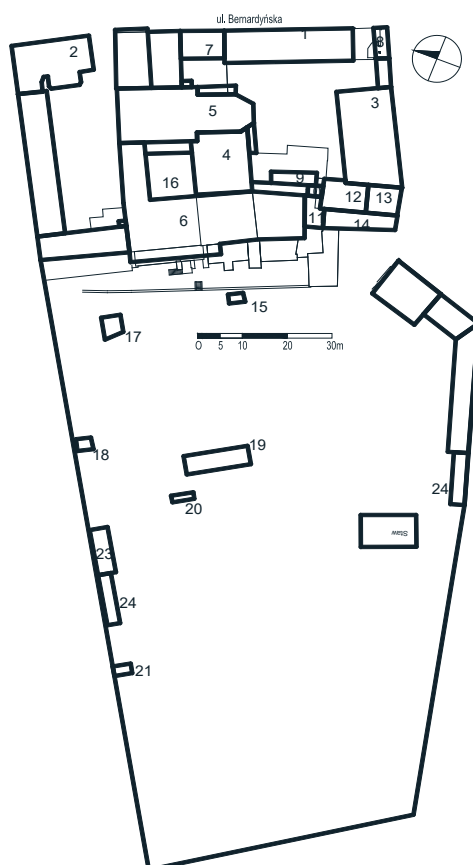
Również w 1891 r. bracia nabyli posesję (ul. Wesoła 4), która powstała z wydzielenia części posesji przy ul. Bernardyńskiej 17. Było to idealne miejsce na rozwój zakładu i jeszcze w tym samym roku powstał tu budynek z przeznaczeniem na fermentownię¹³⁶. Nowa posesja miała jednak pewną wadę – od pozostałych zabudowań obiekt oddzielony był niewielką uliczką, łączącą

¹³⁵ APL, RGL, B II, sygn. 1892:16, plan sytuacyjny.

¹³⁶ APL, AML 1874–1915, sygn. 7232.

ulicę Bernardyńską z Wesołą. Ponieważ braciom nie udało się odkupić od miasta prawa do drogi i jej zamknięcia, wykonali tunel, który umożliwiał swobodną komunikację zarówno osób, jak i materiałów produkcyjnych pod ziemią. Obiekt w ubezpieczeniu pożarowym oszacowano na kwotę 890 RS i nosił numer policyjny 260A.

Na Wystawie Rolniczo-Przemysłowej w 1901 r. A i J. Vetterowie wystawili nie tylko piwo i wyroby wódczane wyprodukowane w Lublinie, ale też kolekcję roślin oranżeryjnych „wyrósłych z korzeni dawnego poreformackiego ogrodu”¹³⁷.

Rys. 17. Próba rekonstrukcji zabudowań na podstawie oszacowania z 1909 r.: 1 – budynek mieszkalny, 2 – budynek mieszkalny, 3 – browar, 4 – budynek destylarni, 5 – suszarnia i słodownia, 6 – budynek mieszkalny, 7 – budynek, 8 – budynek, 9 – budynek dla kotła parowego, 10 – budynek, 11 – spichlerz, 12 – spichlerz, 13 – spichlerz, 14 – przybudówka, 15 – budynek, 16 – studnia, 17 – altanka, 18 – altanka, 19 – oranżeria, 20 – drewniana budka, 21 – drewniana budka, 22 – oranżeria, 23 – oranżeria z przystawką, 24 – warsztat bednarski; wyk. K. Janus

W 1902 r. w browarze wyprodukowano piwa i wódek na wartość 158 738 RS¹³⁸, zatrudniając przy tym 71 robotników.

W 1907 r. zmarł August, a rok później jedynym właścicielem nieruchomości stał się młodszy z braci, Juliusz Vetter.

W 1907 r. prawdopodobnie Henryk Paprocki od strony sadu zaprojektował budynek mieszkalny, który został wykonany rok później (ryc. 83, 84). Obiekt posadowiono w miejscu wcze-

¹³⁷ M. Denys, dz. cyt., s. 3.

¹³⁸ Tamże.

śniej istniejących drewnianych składów i murowanych zabudowań stróżówki. Realizacja od projektu (poza wprowadzeniem trójosiowości elewacji bocznej) nie uległa zmianie.

W 1909 r. powstał projekt na przebudowę budynku O (ryc. 85, 86), również autorstwa H. Paprockiego. Projekt zrealizowany został z drobnymi zmianami w obrębie elewacji, ale główne założenia zostały zachowane. Budowa tego obiektu była ostatnią zmianą kształtującą budynki browarne powstałe wokół dawnego kościoła i klasztoru. Zabudowana została właściwie każda możliwa powierzchnia, a dalszy rozwój obiektów kubaturowych mógł iść jedynie w kierunku nadbudowy lub wykonania dodatkowych kondygnacji piwnic.

Z okresu I wojny światowej nie zachowały się żadne wzmianki na temat obiektów na terenie omawianej posesji, ale wydaje się, że nawet w tym okresie produkcja nie została wstrzymana. Możliwe, że sam browar nie rozwijał się aż tak dynamicznie, ale nie ma mowy o żadnych zniszczeniach wojennych. Wojna chyba ominęła zabudowania browaru i tę część Lublina.

W 1918 r., po śmierci Juliusza Vettera, cały majątek odziedziczyła jego żona Bronisława z Karszo-Siedlewskich Vetterowa¹³⁹. O ile generalnie bardzo dużo wiadomo o jej działalności po śmierci męża, o tyle zachowało się niewiele informacji na temat jej działalności w samym browarze. Na pewno musiało w nim zajść wiele zmian, głównie związanych z procesem produkcyjnym, przy minimalnych przekształceniach wyglądu zewnętrznego obiektów. Wiadomo, że sytuacja finansowa Bronisławy Vetterowej była bardzo dobra i stabilna, a mimo to zaciągała kredyty¹⁴⁰. Stworzyła spółkę akcyjną pod firmą Zakłady Przemysłowe K. R. Vetter w Lublinie, Spółka Akcyjna. Jej kapitał zakładowy wynosił 10 000 000 marek polskich podzielonych na 10 000 akcji¹⁴¹. Nie wiadomo, czy nowa właścicielka mieszkała w browarze, ale na pewno miała w nim duże mieszkanie. Najprawdopodobniej Bronisława nie zarządzała browarem, a zadanie to powierzyła odpowiedniej kadrze. W 1922 r. wykonano projekt na przebudowę fabryki wódek w części kościoła i budynku O (ryc. 87, 88). Świadczy to o tym, że proces przekształceń ciągle trwał, a zmian, o których niewiele wiadomo, było zapewne znacznie więcej.

W 1927 r. w posiadanie posesji wszedł Tadeusz Karszo-Siedlewski. Tu pojawiają się problemy z określeniem sposobu jej przejęcia. W księdze hipotecznej w Dziale II zapis mówi o sprzedaży za kwotę 700 000 zł¹⁴². Natomiast w Dziale IV pod nr 15. widnieje zapis o zabezpieczeniu kwoty od darowizny Bronisławy Vetterowej dla Tadeusza Karszo-Siedlewskiego na kwotę w wysokości 472 398 zł wraz z nadzwyczajnym dziesięcioprocentowym dodatkiem w wysokości 47 239 zł 80 gr, odsetkami i odroczeniem płatności¹⁴³. Wartość posesji należałoby pewnie powiększyć dodatkowo o 300 000 zł, zapisanych na posesji na rzecz Bronisławy, a spłaconej przez Tadeusza w 1934 r.¹⁴⁴ Sytuacja ta powtarza się dosyć często zarówno w księdze wieczystej, jak i innych dokumentach. Niezrozumiałe jest, z czego wynikała ta sytuacja. Wiadomo na pewno, że właścicielem obiektu od 1927 r. był Tadeusz, ale nie ma pewności, w jakiej formie prawnej dokonano transakcji¹⁴⁵. W księdze wieczystej nie znajduje się akt sprzedaży ani darowizny, który powinien zostać do niej dołączony (niekiedy w literaturze cytowany jest fragment aktu, jednak bez przypisu).

¹³⁹ APL, Hipoteka w Lublinie, 4/126, s. 154.

¹⁴⁰ Tamże, s. 157.

¹⁴¹ Statut Spółki Akcyjnej pod firmą „Zakłady przemysłowe K.R. Vetter w Lublinie, Spółka Akcyjna”, Warszawa 1921 r.

¹⁴² APL, Hipoteka w Lublinie, 4/126, s. 7.

¹⁴³ Tamże, s. 38.

¹⁴⁴ Tamże, s. 169.

¹⁴⁵ Możliwe, że chodziło tu o próbę ominięcia systemu podatkowego i zmniejszenia należności od transakcji, jednak tego nie możemy być pewni.

W 1928 r. na omawianym terenie znajdował się browar parowy, fabryka wódek i likierów, fabryka słoju, ogród przemysłowy, domy dochodowe i skład piwa. Zatrudniano tam 9 pracowników i 70 robotników. W roku tym wymieniono płytki terakotowe i wyasfaltowano bliżej nieokreśloną przestrzeń¹⁴⁶. Firma nadal prosperowała dobrze, ciągle się rozwijając. W bliżej nieokreślonym czasie dokupiono posesję przy ul. Wesołej 1. Po 1930 r. rozpoczęły się nowe inwestycje. Nie były one spektakularne, ale jak za czasów Vetterów miały na celu zwiększenie możliwości produkcyjnych. W 1930 r. niemiecka firma Weigelwerkt wykonała projekt na rozbudowę leżakowni intensyfikującej produkcję z 20 000 do 70 000 hl piwa¹⁴⁷. Projektu tego nie zrealizowano¹⁴⁸, ale produkcja się zwiększyła, co wynikało zapewne z modernizacji istniejącej linii produkcyjnej. W tym okresie w pomieszczeniu kotłowni zainstalowano nowy kocioł dwupłomieniowy¹⁴⁹.

W latach 1930–1934 firma wydała około 200 000 zł na remonty, przeróbki, odświeżenie elewacji, brukowanie podwórek itp.¹⁵⁰ Prace te wykonano na podstawie nakazu Inspekcji Budowlanej, który został wydany ze względu na zły stan techniczny obiektów. Przy okazji tej sprawy dowiadujemy się, że browar zwiększył produkcję z 400 000 l w 1930 r. do 1 700 000 l w 1934 r., a inwestycje skierowane były głównie na nowe technologie, środki lokomocji, opakowania itp. Ze względu na kiepski stan techniczny, również na mocy nakazu Inspekcji Budowlanej, rozebrano ogrodzenie ogrodowe. Stwierdzono, że stan tynków większości budynków jest tak fatalny, że wydano nakaz ich wyremontowania – od decyzji tej browar wielokrotnie się odwoływał.

W 1932 r. W. Budzyński wykonał projekt na przekształcenie pomieszczenia wozowni na mieszkanie w budynku zarządu w południowym skrzydle klasztoru (obecny lokal 49). Wprowadzenie funkcji mieszkalnej wiązało się z wykonaniem przepierzenia za sprawą kilku ścianek działowych, budową łazienki, kuchni, zamurowaniem okna (projekt zrealizowano, jednak z pewnymi odstępstwami).

W 1933 r. W. Budzyński wykonał projekt na przebudowę części budynku O na mieszkania. W tym samym roku elewacje frontowe zostały „odmalowane”.

W 1933 r. Esterze Ajbuszyc wynajęto pomieszczenia na fabrykę wód gazowanych za czynsz roczny w wysokości 45% czystego przychodu. W latach 1934–1935 firma wyprodukowała 600 000 l piwa, 25 000 l wódek, 100 000 butelek wód gazowanych i 250 t słoju eksportowego.

W 1935 i 1936 r. wykonano projekt na przebudowę budynku zarządu (U) na fabrykę wódek gatunkowych, która miała znajdować się na poziomie piwnicy i parteru (załącznik 16). Nie wiadomo jednak, czy projekt został zrealizowany. W 1936 r. zakład zakupił za 5400 zł fiata polskiego 508/III z karoserią karetki w kolorze granatowym (SB 75282)¹⁵¹. Nieczynny piec konwalijski wymieniono na kocioł produkcji Sp. Akc. Wielkich Pieców i Zakładów Ostrowieckich¹⁵².

W 1936 r. wykonano remont budynku zarządu (U), który został wstrzymany (jako nielegalny) przez Urząd Wojewódzki. Chodziło tu o wykonanie okna, drzwi i schodów, otworów na po-

¹⁴⁶ APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 83.

¹⁴⁷ Tamże, sygn. 104.

¹⁴⁸ Był to jeden z niewielu projektów niezrealizowanych na terenie browaru.

¹⁴⁹ Ze względu na sposób użytkowania i technologię ówczesne kotły węglowe zużywały się stosunkowo szybko. Po 10 latach użytkowania trzeba było je wymieniać.

¹⁵⁰ APL, Inspekcja Budowlana, sygn. 79, s. 11.

¹⁵¹ APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 93.

¹⁵² APL, UWL, sygn. 110, s. 1.

dwórko oraz poszerzenia otworów okiennych¹⁵³. W tym samym okresie przebudowano schody w budynku zarządu, gdzie na poddaszu znajdowały się dwa pomieszczenia mieszkalne.

Po reorganizacji, w latach 1937–1938 wyprodukowano 1 600 000 l piwa, 500 000 butelek wódek o pojemności 0,5 l, 500 000 butelek wód gazowanych i 3000 t. słoju eksportowego¹⁵⁴.

W 1937 r. Tadeusz Karszo-Siedlewski wystąpił z wnioskiem o przydzielenie kredytu w wysokości 500 000 zł z przeznaczeniem na rozbudowę zakładu. Pieniądze uzyskał, a oszacowanie obiektów zawierające opisy, plan i fotografie (ryc. 30–40) jest bezcennym źródłem wiedzy o funkcjonowaniu obiektów w tym czasie. Ówczesnie w budynku znajdowało się 31 pomieszczeń wynajmowanych zarówno na lokale usługowe, jak i mieszkania o różnym standardzie (załącznik 17).

Dzięki oszacowaniu wiadomo, że budynki i urządzenia produkcyjne były w różnym stanie technicznym: niektóre świeżo po remoncie, a inne bardzo na niego czekały. Posesja z tyłu była podzielona na dwie części oddzielone od siebie ogrodzeniem. W jednej znajdowały się zabudowania techniczne, a w drugiej ogród z alejkami, oranżerią, altankami i sadzawką. Jak się wydaje, do ogrodu można było dotrzeć z podwórka mieszkalnego i schodami z tylnego tarasu. Na podwórku mieszkalnym w budynku S znajdowały się mieszkania i sklep, w budynku O zaś sala gimnastyczna dla dziewcząt z sąsiedniego gimnazjum H. Czarneckiej¹⁵⁵. W 1935 r. przy budynku R powstała dwukondygnacyjna przybudówka mieszcząca „klozety splukiwane wodą”¹⁵⁶.

Dzięki załączonym fotografiom wiadomo, jak dokładnie wyglądała elewacja budynku leżakowni (ryc. 38), brama wjazdowa, budynek zarządu (przed nadbudową kondygnacji, na parterze którego znajdują się tylko dwa duże okna – w wozowni). Jako część elewacji widoczne jest ogrodzenie (ryc. 31) z charakterystycznymi wnękami łukowymi (zachowanymi prawdopodobnie z okresu klasztorowego), balkon i ślad po galerii ciągnącej się wzdłuż elewacji budynku R oraz altanka przylegająca do muru oporowego, istniejąca jeszcze w latach 70. XX w.

W części klasztornej przybudówki (ryc. 30, 31) miały przeszkloną ścianę (można tu mówić wręcz o ścianie kurtynowej), dach nad II piętrem był prosty z akroterionem charakterystycznym dla architektury Lublina tego okresu. Na poziomie tarasu widoczne są drzwi w przyporach, które mogły stanowić zarówno formę ciągu komunikacyjnego, jak i pomieszczeń – niewielkich składów. W murze oporowym tuż przy obecnej pralni widoczna jest duża brama prowadząca do niedostępnych dziś pomieszczeń. Prezbiterium (ryc. 33) ma jeszcze charakterystyczny szczyt umożliwiający transport zboża. Na fasadzie kościoła widoczne są dwie duże wnęki (otwory na poszczególne kondygnacje) i kroksztyn służący do „wyciągania” platformy na poszczególne kondygnacje (z liną i platformą na II kondygnacji). Część dawnego klasztoru nad wejściem ma gzyms międzykondygnacyjny i opaskę wokół drzwi, widoczna jest również do dziś istniejąca tarcza z opaską.

Około 1938 r. browar nabył posesję przy ul. Bernardyńskiej 17 za kwotę około 50 000 zł¹⁵⁷. Jednocześnie rozpoczął się proces wykupienia ul. Wesolej, co umożliwiłoby połączenie budynków przy ul. Bernardyńskiej 15 z posesją przy ul. Wesolej 4 (załącznik 18) i Bernardyńskiej 17.

¹⁵³ Tamże, sygn. 352, s. 12.

¹⁵⁴ Tamże, sygn. 339, s. 37.

¹⁵⁵ W tym okresie budynek nr 15 i 13 należały do tego samego właściciela i były połączone ze sobą przejściem znajdującym się w klatce schodowej budynku S.

¹⁵⁶ APL, UWL, sygn. 110, s. 1.

¹⁵⁷ Tamże, s. 48.

Dnia 24 września 1939 r. w Warszawie zmarł Tadeusz Karszo-Siedlewski. Wszystkie obiekty w Lublinie zapisał w testamencie swojej narzeczonej – Oldze Prorubnikow (później Lipczyńskiej). Testament został zaskarżony przez brata i siostrę Tadeusza, a na mocy ugody sądowej połowa przypadła Oldze, a drugą połowę rodzeństwu Tadeusza¹⁵⁸.

W trakcie okupacji niemieckiej browar właściwie nie przestawał funkcjonować, można mówić nawet o zwiększeniu produkcji ze względu na ogromny popyt na wyroby alkoholowe. W okresie okupacji niemieckiej zarządzeniem gubernatora z 26 listopada 1940 r. cały browar pozostawał pod przymusowym zarządem niemieckim. Produkcja nie została przerwana, a w budynkach zamieszkiwały 83 osoby, w tym 31 dzieci¹⁵⁹. Do 22 lipca 1944 r. właścicielka firmy nie miała żadnego wpływu na browar, a dopiero od stycznia 1942 r. otrzymywała 500 zł miesięcznie zapomogi. W 1944 r. na kontach browaru znajdowało się około 1 100 000 zł, które nie były do dyspozycji firmy, a dodatkowo z tych pieniędzy mieli zapłacić dodatek wojenny w kwocie 437 000 zł, przy uwzględnieniu strat wojennych w wysokości 1 456 000 zł. W początkowej fazie okupacji niemieckiej browarem zarządzał zarządca komisaryczny Treuhander. We wrześniu 1940 r. funkcję tę przejął hrabia Otto v. Mandelsloh, a w 1942 r. zarządcą był Karol Hemm¹⁶⁰. W 1942 r. powstał projekt instalacji elektrycznej (ryc. 100–104) dla wszystkich budynków znajdujących się na terenie browaru (przedstawiony na planszach zbiorczych obejmujących wszystkie zabudowania)¹⁶¹. Z tego samego roku pochodzi rachunek na kwotę 41 231 zł, który wystawiono dla Wydziału Budownictwa Starostwa Grodzkiego za prace przy wykonaniu schronu przeciwlotniczego w piwnicach posesji¹⁶². Nie wiadomo, czy schron wykonano, ale miał on powstać w budynku zarządu (U).

W okresie II wojny światowej powstała lub została przebudowana restauracja znajdująca się w pomieszczeniu archiwum i narożu wschodnim dawnego klasztoru (ryc. 46–49). Możliwe, że w miejscu bufetu pracowniczego i świetlicy, która przez Niemców została zaadaptowana na potrzeby restauracji. Na ścianach powstały malowidła: w dawnym archiwum (Sala Lubelska) przedstawiały one ważne budynki z Lublina i województwa lubelskiego; w Pokoju Krakowskim – obiekty z Krakowa i maksymy w języku niemieckim; w części tarasowej na ścianie dawnego klasztoru znajdował się widok Lublina z dzieła Hogenberga. Malowidła w dawnym archiwum w większości się zachowały. Czy również w obecnym pomieszczeniu mieszkalnym – nie wiadomo, ponieważ wszystkie ściany są pomalowane na biało i nie jest pewne, czy zostały one usunięte, czy też tylko zamalowane¹⁶³. Jak do tej pory nie udało się ustalić autora tych prac. Pod każdym rysunkiem widnieją wyryte inicjały „FW”, których sposób wykonania do złudzeni przypomina symbol Polski Walczącej.

W 1944 r. działania wojenne przerwały ciągłość produkcji browaru, który ponownie został uruchomiony 25 lipca, po wyzwoleniu Lublina¹⁶⁴. W początkowym okresie sprzedawano jedynie

¹⁵⁸ Stosunki w rodzinie Karszo-Siedlewskich musiały być napięte. Tadeusz wyraźnie nie chciał, aby jego rodzina cokolwiek po nim dziedziczyła. Chciał obdarzyć dodatkowo jedynie swoją służbę, a Bronisława Vetterowa w testamencie nakazała swoim prawnikom bronić Brunona przed „zachłannością rodziny Karszo-Siedlewskich, a zwłaszcza przed Senatorem Tadeuszem”. W latach 30. pomiędzy Bronisławą a Tadeuszem toczyła się sprawa sądowa o kwestie finansowe.

¹⁵⁹ APL, Inspekcja Budowlana, sygn. 79, s. 22.

¹⁶⁰ A. Pawłowska-Wielgusowa, *Pozostałość aktowa rodziny Vetterów i ich spadkobierców w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Lublinie*, „Archeion” 1975, t. 62, s. 101.

¹⁶¹ Wcześniejsze opracowanie zbiorcze powstało około 1825, a późniejsze dopiero w 2015 r.

¹⁶² Tamże, s. 58.

¹⁶³ Zgodnie z relacją mieszkańców w trakcie prac remontowych widoczne były starsze malowidła, które zamalowywano.

¹⁶⁴ A. Pawłowska-Wielgusowa, dz. cyt., s. 101.

istniejący towar¹⁶⁵, a produkcję rozpoczęto dopiero po nabyciu półproduktów, które właściwie były nieosiągalne.

Rok po zakończeniu wojny uгода pomiędzy Olgą Lipczyńską, Janem Karszo-Siedlewskim i Anielą z Karszo-Siedlewskich Strakaczową została na mocy prawa zatwierdzona 18 września 1945 r., kiedy to wszyscy właściciele osobiście zaakceptowali ugodę sądową¹⁶⁶. Do administrowania majątkiem powołane zostały spółki: Browar Parowy K. R. Vetter – własność Olgi Lipczyńskiej i S-ka; Fabryka Wódek i Likierów K. R. Vetter – własność Jana Karszo-Siedlewskiego i S-ka; Fabryka Słodu K. R. Vetter w Lublinie – własność Anieli Strakaczowej i S-ka; Wytwórnia Lemoniady i Wód Gazowanych K. R. Vetter w Lublinie – własność Anieli Strakacz i S-ka. Spółki te prowadziły działalność w budynkach przy ul. Bernardyńskiej 15 i miały dzielić się kosztami utrzymania¹⁶⁷. Było to stosunkowo nietypowe rozwiązanie, ale jak na owe czasy musiało mieć swoje uzasadnienie ekonomiczne i praktyczne.

Z bilansu za 1945 r. wynika, że w obiekcie wyprodukowano 13 253 hl piwa, 661 hl alkoholu (100%) i 204 404 l wód gazowanych. Dodatkowo dowiadujemy się, że zysk firmy wyniósł 541 000 zł, za zużyte światło zapłacono 2700 zł, zarekwirowano fałszywe banknoty o wartości 400 zł, koszt wymiany szyb (starty wojenne) wyniósł 2 164,80 zł¹⁶⁸, zrabowana gotówka to 309 484 zł (odszkodowanie 200 000 zł), wydatki na wojsko 41 000 zł¹⁶⁹. Firma zatrudniała 20 pracowników umysłowych i 61 robotników. Wiadomo też, że w 1946 r. zakład miał: 6 koni, 7 platform, 3 wozy, 1 bryczkę, 4 sanie, 2 samochody ciężarowe. Kierownikiem był Mieczysław Świącicki.

Tabela 2. Zestawienie kosztów produkcji piwa, wódek i wód gazowanych w 1946 r.

	Piwo 1 hl	Wódki 1 l 100%	Wody gaz. 1 l
Średnia cena sprzedaży	2 170,00	1 421,00	8,86
Koszt własny	930,09	1 187,40	6,78
Zysk brutto	1 239,91	233,60	2,08

W 1948 r. pożyczka w wysokości 500 000 zł, zaciągnięta jeszcze przed wojną przez Tadeusza Karszo-Siedlewskiego, została spłacona¹⁷⁰. Tego samego roku inż. Jelinski wykonał plany pomiarowe większej części budynków (ryc. 110–118), uwzględniając stan zabudowań oraz lokalizację poszczególnych urządzeń i przebieg procesu technologicznego¹⁷¹. Pomiary miały być wykorzystane do przejęcia i upaństwowienia obiektu.

W 1949 r. na mocy decyzji Ministerstwa Przemysłu Rolnego i Spożywczego zabudowania zostały przejęte na rzecz Skarbu Państwa¹⁷², a piwo było produkowane w firmie pod nazwą Lubelskie Zakłady Piwowarsko-Słodownicze w Lublinie. Już po przejęciu wezwani zostali inspektorzy budowlani, którzy stwierdzili zły stan przypór od strony skarpy. Inspekcja wydała nakaz ich naprawy¹⁷³.

¹⁶⁵ APL, UWL, sygn. 339, s. 47.

¹⁶⁶ Tamże, s. 26.

¹⁶⁷ Tamże, ss. 26, 27.

¹⁶⁸ Mimo że działania wojenne ominęły tę część Lublina, to właściwie większość budynków lubelskich miała wybite szyby po wybuchach i wystrzałach.

¹⁶⁹ APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 84.

¹⁷⁰ APL, UWL, sygn. 339, s. 68.

¹⁷¹ APL, Inspekcja Budowlana, sygn. 79, ss. 70–77.

¹⁷² „Monitor Polski” nr A-41 z 1949 r., poz. 573.

¹⁷³ APL, Inspekcja Budowlana, sygn. 79, s. 79.

Mimo upaństwowienia i chaosu, jaki przy jego okazji powstawał, browar dobrze funkcjonował i nadal się rozwijał. Nie udało się ustalić dokładnie, kiedy mogły powstać budynki w części ogrodowej, ale musiało to nastąpić na przełomie lat 40. i 50. XX w. Dodano wówczas budynki warsztatowe, socjalne i mieszkalne przy wschodnim ogrodzeniu. W tym samym okresie zamknięto fragment ul. Wesołej, odcinając dostęp do niej z ul. Bernardyńskiej, zmieniono układ dachów nad dawnym kościołem (L), nadając mu obecny kształt, rozebrano murowane kominy nad słodownią (A). Dodatkowo na skarpie wykonano trzy parterowe przybudówki, które obecnie służą jako mieszkania (W, Q, H). Wtedy też ukształtowała się ostateczna zabudowa posesji, a dalsze zmiany polegały na nadbudowach, zmianach funkcji i ogólnej poprawie stanu technicznego.

Na przełomie lat 40. i 50. XX w. zmienił się również sposób wykorzystania przestrzeni mieszkalnych. Dotychczas pomieszczenia te stanowiły większe kompleksy (jak np. mieszkanie Bronisławy Vetterowej, które składało się z 11 pomieszczeń), a samych mieszkańców było niewiele. Zmiany użytkownika, ustroju, potrzeb spowodowały, że pomieszczenia uległy znacznemu rozdrobnieniu, a w budynkach powstało wiele mieszkań zlokalizowanych tuż obok funkcjonującego browaru. Nie było to bezpieczne rozwiązanie¹⁷⁴.

W bliżej niekreślonym czasie po wojnie zadaszono dawny wirydarz i wykonano dodatkowe pomieszczenia mieszkalne na poziomie I piętra. W 1958 r. zapoczątkowano dużą przebudowę, która miała usprawnić proces produkcyjny. W warzelni (A) przebudowano wnętrza i wstawiono nowe kotły. W budynku O powstały zbiorniki fermentacyjne, które dotrwały do ostatnich dni funkcjonowania browaru. Na potrzeby produkcji wód gazowanych nadbudowano tylną część leżakowni i dodano do niej parterową, drewnianą przybudówkę. Wykonano tanki stalowe w kondygnacji podziemia. Zgodnie z białą kartą obiektu w tym roku budynek zarządu (U) nadbudowano dodatkową kondygnacją¹⁷⁵. Wiadomo natomiast, że projekt nadbudowy obiektu powstał w 1965 r. i zakładał wymianę stropu nad I piętrem, powiększenie okien, dodanie II kondygnacji powtarzającej układ i podziały niższych. Autorem było biuro Miastoprojekt, a nadbudowa została zrealizowana do 1966 r.

W 1967 r. wykonano projekt remontu i uporządkowania skarpy tuż za dawnym klasztorem. Nie wiadomo kiedy, ale zapewne niedługo później wykonano mur oporowy, schody do piwnicy i „ścięto” skarpe, nadając jej obecny kształt.

W 1968 r. wymieniono więźbę dachową nad warzelnią (A) z drewnianej na stalową¹⁷⁶. Rok później wykonano przebudowę leżakowni (I'), w trakcie której dodano część obecnego I piętra. W 1972 r. przebudowano kotłownię (F) według projektu J. Tomczyka, a w 1978 r. dach nad budynkiem dawnego kościoła (L), ponadto wymieniono więźbę dachową, na sklepieniu nawy i prezbiterium wykonano koszulkę żelbetową, nad nawą dodatkowy strop w postaci ramy stalowej. Pokrycie dachu z dachówki zmieniono na blachę miedzianą. W tym samym roku nadbudowano piętro nad budynkiem leżakowni (I') z przeznaczeniem na funkcje biurowe.

Nie wiadomo kiedy dokładnie, ale przed 1972 r. zaprzestano produkcji na wyższych kondygnacji dawnej świątyni (L). Na I piętrze powstały dwa mieszkania, które doświetlono czterema „wybitymi” w fasadzie kościoła oknami, pozostałą część kondygnacji podzielono, tworząc komórki lokatorskie. Na II kondygnacji (przy polichromii łuku tęczowego) mieszkańcy urządzili sobie skład i suszarnie ubrań.

¹⁷⁴ Z opowieści najstarszych mieszkańców wiadomo, że na podwórku mieszkalnym znajdowały się otwory wentylacyjne, przez które do piwnic czasem wpadały dzieci. Wiadomo również, że w trakcie remontu podwórka znajdowano ludzkie czaszki, którymi bawiły się dzieci.

¹⁷⁵ Biała karta obiektu.

¹⁷⁶ Tamże.

W 1992 r. rozpoczęto przebudowę zadaszanej przestrzeni pod dawnym wirydarzem na potrzeby produkcyjne. W 1993 r. P. Klepcarz wykonał projekt adaptacji budynku 15a (T – obecnie „Perłowa”) na piwiarnię, który zrealizowano rok później. Projekt przewidywał wykonanie wejścia od ul. Bernardyńskiej po kilku stopniach, we wnętrzu wprowadzono nowe podziały, bez znacznych modyfikacji.

Tabela 3. Spis lokatorów i lokali mieszkalnych w posesji przy ul. Bernardyńskiej 15, APL, ZPV, sygn. 92

Użytkownik	Opis lokalu		
Wojsko	8 pokoi		
Kozłowska Janina	2 pokoje, 1 skl.	200	
Wojsko	3 pokoje, 1 kuchnia, 1 przedpokój		
Dziurda Stanisław	1 pokój	15	
Dziurda Janina	1 pokój	15	
Wolny	1 pokój	15	
Armatowicz Maria i Kawśniewska Maria	2 pokoje, 1 kuchnia	43	
Restauracja (wolny)			
Czarnecka St.	3 pokoje, 1 kuchnia, 1 przedpokój	85	
Westing Tadeusz	3 pokoje, 1 kuchnia, 1 przedpokój	88	
Czech Władysław	1 pokój	20	
Wilkoński	3 pokoje, 1 kuchnia, 1 przedpokój	117	
Rzączyński Edmund	3 pokoje, 1 kuchnia, 1 alkowa, 1 przedpokój		służbowe, dyrektor
Jancza Piotr	3 pokoje, 1 kuchnia, 1 przedpokój	73	
Kawczyński Andrzej	1 pokój, 1 kuchnia	40,5	
Sikorski Jan	1 pokój, 1 kuchnia		służbowe, pracownicze
Ptasiński Antoni	1 pokój, 1 kuchnia		służbowe, pracownicze
Kowalczyk Helena	1 pokój		służbowe, dozorca
Wojsko	1 pokój, 1 kuchnia		
Ciciński Konstanty	2 pokoje, 1 kuchnia, 1 przedpokój, 1 łazienka		służbowe, pracownicze
Piekarczyk Józef	1 pokój, 1 kuchnia		służbowe, pracownicze
Szmatlak Zdenko	3 pokoje, 1 kuchnia, 1 przedpokój, 1 łazienka		służbowe, pracownicze
Ungiert Wiktor	1 pokój, 1 kuchnia, 1 przedpokój	50	
Abraszek Mieczysław	1 pokój	15	

W 1994 r. wykonano projekt na przebudowę piwnic na potrzeby wykonania zbiorników leżakowni w części zachodniej skrzydła południowego (P). Prace realizowano rok później, a ich przebieg spowodował powstanie znacznych spękań ścian w znajdującym się powyżej mieszkaniu. Były to ostatnie prace modernizacyjne, które zostały wykonane w browarze przed wygaszeniem produkcji.

W 1995 r. wykonano remont elewacji tylnej dawnego klasztoru, polegający na skuciu wszystkich tynków i zastąpieniu ich nowymi – cementowymi. Jadwiga Jamiołkowska wykonała natomiast projekt na przebudowę budynku portierni (V), który nadał jej obecny wygląd i formę.

2.1.5. Okres usługowo-kulturowy po 2001 r.

Po 2001 r., kiedy to zaprzestano produkcji piwa, mimo że w budynkach znajdowały się pomieszczenia magazynowe, biura, warsztaty, mieszkania, większość powierzchni produkcyjnych była po prostu nieużytkowana¹⁷⁷. Rozpoczęła się stopniowa, ale postępująca degradacja¹⁷⁸.

W obiekcie regularnie były przeprowadzane remonty i bieżące naprawy (usuwanie pozostałości po nieużytkowanych instalacjach napowietrznych czy grożących zawaleniem przybudówkach). W 2007 r. wykonano remont elewacji zachodniego skrzydła dawnego klasztoru od strony podwórka mieszkalnego, uzupełniając ubytki tynkiem cementowym.

Po 2010 r. rozpoczął się proces przygotowywania obiektu do zmiany sposobu jego użytkowania – z funkcji przemysłowej na usługową, biurową i hotelarsko-kulturową. Pierwszy projekt przebudowy obiektów wykonała pracownia Projekt Praga w 2013 r., realizacja została podzielona na etapy. W 2014 r. zakończono remont budynków (S, T) w podwórku mieszkalnym na potrzeby wykonania w nim pomieszczeń biurowych, pijalni piwa¹⁷⁹ i hotelu¹⁸⁰. W tym samym roku powstała turystyczna trasa podziemna, pozwalająca zobaczyć, jak wyglądały proces produkcji piwa i część urządzeń. Tereny zielone (po wyburzeniu niektórych budynków technicznych) zagospodarowano na potrzeby organizacji koncertów i innych imprez masowych. Na dziedzińcu przy warzelni powstało kino letnie.

W 2015 r. budynki przyłączono do sieci ciepłowniczej LPC, likwidując ostatni kocioł gazowy w budynku kotłowni (F). W 2016 r. ukończono remont parteru dawnego kościoła z przeznaczeniem na restaurację Nadzieja. W 2017 r. odtworzono dolną część fasady, w tym samym roku rozpoczął się proces renowacji archiwum zakładowego, na którego ścianach znajdują się malowidła przedstawiające charakterystyczne dla Lublina i okolicy obiekty historyczne¹⁸¹ (pomieszczenie obecnie nazywane jest Salą Lubelską), oraz remont leżakowni (I').

W 2020 r. uprzątnięto poddasze ze śmieci i zreperowano konstrukcję więźby dachowej nad dawnym klasztorem, wyremontowano część piwnic budynku zarządu oraz dawne pomieszczenia refektarza i kuchni.

W 2021 r. zmieniono układ ogrodów na terenach zielonych.

Prace remontowe zapewne będą trwały jeszcze przez następne kilka lat. Już teraz jednak oblicze browaru powoli zmienia się z przemysłowego, uciążliwego dla siebie i okolicy, na przyjazny dla mieszkańców i turystów, mogący pociągnąć za sobą rozwój tej zdegradowanej części Lublina.

¹⁷⁷ Po zakończeniu procesu produkcyjnego zabrano możliwe do zdemontowania urządzenia, a pozostałą część (tanki, systemy chłodzące, zbiorniki leżakowe itp.) pozostawiono.

¹⁷⁸ Po 10 latach nieużytkowania pomieszczeń piwnicznych większość lamp wiszących na suficie odpadła – trzymała się jedynie na kablach. Doszło do tego, ponieważ ze względu na bardzo wysoki stopień wilgoci skorodowały śruby, które je utrzymywały. Korozja nie była widoczna jedynie w przypadku elementów wykonanych ze stali kwasowej.

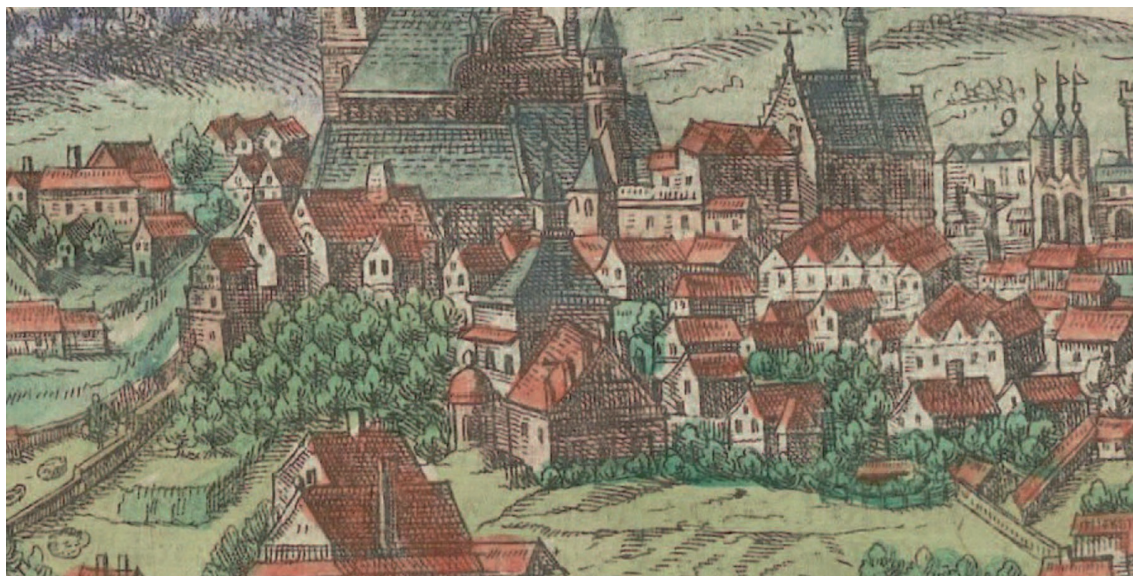
¹⁷⁹ Pijalnia Perłowa w 2014 r. została okrzyknięta jednym z najlepiej zaprojektowanych barów w Europie.

¹⁸⁰ Apartamenty Browar Perła.

¹⁸¹ Wizerunek ratusza w Zamościu w latach 90. XX w. został „przepruty” przez elektryka, który w tym miejscu wpuścił i zacementował w ścianie kabel elektryczny.

2.2. Ryciny historyczne

2.2.1. Widoki

Ryc. 17. Fragment sztychu Lublina wykonanego na początku XVII w., G. Braun, F. Hogenberg, „Civitates Orbis Terrarum”, t. 4, „Theatri praeaequarum totius mundi urbium liber sextus”, „TIPUS CIVITATIS LVBLINESI IN REGNO POLONIAE EX OMNIBVS PARIBVS MVDI EMPORIO TER IN ANO CELEBRARI COSVETOCLARE”; <http://dig.ub.uni-heidelberg.de/diglit/braun1618bd6/0001> [dostęp: 25.10.2021]

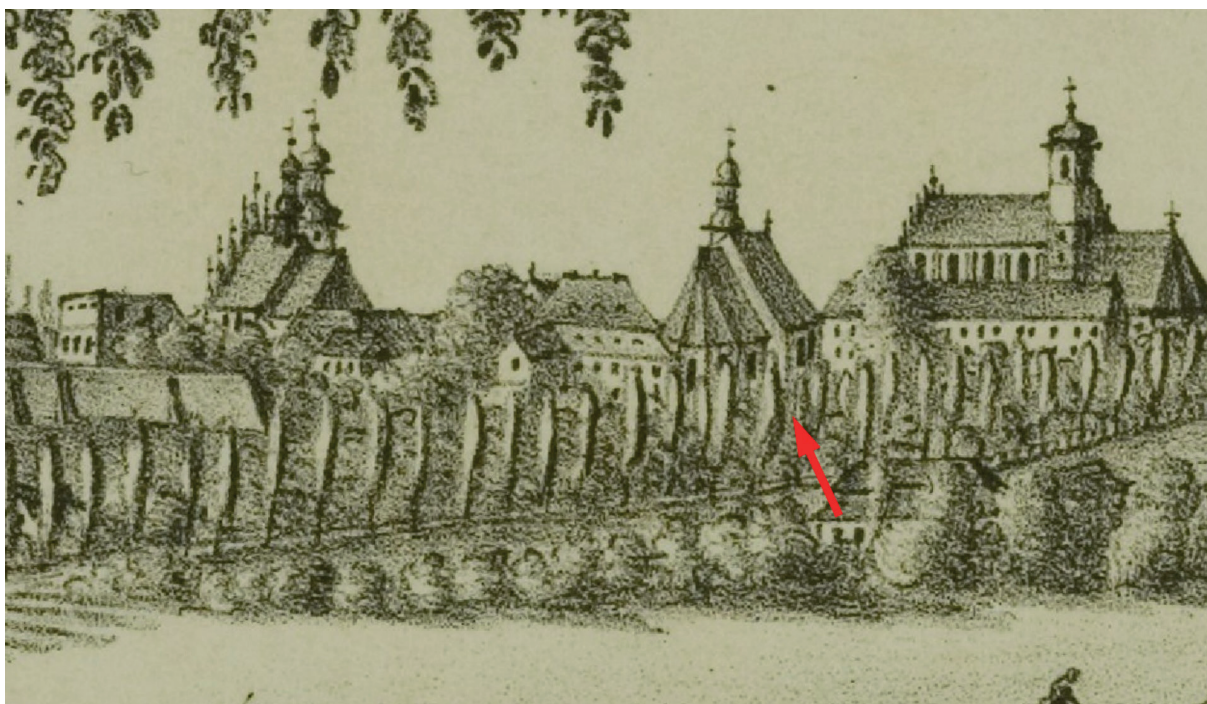
Ryc. 18. Widok kościoła i klasztoru od wschodu – 1774 r. (strzałką oznaczono budynek kościoła). Fragment widoku Lublina od strony południowej, J. Maszewski; https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Widok_Lublina_od_strony_po%C5%82udniowej_J._Maszewski_1774.jpg [dostęp: 25.10.2021]

Ryc. 19. Fragment widoku Lublina – około 1803 r., J. Tretter, *Plan der West-Galizischen Kreis-Stadt Lublin nebst der umliegenden Gegend. Johann Tretter Hauptmann im G.u.M. Staab. Nebenkarte: Ansicht von Lublin* (strzałką oznaczono budynek kościoła); materiały udostępnione dzięki uprzejmości Miejskiego Konserwatora Zabytków

Ryc. 20. Widok na klasztor i kościół od strony południowo-wschodniej – 1826 r. Fragment obrazu Lublina (w gabinecie Prezydenta Miasta Lublin), F. Dombeck; fot. K. Janus

Ryc. 21. Fragment litografii, P. E. Hackert, wyd. A. Fietta, około 1830 r., strzałką oznaczono budynek kościoła;
<https://fbc.pionier.net.pl/details/nml9ktv> [dostęp: 25.10.2021]

Ryc. 22. Fragment widoku Lublina – około 1836 r., czerwoną strzałką oznaczono klasztor, niebieską kościół;
 Muzeum Narodowe w Lublinie, R/5226/ML

Ryc. 23. Widok ogólny browaru przy ul. Bernardyńskiej i słodownia przy ul. Misjonarskiej – 1913 r., Eckert & Pflug; fot. K. Janus

Ryc. 24. Budynki zarządu – 1913 r., fragment akwareli, Eckert & Pflug; fot. K. Janus

Ryc. 25. Brama wjazdowa – 1913 r., fragment akwareli, Eckert & Pflug; fot. K. Janus

Ryc. 26. Budynek kościoła – 1913 r., fragment akwareli, Eckert & Pflug; fot. K. Janus

Ryc. 27. Budynek warzelni, leżakowni i mieszkalny na tyle – 1913 r., fragment akwareli, Eckert & Pflug; fot. K. Janus

Ryc. 28. Budynki wzdłuż ul. Bernardyńskiej i w podwórku mieszkalnym – 1913 r., fragment akwareli, Eckert & Pflug; fot. K. Janus

Ryc. 29. Samochód ciężarowy należący do Zakładów Przemysłowych K. R. Vetter, chevrolet twin-cab prawdopodobnie z około 1925 r.; fotografia w posiadaniu autora

Ryc. 30. Elewacja od strony ogrodu – 1937 r.; APL, BGK, sygn. 54, s. 4

Ryc. 31. Elewacja od strony ogrodu – 1937 r.; APL, BGK, sygn. 54, s. 2

Ryc. 32. Elewacja od strony ogrodu – 1937 r.; APL, BGK, sygn. 54, s. 4

Ryc. 33. Elewacja od strony ogrodu – 1937 r.; APL, BGK, sygn. 54, s. 4

Ryc. 34. Fasada kościoła i wejście do dawnego klasztoru – 1937 r.; APL, BGK, sygn. 54, s. 22

Ryc. 35. Prezbiterium – widok z podwórka, 1937 r.; APL, BGK, sygn. 54, s. 39

Ryc. 36. Widok budynku S od strony podwórka – 1937 r.; APL, BGK, sygn. 54, s. 3

Ryc. 37. Widok z ul. Bernardyńskiej – 1937 r.; APL, BGK, sygn. 54, s. 45

Ryc. 38. Warzelnia i brama – widok z ul. Bernardyńskiej, 1937 r.; APL, BGK, sygn. 54, s. 45

Ryc. 39. Leżakownie i spichlerz – widok z ul. Wesolej, 1937 r.; APL, BGK, sygn. 54, s. 19

Ryc. 40. Budynek 15a – widok z ul. Bernardyńskiej, 1937 r.; APL, BGK, sygn. 54, s. 39

Ryc. 41. Fabryka lemoniady – widok z podwórka, 1937 r.; APL, BGK, sygn. 54, s. 3

Ryc. 42. Fragment fotografii sprzed 1938 r., autor nieznany; Muzeum m. Lublina, Muzeum Narodowe w Lublinie

Ryc. 43. Elewacja – widok od strony ogrodu, około 1950 r., autor nieznany; Muzeum m. Lublina, Muzeum Narodowe w Lublinie

Ryc. 44. Widok na browar od strony Bystrzycy – około 1948 r., autor nieznany; www.tnn.pl [dostęp: 25.10.2021]

Ryc. 45. Widok na browar z wieży Trynitarzkiej – okres międzywojenny, autor nieznany; www.tnn.pl [dostęp: 25.10.2021]

Ryc. 46. Dach kościoła i fragment dawnego klasztoru, fragment pocztówki z lat 60. XX w., autor nieznany;
w posiadaniu autora

Ryc. 47. Prawdopodobnie pomieszczenie 2.13, pocztówka z okresu okupacji niemieckiej; w posiadaniu autora

Fot. 22. Pomieszczenie 2.13 (współczesne ujęcie z ryc. 46); fot. K. Janus

Ryc. 48. Pomieszczenie 2.13a, 2.14a (jako jedno), pocztówka z okresu okupacji niemieckiej; w posiadaniu autora

Fot. 23. Pomieszczenie 2.13a (obecnie bez okna i przedzielone ścianką) – powtórzenie ujęcia z ryc. 47; fot. K. Janus

Ryc. 49. Pomieszczenie 2.14 (Pokój Krakowski), pocztówka z okresu okupacji niemieckiej; w posiadaniu autora

Fot. 24. Pomieszczenie 2.14 (powtórzenie ujęcia z ryc. 48); fot. K. Janus

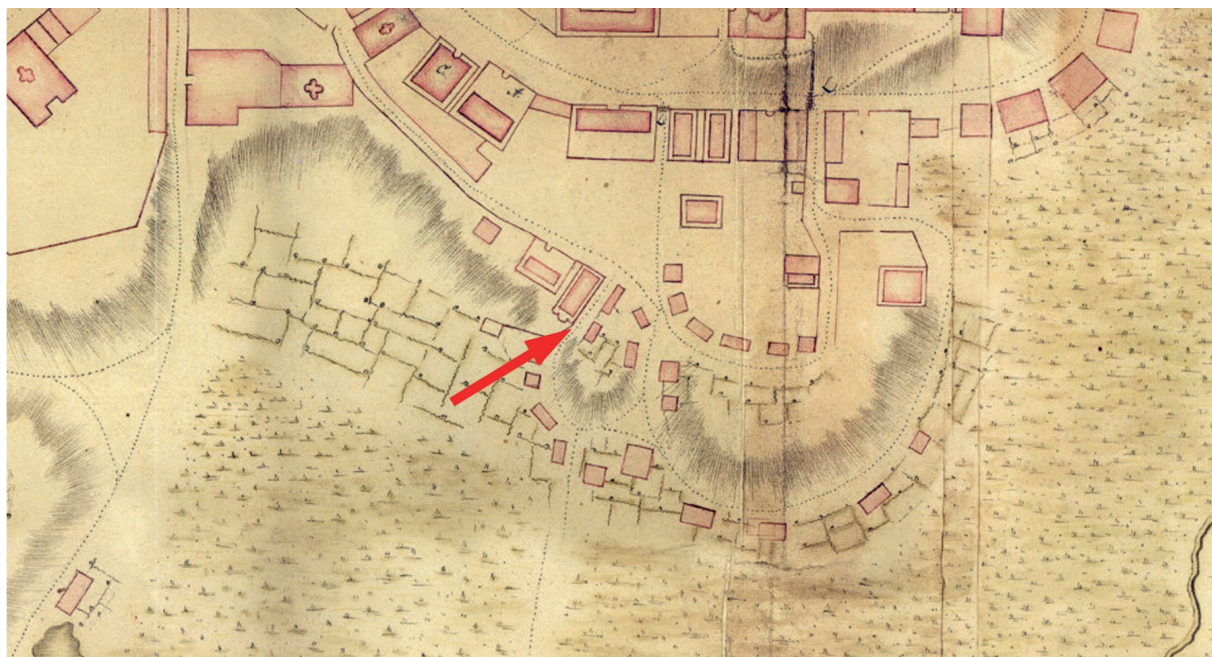

Ryc. 50. Pomieszczenie 2.15, pocztówka z okresu okupacji niemieckiej; w posiadaniu autora

Fot. 25. Pomieszczenie 2.15 w trakcie prac remontowych; fot. K. Janus

2.2.2. Kartografia i plany

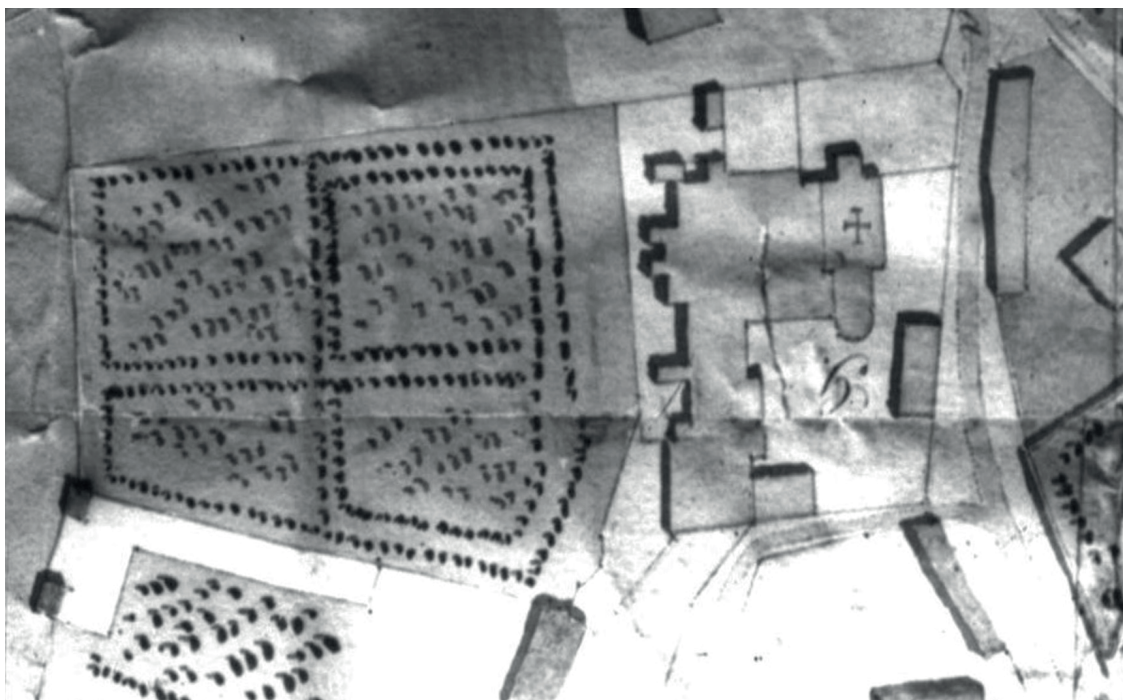
Ryc. 51. Fragment planu Lublina – 1716 r. (strzałką oznaczono przybliżoną lokalizację omawianego obiektu); <https://teatrnn.pl/leksykon/artykuly/c-d-orken-plan-de-la-ville-et-fauxbourgs-de-lublin-z-1716-roku/> [dostęp: 25.10.2021]

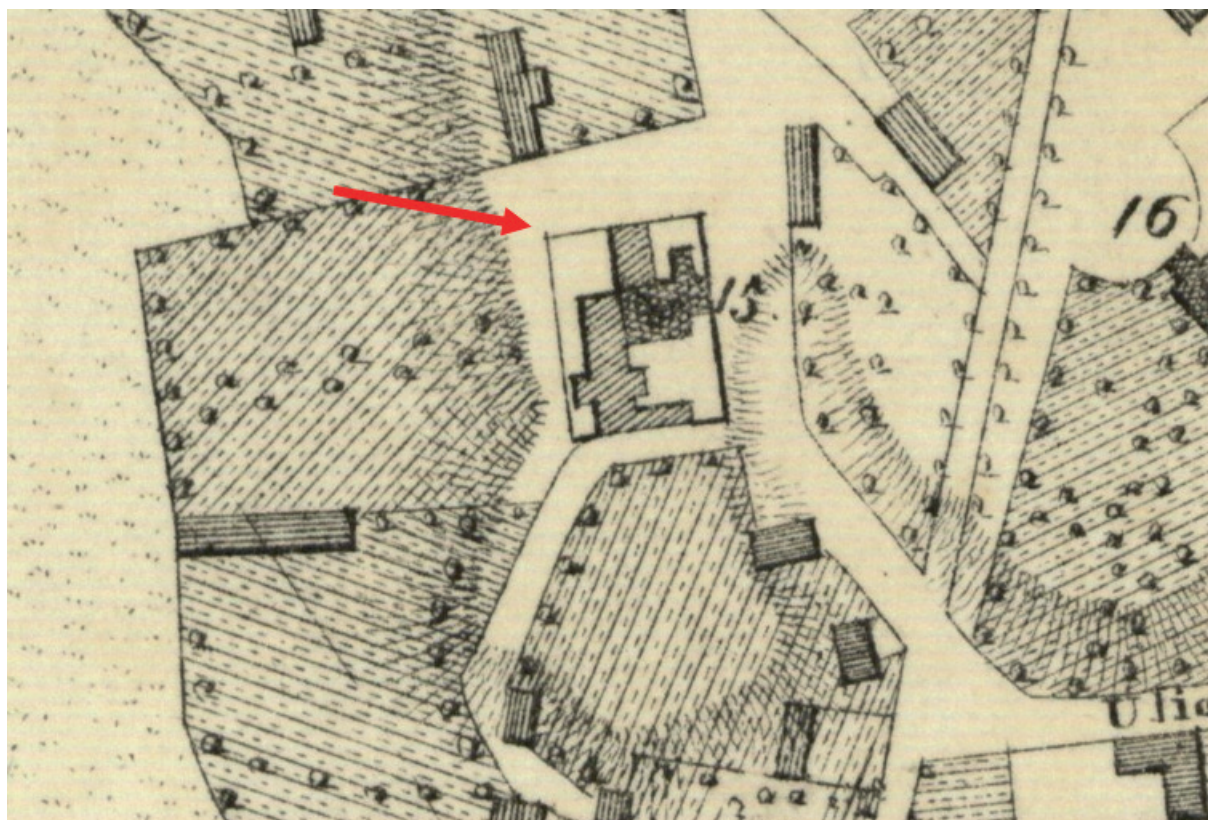
Ryc. 52. Fragment mapy Lublina – 1783/1802 r.;
APL, PmL, sygn. 5

Ryc. 53. Fragment mapy Lublina — 1783/1852 r.;
APL, PmL, sygn. 3

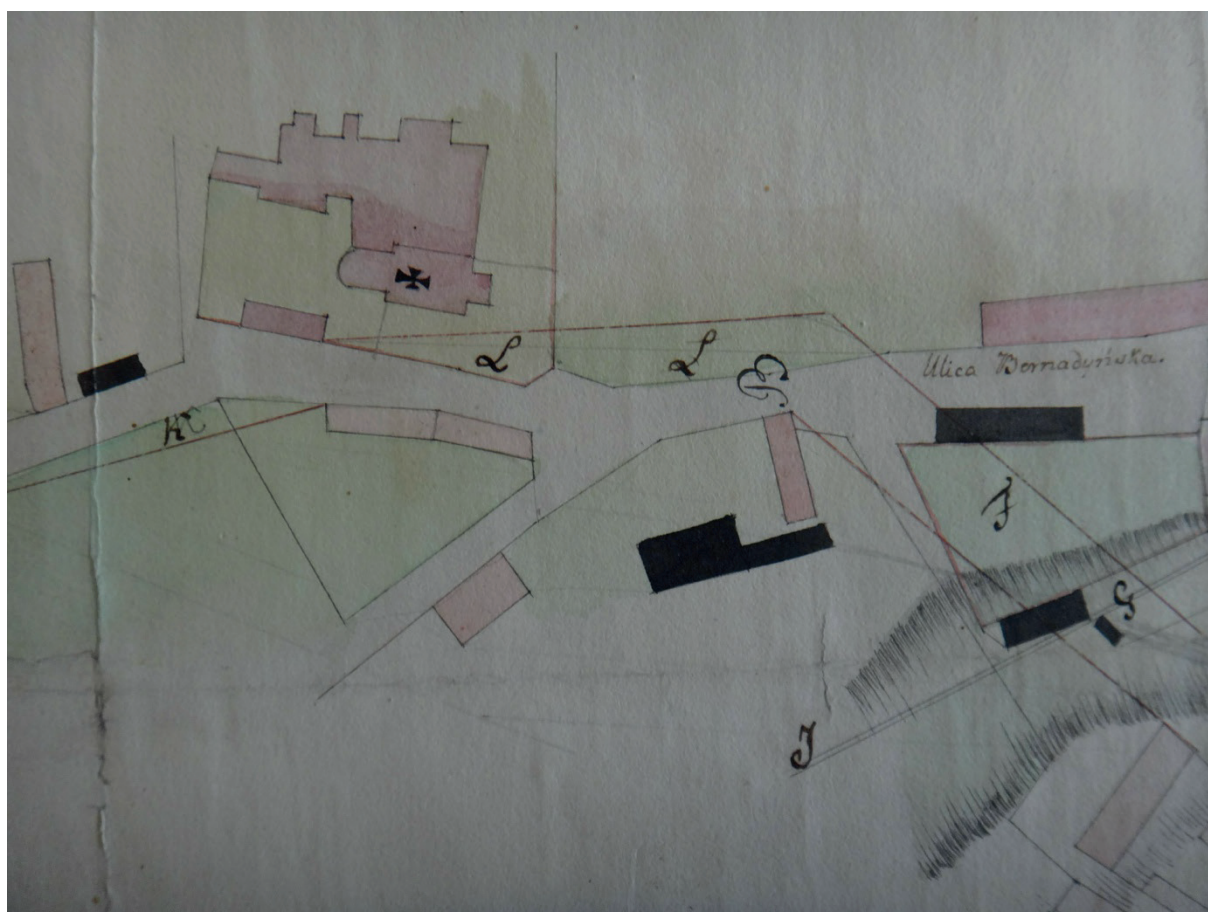
Ryc. 54. Fragment plan Lublina z lat 20. XIX w. przedstawiający klasztor z ogrodem (autorem prawdopodobnie jest J. Hemepel), oryginał nieznany; IS PAN, sygn. 8440 B

Ryc. 55. Fragment planu Lublina – 1829 r., strzałką oznaczono omawiany obiekt; APL, PmL, sygn. 7

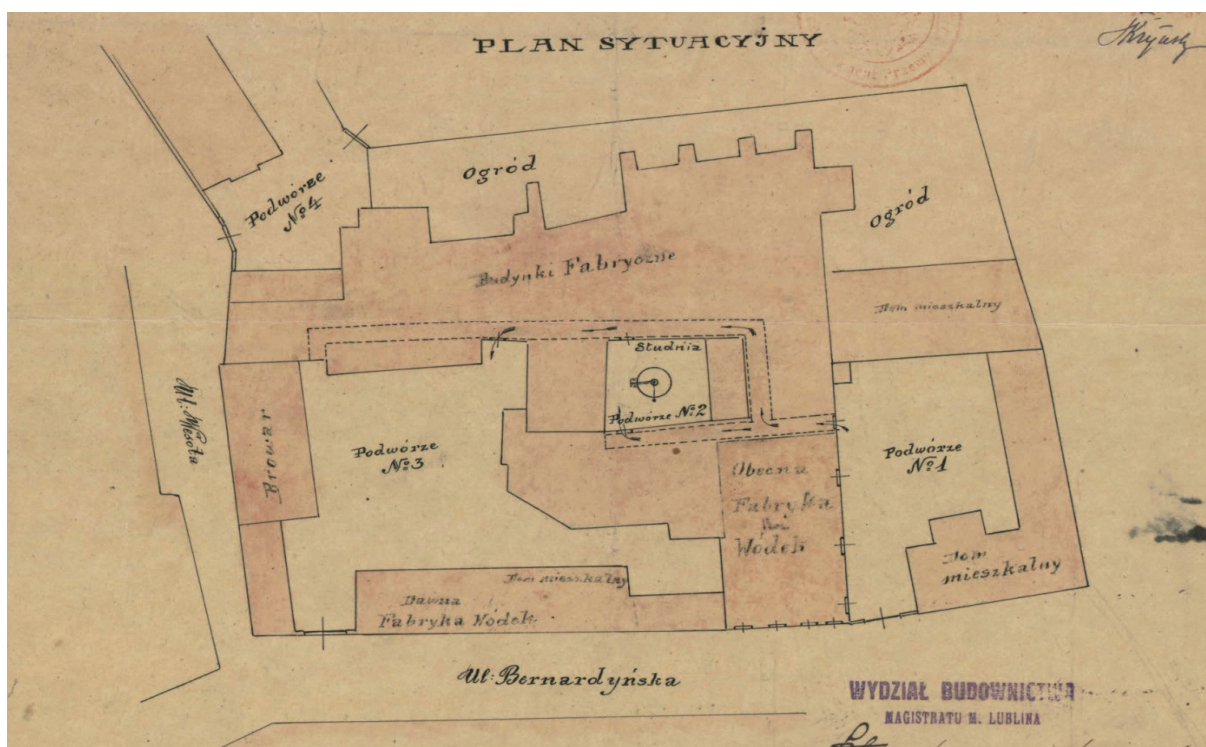
Ryc. 56. Fragment mapy Lublina wykonanej przed 1866 r.; APL, PmL, sygn. 224

Ryc. 57. Projekt drogi łączącej ul. Królewską z Bernardyńską – około 1835 r.; AGAD, KIO, sygn. 52

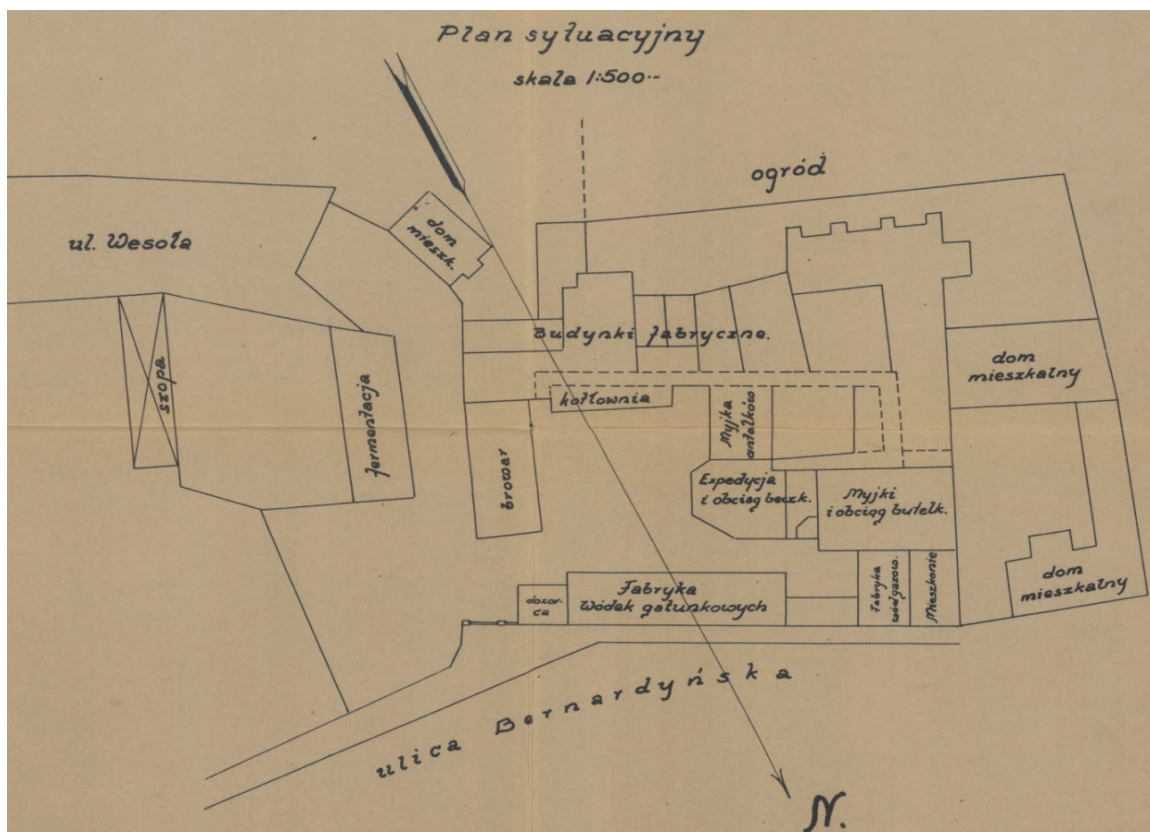

Ryc. 58. Fragment planu Lublina autorstwa P. Ceglińskiego¹⁸² – 1870 r.; APL, PmL, sygn. 5

Ryc. 59. Rzut parteru kościoła – 1922 r.; APL 403 sygn. 140, s. 8a

¹⁸² P. Dymmel, *Historyczne plany Lublina w zasobie Archiwum Państwowego w Lublinie*, „Studia Archiwalne” 2019, t. 6, s. 173.

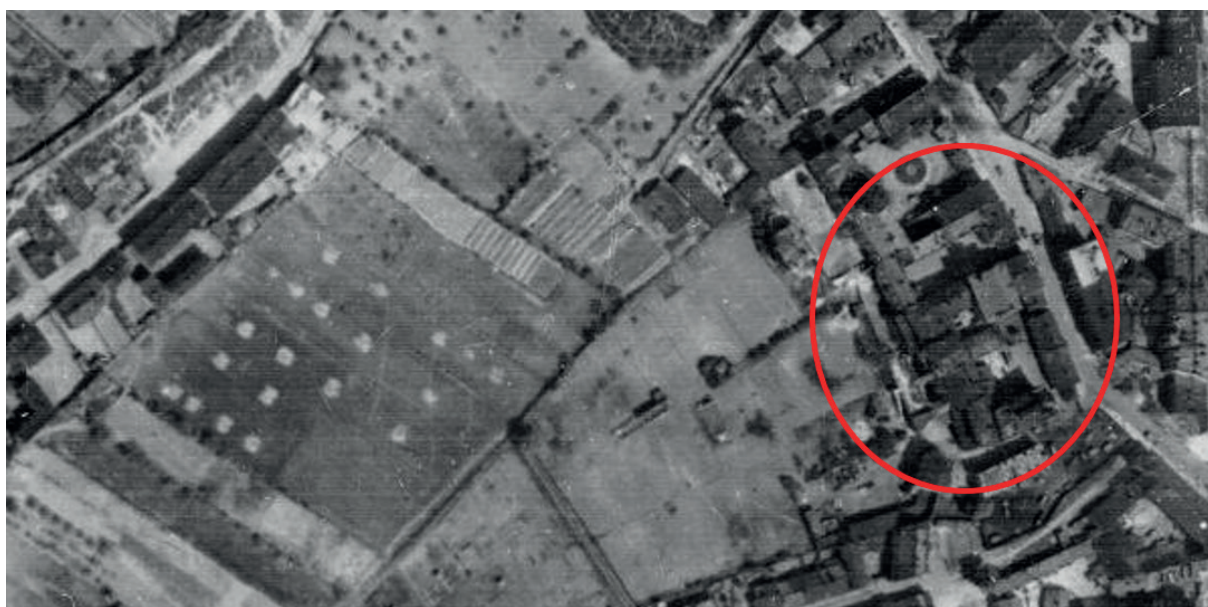
Ryc. 62. Inwentaryzacja zabudowań browaru – sytuacja, S. Jeliński, 1948; APL, IB, sygn. 79, ss. 71–77

Ryc. 63. Plan sytuacyjny posesji – 1955 r.; w posiadaniu browaru

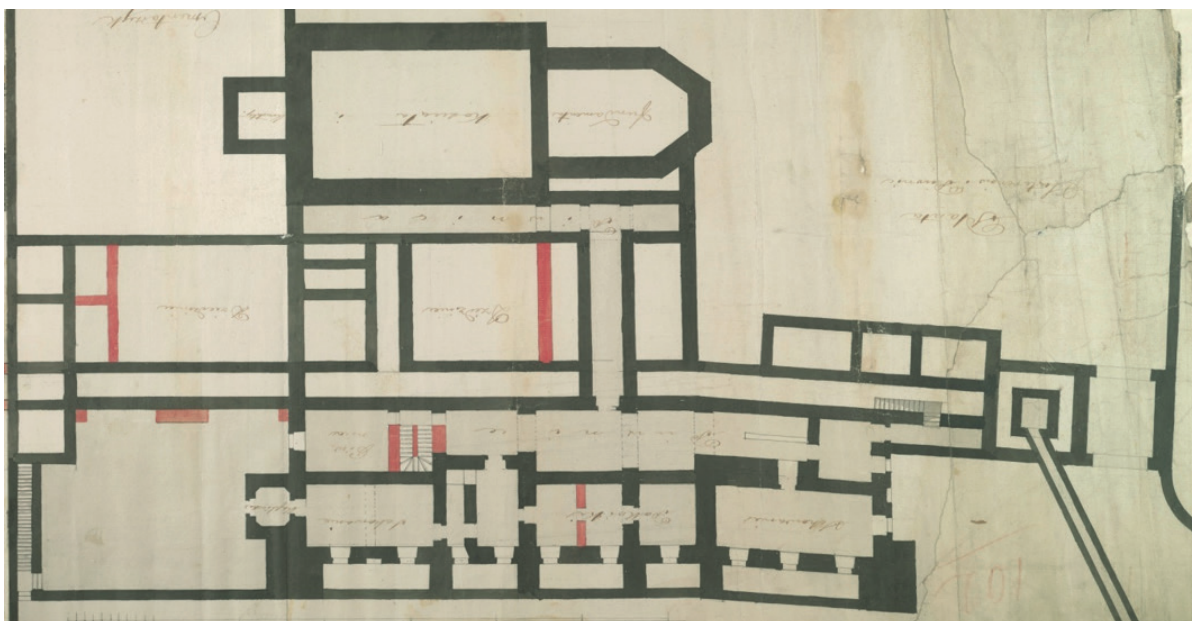

Ryc. 64. Zdjęcie lotnicze Lublina – 1944 r.; College Park, by Walkowski

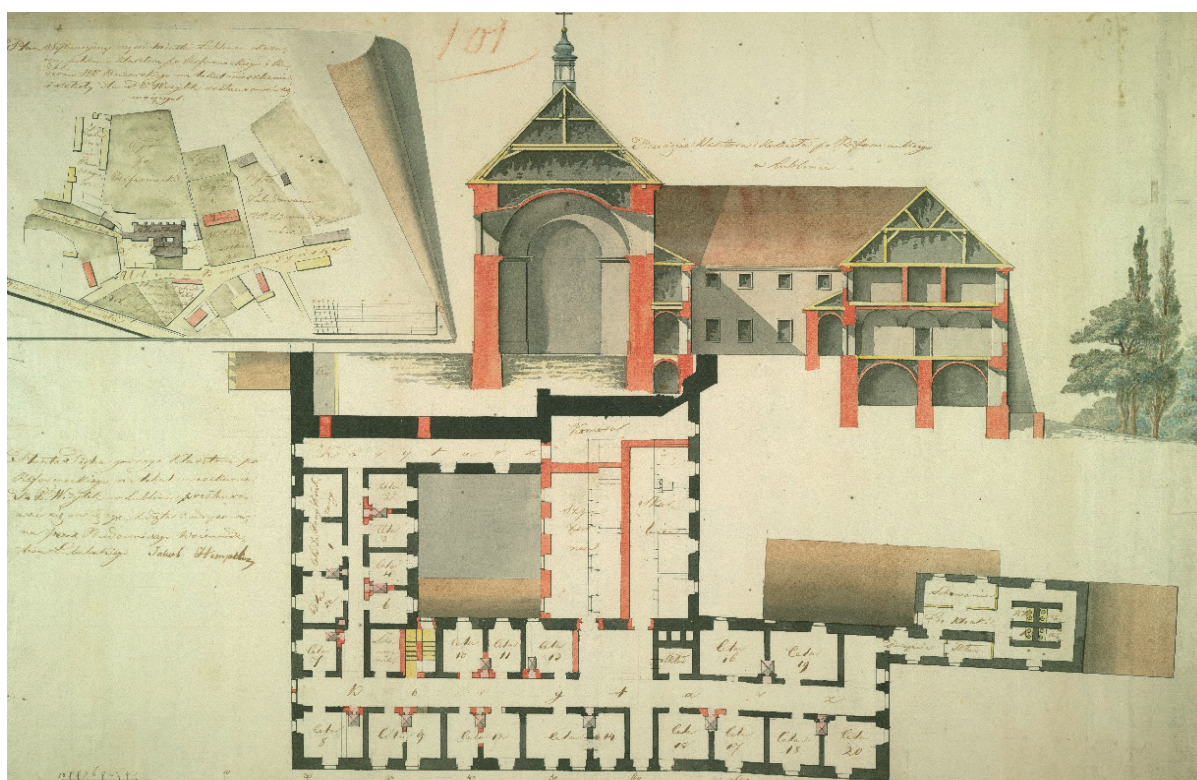

Ryc. 65. Fragment zdjęcia lotniczego z lat 50. XX w.; <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=413311&page=345> [dostęp: 25.10.2021]

2.2.3. Projekty

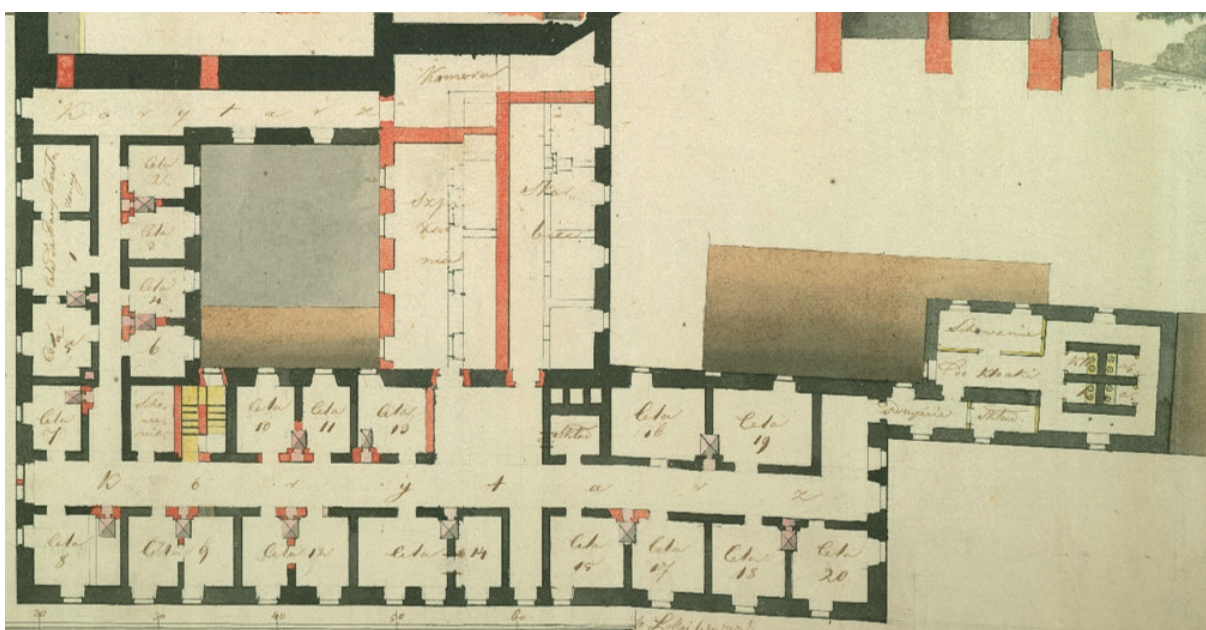
Ryc. 66. Fragment Projektu na wyrestaurowanie Klasztoru po Reformackiego na lokal mieszkania P.P. Wizytek przeznaczzonego w Lublinie – rzut piwnic, Jakob Hempel; AGAD, KIO, sygn. 33

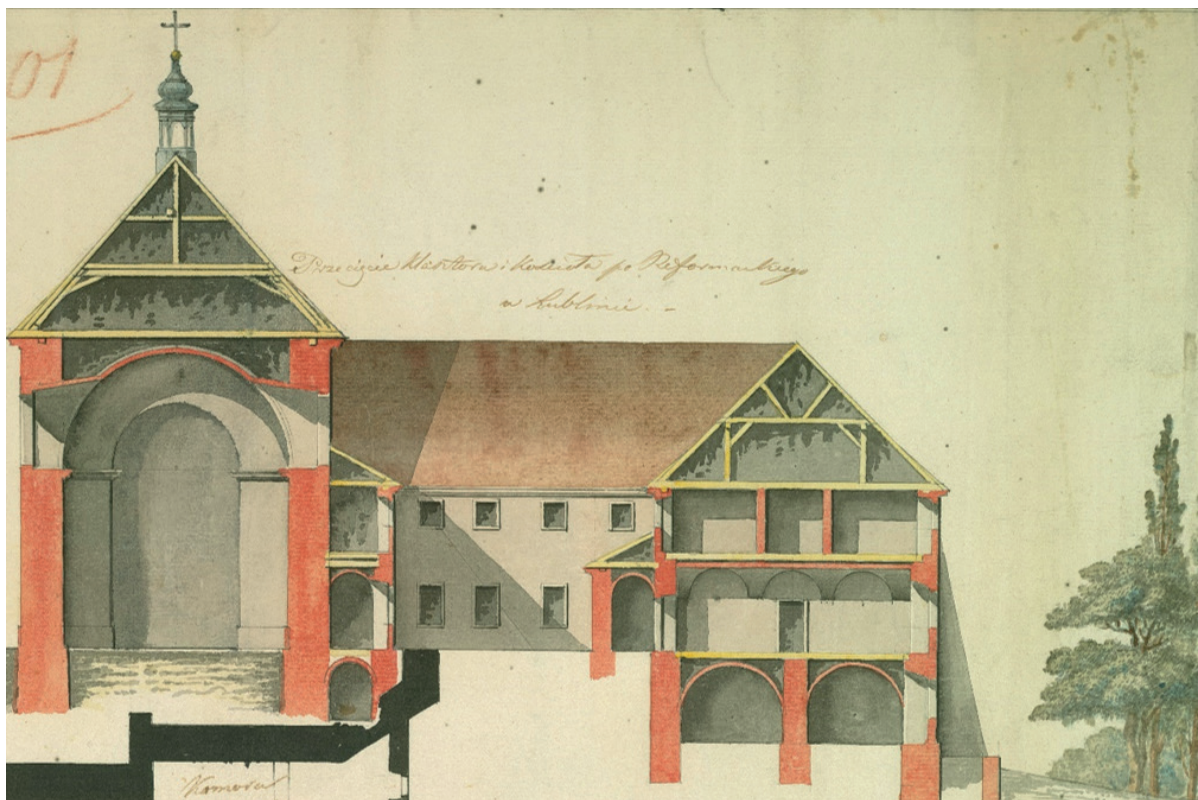
Ryc. 67. Projekt na wyrestaurowanie Klasztoru po Reformackiego na lokal mieszkania P.P. Wizytek przeznaczzonego w Lublinie – rzut piętra, przekrój, sytuacja, J. Hempel; AGAD, Zb. Kartograficzny, sygn. 561–23

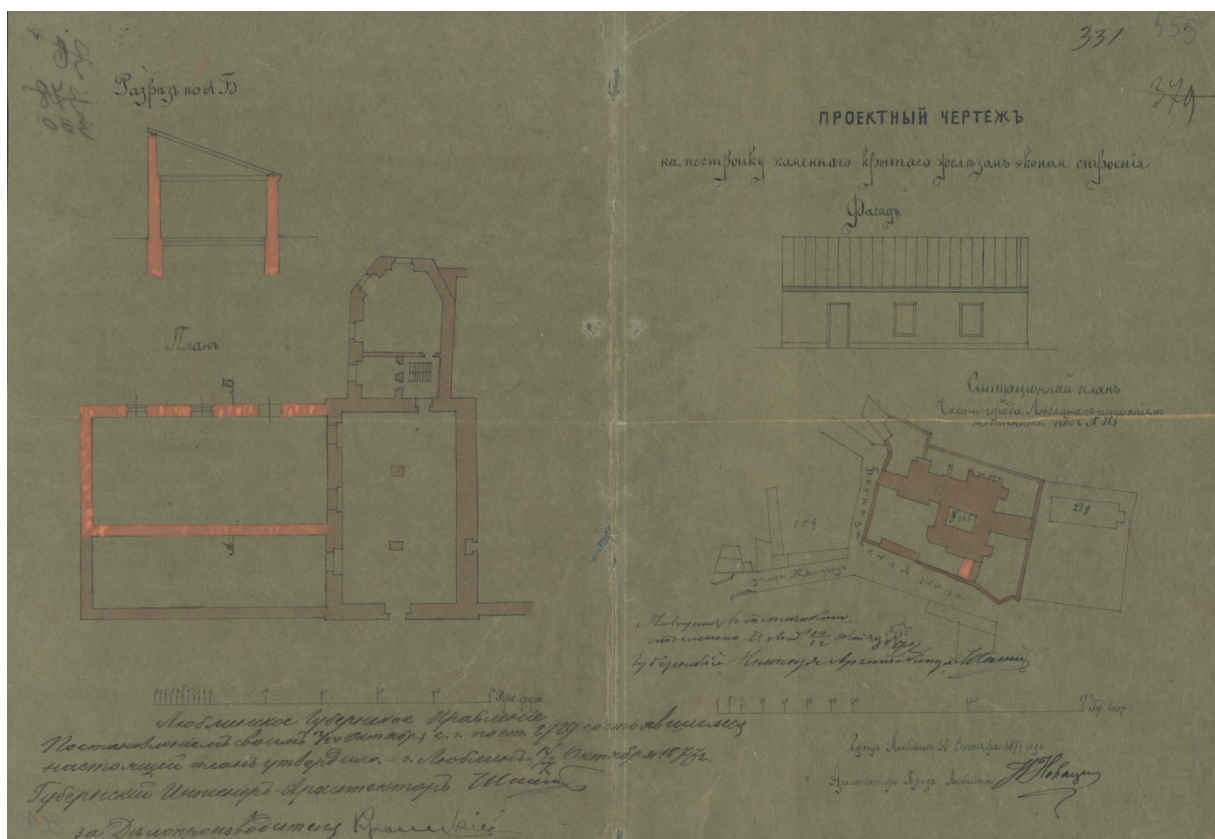
Ryc. 68. Fragment planu I piętra – plan sytuacyjny, J. Hempel; AGAD, Zb. Kartograficzny, sygn. 561–23

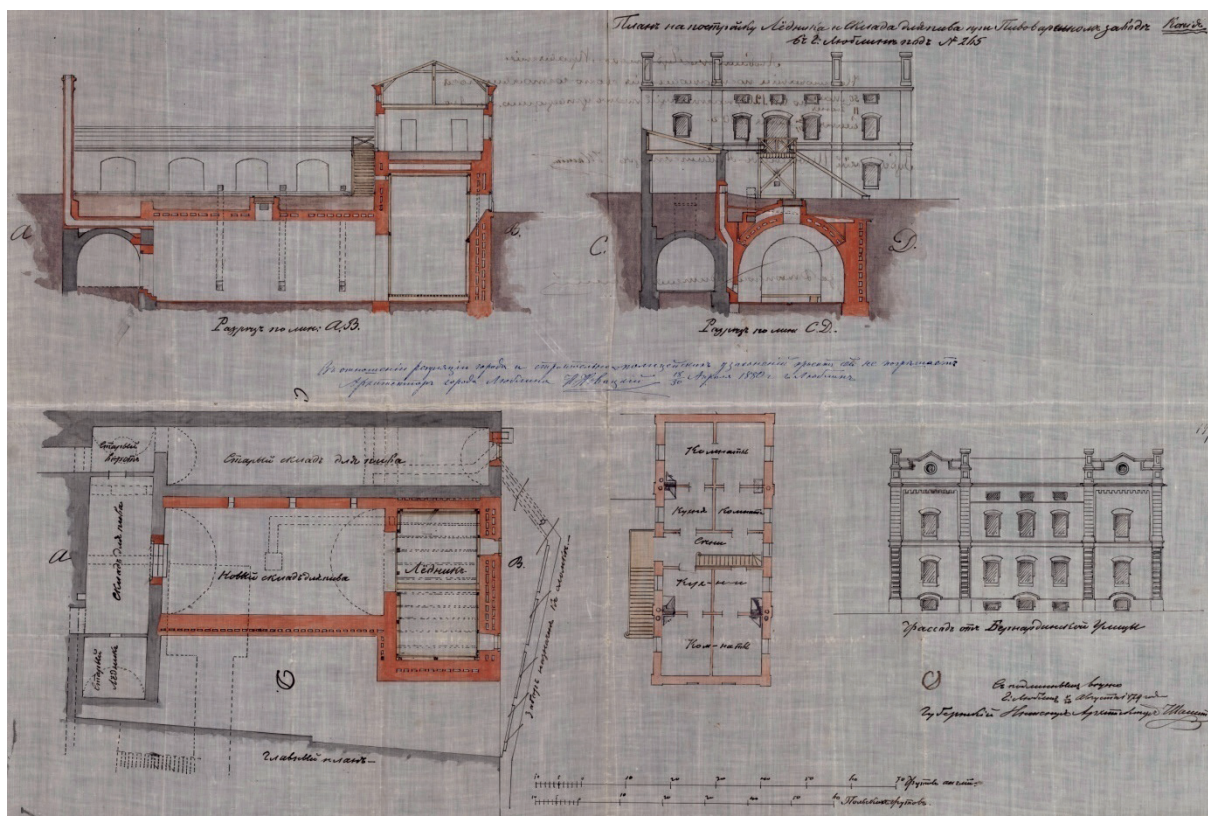
Ryc. 69. Fragment planu I piętra – rzut klasztoru, J. Hempel; AGAD, Zb. Kartograficzny, sygn. 561–23

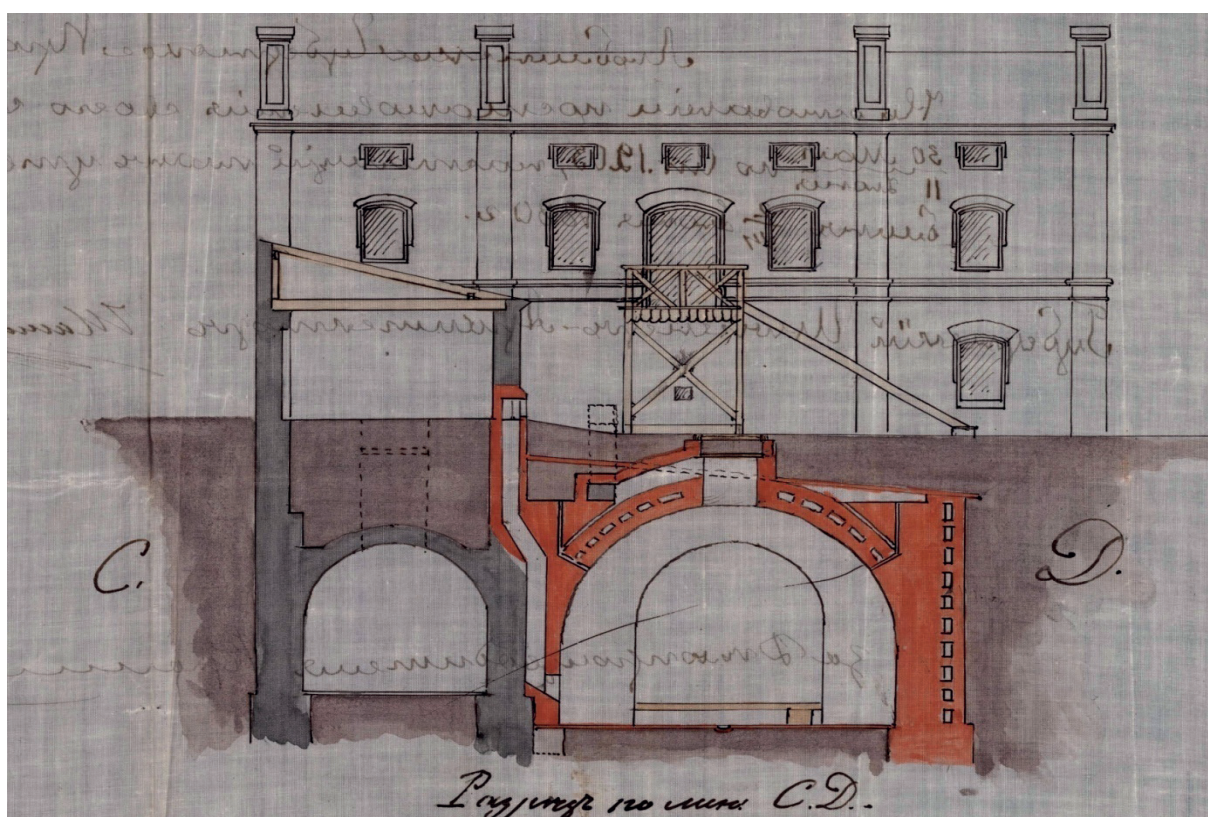
Ryc. 70. Fragment planu I piętra – przekrój, J. Hempel; AGAD, Zb. Kartograficzny, sygn. 561–23

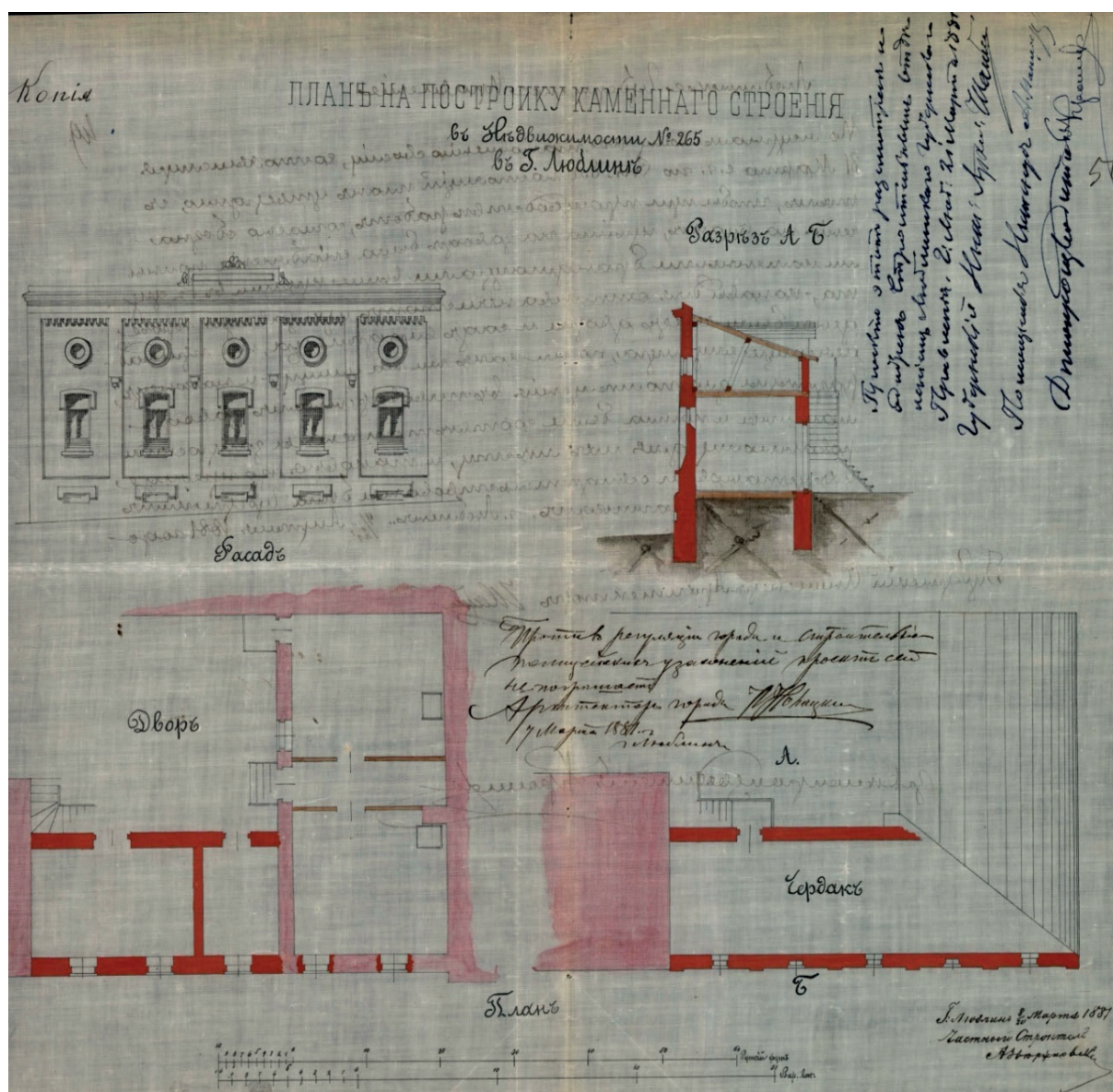
Ryc. 71. Projekt budynku od strony ulicy; APL, RGL BI, sygn. 1877:4, s. 555

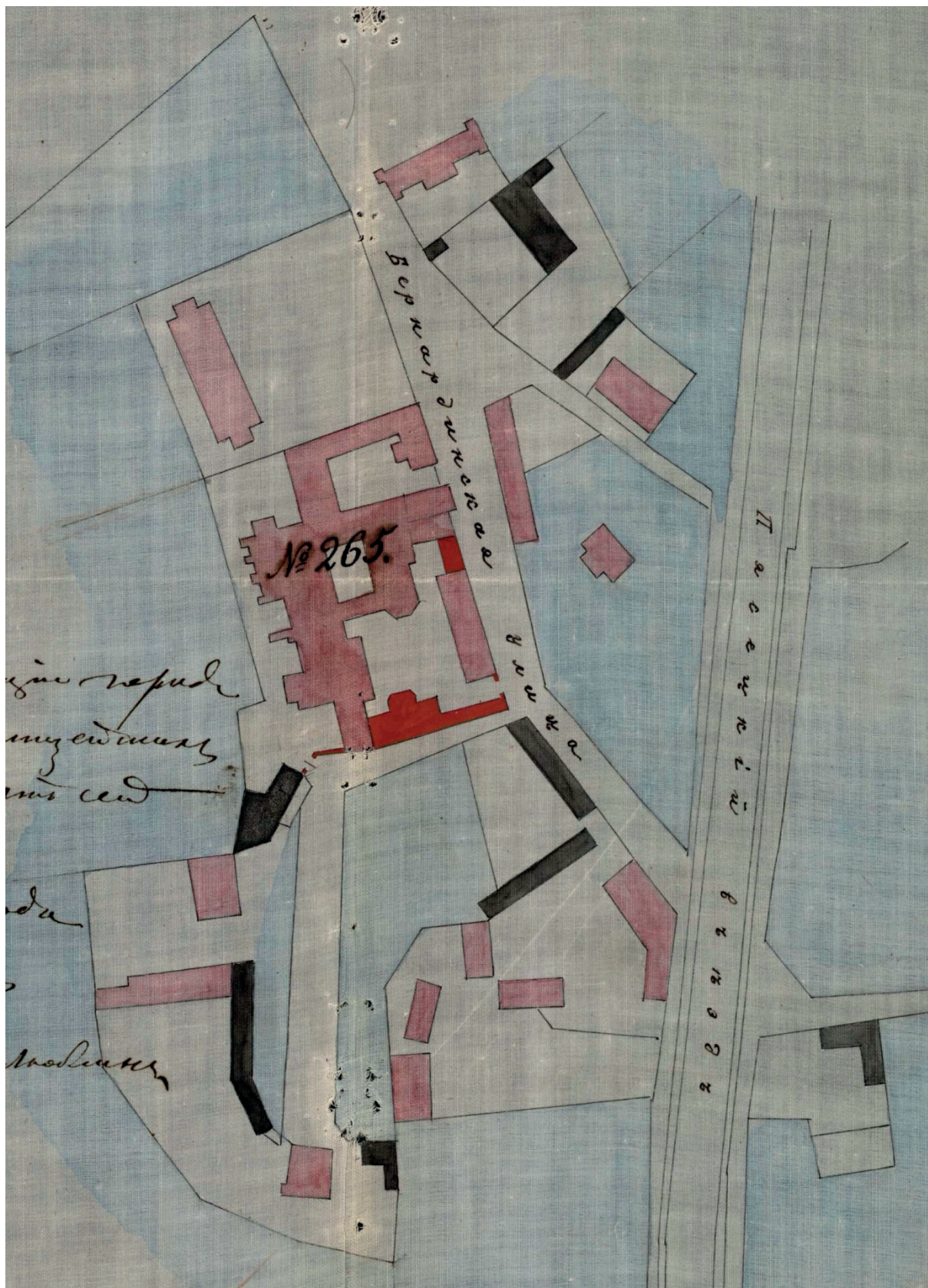
Ryc. 72. Projekt budynku 15a; APL, RGL BI, sygn. 1880:2, s. 82

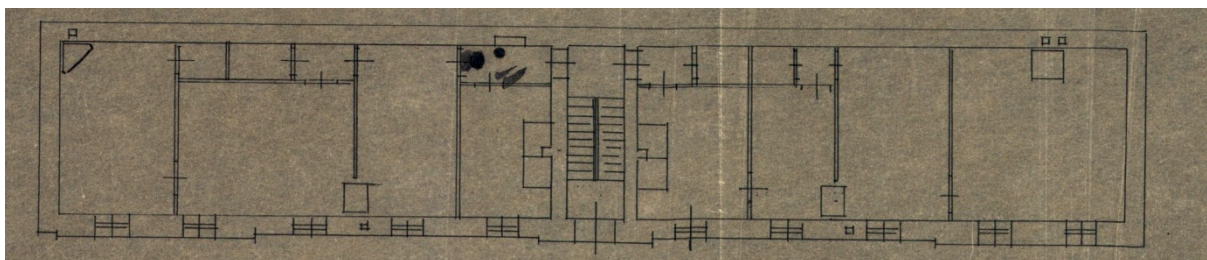
Ryc. 73. Fragment projektu budynku 15a – przekrój c-d; APL, RGL BI, sygn. 1880:2, s. 82

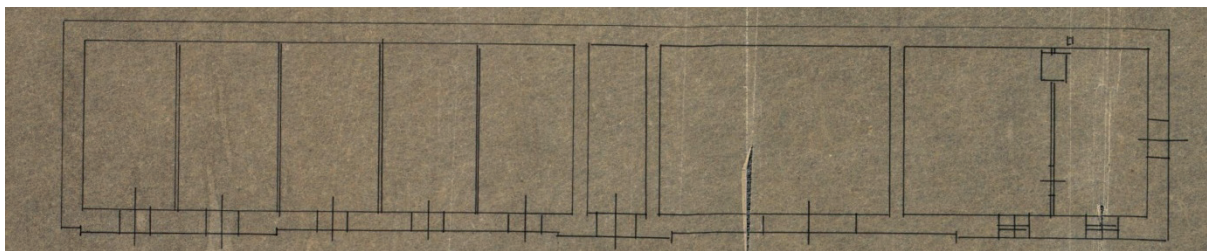
Ryc. 74. Projektu budynku od strony ul. Bernardyńskiej; APL, RGL BI, sygn. 1881:4, s. 50

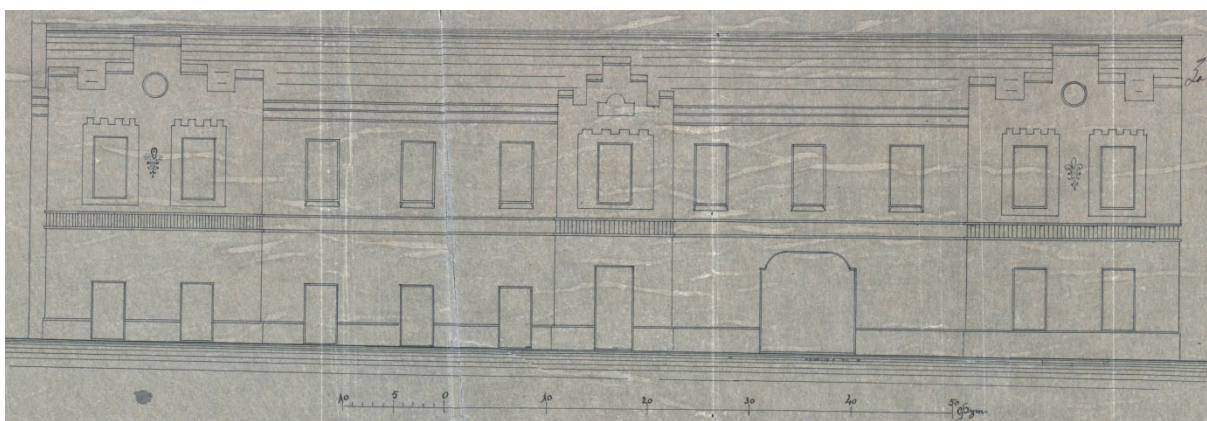
Ryc. 77. Fragment projektu „Urządzenia warni” – sytuacja; APL, RGL BI, sygn. 1881:4, s. 28

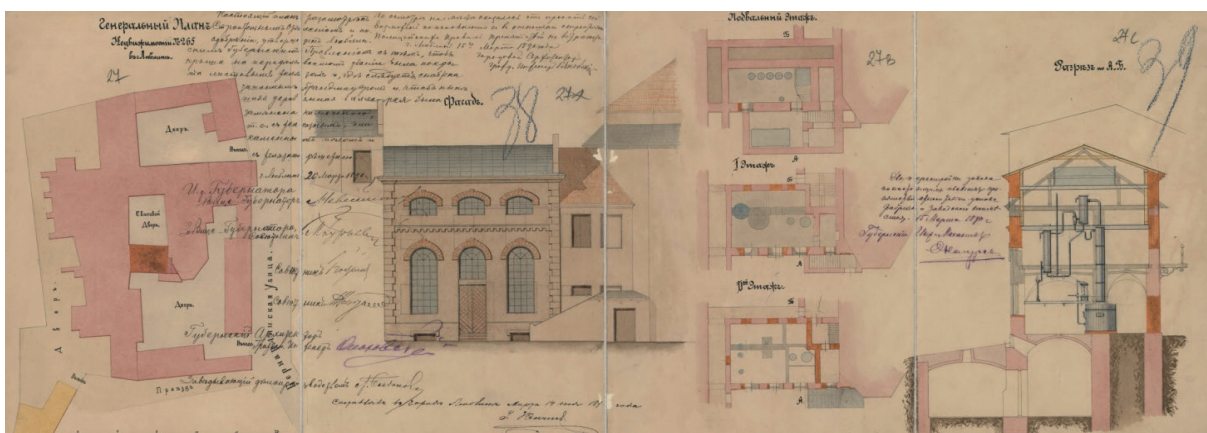
Ryc. 78. Fragment projektu budynku przylegającego do ściany posesji przy ul. Bernardyńskiej 13 – rzut parteru, M. Jarzyński; APL, RGL BI, sygn. 1886:9, s. 14

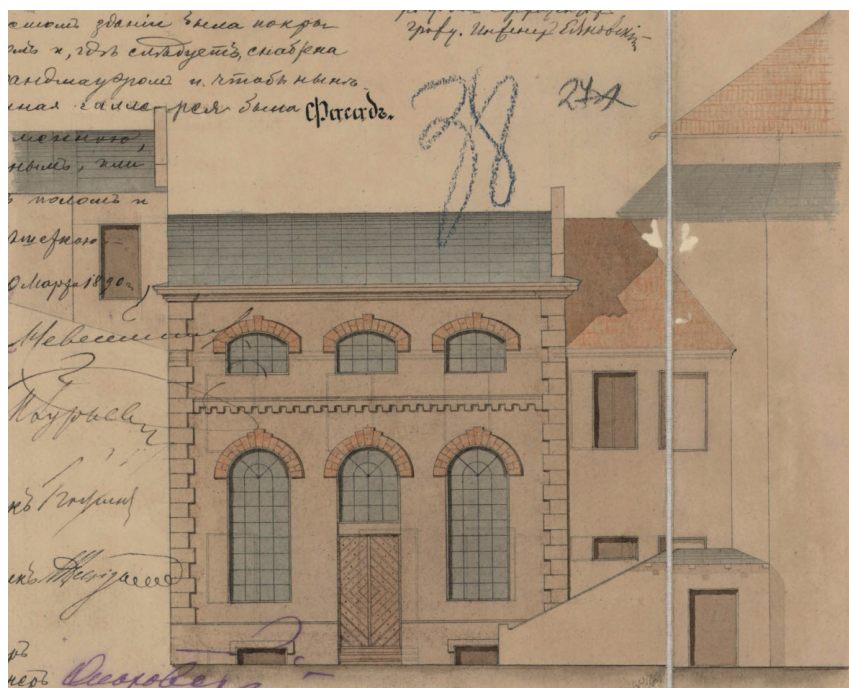
Ryc. 79. Fragment projektu budynku przylegającego do ściany posesji przy ul. Bernardyńskiej 13 – rzut I piętra, M. Jarzyński; APL, RGL BI, sygn. 1886:9, s. 14

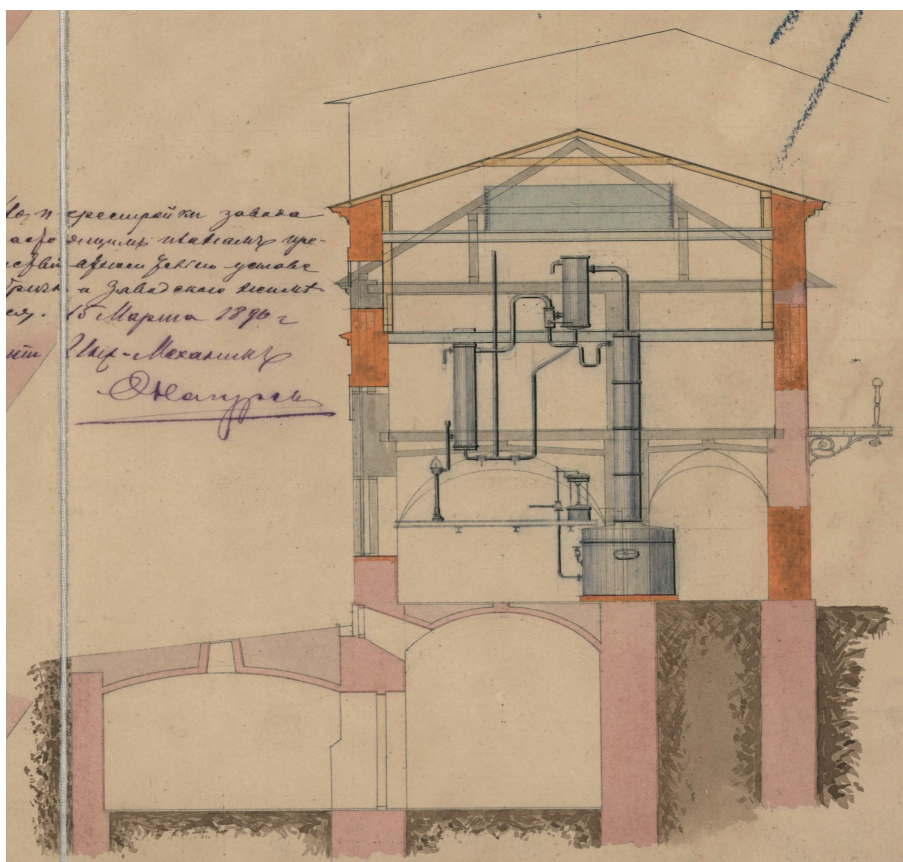
Ryc. 80. Fragment projektu budynku przylegającego do ściany posesji przy ul. Bernardyńskiej 13 – elewacja, M. Jarzyński; APL, RGL BI, sygn. 1886:9, s. 13

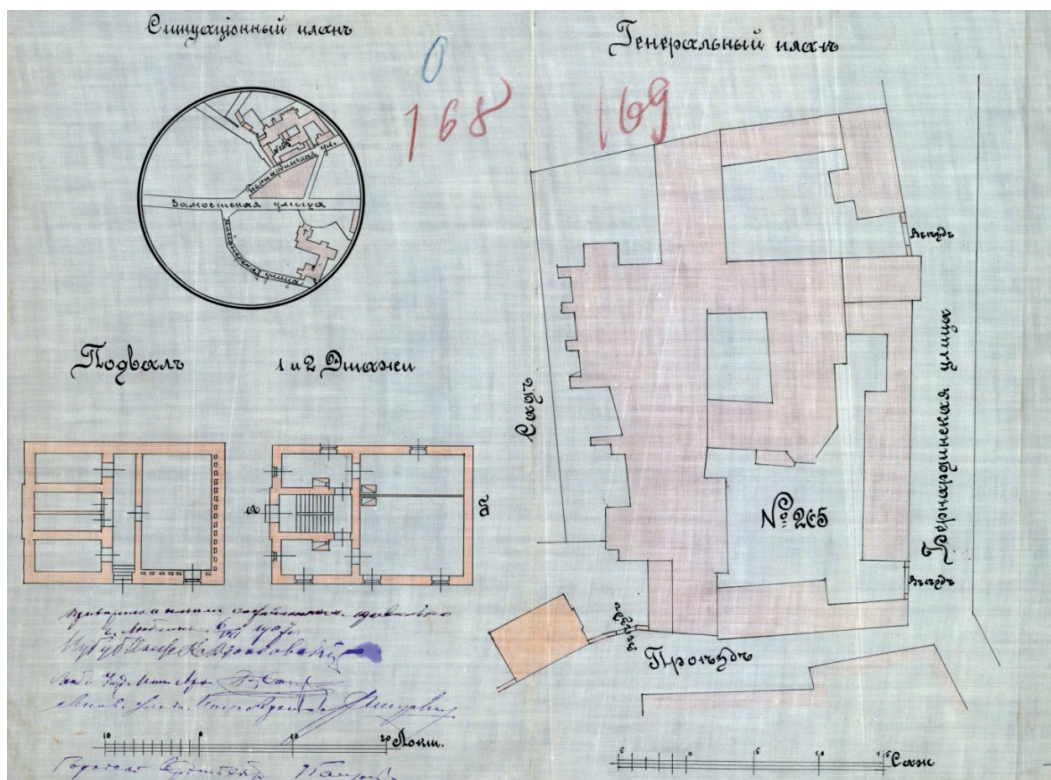
Ryc. 81. Projekt przebudowy wschodniego skrzydła klasztoru (ul. Bernardyńska 15) na potrzeby rektyfikacji; APL, RGL BI, sygn. 1890:2, s. 21

Ryc. 82. Fragment projektu przebudowy wschodniego skrzydła klasztoru (ul. Bernardyńska 15) na potrzeby rektyfikacji – elewacja; APL, RGL BI, sygn. 1890:2, s. 21

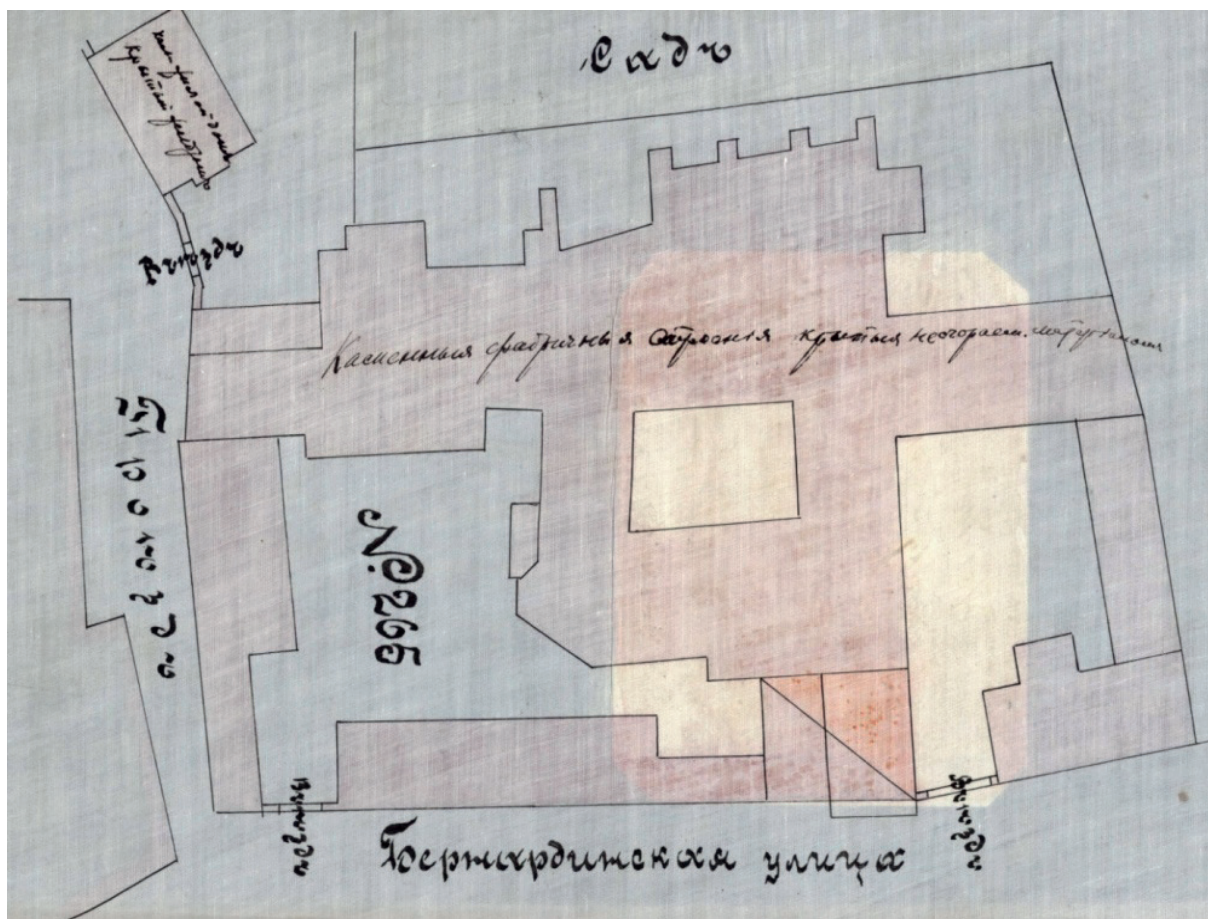
Ryc. 83. Fragment projektu przebudowy wschodniego skrzydła klasztoru (ul. Bernardyńska 15) na potrzeby rektyfikacji – przekrój; APL, RGL BI, sygn. 1890:2, s. 21

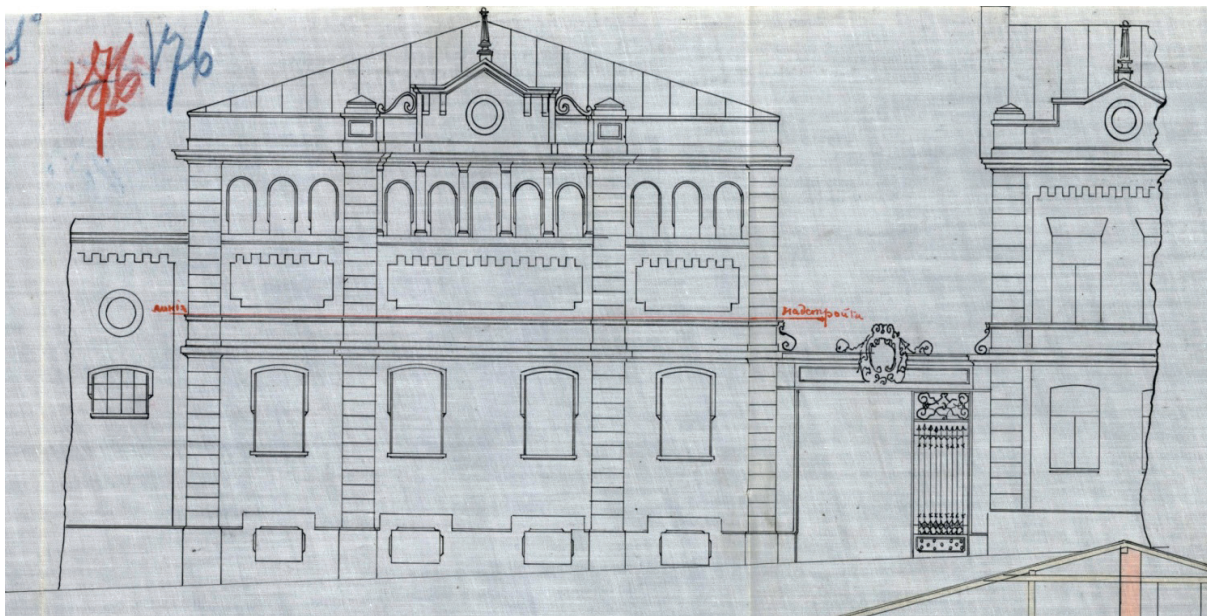
Рyc. 84. Проект будынку мшскального на тыле посесји; APL, RBL BI, sygn. 1907:10, s. 96

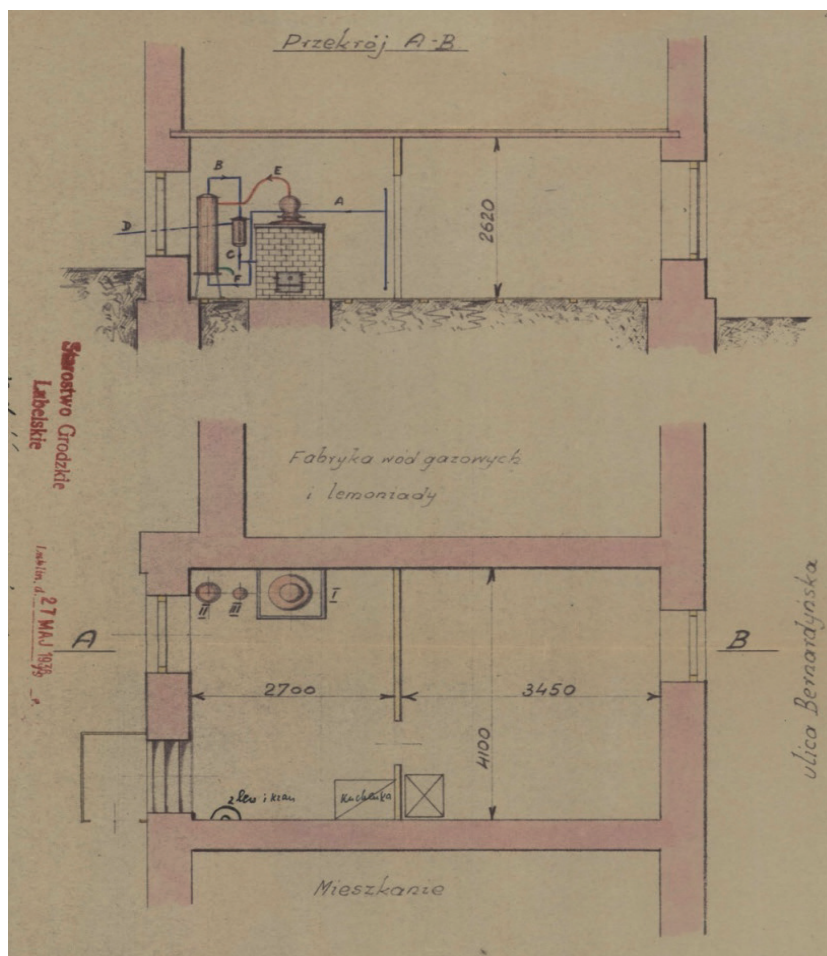
Рyc. 85. Проект будынку мшскального на тыле посесји – елевация фронтowa; APL, RBL BI, sygn. 1907:10, s. 96

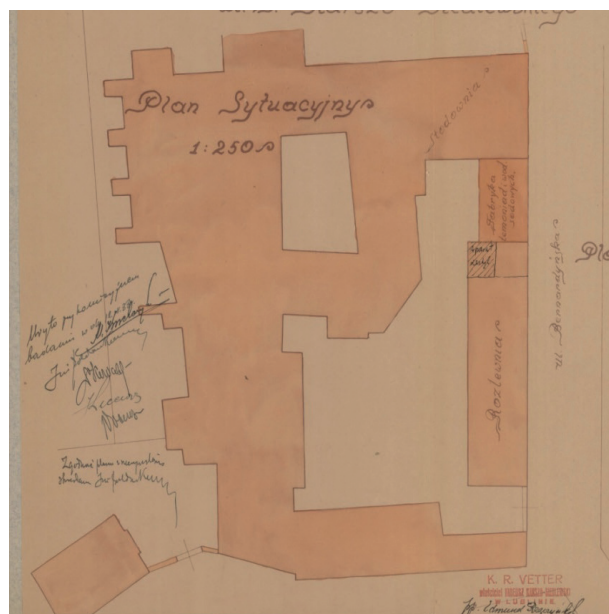
Ryc. 86. Projekt rozbudowy budynku od strony ul. Bernardyńskiej – sytuacja; APL, RBL BI, sygn. 1909:4 cz. 1, s. 154

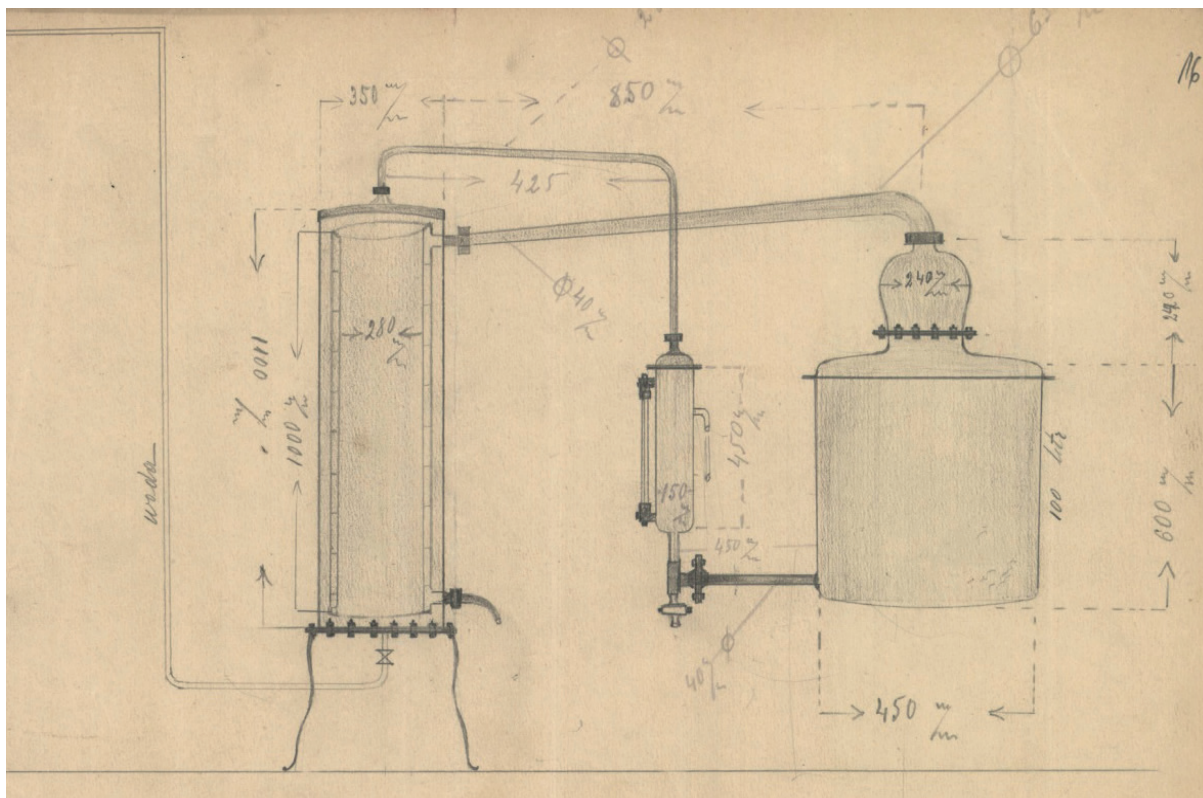
Ryc. 87. Projekt rozbudowy budynku od strony ul. Bernardyńskiej – elewacja frontowa; APL, RBL BI, sygn. 1909:4 cz. 1, s. 154

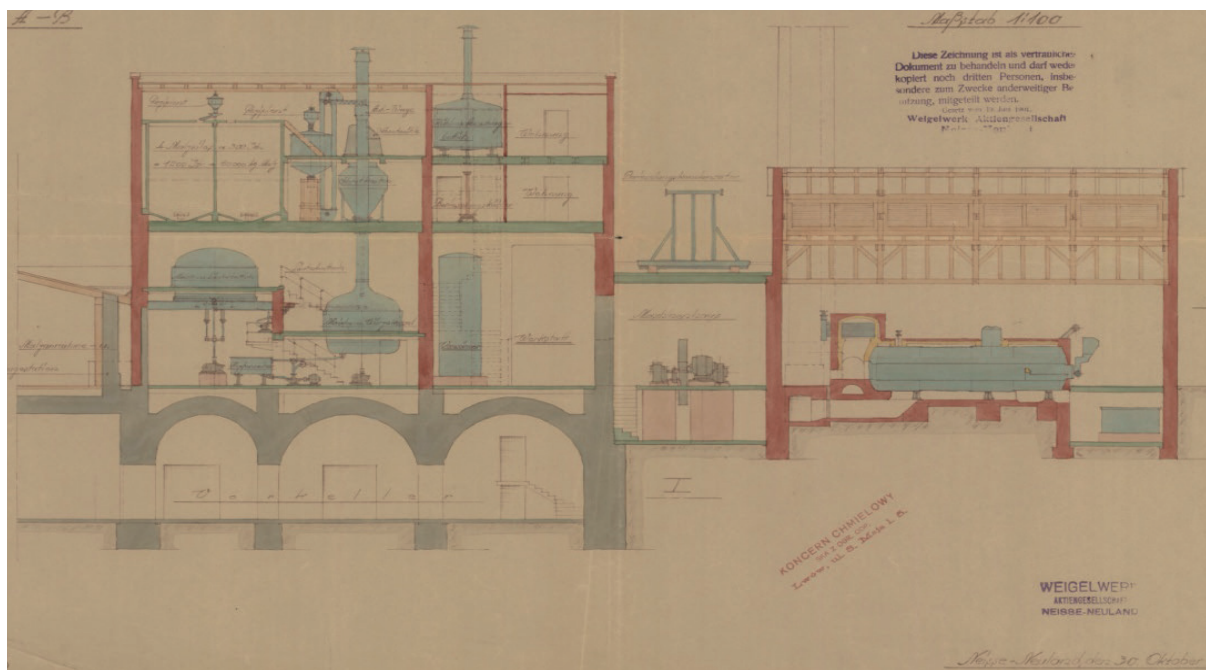
Ryc. 88. Plan lokalu fabryki wód gazowych i lemoniady z zainstalowanym aparatem do destylowania wody, S. Ostrowski, 1936 r.; APL, Starostwo Grodzkie Lubelskie, sygn. 273, s. 2

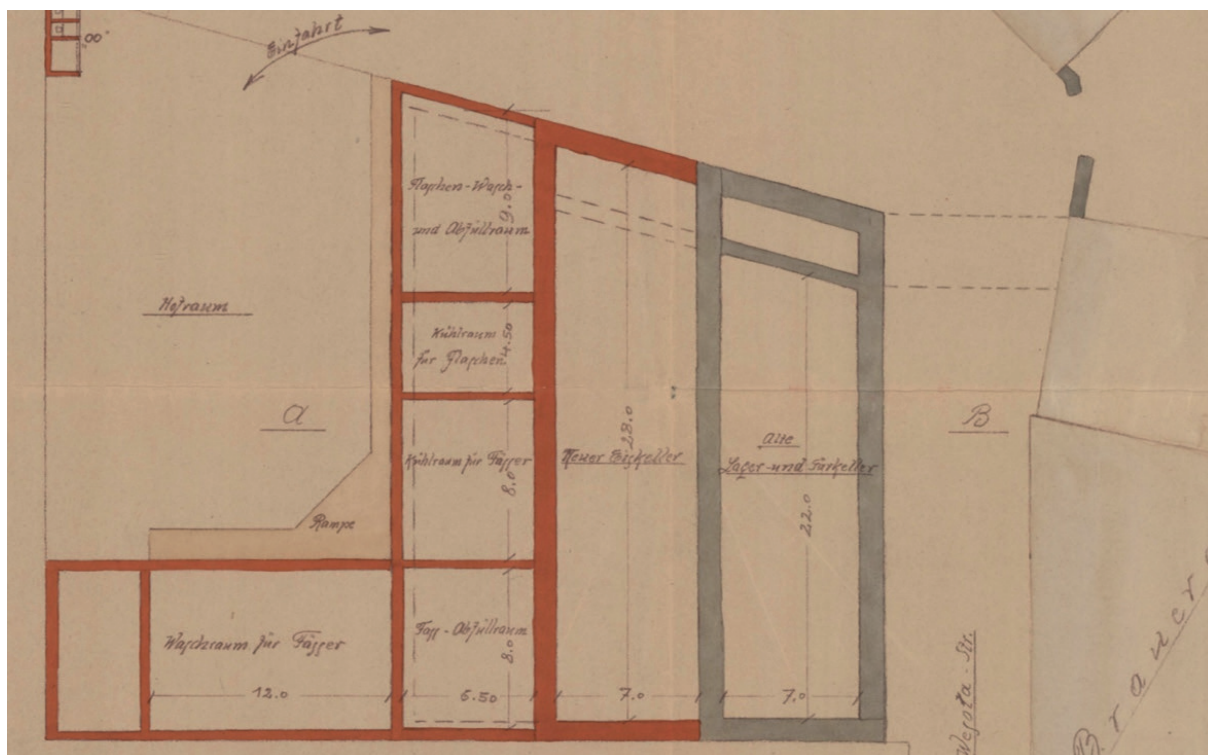
Ryc. 89. Projekt urządzenia fabryki wód gazowych o napędzie elektrycznym w posesji przy ul. Bernardyńskiej 15 w Lublinie – sytuacja; APL, Starostwo Grodzkie Lubelskie, sygn. 273, s. 20

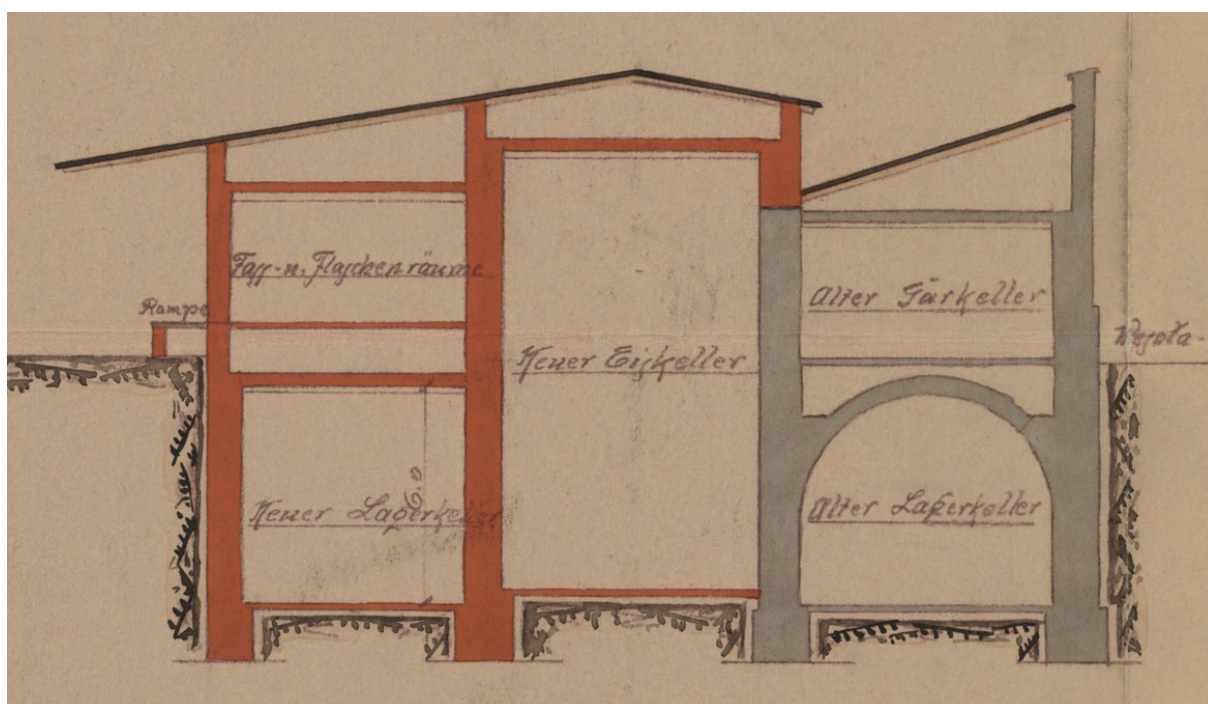
Ryc. 90. Schemat aparatu do destylacji wody; APL, Starostwo Grodzkie Lubelskie, sygn. 273, s. 16

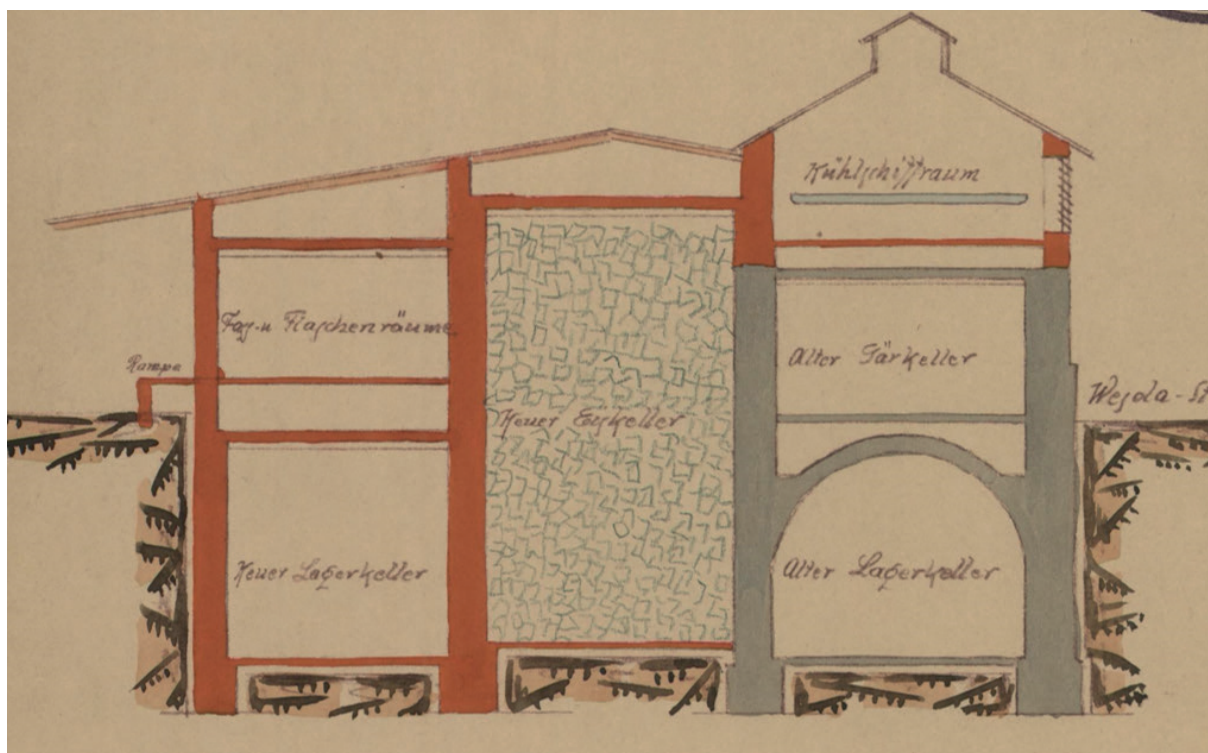
Ryc. 91. Projekt rozbudowy leżakowni – 1930 r. (projekt niezrealizowany); APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 104

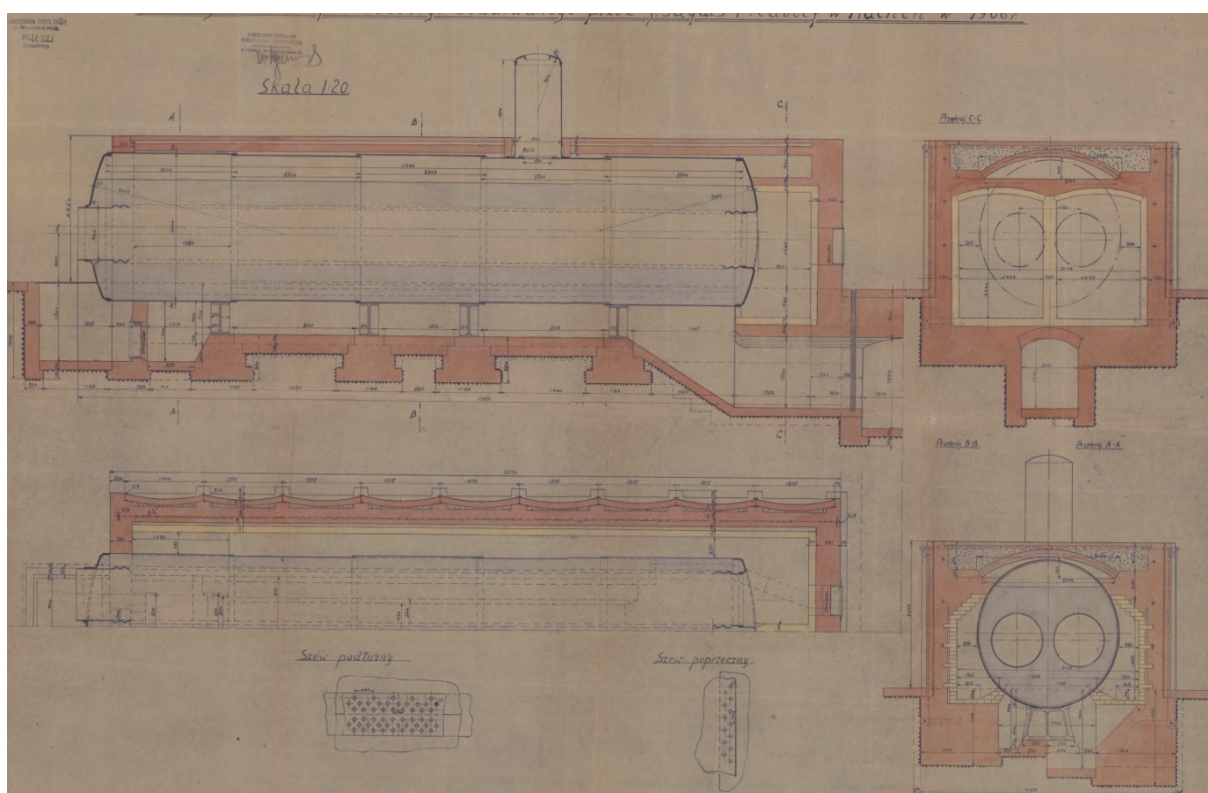
Ryc. 92. Projekt rozbudowy leżakowni – rzut parteru, 1930 r. (projekt niezrealizowany);
APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 104

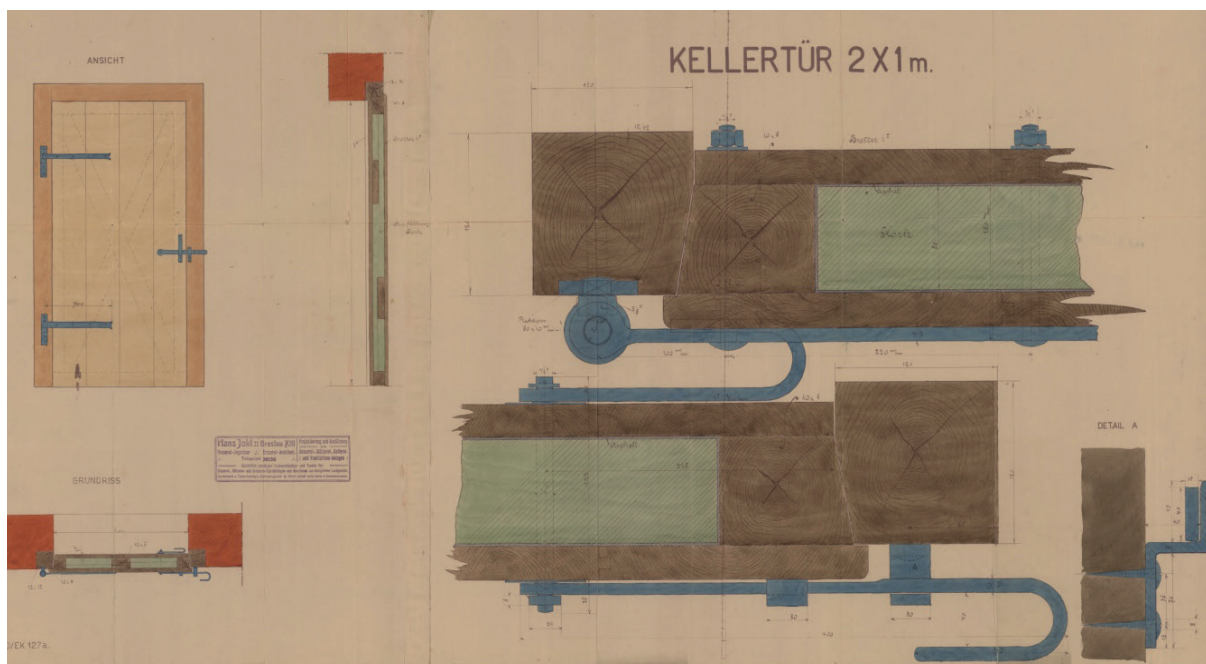
Ryc. 93. Projekt rozbudowy leżakowni – przekrój, 1930 r. (projekt niezrealizowany);
APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 104

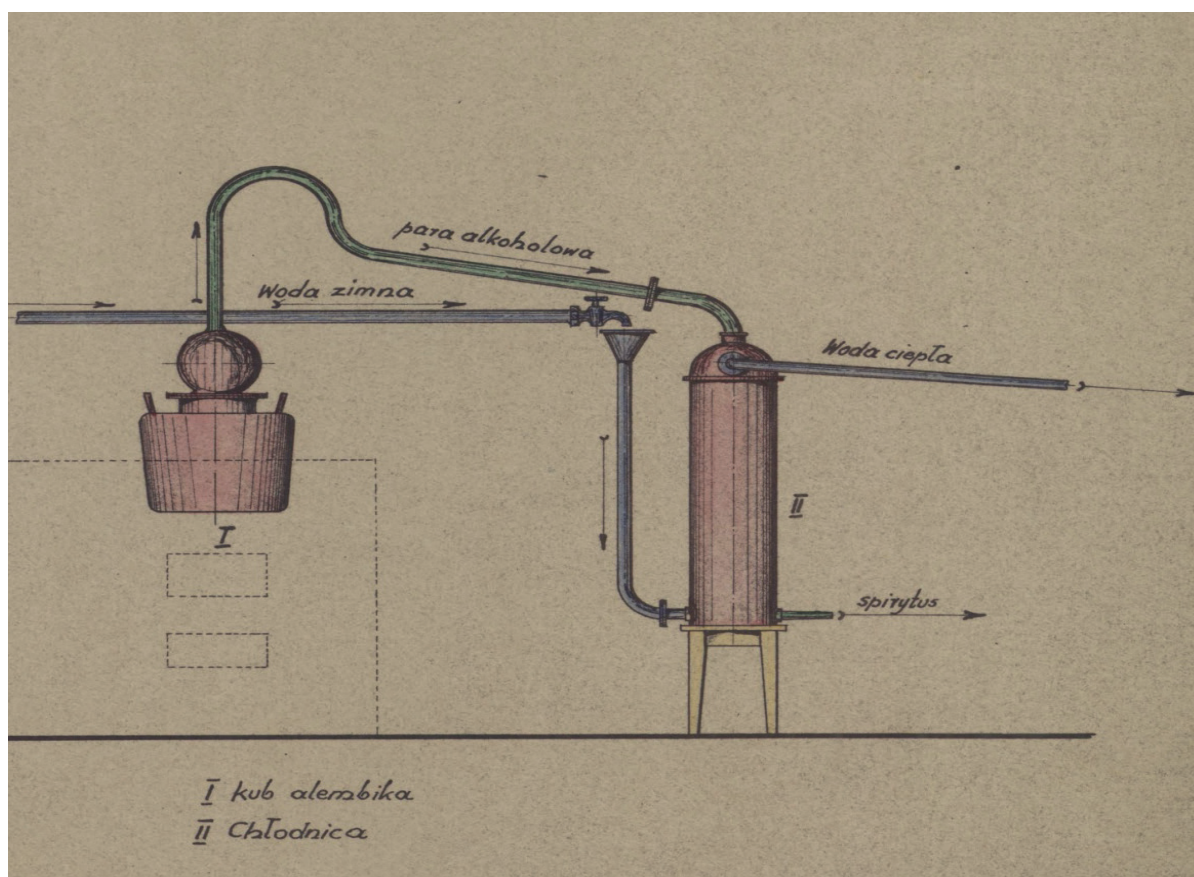
Ryc. 94. Projekt rozbudowy leżakowni – przekrój, 1930 r. (projekt niezrealizowany);
APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 104

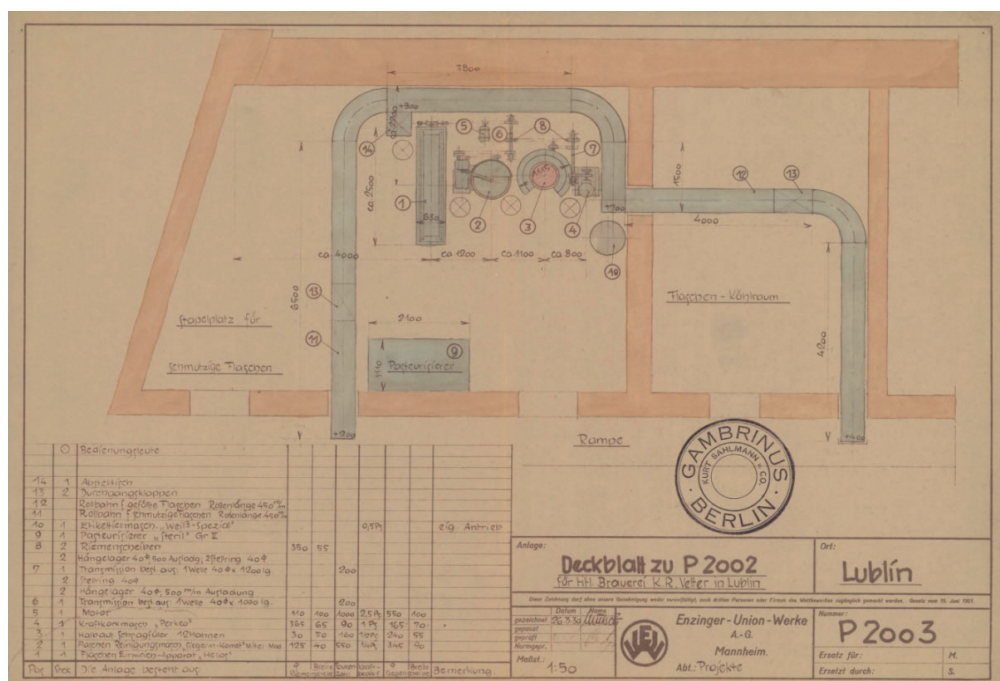
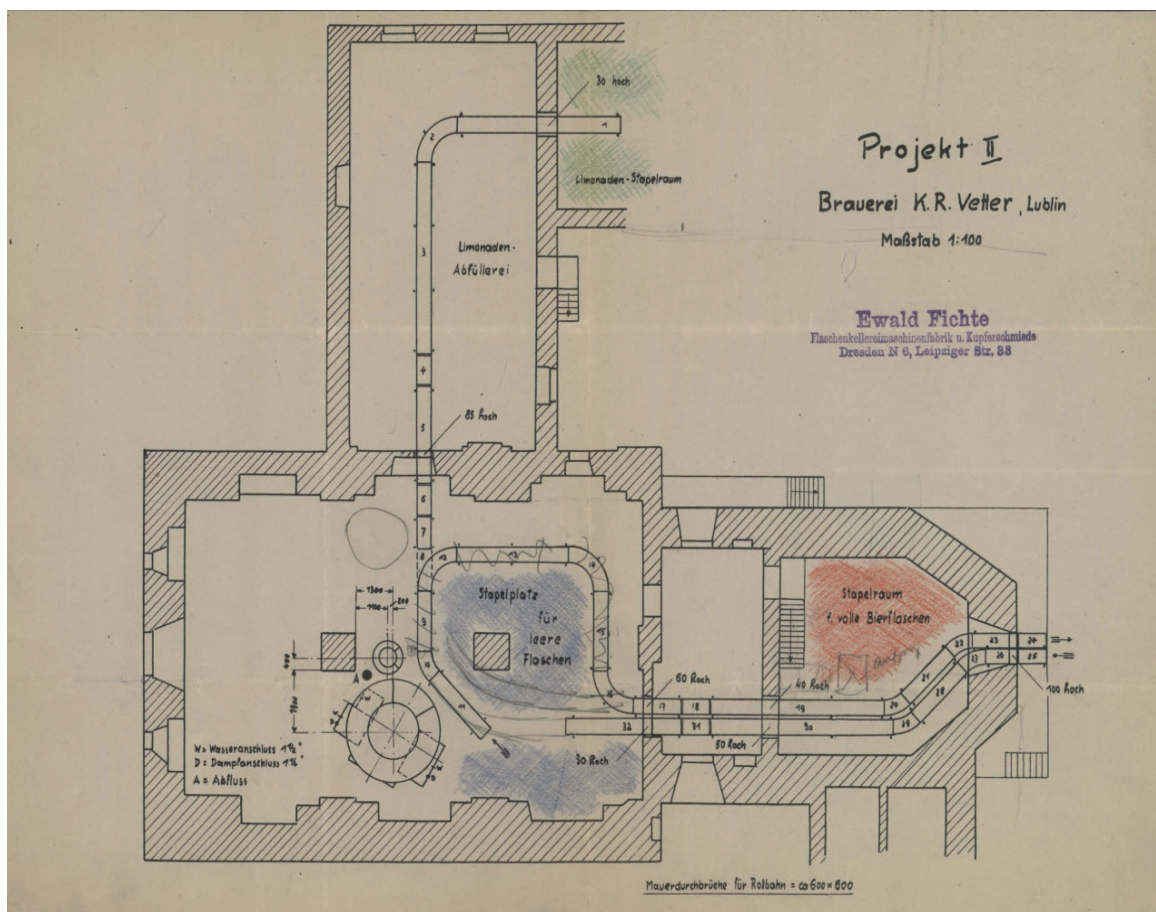
Ryc. 95. Projekt kotła dwupłomienicowego zbudowanego przez firmę Jaquez Piedboef w Aachen w 1906 r.;
APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 104

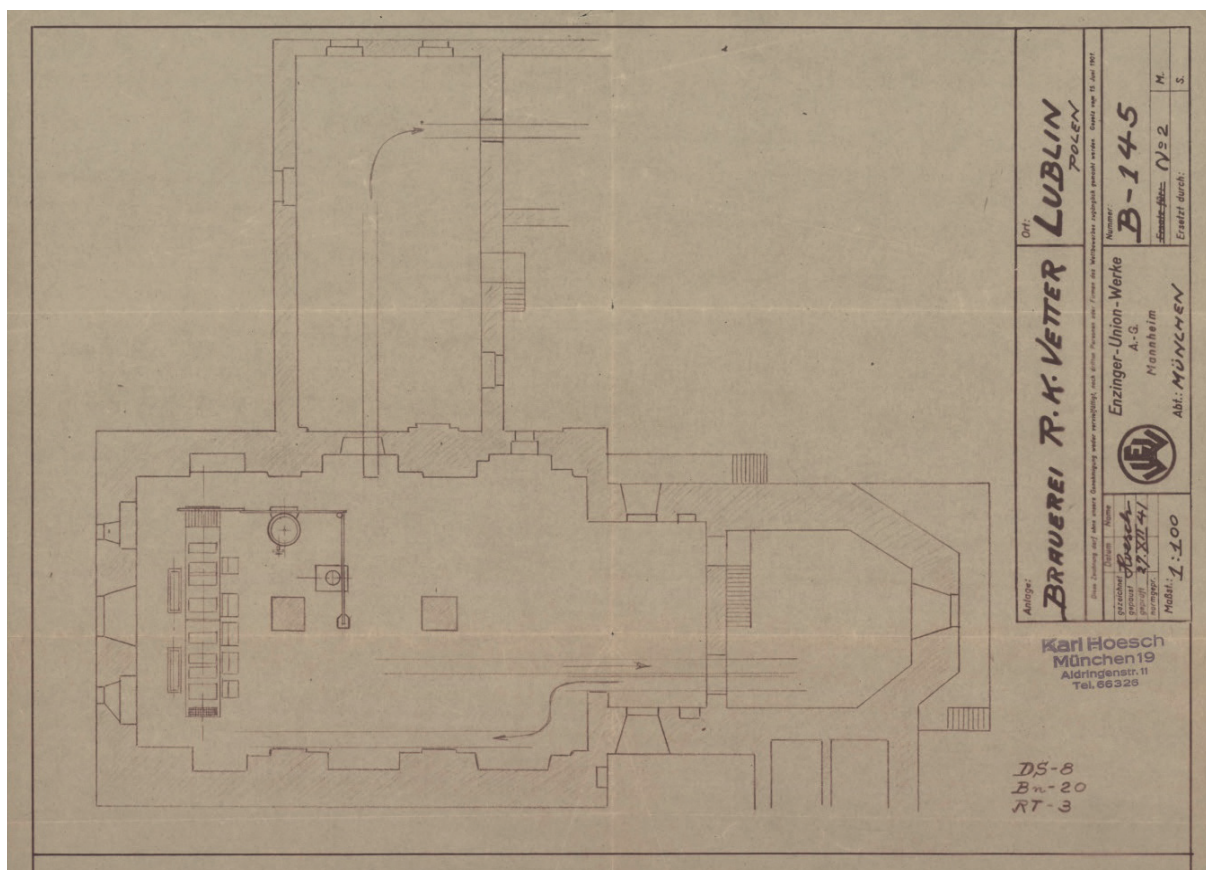

Ryc. 96. Projekt drzwi drewnianych – przekrój, 1930 r.; APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 104

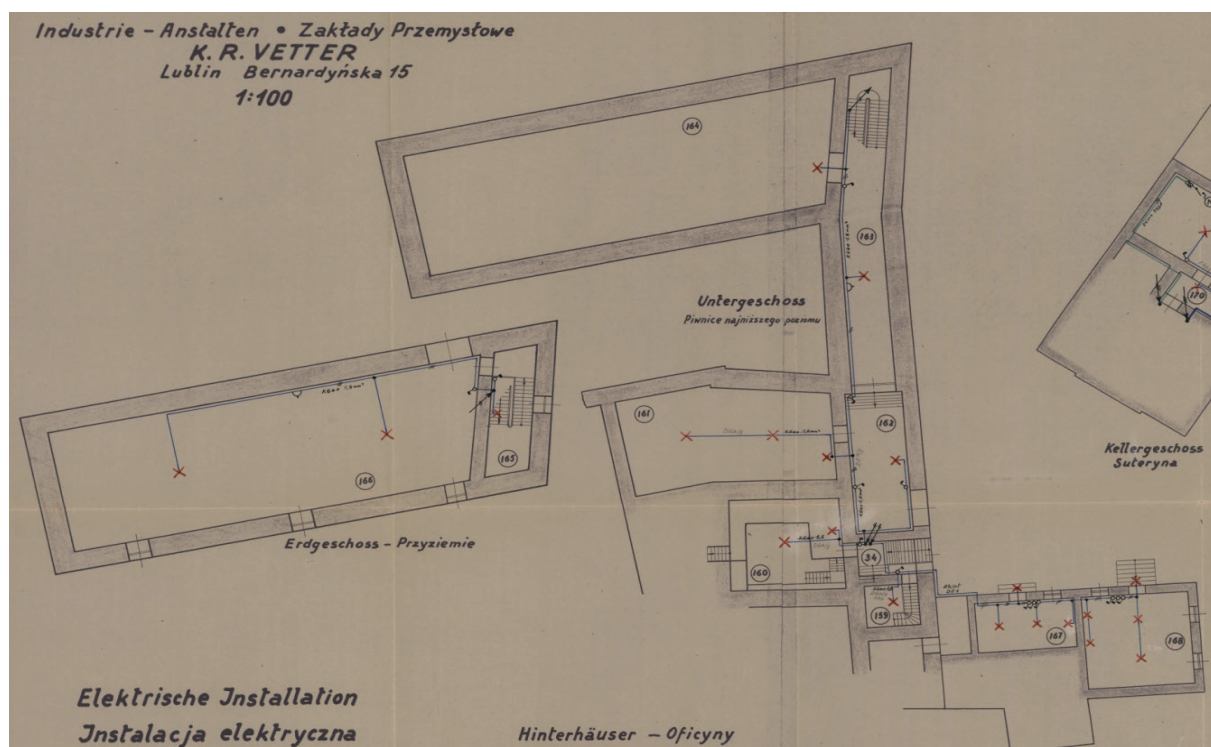

Ryc. 97. Aparat do odpędzania esencji (alembik) – 1935 r.; APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 104

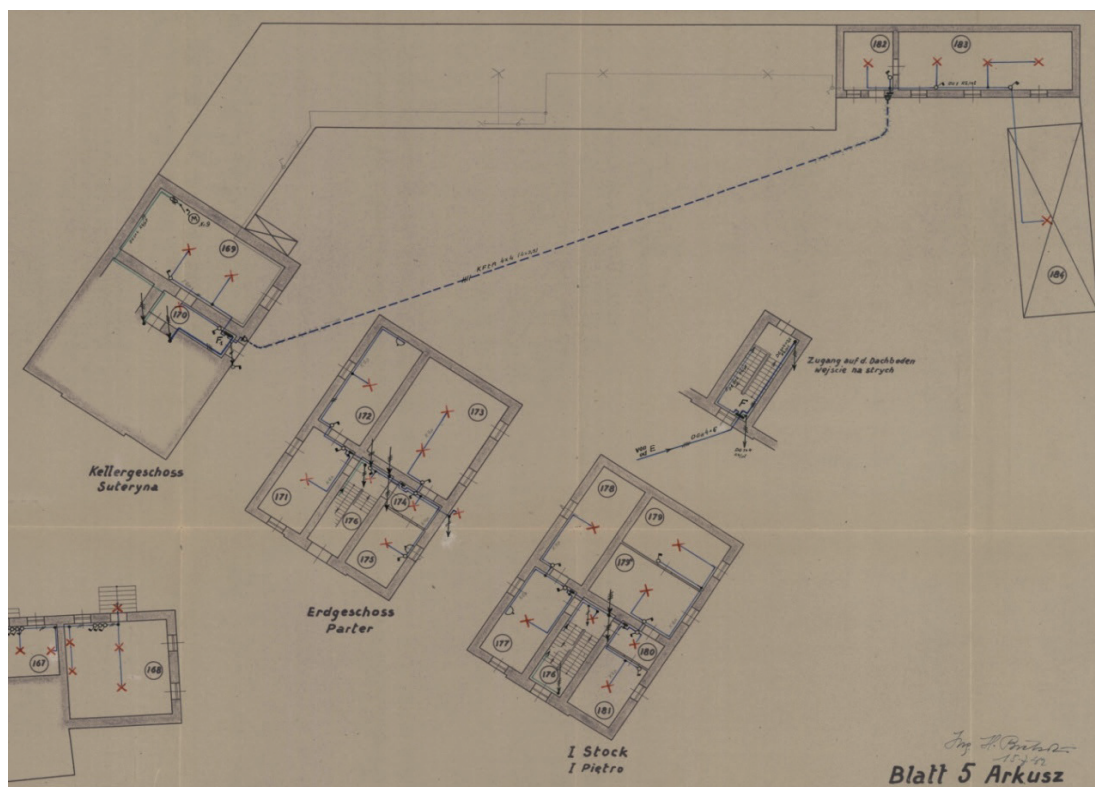

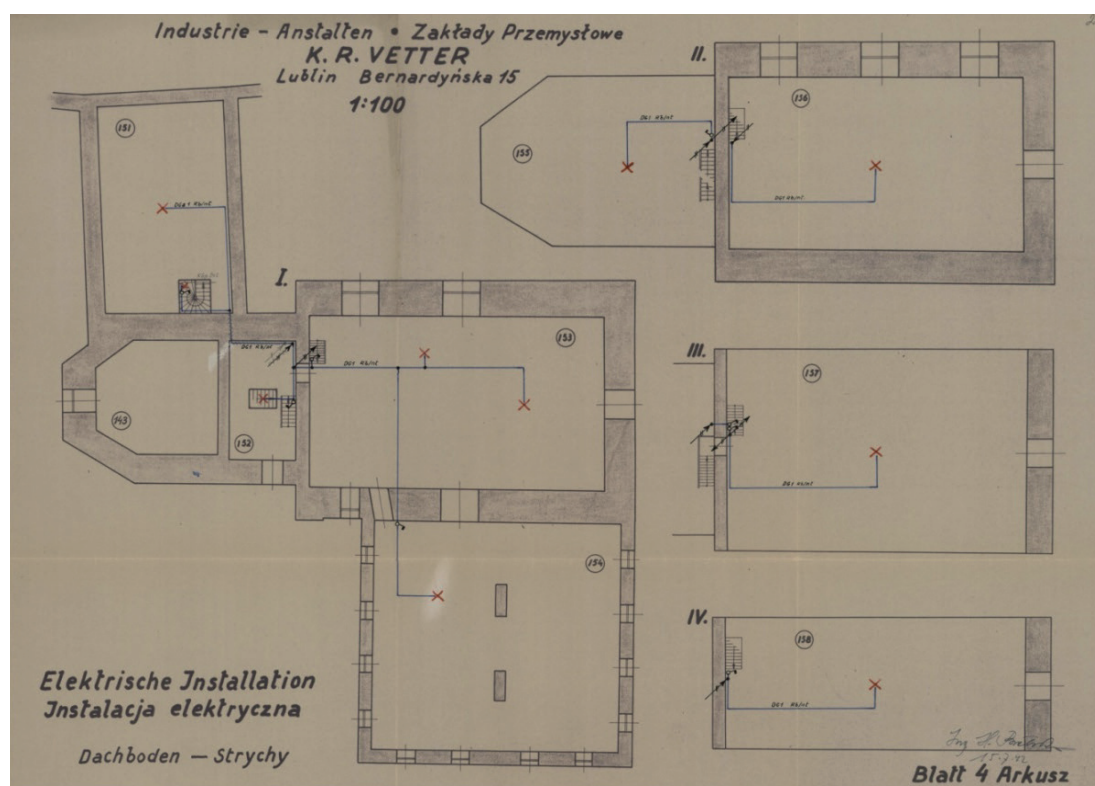
Ryc. 100. Projekt reorganizacji myjki butelek – 1941 r.; APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 104

Ryc. 101. Projekt instalacji elektrycznej – budynek leżakowni, 1942 r.;
APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 105, s. 20

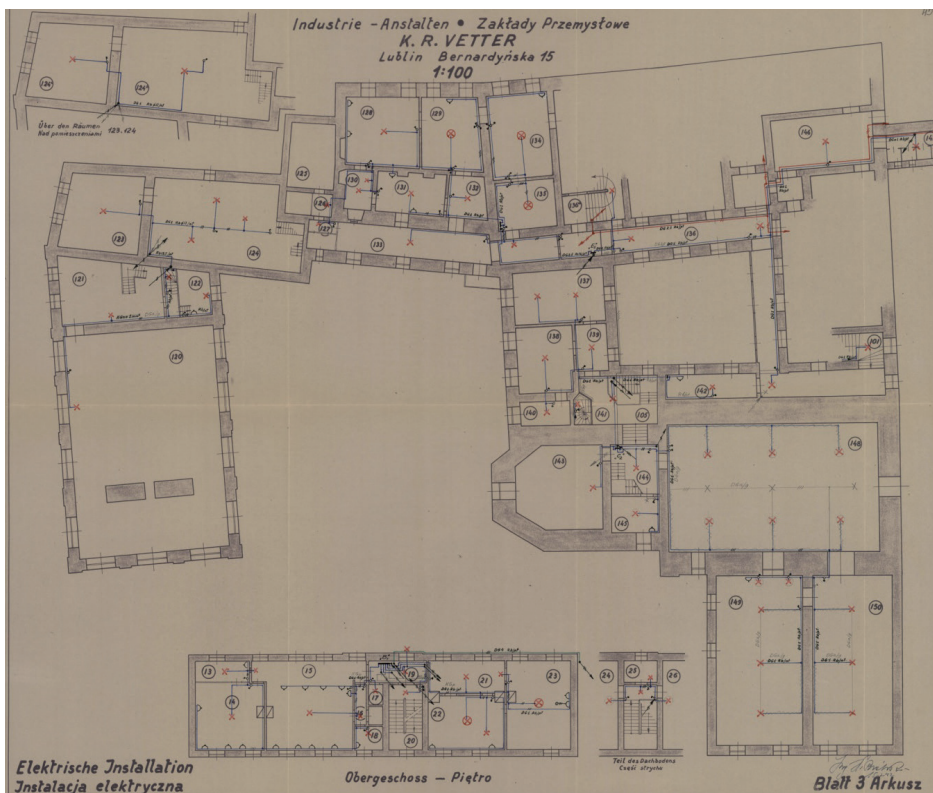
Ryc. 102. Projekt instalacji elektrycznej – budynki techniczne na tyle posesji, 1942 r.;
APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 105, s. 20

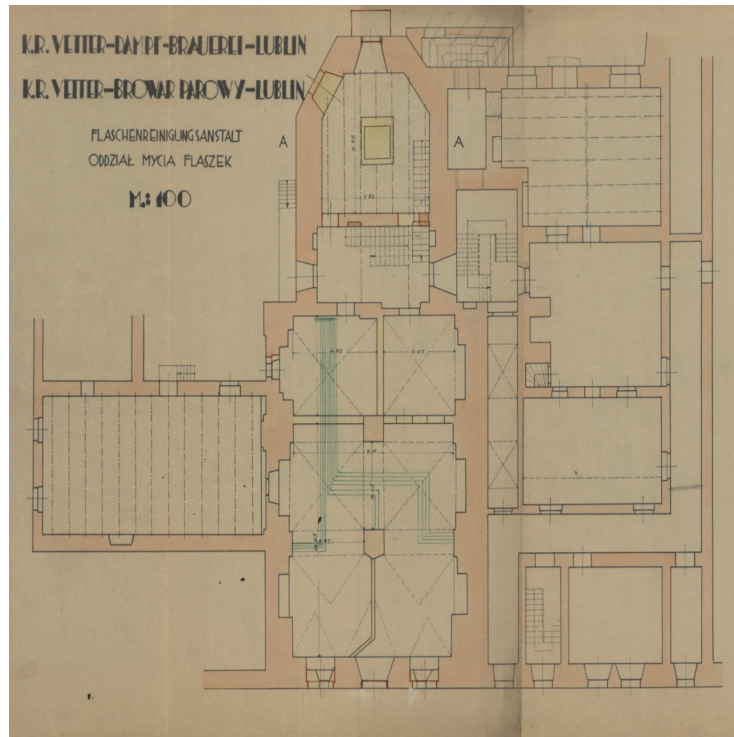
Ryc. 103. Projekt instalacji elektrycznej – budynek dawnego kościoła (poddasza), 1942 r.;
APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 105, s. 21

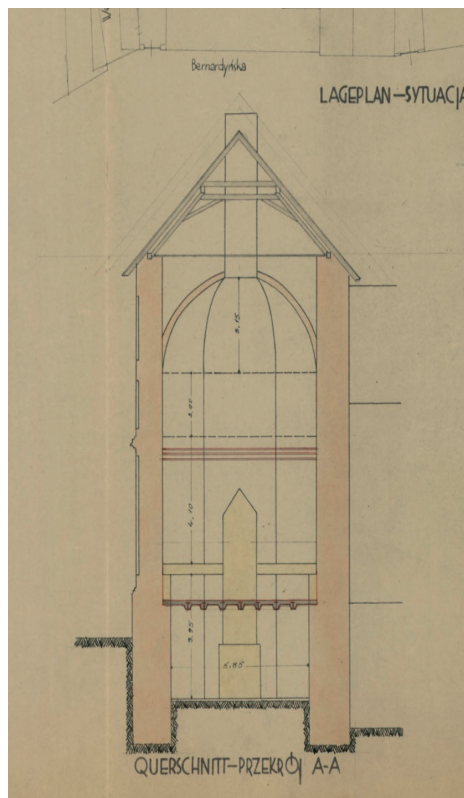
Ryc. 104. Projekt instalacji elektrycznej – rzut parteru, 1942 r.; APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 105, s. 22

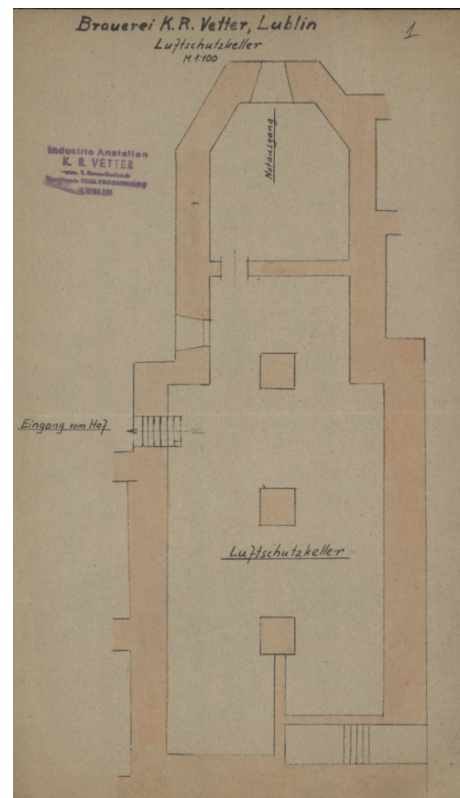
Ryc. 105. Projekt instalacji elektrycznej – rzut piętra, 1942 r.; APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 105, s. 23

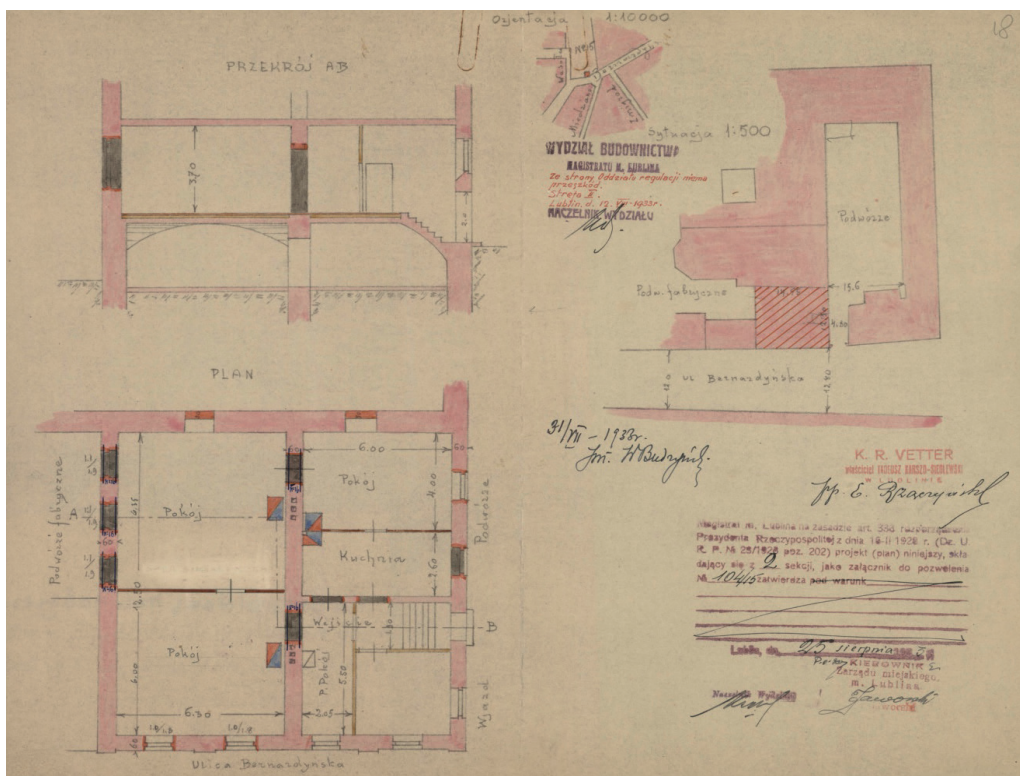
Ryc. 106. Rzut piwnicy kościoła; APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 106, s. 1

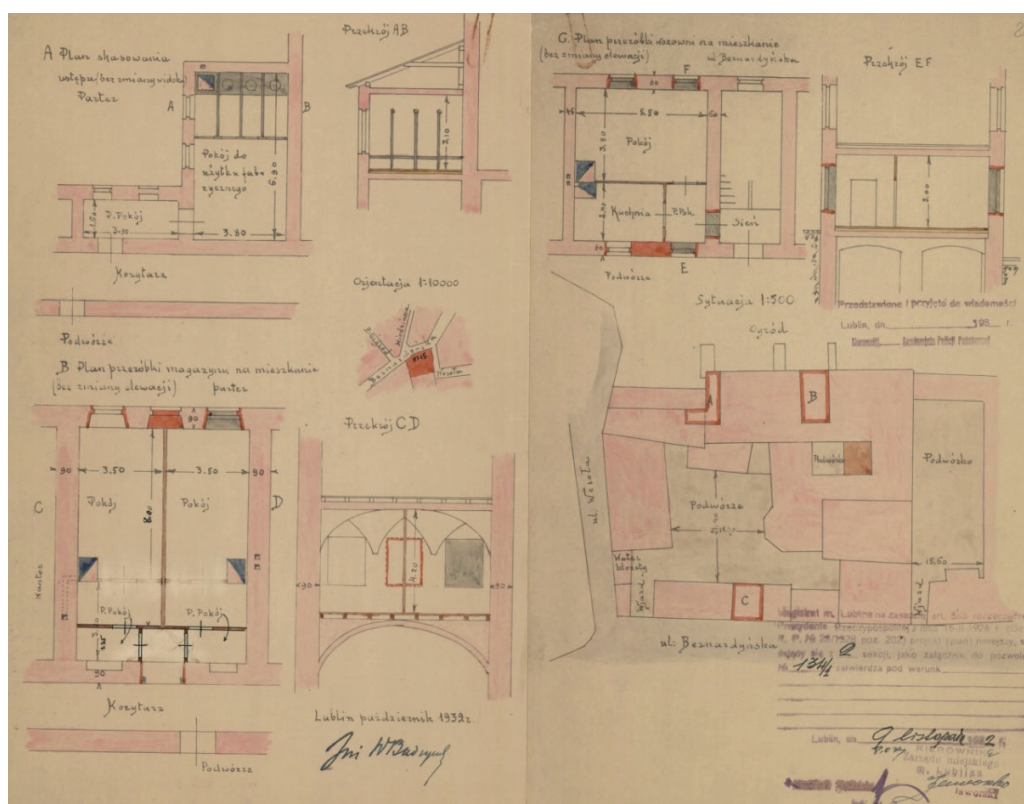
Ryc. 107. Rzut piwnicy kościoła;
APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 106, s. 1

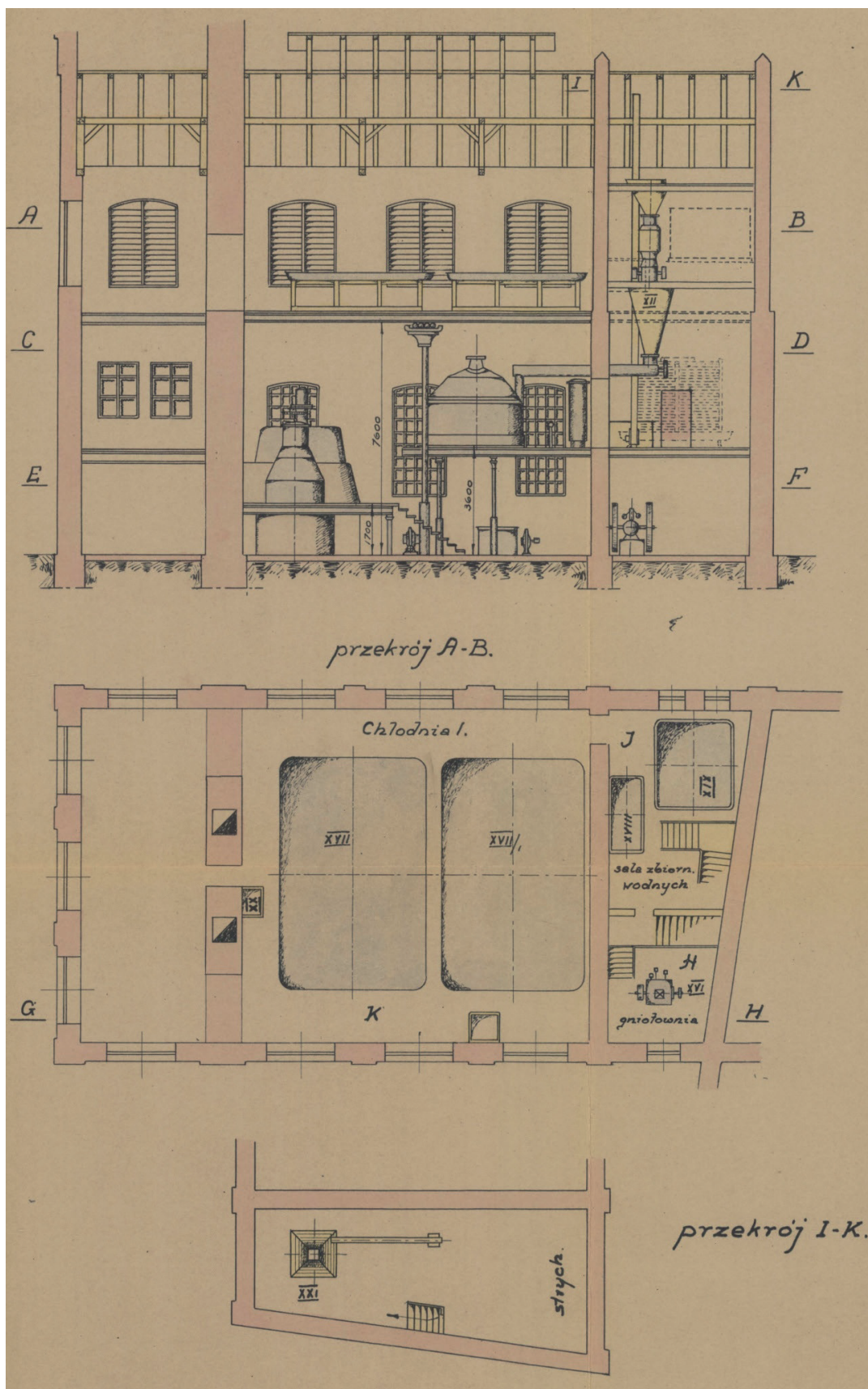
Ryc. 108. Rzut piwnicy kościoła;
APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 106, s. 1

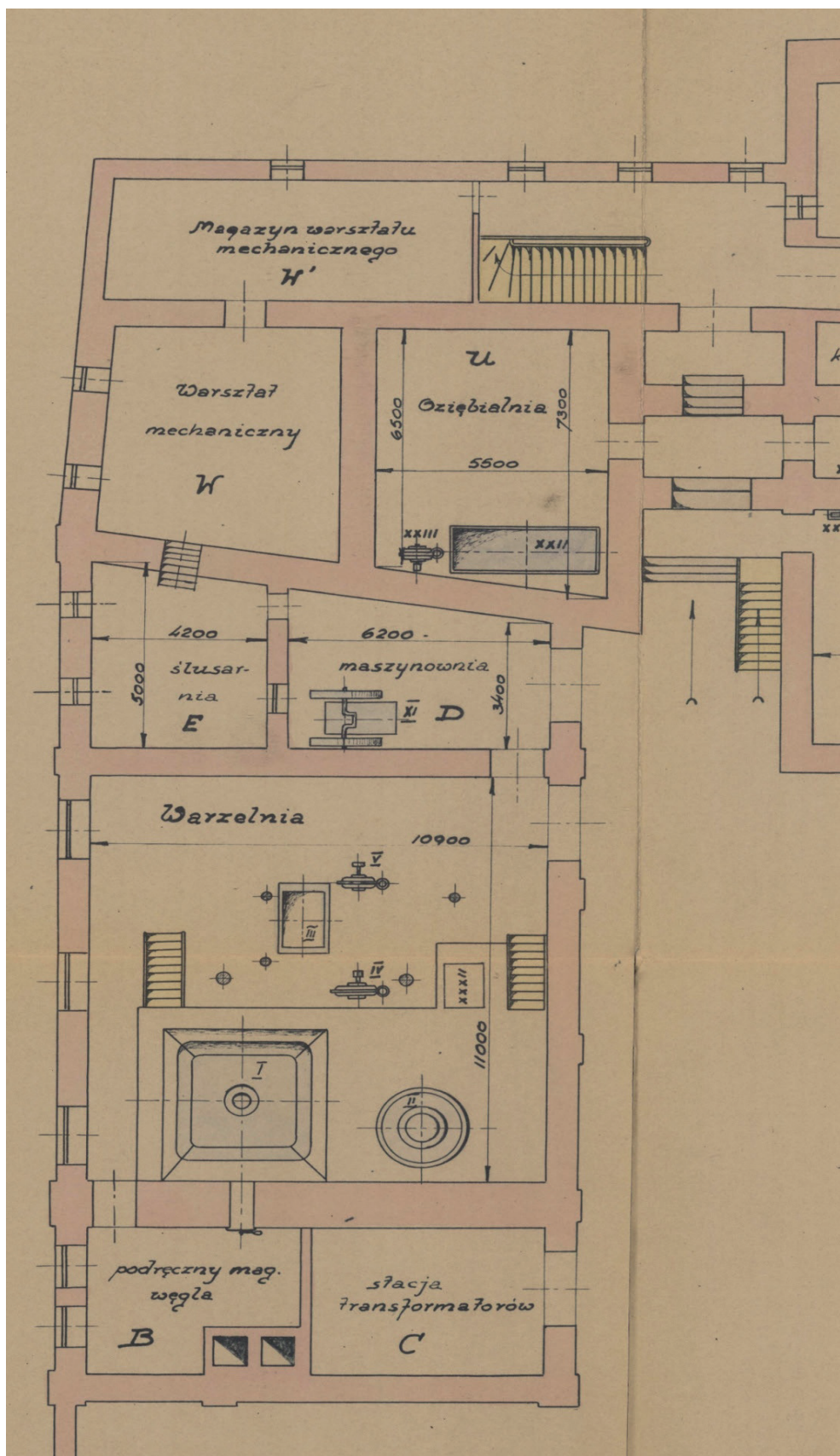
Ryc. 109. Projekt przebudowy budynku na funkcje mieszkalne – przekrój, W. Budzyński, 1933 r.; APL, IB, sygn. 79, s. 18

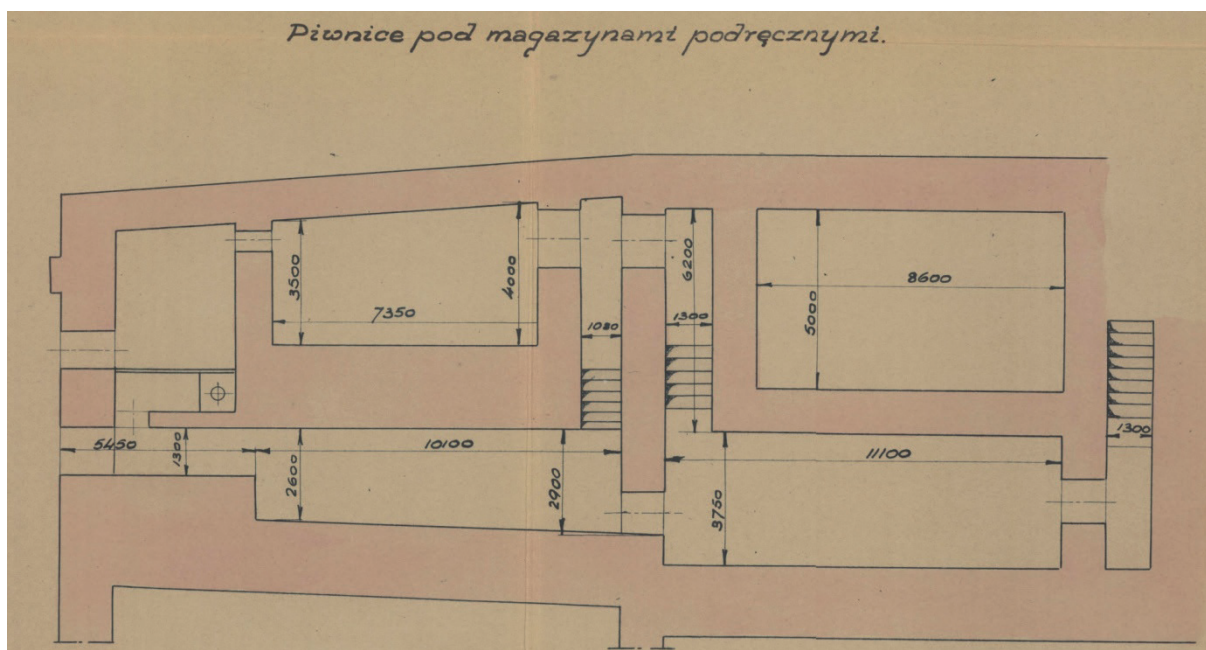
Ryc. 110. Projekt przebudowy trzech lokali, W. Budzyński, 1932 r.; APL, IB, sygn. 79, s. 20

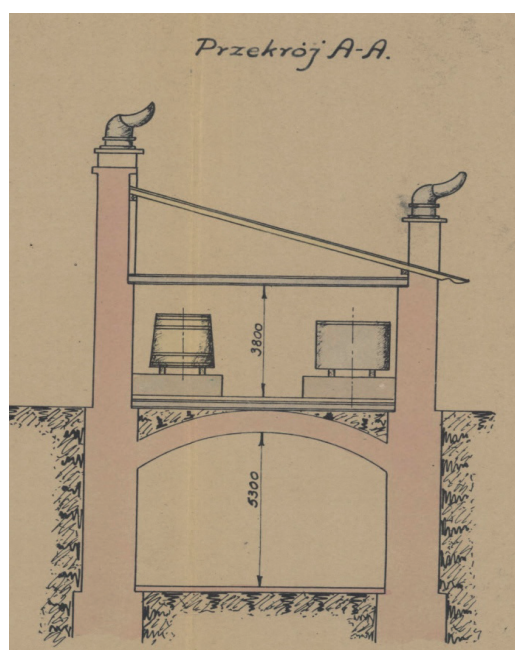
Ryc. 111. Inwentaryzacja zabudowań browaru – rzut i przekrój przez warzelnię, 1948 r., S. Jeliński;
APL, IB, sygn. 79, ss. 71–77

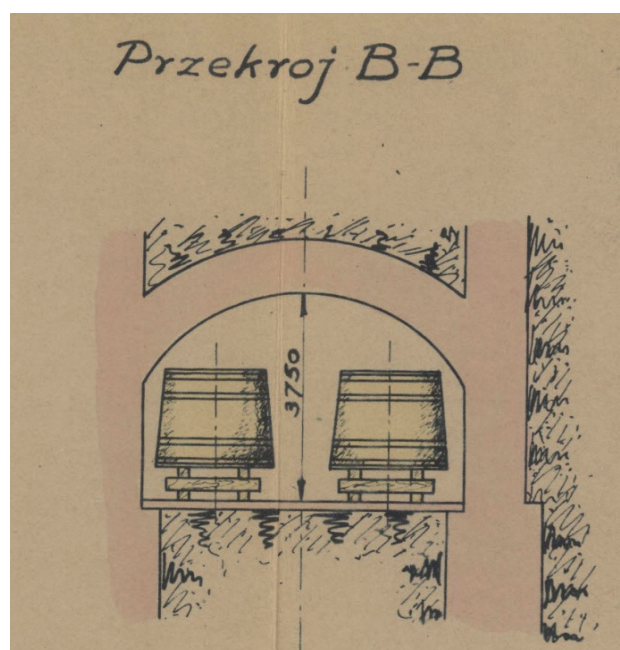
Ryc. 112. Inwentaryzacja zabudowań browaru – rzut dolnej kondygnacji warzelni, 1948 r., S. Jeliński; APL, IB, sygn. 79, ss. 71–77

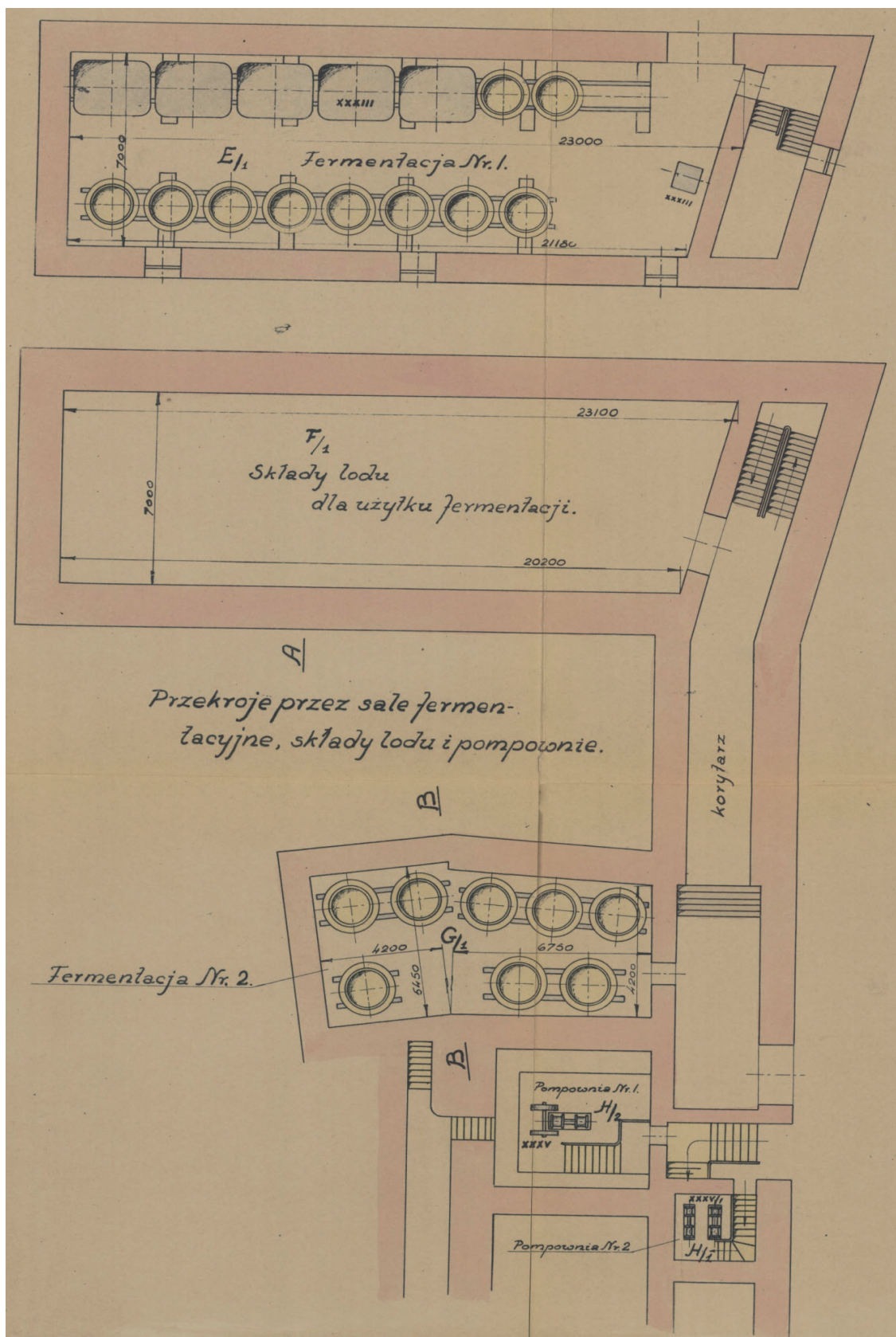
Ryc. 113. Inwentaryzacja zabudowań browaru – piwnice pod magazynem podręcznym, 1948 r., S. Jeliński;
APL, IB, sygn. 79, ss. 71–77

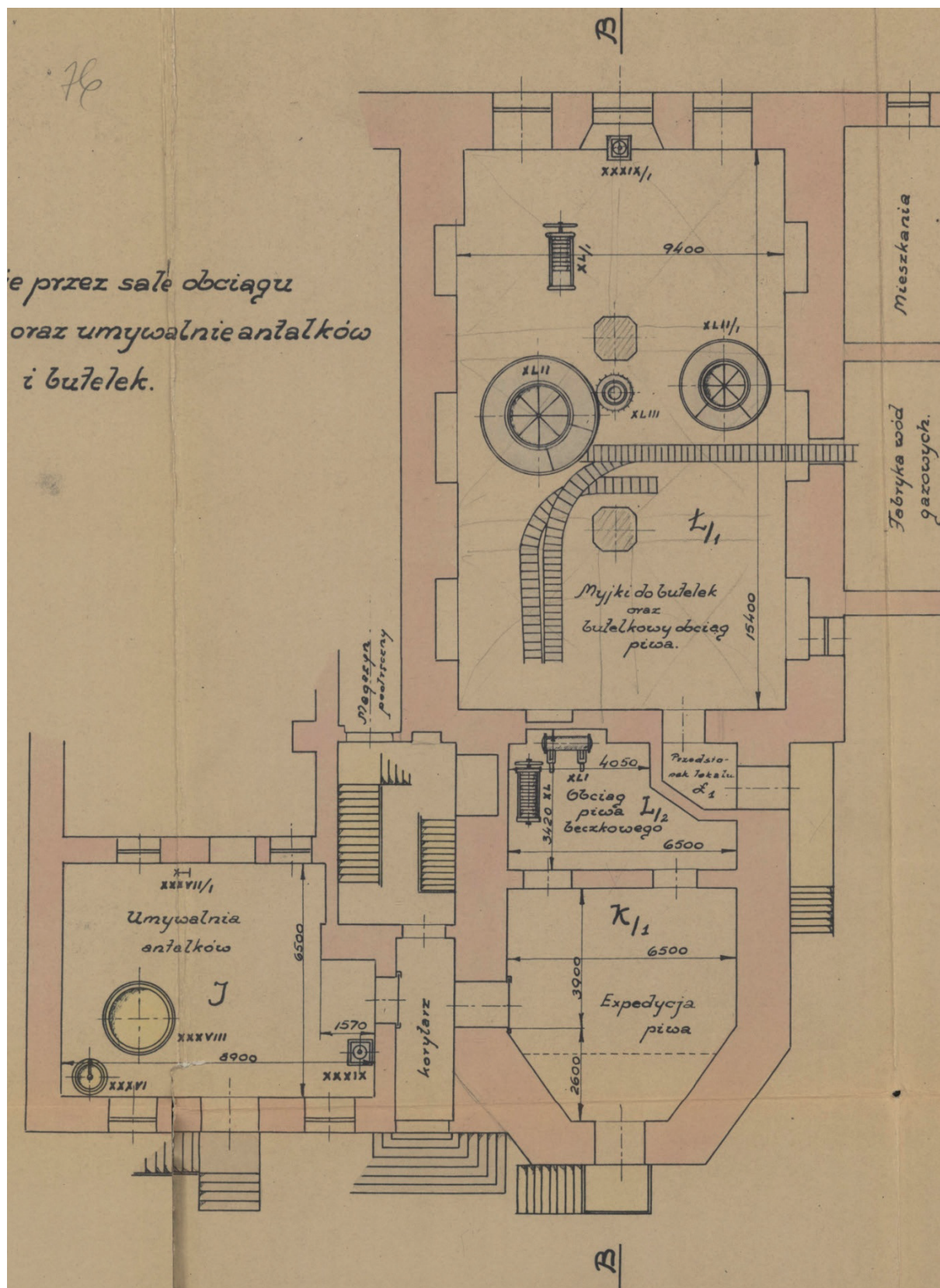
Ryc. 114. Inwentaryzacja zabudowań browaru –
leżakownia, przekrój A-A, 1948 r., S. Jeliński;
APL, IB, sygn. 79, ss. 71–77

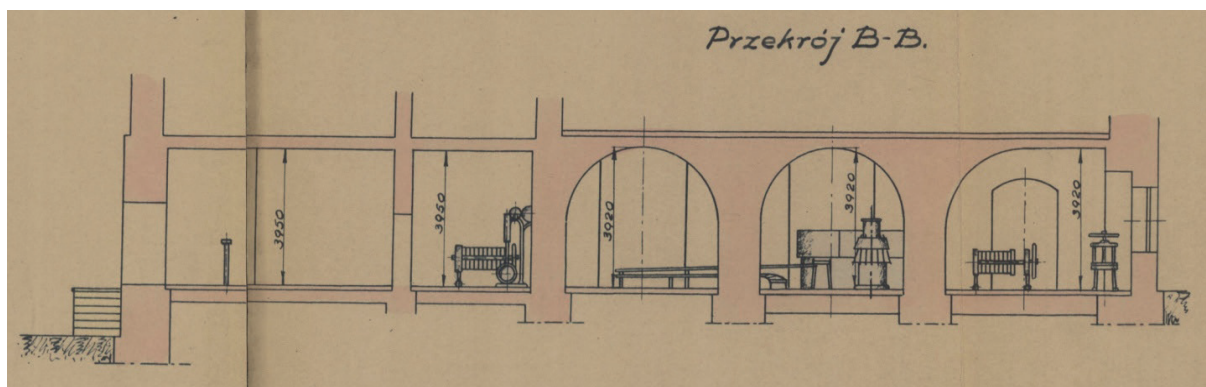
Ryc. 115. Inwentaryzacja zabudowań browaru –
leżakownia, przekrój B-B, 1948 r., S. Jeliński;
APL, IB, sygn. 79, ss. 71–77

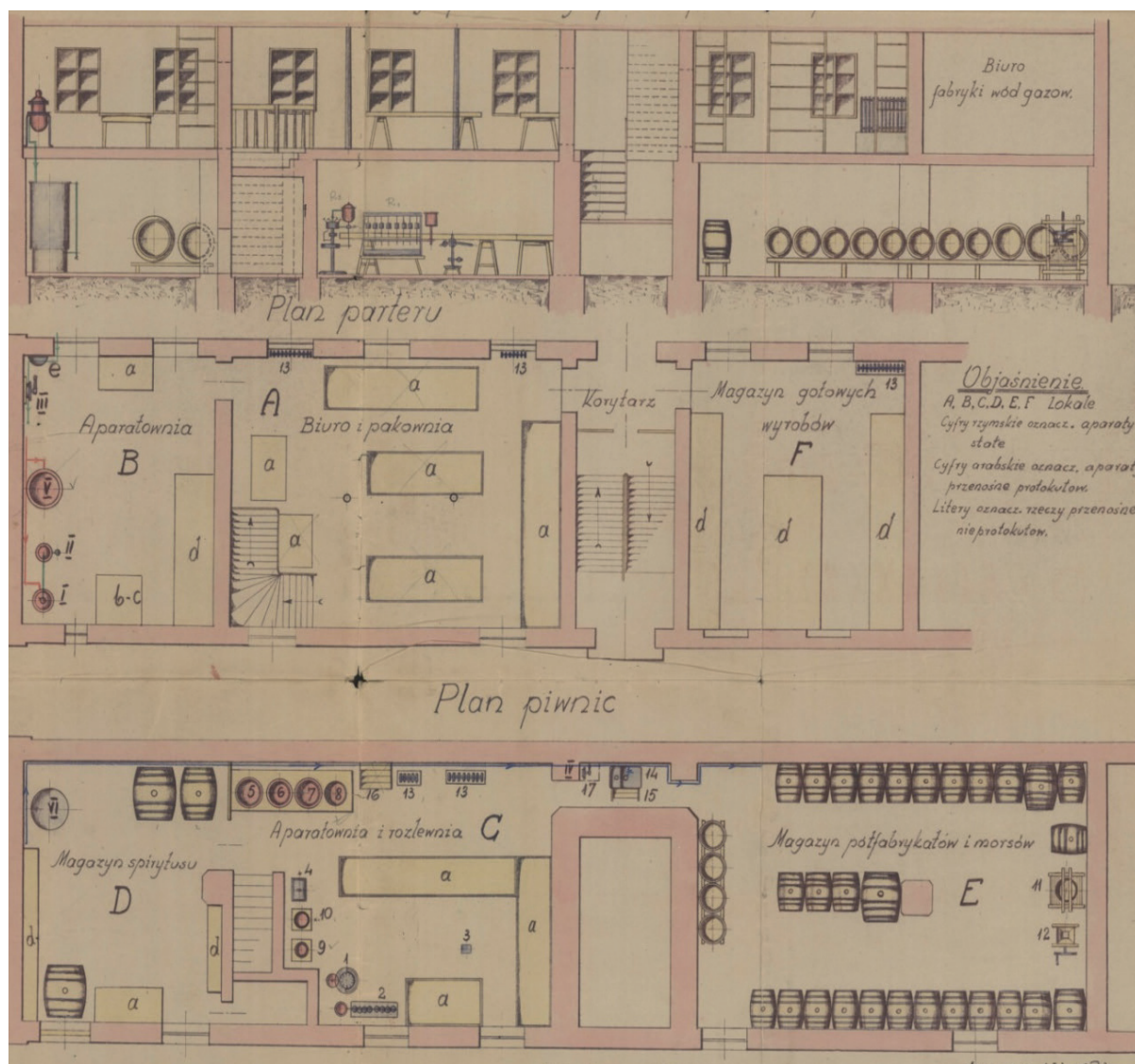
Ryc. 116. Inwentaryzacja zabudowań browaru – leżakownia z przejściem podziemnym, 1948 r., S. Jeliński;
APL, IB, sygn. 79, ss. 71–77

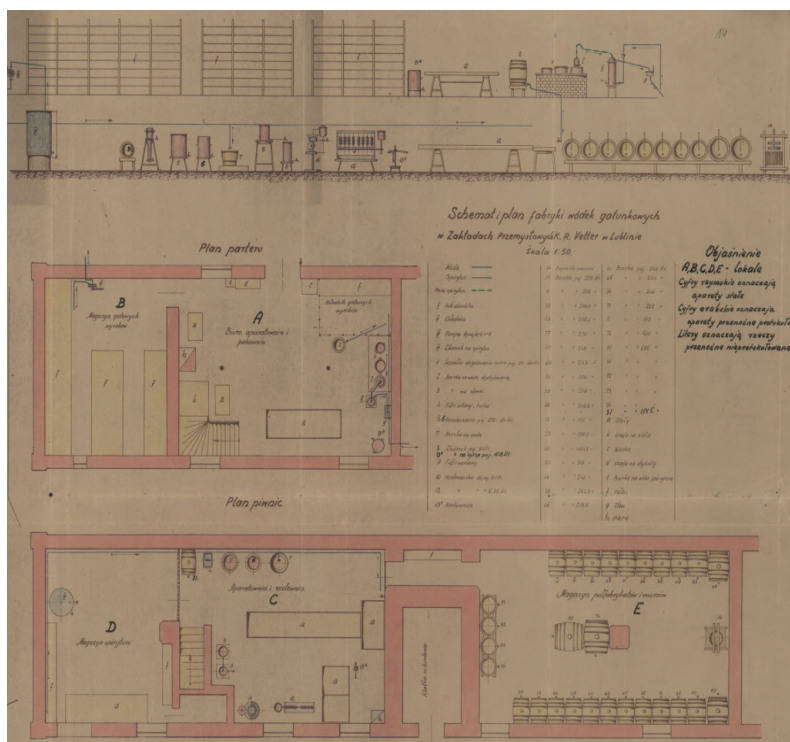
Ryc. 117. Inwentaryzacja zabudowań browaru – rzut kościoła, 1948 r., S. Jeliński; APL, IB, sygn. 79, ss. 71–77

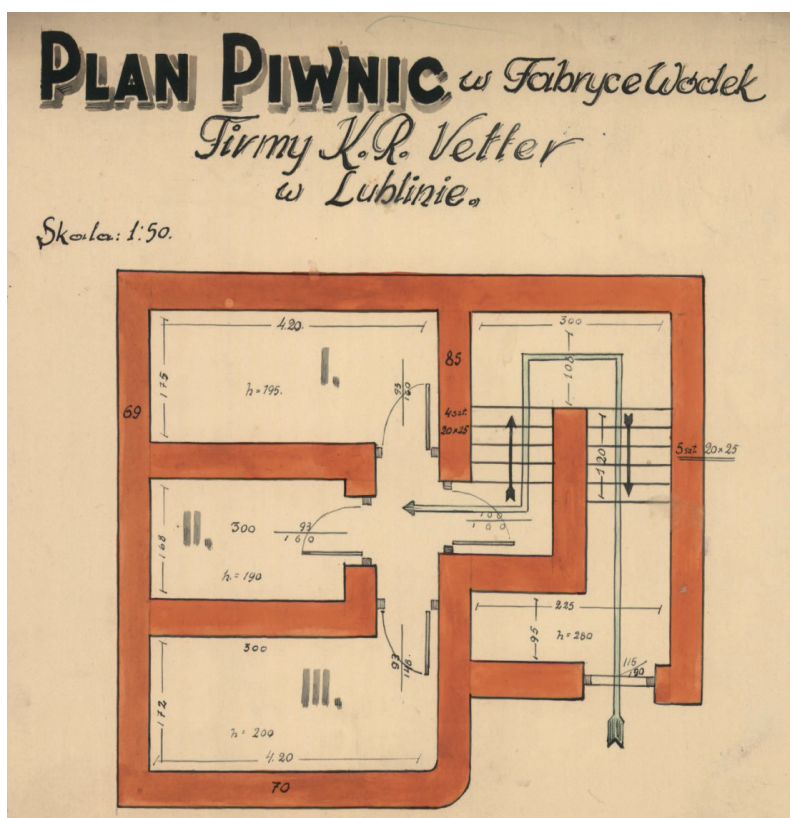
Ryc. 118. Inwentaryzacja zabudowań browaru – piwnice kościoła, przekrój B-B, 1948 r., S. Jeliński;
APL, IB, sygn. 79, ss. 71–77

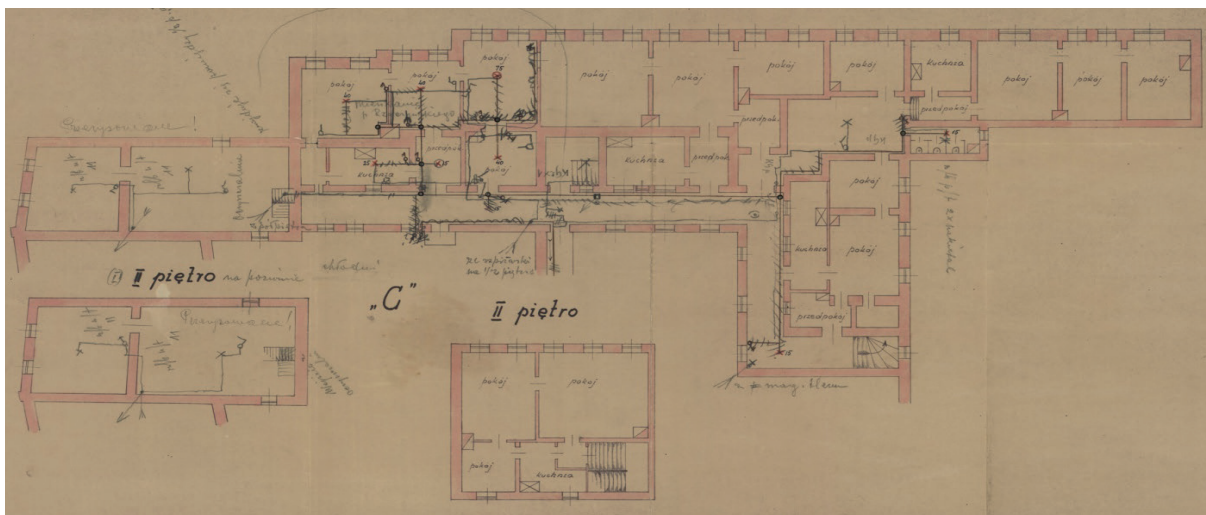
Ryc. 119. Plan fabryki wódek gatunkowych – 1936 r., S. Ostrowski; APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 103, s. 4

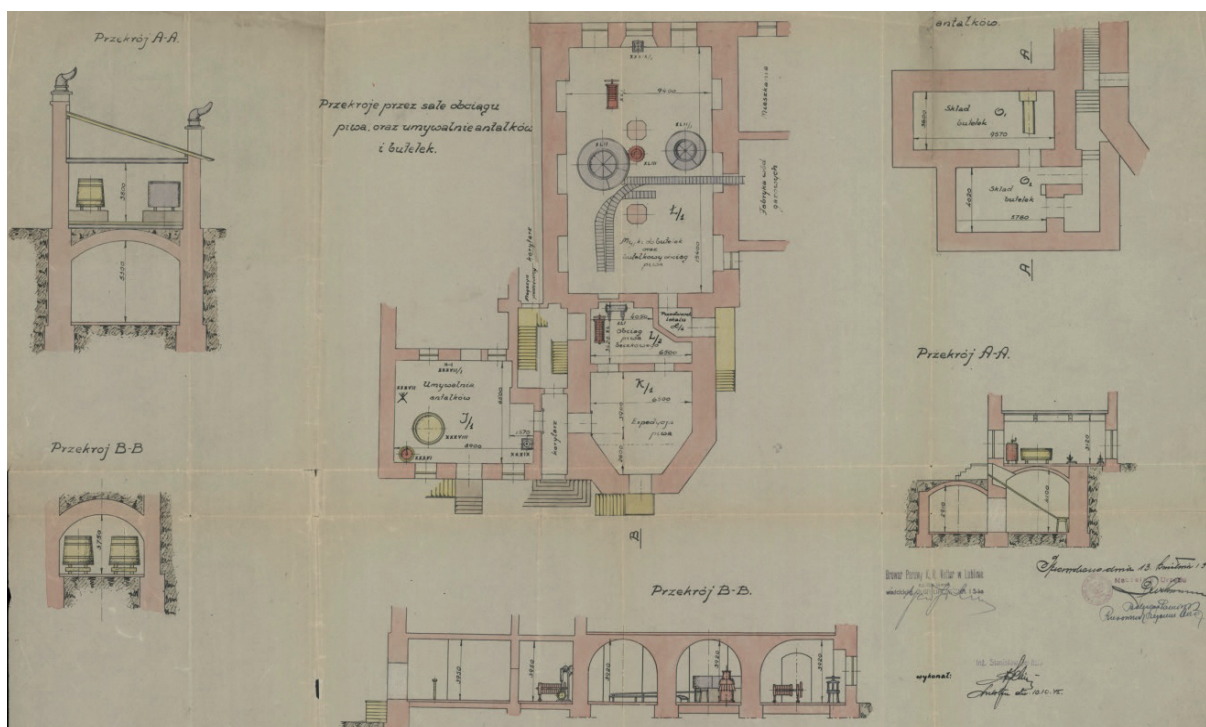
Ryc. 120. Plan fabryki wódek gatunkowych – 1935 r., S. Ostrowski;
APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 103, s. 14

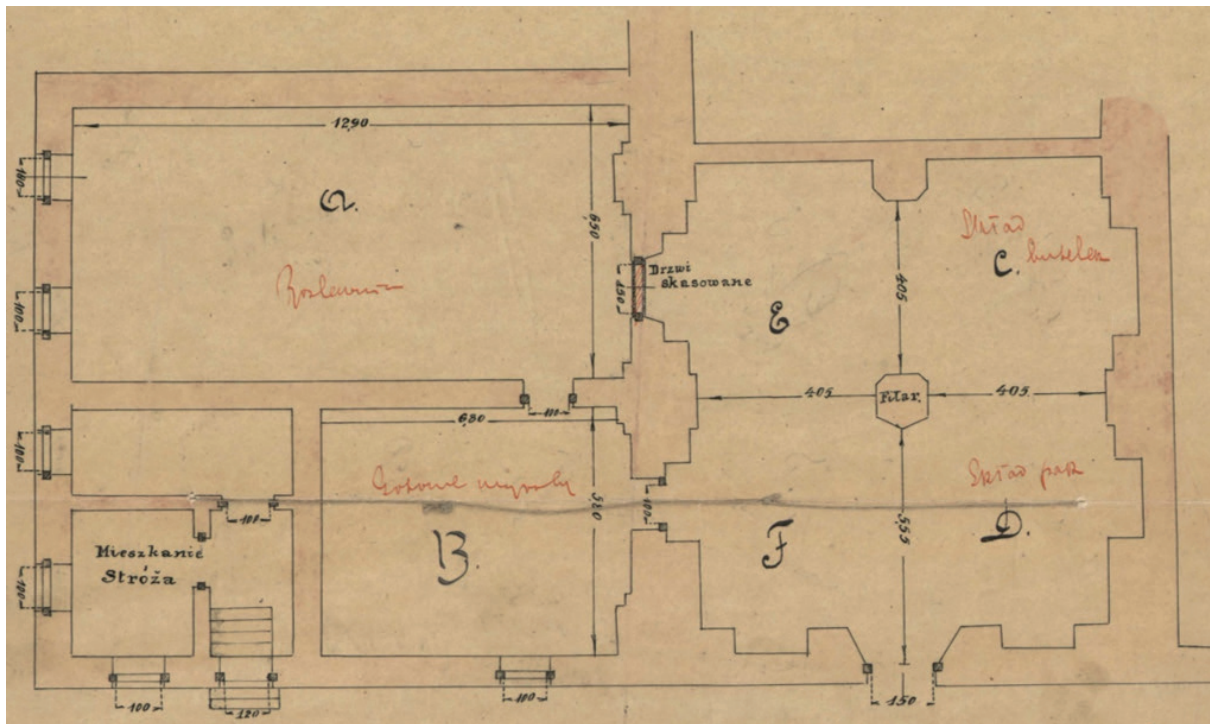
Ryc. 121. Piwnice w budynku fabryki wódek gatunkowych; APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 103, s. 20

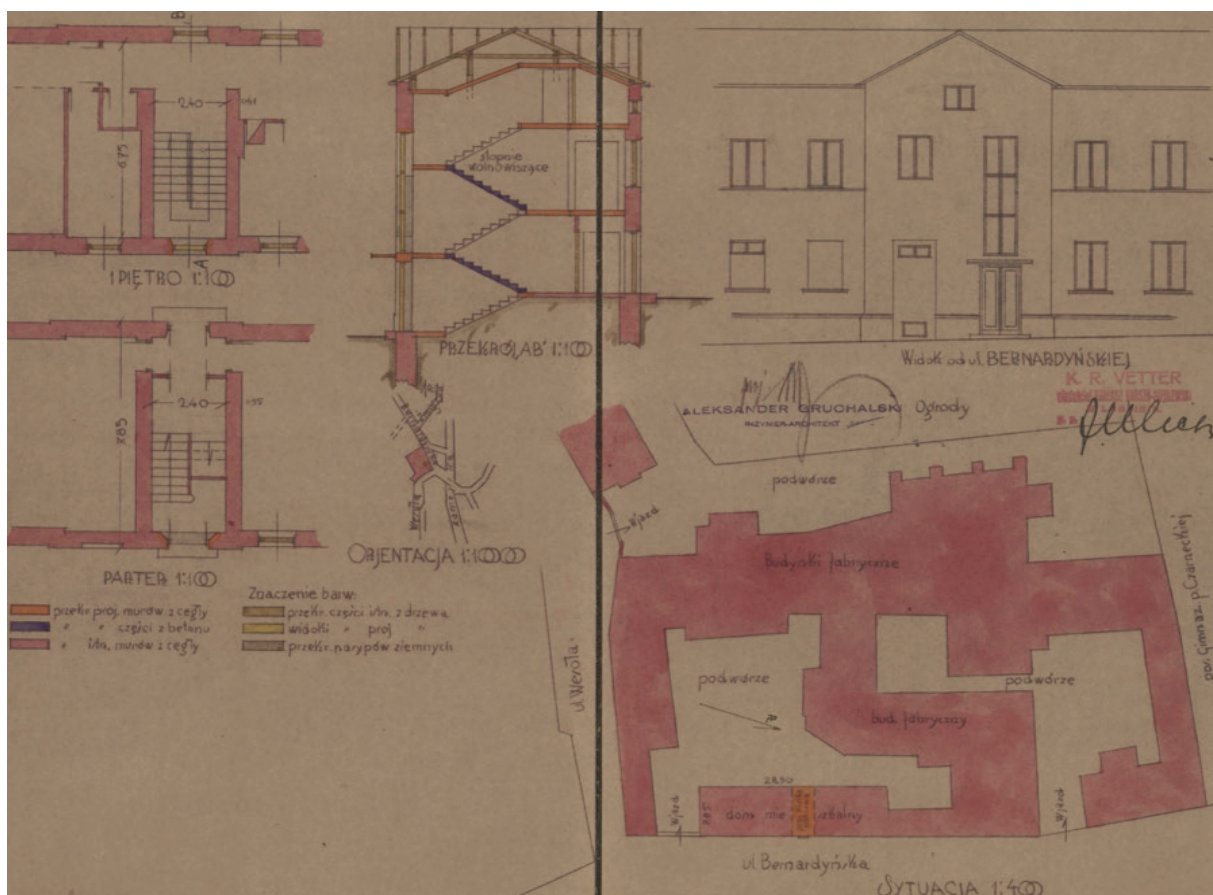
Ryc. 122. Rzut I piętra dawnego klasztoru; APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 103, s. 19

Ryc. 123. Rysunki budynku kościoła i leżakowni – 1945 r., S. Jeliński;
APL, Z.P.K.R. „Vetter” w Lublinie, sygn. 103, s. 22

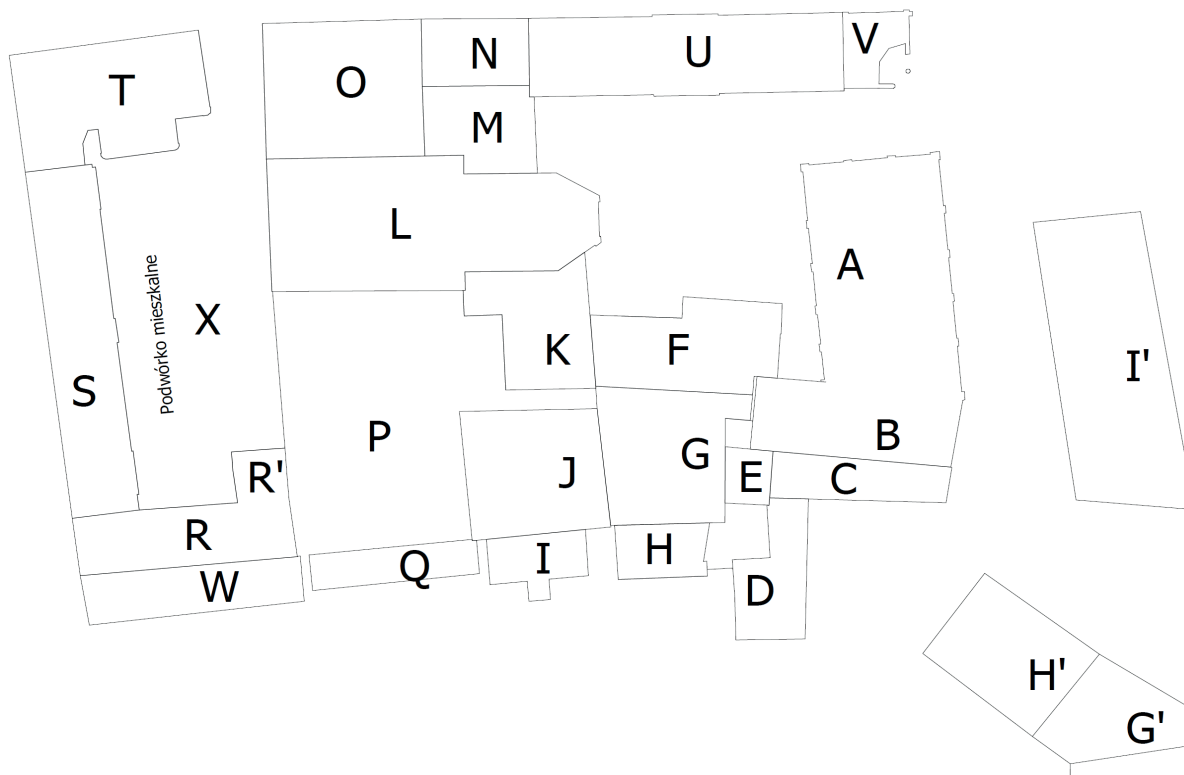
Ryc. 126. Budynek kościoła – rzut parteru, 1922 r.; APL 403, sygn. 140, s. 8a

Ryc. 127. Projekt przebudowy klatki schodowej budynku zarządu; APL 403, sygn. 140, s. 9

2.3. Analityczny opis obiektu i fazy przekształceń

Ze względu na bardzo rozbudowany, a zarazem skomplikowany układ zabudowy na poniższym schemacie pokazano oznaczenie poszczególnych części budynku, by ułatwić ich identyfikację.

Rys. 18. Oznaczenia budynków na działce (budynki powstałe w okresie klasztornym: L – kościół; K, J, P, G, B – klasztor; budynki powstałe w okresie przemysłowym: A – warzelnia; F – Kotłownia; H, I, Q, W, H', G' – budynki mieszkalne; C, D, E, M, N, O, R, R', S, T, I' – budynki produkcyjne; U – budynek administracyjny; V – portiernia); rys. K. Janus

2.3.1. Pierwsza połowa XVII w.–1660 r.: dwory z ogrodami na Żmigrodzie przed funkcją klasztoru

Faza 1. (przed 1643 r.)

Mimo iż udało się dotrzeć tylko do kilku informacji dotyczących budynku z tego okresu, uwzględniając podstawowe wytyczne i warunki, jakimi kierowali się reformaci, oraz wyniki prac badawczych, można dokonać pewnych założeń względem układu dworu i jego wielkości. Więcej informacji będzie można uzyskać dopiero po przebadaniu niedostępnych obecnie pomieszczeń parteru i piętra.

Na podstawie prac badawczych wiadomo, że dwory i pałace w rejonie ul. Bernardyńskiej zaczęto budować już w połowie XVI w., tworząc w ten sposób rezydencjonalne przedmieście Lublina¹⁸³. Wiadomo również, że przed powstaniem pierwszej zabudowy wzdłuż drogi znajdowały się ogrody i sady należące do mieszczan. Nie wiadomo, kiedy dokładnie zostały wytyczone pierwsze parcele, ale nastąpiło to w XV w. lub wcześniej. W XVI w. działki budowlane miały około 50 m szerokości i obejmowały obszar od drogi, przechodząc przez skarpe, aż do kanału

¹⁸³ K. Janus, *Przekształcenia...*, s. 32.

królewskiego, zasilającego w wodę blech i prochownię¹⁸⁴. Od tamtego czasu granica posesji od ul. Bernardyńskiej 15 od strony ulicy zasadniczo nie uległa zmianie (niewielkie korekty wprowadzono w XIX w.). Wydaje się, że nie zmieniła się również od strony posesji przy ul. Bernardyńskiej 13. Nie posiadamy niestety żadnych informacji na temat granicy wschodniej, która nie wydaje się przebiegać wzdłuż ul. Wesołej (obecnie zamkniętej). Szerokość działki reformatów w XIX w. wynosiła 91–100 m, stąd można przypuszczać, że na własność musiały złożyć się przynajmniej dwie XVI-wieczne posesje/ogrody.

Wiadomo, że należąca do Osmolińskiego łąka (pierwsza działka) w 1602 r. przeszła w ręce Mikołaja Sapiehy (na niej powstał dwór). Co do drugiej działki nie udało się ustalić, kto mógł być w jej posiadaniu, jednak wydaje się, że istniała na niej zabudowa (rys. 19 i 12). Za posesją Osmolińskiego, a przed ogrodem, „gdzie Ormian¹⁸⁵ grzebią”, znajdowała się jeszcze posesja należąca do podkomorzego lubelskiego¹⁸⁶.

Lokalizacja budynku dworu Sapiehy była adekwatna do powstającej w ówczesnym czasie zabudowy przy ul. Bernardyńskiej – na krawędzi skarpy wznoszono budynki w układzie kaletnicowym z suterrenami od strony skarpy¹⁸⁷. Mimo iż nie udało się przebadać część lokali na poziomie parteru, możliwe było określenie obrysu zewnętrznego budynku, który istniał przed powstaniem klasztoru, oraz dwóch otworów prawdopodobnie z tego okresu (w ścianie północnej i zachodniej).

Rys. 19. Próba podziału posesji i lokalizacji budynków wzdłuż ul. Bernardyńskiej w latach 20. XVII w.: 1 – budynek wieżowy (?), 2 – kościół i klasztor Bernardynów, 3 – dwór Sobieskiego, 4 – dwór Gorajskiego, 5 – dwór Czernego (?), 6 – dwór Barańskich (?), 7 – dwór Branińskich (?), 8 – dwór Tęczyńskiego, 9 – dwór Sapiehy, 10 – dwór Orzechowskiego, 11 – dwór Suchodolskich, 12 – dwór/budynek (?); wyk. K. Janus

Wiadomo, że nad parterem istniał strop drewniany, nagi (może malowany), o czym świadczą odsłonięte tynki ponad sklepieniem parteru, belka drewniana oraz duża odsadzka ściany¹⁸⁸. Na poziomie parteru w pomieszczeniu 2.6 ciekawym miejscem okazały się odkrywki przy wnęce. Otóż wnęka ta wykonana została wtórnie, ale jej powstanie przecięło inną, jeszcze starszą, również wykonaną wtórnie.

¹⁸⁴ Tamże.

¹⁸⁵ Chodziło tu prawdopodobnie o arian.

¹⁸⁶ W latach 1591–1608 podkomorzym lubelskim był Andrzej Rzeczycki, ewangelik.

¹⁸⁷ Pałac Sobieskich miał wymiary około 12 × 18 m, a dwór Gorajskich 12 × 19 m.

¹⁸⁸ K. Janus, T. Stankiewicz, „Badania architektoniczne dawnego klasztoru przy ul. Bernardyńskiej 15”, t. 1, 2017, s. 120.

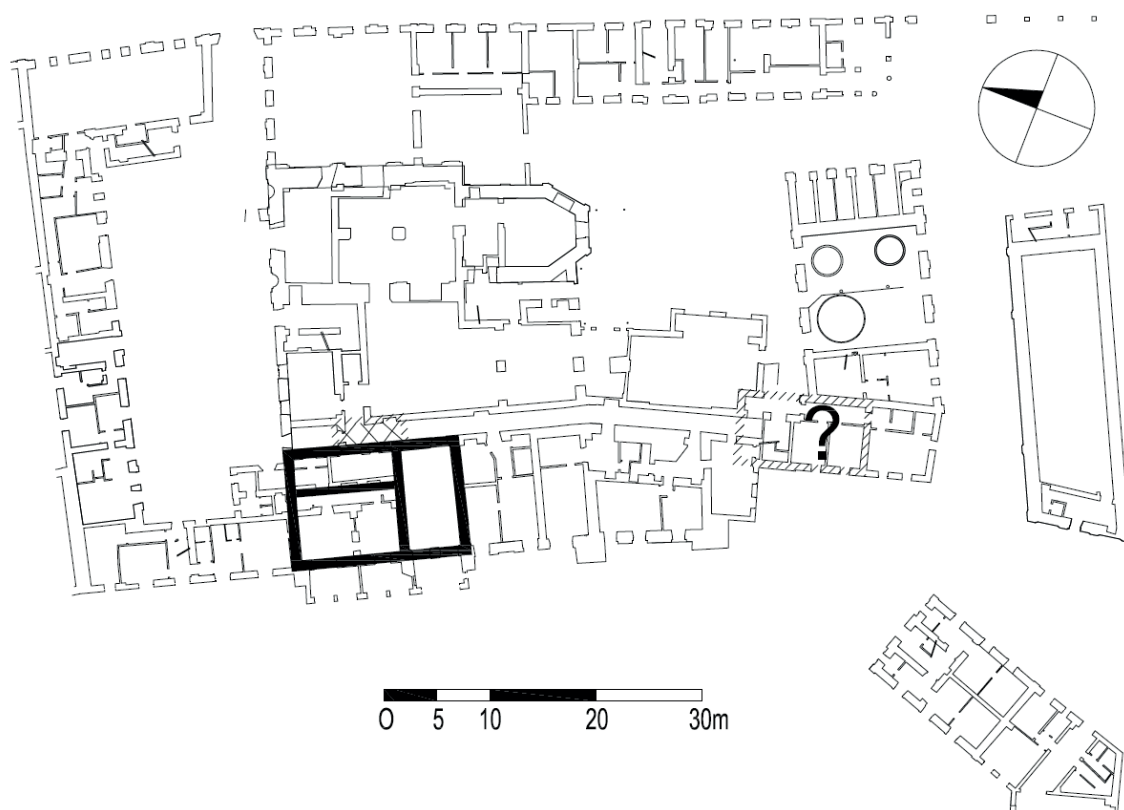
Na ścianie po drugiej stronie wnęki odsłonięto opór starszego sklepienia oraz polichromię przedstawiającą postać św. Franciszka (fot. 26), malowaną na warstwie z boniami. W pomieszczeniu 2.6 w ścianie południowej tuż przy posadzce odsłonięto relikty dwóch łęków ceglanych, które nie mogły pełnić funkcji wnęk ani przejść (miałyby kilkadziesiąt cm wysokości), ściana jest posadowiona na sklepieniu niższej kondygnacji. Mogły one pełnić jedynie funkcję odciażającą sklepienie (łęki wydają się znajdować w połowie odległości pomiędzy filarami podpierającymi sklepienie na niższej kondygnacji), wskazywałoby to jednak, że ściana ta powstała lub została wzmocniona w XIX w.

Fot. 26. Fragment polichromii z postacią (może św. Franciszek) tuż po odsłonięciu; fot. K. Janus, 2014 r.

Na I piętrze odsłonięto relikty dwóch niewielkich otworów okiennych (w obu przypadkach z zachowanym tynkiem i warstwami malatur). Okno znajdujące się w ścianie północnej było okrągłe. Oba znajdowały się tuż ponad odsadzką, mogły zatem pełnić jedynie funkcję otworów doświetlających np. poddasze/strych.

Podsumowując: mimo że w trakcie badań architektonicznych nie udało się przebadać kluczowych pomieszczeń, zdołano określić możliwą lokalizację budynku powstałego w okresie przedklasztornym. Był to budynek parterowy z suterenami (od strony skarpy dwukondygnacyjny, od strony ulicy parterowy). Elewacja wschodnia była trójosiowa, północna najprawdopodobniej czteroosiowa na parterze i dwu- lub trójosiowa w poziomie piwnicy (gdzie znajdowały się niewielkie okienka, które nie mogły powtórzyć układu elewacji ze względu na wejście, ganek lub podcienie), niewielkie, okrągłe okienka oświetlały poddasze nieużytkowe. Piwnica miała układ trójpomieszczeniowy ze sklepieniami. Parter nie do końca odwzorowywał układ piwnicy, miał dodatkowo ganek/podcienie od strony północnej. Elewacja była tynkowana z malowanymi boniami. Od tyłu na parterze znajdowała się forma balkonu lub galerii drewnianej, po której zachowało się kilka gniazd belek i fragmenty belek.

Rys. 20. Próba rekonstrukcji zabudowy z przed 1643 r.; wyk. K. Janus

2.3.2. Lata 1663–1818/1838: budowa i użytkowanie klasztoru reformatów

Faza 2. (lata 1661–1663)

W 1660 r. Marianna Bogucka (teściowa Mikołaja Sapiehy) i jej córka Helena (żona Mikołaja Sapiehy) przekazały swe ziemie reformatom na potrzeby utworzenia konwentu w Lublinie. Sam proces zatwierdzania fundacji zarówno przez władze świeckie, jak i zakonne trwał przynajmniej dwa lata. Na posesji w ówczesnym czasie znajdował się murowany budynek dworu i kilka zabudowań, działka miała około 2 ha powierzchni.

Nie wiadomo, kiedy dokładnie bracia osiedlili się w Lublinie, ale już w 1663 r. poświęcona została kaplica pw. św. Kazimierza. Wiadomo natomiast, że ścisłe reguły dotyczące wyglądu budynków klasztornych zawsze wymuszały stały nadzór nad pracami budowlanymi, który sprawował oddelegowany do tego celu członek zakonu. Od 1663 r. funkcję tę pełnił brat Pacyfik Domaracki. Podobnie jak w fazie 1., nie było możliwe przebadanie kluczowych pomieszczeń na poziomie parteru i piętra, a stopień przekształceń piwnic nie pozwolił na rozczytanie węzłów. Możliwe było jednak nakreślenie założeń dotyczących rozwoju obiektu w tej fazie¹⁸⁹.

Wiadome jest, że budynek dworu został nadbudowany II kondygnacją, do której wtórnie wykorzystano elementy murowe (np. kamień z fragmentem tynku i malatury). Wiadomo też, że do istniejącego budynku najpewniej dobudowano drugą część, zamykając południowe skrzydło klasztoru w docelowej formie. W takiej formie na części sklepień piwnic powstały ściany parteru i pierwszego piętra. W przypadku pomieszczeń 1.6 i 2.24 (ściana graniczna części G/J) zastosowano cegły ręcznie formowane (charakterystyczne pod względem wymiaru dla okresu

¹⁸⁹ Tamże s. 73.

gotyckiego), do wykonania łęków nadproży i sklepień w pozostałej części zastosowano lokalną opokę. Wydaje się, że z tego okresu pochodzi odnaleziony fragment polichromii w korytarzu wirydarza, który został wpisany w pole lunety nieistniejącego obecnie sklepienia. Bracia najpewniej ozdobili dawny ganek/podcienie dworskie malowidłami o tematyce sakralnej.

Mimo że nie było możliwości przebadania kluczowych pomieszczeń, z dużą dozą prawdopodobieństwa można przyjąć, że w fazie 2. poszerzono i nadbudowano istniejący dwór (rys. 20), tworząc kompletne skrzydło południowe. Na parterze znajdowało się zapewne pomieszczenie refektarza¹⁹⁰, kaplica (może pomieszczenie 2.16), kuchnia itp., na piętrze zaś całkowicie ukształtowany dormitarz z dwoma rzędami cel i korytarzem po środku. Taki budynek mógł funkcjonować jako w pełni działający konwent, umożliwiając przebywanie w nim około 15 braci.

Zgodnie z regułą reformacji nie mogli mieć niczego, co przynosiłoby stały dochód, jak folwark, stawy itp. Zasada ta była najczęściej przestrzegana, choć nie zawsze. Powszechnie w klasztorach znajdowały się ogrody, sady, browary, które miały służyć na własny użytek. Podobnie było w klasztorze lubelskim, gdzie – jak wiemy, znajdował się browar i sady owocowe. Wprawdzie nie wiemy, w którym dokładnie miejscu, ale można się domyślać, że ogród warzywny i ziołowy (ważne w kuchni i aptece) oraz niewielki sad znajdowały się za prezbiterium w części gospodarczej posesji. Większy ogród i sad, u podnóża skarpy już na terenach zalewowych łąk Rusalka, na początku XIX w. był czterokwaterowy (ryc. 51–55). Dostępność łąk zdecydowanie poprawiła wykonanie kanału „Królewskiego” jeszcze w XVI w., który pokrywał się niemalże idealnie z obecnym rowem melioracyjnym, jednak obszar ten stanowił naturalny polder i przynajmniej raz w roku (w okresie roztopów) był zalewany, aż do pobliskiej rzeki Bystrzycy. Zdarzały się również powodzie. Sytuację tę opanowano dopiero w XX w., kiedy to Bystrzyca uregulowana została obustronnym wałem – wówczas pojawił się tu regularny ogród oraz zabudowania gospodarskie.

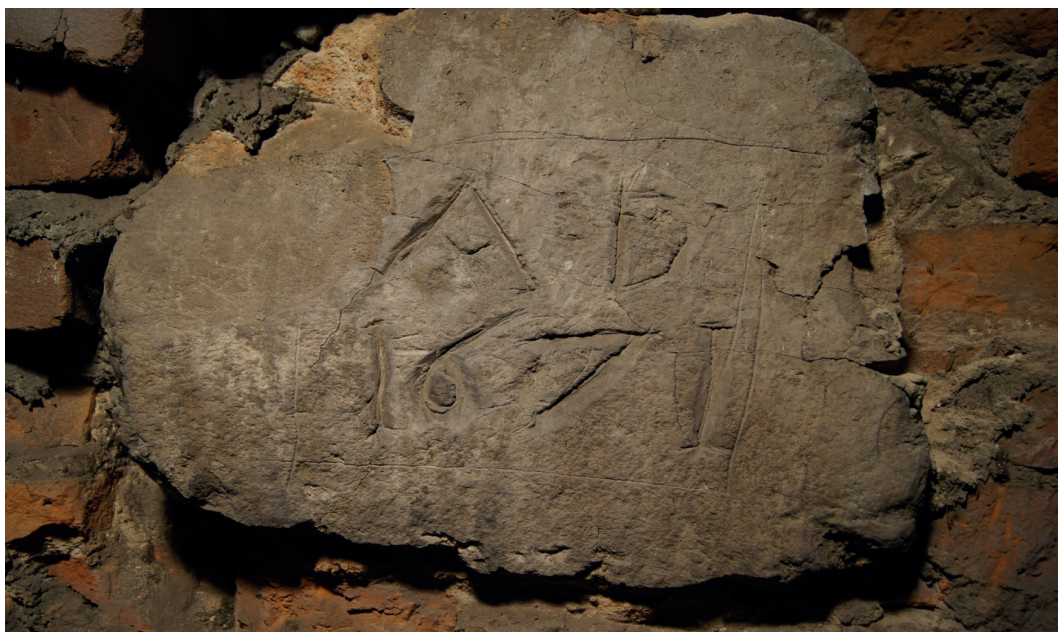
Faza 3. (1674 r. – konsekracja kościoła)

W 1663 r. musiano przystąpić do prac przy kościele, gdyż 6 grudnia¹⁹¹ uroczyście wmurowano kamień węgielny, stąd można przypuszczać, że przynajmniej wykopy fundamentowe były już ukończone. Budynek kościoła nie został zorientowany, a jego lokalizacja wynikała najprawdopodobniej z ukształtowania terenu, układu działki i istniejącej zabudowy, która miała wpisać się w niezaburzony układ klasztoru (co nie do końca się udało). Budynek kościoła zamknięto dachem najpewniej w 1671 r., o czym mówi data wyryta na ścianie poddasza (Fot. 27), a do 1674 r. – kiedy go konsekrowano – był ukończony.

Kościół w tym okresie był jednonawowy, o różnej wysokości nawy i prezbiterium. Przypuszczalnie miał siedem lub osiem okien w nawie głównej i pięć lub sześć w prezbiterium. Wnętrze było przedzielone ołtarzem i kratą na dwie części. W części dla wiernych mieścił się chór muzyczny na dwóch filarach ze sklepieniem, na którym mogły znajdować się już organy (dostęp do chóru odbywał się zapewne z poziomu kościoła – schodami), ołtarze mogły być umieszczone w charakterystycznych wnękach, których prawdopodobny relikwiarz odsłonięto w mieszkaniu na I piętrze. Sklepienia w praktycznie niezmiennionej formie zachowały się do dziś.

¹⁹⁰ Stąd (inaczej niż w innych klasztorach) w jednym ze skrzydeł prostopadłych do kościoła.

¹⁹¹ Nie była to pora umożliwiająca wykonywanie prac budowlanych, można zatem przypuszczać, że fundamenty ukończone były przynajmniej do wysokości gruntu.

Fot. 27. Data wyryta w kamieniu na poddaszu nad nawą dawnego kościoła, prawdopodobnie rok zamknięcia budynku kościoła dachem; fot. K. Janus

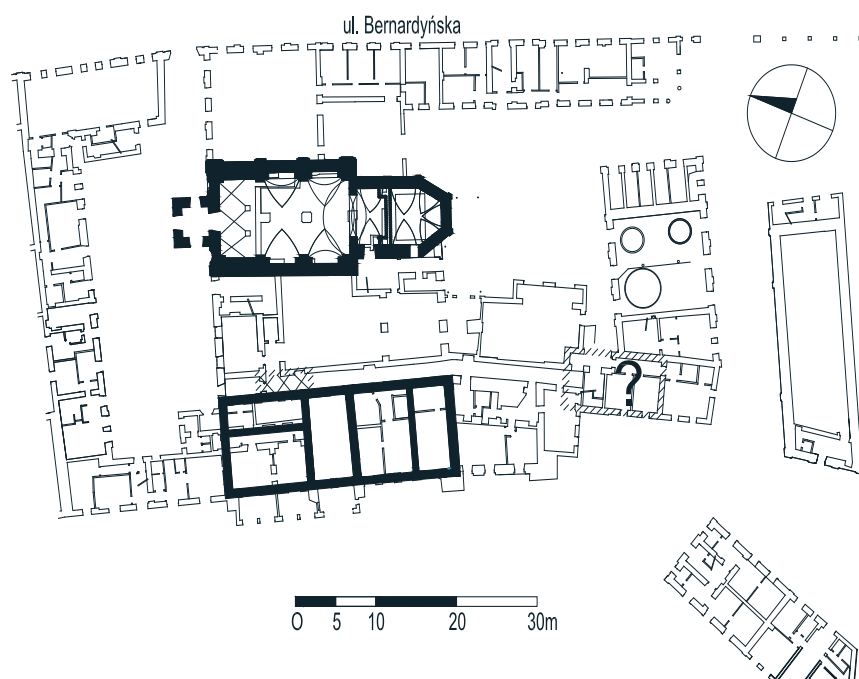
Fot. 28. Fragment gzymsu elewacji południowej kościoła zachowany pod dachem klasztoru; fot. K. Janus

Budynek kościoła wykonany został w głównej mierze z cegły ręcznie formowanej na zaprawie wapiennej. Wydaje się, że konstrukcja – podobnie jak innych obiektów lubelskich – oparta była na murze wykonanym z cegieł na zewnątrz i kamiennym rdzeniu. Zarówno cegły, jak i mur wykonane zostały w sposób niechlujny. Spoiny nie trzymają poziomów, w większości cegły układane są pod różnym kątem, grubość spoin waha się od 1 do 5 cm. W odkrywkach nie udało się odnaleźć ciągłości jakiegokolwiek wątku. Cegły mają różną grubość (nie dokładnie ściągano

i wyrównywano warstwę gliny w formie, co mogło wynikać ze źle wyrobionej gliny lub niedoświadczenia strycharzy), w strukturze cegieł widoczne są niepożądane wtrącenia.

Charakterystyczne łuki i gzymsy pilastrów zewnętrznych wybiegały poza ramy „ascezy” elewacji. Gzymsy, pilastry i łuki powstały w tym samym okresie co mury budynku kościoła. Gzymsy (te zachowane na poddaszu – fot. 28) wykonane zostały na różnych poziomach (mimo że odległość pomiędzy nimi wynosi kilka metrów).

W całym założeniu klasztornym nie widać pewnych standardów reformackich. Wiadomo, że budynki dworskie zostały wpisane w powstający klasztor (żaden klasztor w Polsce nie miał podobnego układu i podziału wewnątrz), wynikało to z chęci adaptacji istniejącego budynku, co było zgodne z zasadami i doktryną reformatów. Nie jest natomiast pewne, z jakiego powodu kościół został zlokalizowany w tym, a nie innym miejscu. Budynek kościoła powstał na pewno jako obiekt wolnostojący, a uzupełnienie zabudowy pomiędzy nim i klasztorem wykonano dopiero w kolejnym etapie budowlanym.

Rys. 21. Próba rekonstrukcji zabudowy z 1674 r.; wyk. K. Janus

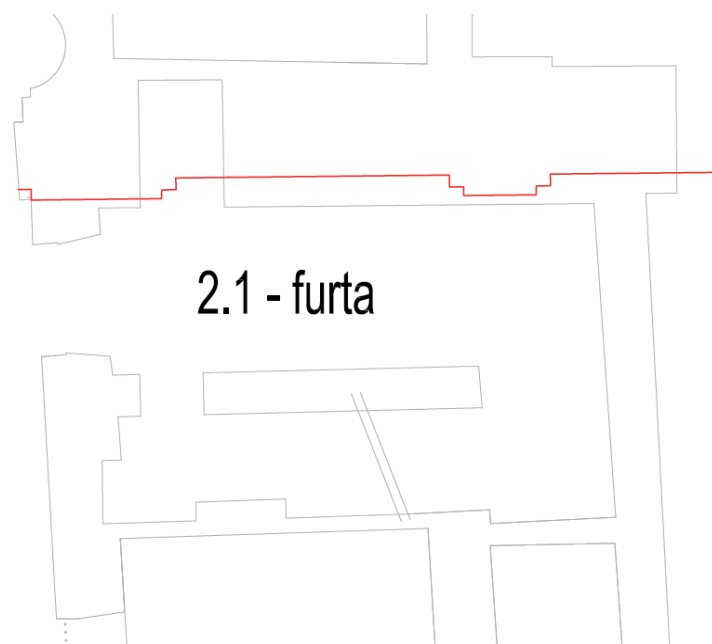
Faza 4. (po 1674 r. – klasztor)

Kolejna faza budowlana, jaką można wyróżnić, to uzupełnienie zabudowy pomiędzy kościołem a skrzydłem klasztoru. Faza ta, mimo że od początku była planowana jako spójna część przedsięwzięcia, w praktyce była oddzielnym etapem budowlanym. W przypadku klasztoru charakterystyczny układ czworobocznego budynku przylegającego do świątyni z wirydarzem został osiągnięty poprzez dodanie skrzydła zachodniego i wschodniego jako formy łączników istniejącego budynku kaplicy/dworu z kościołem.

Miejsce połączenia skrzydła z dworem udało się odnaleźć w pomieszczeniu 3.8, w którym wyraźnie widoczne jest zachowane lico ściany zewnętrznej (łącznie z tynkiem), oraz przy budynku kościoła, gdzie ścianę klasztoru przewiązano z kościołem na sztraby. W pomieszczeniu 2.1 (furta)

odnaleziono relikty sedilii z zachowanym tynkiem i malaturą. Sama ściana świątyni w pomieszczeniu furty została wyrównana (zgodnie z rys. 22).

Pomieszczenia parteru były sklepione (większość sklepień z fazy 4. zachowała się do dziś), piętro miało stropy drewniane, a zgodnie z regułą reformacką powinno mieć 4 łokcie wysokości (około 230 cm). Ze względu na duże zmiany z okresu przemysłowego nie udało się ustalić pierwotnej wysokości piętra ani lokalizacji okien. Nie udało się też odnaleźć pozostałości po stropach z fazy 4., ale możliwe, że belki stropowe klasztoru z tej fazy wykorzystano, wykonując ramy więźby dachowej w XIX w.¹⁹²

Rys. 22. Sień 2.1 (dawna furta), na czerwono oznaczono układ pilastrów elewacji kościoła z poziomu II piętra; wyk. K. Janus

Skrzydło zachodnie o szerokości około 855 cm (15 łokci) składało się z traktu korytarza (3 łokcie) i pomieszczenia od podwórka (7,5 łokcia). Skrzydło wschodnie miało szerokość 14 łokci w układzie z korytarzem od strony wirydarza i zakrystią ze skarbcem od podwórka. W obu przypadkach nie udało się określić wielkości ani dokładnej lokalizacji okien. Tuż przy kościele znajdowała się furta, z której na piętro prowadziły schody. Oba skrzydła odpowiadają standardom reformackim. Do skrzydła południowego od strony wirydarza dobudowano parterowy korytarz. Uzupełnienie zabudowy wymusiło powstanie najmniejszego wirydarza reformackiego na terenie Polski (zazwyczaj były kilkakrotnie większe). Dlaczego kościoła nie przysunięto bliżej drogi? Dlaczego zabudowania nie odpowiadały standardom reformackim? Tego zapewne nie dowiemy się nigdy. Pewne jest, że kapituła musiała zatwierdzić plan klasztoru (a dodatkowo wydać zgodę na odstępstwa od standardów), stąd musiał powstać projekt, a ktoś musiał go zrealizować. Na podstawie uzyskanych danych wydaje się, że albo często zmieniały się osoby nadzorujące budowę kościoła i klasztoru, albo też prowadzący budowę pełnił swe funkcje w sposób chaotyczny (w standardowym procesie budowlanym bez problemu można etapować budowę, jednak nie wykonuje się okien, które mają być wkrótce zabudowane ścianą, ani gzymsów, które mają być zasłonięte dachem).

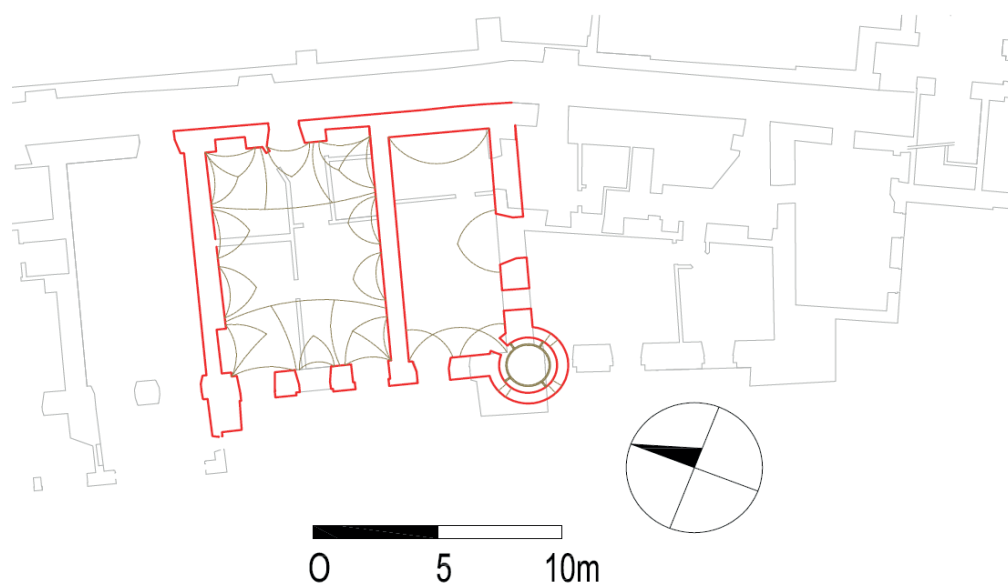
¹⁹² Belki te mają prostą fazę, były również bielone. Belki widoczne są na każdym poddaszu nad dawnym klasztorem.

Pomieszczenie 2.24

Ze względu na odsłonięte relikty nietypowego obiektu (pomieszczenie 2.24) z zachowanym tynkiem, malaturami i fragmentem sztukaterii podjęto próbę rekonstrukcji. Jednak bez przebadania sąsiednich pomieszczeń (obecnie niedostępnych) rekonstrukcja ta jest nieprecyzyjna. Nie-
wielki stopień zachowania i częściowe przebadanie obiektu pozwoliły ustalić, że miał on kształt łuku albo elipsy o promieniu wewnętrznym 110–130 cm. Wykonany był najpewniej z cegieł pal-
cówek na zaprawie wapiennej.

Rys. 23. Próba rekonstrukcji obiektu z pomieszczenia 2.24 – wersja 1.; wyk. K. Janus

Rys. 24. Próba rekonstrukcji obiektu z pomieszczenia 2.24 – wersja 2.; wyk. K. Janus

Na obecnym etapie badań nie można ustalić, czy obiekt powstał jednocześnie z narożem, czy też wykonany został wtórnie (wydaje się, że powstał równocześnie ze ścianą). Stwierdzono natomiast, że był sklepiony, malowany i ozdobiony sztukaterią i że został usunięty w trakcie budowy aneksu wschodniego (G) – najpewniej w XVIII w. Dodatkowo udało się odsłonić większy fragment tynkowanego glifu, który stanowił połączenie obiektu z pomieszczeniem 2.24 (rys. 23). Uwzględnivszy cały materiał badawczy, założono dwie możliwe jego formy:

1. Obiekt stanowił niszę – tak jak w przypadku kościoła – jednak znacznie większych rozmiarów (rys. 23). Jednak nieuzasadnione wydaje się wykuwanie ścian konstrukcyjnych (podłużnej i poprzecznej) w celu jej wykonania – to osłabiłoby naroże. Dodatkowo musiałyby istnieć ściana zewnętrzna aneksu wschodniego (obecna została wykonana w XVIII w. i wymusiła częściowe jego skucie). W tym przypadku nieuzasadnione było wykonanie połączenia z pomieszczeniem 2.24.
2. Obiekt stanowił wieżę narożną (okrągłą lub eliptyczną) budowaną najpewniej jednocześnie ze ścianami zewnętrznymi klasztoru (rys. 24). Mogła stanowić ona formę ozdoby – która u reformatorów nie powinna występować – lub też mogła być wzmocnieniem naroża budynku (pierwotna lub wtórna). Wewnątrz obiektu mogła znajdować się klatka schodowa lub też niewielkie pomieszczenie.

Oba te przypadki mogły istnieć, jednak należy to wykazać w trakcie dalszych badań.

Podsumowując: faza 4. polegała na ukończeniu budowy zasadniczej bryły klasztoru. Budynek w tym okresie był piętrowy (od skarpy trójkondygnacyjny), przylegał do budynku kościoła, tworząc niewielki wirydarz, który z trzech stron miał dwukondygnacyjne korytarze, a od strony południowej był parterowy. Wirydarz na poziomie parteru był pięcio- i trójosiowy z oknami zamkniętymi łukowo na parterze i prostokątnymi na piętrze. Na wirydarzu znajdowała się studnia z zadaszeniem. Na górną kondygnację wiodły schody z furty, dodatkowe schody (o bliżej nieokreślonym układzie) prowadziły na piętro i do piwnicy. Na piętrze cały układ był już dostosowany do standardów reformackich. Kondygnacja w układzie dwutraktowym z korytarzem po środku i celami po bokach (niewielkimi w skrzydle wschodnim i zachodnim oraz większymi w skrzydle południowym).

Faza 5 (koniec XVII w. – aneks kłoał)

Faza ta polegała na stworzeniu łącznika klasztoru z istniejącym budynkiem zaadaptowanym na kłoał. Niestety, ze względu na bardzo duże przekształcenia i naprawy, jakie dokonano w budynku ustępów, niemożliwe było określenie nawet pierwotnego materiału, z jakiego budynek został wykonany.

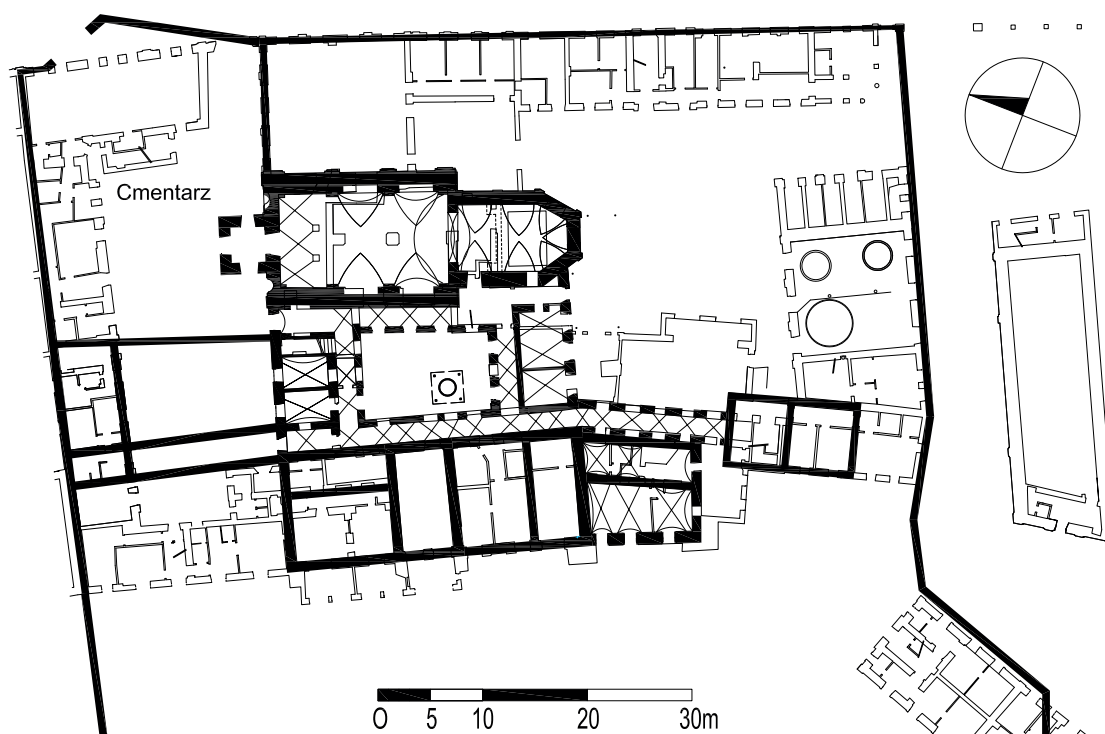
Bardzo nietypowe wydają się układ i zależności pomiędzy poszczególnymi skrzydłami budynku klasztoru. W przypadku zabudowań reformackich standardem przy budowie był aneks ustępów, który i tu został zrealizowany. Zazwyczaj był to niewielki ryzalit, lekko wysunięty poza zasadniczą bryłę budowli. W tym przypadku możemy mówić o oddzielnym budynku (który powstał jeszcze w okresie dworskim), połączonym z klasztorem korytarzem (B). Jego ukie-runowanie nie odnosi się do żadnego innego budynku na terenie działki.

Faza 6. (XVIII w.)

Szósta faza budowlana to powstanie aneksu wschodniego, który stanowił niejako przedłużenie południowego skrzydła klasztoru (B). Budynek stworzono w jednym etapie łącznie z piwnicami w układzie trójpomieszczeniowym. Pomieszczenia dwóch kondygnacji piwnic i parteru miały sklepienia¹⁹³, ponad piętrem znajdowały się stropy drewniane. Układ pomieszczeń piwnic i parteru nie uległ zmianie. Układ I piętra stanowił niejako przedłużenie istniejącego klasztoru

¹⁹³ Tamże, s. 127.

z celami od zewnątrz i środkowym korytarzem, który łączył się z ustępami poprzez przerzucony „mostek” (zachowany w postaci arkady). Budowa skrzydła wymusiła częściowe usunięcie nisz/wieży¹⁹⁴ w narożu wschodnim.

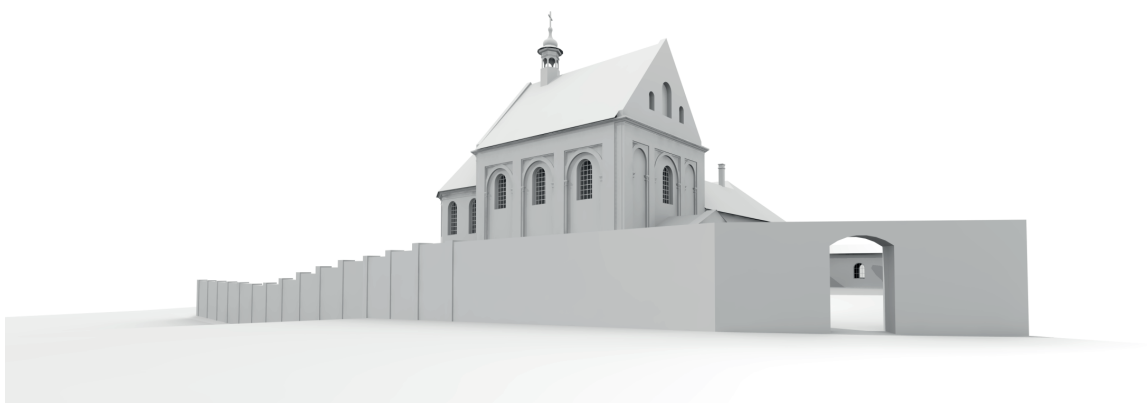
Rys. 25. Próba rekonstrukcji zabudowy z XVIII w.; wyk. K. Janus

Wzniesienie aneksu wschodniego mogło mieć na celu wzmocnienie konstrukcji klasztoru, która ze względu na lokalizację przy skarpie wymagała poprawek. W tym okresie powstały przypory na elewacji tylnej, które później znacznie rozbudowywano. Wykonano (lub przebudowano) również ryzalit południowy, który w tym czasie był formą otwartą (na poziomie parteru podcienie arkadowe ze sklepieniem, a na piętrze taras, do którego dochodziły drewniane galerie). Możliwe, że rozbudowa ta (wykraczająca poza standardową bryłę klasztoru akceptowaną przez reguły reformatów) była związana z wprowadzeniem funkcji lecznicy dla chorych braci z całej prowincji małopolskiej.

W 1720 r. wybuchł pożar na dachu kościoła, w wyniku czego runął szczyt i fragment sklepienia nawy. Na poddaszu odnaleziono liczne ślady przepalonych kamieni i okopconych cegieł, które potwierdzają dane historyczne, a dodatkowo określają jego zakres. Dzięki wielu darczyńcom odbudowa trwała stosunkowo krótko, a prace polegały głównie na przywróceniu stanu istniejącego.

Możliwe, że nisze na fasadzie kościoła zostały dodane w fazie 6. (wbrew regułom reformackim), jednak ze względu na ogromny zakres zmian elewacji frontowej nie udało się jednoznacznie ustalić, czy nisze powstały jako pierwotna forma czy też wtórna. Pewne jest natomiast, że w 1790 r. w omawianych niszach znajdowały się drewniane rzeźby świętych.

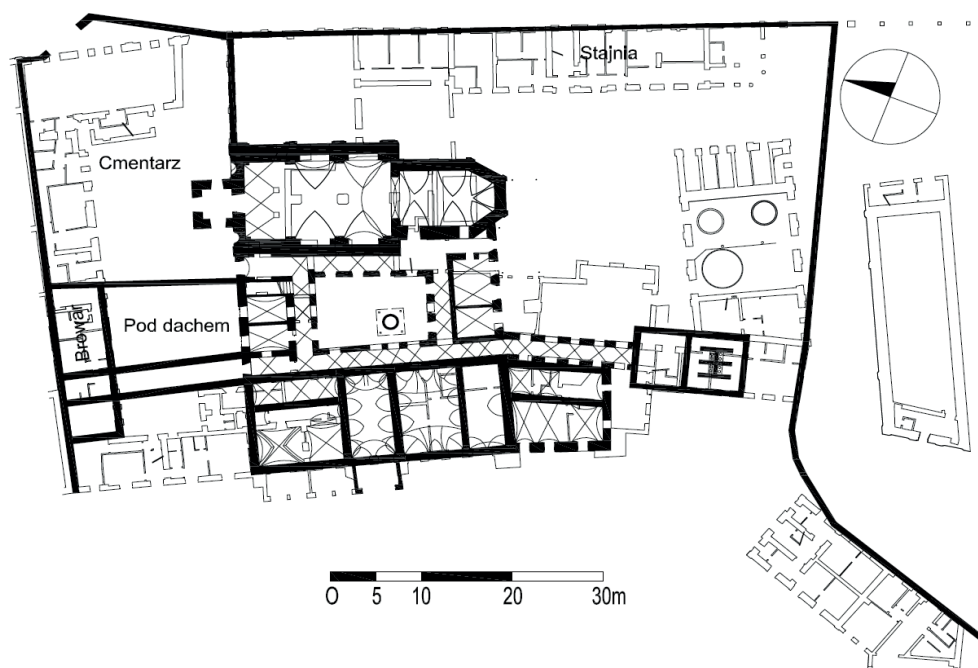
¹⁹⁴ Ze względu na brak możliwości wykonania badań w sąsiednim mieszkaniu i przyporę istniejącą od zewnątrz nie udało się ustalić dokładnie gabarytów i układu konstrukcji, co należy wykonać w kolejnym etapie, po wykwaterowaniu mieszkańców.

Ryc. 128. Widok na kościół i klasztor od strony ul. Bernardyńskiej, próba rekonstrukcji; K. Janus, „Przekształcenia urbanistyczno-architektoniczne przedmieścia za bernardynami w Lublinie od średniowiecza do schyłku XIX wieku”, praca doktorska, Politechnika Warszawska, Wydział Architektury, 2017, kps. Biblioteka Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej, s. 134

Faza 7. (do 1825 r. – nieistniejąca zabudowa powstała w okresie klasztornym)

Nie wiadomo, kiedy na terenie klasztoru istniał jeszcze browar – zlokalizowany najpewniej na podwórku mieszkalnym. Był to budynek parterowy o szerokości zbliżonej do obecnego budynku S (rys. 26). Przylegał do muru posesji przy ul. Bernardyńskiej 13 i muru cmentarza. Zgodnie z opisami historycznymi wyposażony był w kocioł miedziany i zaspokajał tylko klasztorne zapotrzebowanie na piwo¹⁹⁵. Tuż za budynkiem znajdowały się schody na tył posesji i „tarasę” ciągnącą się na krawędzi skarpy wzdłuż całej elewacji tylnej.

Rys. 26. Próba rekonstrukcji zabudowy z około 1825 r.; wyk. K. Janus

¹⁹⁵ Bracia wazyli piwo na terenie klasztoru najpewniej od pierwszych lat jego istnienia – były to standardowe praktyki niemalże wszystkich zgromadzeń zakonnych z tego okresu.

Nie udało się rozpoznać dokładnie układu wysokościowego terenu przed kościołem ani w okolicy budynku. Układ poziomów klasztoru i kościoła wydaje się jednak wskazywać, że przed świątynią grunt znajdował się co najmniej kilkadziesiąt centymetrów niżej niż aktualnie. Od strony zachodniej do klasztoru przylegała kaplica, której dach odsłonięto na poziomie obecnego parteru. Wynika stąd, że obecny układ terenu został znacznie podniesiony i zmodyfikowany (przy założeniu, że ul. Bernardyńska również znajdowała się wyżej niż teraz)¹⁹⁶.

Budynki w części F wykonane zostały na potrzeby gospodarcze i „przyklejone” do korytarza i budynku kloaczego. Były murowane, parterowe i miały dach pulpitowy. Przed kościołem znajdował się cmentarz otoczony murem z wnękami mieszczącymi obrazy drogi krzyżowej. Cała posesja była otoczona murem z charakterystycznymi wnękami widocznymi jeszcze na historycznych zdjęciach.

2.3.3. Lata 1844–2001: adaptacja, przebudowa, rozbudowa zespołu klasztornego na browar

Okres przemysłowy rozpoczął się w 1844 r., kiedy to właścicielem całego obiektu stał się Karol Vetter. Początkowo wykonany został remont klasztoru, jednak bez większych zmian. Najpewniej zachowano zbliżony układ komunikacyjny, ale z wprowadzeniem większych i wyższych pomieszczeń niż klasztorne cele oraz powiększeniem okien. Na poziomie parteru zachowano układ korytarza z wirydarzem i poszczególnych pomieszczeń, lokalizację głównego wejścia, komunikacji pionowej, sklepień, a niekiedy nawet posadzek i podłóg. Większe zmiany w układzie i funkcjonowaniu budynków zapoczątkowano w latach 50. XIX w.

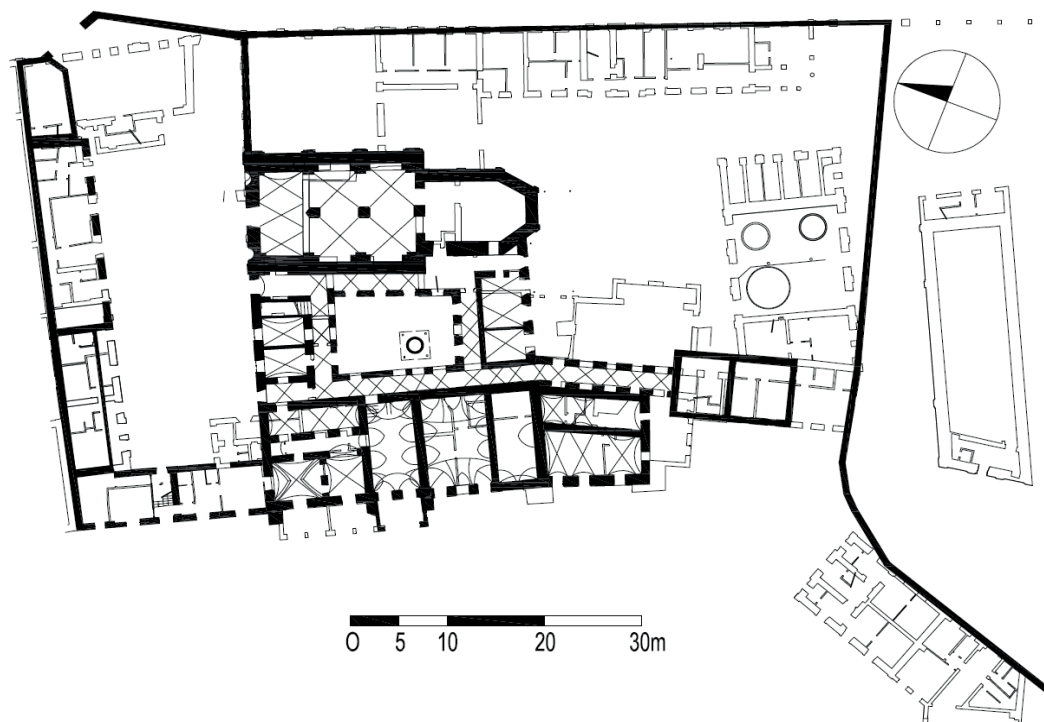
Faza 8. (do 1859 r.)

Jedną z pierwszych czynności, jakie dokonał Karol Vetter, było rozpoczęcie procesu ekshumacji krypt kościelnych i cmentarza, który trwał od 1844 r. i nie zakończył się prawdopodobnie do dziś. Zasadnicza część zakończyła się około 1856 r., kiedy to K. Vetter uzyskał pozwolenie urzędowe, a następnie przystąpił do budowy pomieszczeń technicznych i adaptacji kościoła (L).

Nieokreślonym obiektem, którego powstania nie udało się przypisać do konkretnej fazy, było pomieszczenie znajdujące się pod poziomem podwórka mieszkalnego. Na pewno wykonane zostało w wykopie, nie było drążone¹⁹⁷. Zastosowane cegły i rodzaj zaprawy przypominają te stosowane w Lublinie w XVIII w. Lokalizacja piwnicy pod cmentarzem przykościelnym wymusiła wyburzenie ściany granicznej cmentarza oraz wykonanie wykopu o głębokości co najmniej 6 m. Pomieszczenie to mogło pełnić jedynie funkcje magazynowe lub służyć do produkcji (czego reformaci zgodnie z regułą nie mogli robić). Wielkość pomieszczenia i jego wysokość wskazują na funkcjonowanie jako krypty grzebalnej. Wykop pod piwnicę musiał być poprzedzony ekshumacjami, co właściwie w okresie klasztornym nie było praktykowane. Drugim nierozwiązanym problemem byłaby komunikacja z pomieszczeniem, która w okresie klasztornym musiałaby odbywać się z poziomu cmentarza, a to również nie było rozwiązaniem spotykanym w budownictwie reformatów. Stąd można wnioskować, że pomieszczenie zostało wykonane przez Karola Vettera po zakończeniu ekshumacji na potrzeby funkcji przemysłowych, co nastąpiło przed 1853 r. Wykonane zostało z cegły XVIII-wiecznej, którą K. Vetter musiał wtórnie wykorzystać. Teorię tę można potwierdzić jedynie w drodze badań archeologicznych.

¹⁹⁶ Podobną sytuację widać w przypadku sąsiedniego budynku przy ul. Bernardyńskiej 13.

¹⁹⁷ Tamże, s. 130.

Rys. 27. Próba rekonstrukcji zabudowy z około 1859 r.; wyk. K. Janus

W miejscu budynku S w fazie 8. powstały jeszcze dwa budynki magazynowe: murowane, parterowe z pulpitowym dachem i dwuskrzydłowymi drzwiami prowadzącymi do poszczególnych komórek magazynowych. W 1859 r. ukończono oficynę mieszkalną R, w formie bardzo zbliżonej do obecnej. Miała ona od tyłu galerię lub szeroki balkon drewniany, od frontu szersze i większe okna, odpowiadające tym z elewacji tylnej. Do dziś zachowała się stolarka drzwiowa i okienna oraz obudowa ściany na klatce schodowej z okresu jej powstania.

Do 1859 r. ukończono adaptację kościoła na potrzeby produkcji piwa. Wykonano w tym celu kondygnację podziemną (dwa symetryczne sklepienia) opartą na ścianach zewnętrznych i ceglanych filarach. Na parterze wykonano sklepienie oparte na dwóch filarach zajmujących część od prezbiterium, a nad częścią od strony fasady wykonano sklepienie kolebkowe z lunetami, wsparte na ścianach dawnej świątyni i nowo wykonanych arkadach. Nad piętrem wykonano dodatkowy strop drewniany, wsparty siestranem opartym na przynajmniej dwóch stalowych/żeliwnych słupach. Na elewacji frontowej usunięto kruchtę, a w każdej nowo powstałej kondygnacji wybito otwór. Na elewacji prezbiterium dodano szczyt umożliwiający transport pionowy. Nie wiadomo, czy to w fazie 8., czy może tuż po nabyciu posesji przez Karola Vettera zmieniono układ dachu oraz wykonano okienka na poddaszu, ale w fazie 8. na pewno już istniały. Kondygnacja poddasza również została podzielona na przynajmniej trzy poziomy.

W trakcie prac prowadzonych przy kościele najprawdopodobniej wyburzono krypty i wykonano ścianę podłużną w nawie, na której oparto filary parteru. Nie zmieniono układu podziału wnętrza świątyni (pilastrów, cokołu, wnęk itp.). Skuto na pewno wewnętrzny gzyms, ale już po wykonaniu sklepień parteru (duże i liczne jego kawałki odnaleziono w odkrywkach posadzkowych). W niezmienionej formie zachowano sklepienia nad prezbiterium i nawą, a pomiędzy nimi podmurowano łuk tęczy, gdzie umieszczono potężny trzon kominowy.

Faza 9. (1866 r.)

W fazie 9. w miejscu drewnianej stajni powstał budynek zarządu (U). Na poziomie piwnicy znajdowały się dwa duże sklepione pomieszczenia z dziewięcioma oknami po stronie ulicy, przedzielone trzonem klatki schodowej. Ściany i sklepienia wykonano z cegieł mechanicznych na zaprawie wapiennej. Na parterze wprowadzono dodatkowy podział w częściach bocznych. Strop odcinkowy na belkach stalowych nad kondygnacją łączony był na zaprawę cementową. Większość belek miała wsporniki (fot. 29), które wydają się pochodzić z okresu wykonania stropu. Nie ustalono, jak wyglądała I piętro. Wiadomo natomiast, że miała podobny strop jak parter. W 1866 r. na parterze umieszczono stajnię, oborę, wozownię i drwalnię. Na piętrze znajdowały się mieszkania.

Fot. 29. Wspornik szyny kolejowej stropu odcinkowego nad parterem budynku U; fot. K. Janus

Budynek otrzymał prostą, jak na owe czasy, dziesięcioosiową elewację z charakterystycznym dwuspadowym dachem z wysuniętym okapem. Na poziomie parteru większość otworów była zamurowana, a na elewacji zaznaczona w postaci blendy z prostym nadokiennikiem (kilka okien do 1/3 wysokości miało kraty), od strony podwórka na elewacji znajdowały się dwa wejścia do stajni i obory, wrota do wozowni i drzwi do drwalni. Układ konstrukcji nie do końca był typowy. Zastosowanie stali i cementu portlandzkiego pozwoliło uzyskać duże rozpiętości i powierzchnie, w których łatwo było wykonywać modernizację i wykorzystać nowe technologie. Dziwi jedynie połączenie funkcji mieszkalnej z oborą i stajnią przy zastosowaniu tak wówczas nowoczesnych i drogich materiałów.

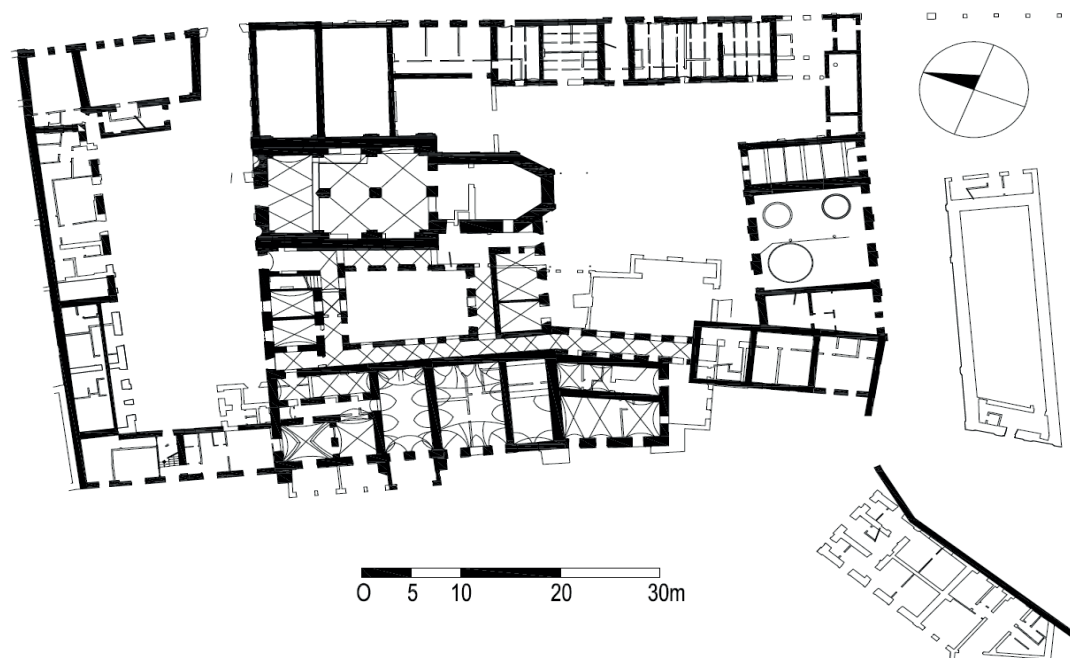
Faza 10. (do 1878 r.)

Faza ta związana jest z dalszym rozwojem, rozbudową i poprawianiem infrastruktury na potrzeby produkcji piwa i alkoholi wysokoprocentowych. Wprowadzone zmiany wiązały się zapewne z przejściem na produkcję piwa dolnej fermentacji. Technologia ta wymagała znacznie niższych temperatur. Uzyskać je można było, schładzając lodem pomieszczenia piwniczne. Lód gromadzono zimą i magazynowano w lodowniach.

W fazie 10. wykonano piwnicę pod budynkiem S, tunele na różnych poziomach, które łączyły piwnice pod podwórkem z piwnicami, suterenami pod klasztorem i dawnym aneksem kloak. Większość piwnic wykonano metodą drążeniową.

W 1878 r. nadbudowano II piętro nad środkową częścią skrzydła południowego klasztoru (J). W tym samym czasie zmodyfikowano i ujednolicono układ oraz wysokość otworów okiennych na elewacji tylnej i prawdopodobnie na elewacjach bocznych. Nadbudowano również korytarz nad parterem.

Faza 11. (do 1882 r.)

Rys. 28. Próba rekonstrukcji zabudowy z 1882 r.; wyk. K. Janus

W fazie 11. zaszły największe zmiany w układzie zabudowy browaru. W 1881 r. zbudowano warzelnię (A) z parterową przybudówką na węgiel, stróżówką i charakterystyczną bramą wjazdową. Zamknięto pustą przestrzeń budynkiem N. Wykonano nową bramę i ogrodzenie na podwórkę gospodarcze poniżej skarpy.

Do 1882 r. wykonano nową piwnicę pod podwórką oraz budynek T, którego forma zewnętrzna nie zmieniła się do dziś.

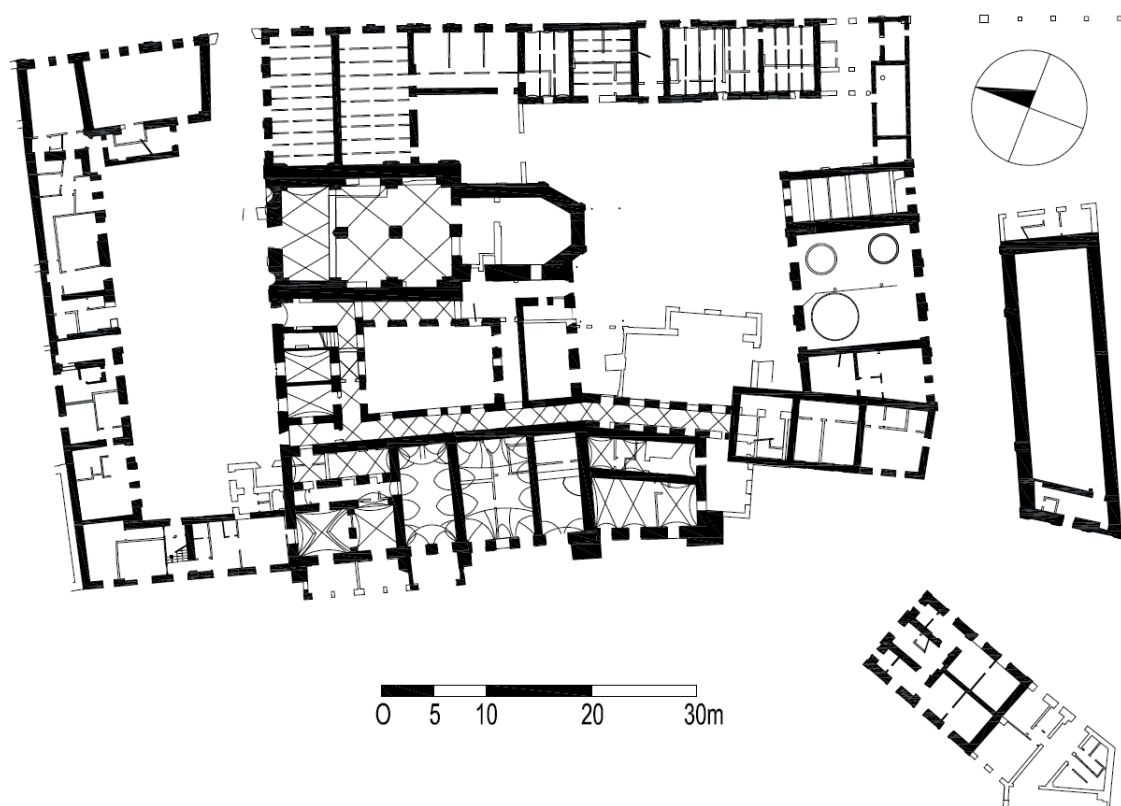
Faza 12. (do 1892 r.)

W 1886 r. całkowicie przebudowano budynek S. Wykonano niską kondygnację na poziomie piwnicy w obecnej formie i na całej długości budynku nadbudowano I piętro. Nadano budynkowi obecny układ elewacji i wysokość. Cztery lata później (w 1890 r.) usunięto sklepienia i całkowicie zmodyfikowano układ wschodniego skrzydła klasztoru, gdzie wykonano stropy odcinkowe nad piętrem, a ze względu na wysoki rektyfikator wprowadzono pomieszczenie dwukondygnacyjne. W piwnicach umieszczono pomieszczenia techniczne i magazyny, na poddaszu, które podwyższono o około 1,5 m, zaś zbiorniki wyrównawcze wody i inne urządzenia. Kondygnację zamknięto stalowymi drzwiami.

W 1891 r. powstała fermentownia (I'), którą z budynkiem głównym (B) połączono tunelem pod ul. Wesołą. Budynek składał się z dużego i wysokiego sklepionego pomieszczenia na poziomie piwnicy, dużej hali na poziomie parteru i klatki schodowej od południa. Elewacja zyskała charakterystyczny, XIX-wieczny układ z podziałem.

W 1892 r. rozbudowano budynek C, nadając mu obecną formę z dużymi łukowo sklepionymi przejściami.

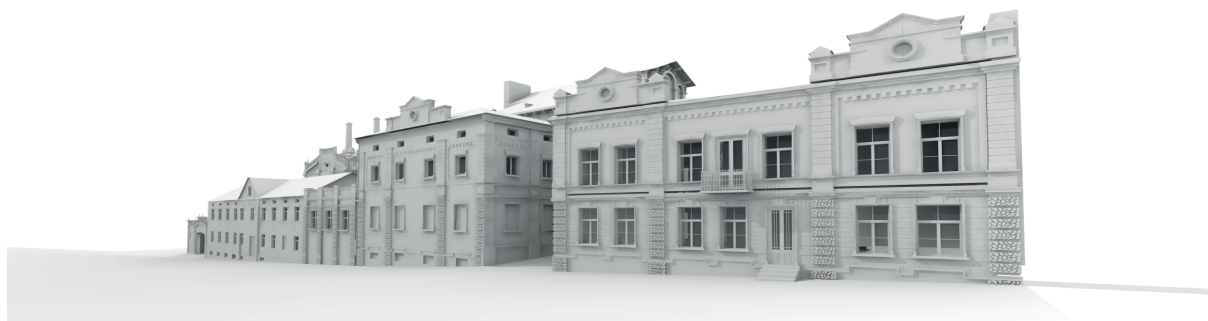
Faza 13. (do 1909 r.)

Rys. 29. Próba rekonstrukcji zabudowy z 1909 r.; wyk. K. Janus

W 1908 r. wykonano budynek mieszkalny na tyłach posesji (H'). Przewidziano w nim cztery mieszkania z łazienkami na dwóch kondygnacjach. Wykonano również drewniane podłogi mozaikowe, które w niektórych pomieszczeniach zachowały się do dziś.

W 1909 r. nadbudowano i ujednolicono budynek O, który miał jedną kondygnację piwnic, dwie kondygnacje nadziemne i duże poddasze użytkowe.

Ryc. 129. Widok na kościół i klasztor od strony ul. Bernardyńskiej – próba rekonstrukcji z fazy 13., K. Janus, „Przekształcenia urbanistyczno-architektoniczne przedmieścia za bernardynami w Lublinie od średniowiecza do schyłku XIX wieku”, praca doktorska, Politechnika Warszawska, Wydział Architektury, 2017, kps, Biblioteka Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej, s. 134

Ryc. 130. Widok na warzelnię od strony ul. Bernardyńskiej – próba rekonstrukcji z fazy 13., K. Janus, „Przekształcenia urbanistyczno-architektoniczne przedmieścia za bernardynami w Lublinie od średniowiecza do schyłku XIX wieku”, praca doktorska, Politechnika Warszawska, Wydział Architektury, 2017, kps, Biblioteka Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej, s. 134

Faza 14. (do 1942 r.)

Okolo 1935 r. wykonano dwukondygnacyjną przybudówkę mieszczącą ustępy R' i drugi poziom piwnicy pod budynkiem U.

Nie wiadomo, kiedy dokładnie, ale przed 1942 r. zmieniono całkowicie układ I piętra klasztoru przez wprowadzenie dodatkowego korytarza w skrzydle zachodnim i południowym, co spowodowało zmniejszenie wirydarza. Pomieszczenia uzyskały podział zbliżony w znacznym stopniu do obecnego.

Faza 15. (do 1978 r.)

Po 1948 r. powstały budynki na tyłach posesji. Pomiędzy skarpy wkomponowano budynki mieszkalne (W, Q, H).

Okolo 1966 r. budynek zarządu U i N nadbudowano dodatkową kondygnacją. Wymieniono strop nad I piętrem, powiększono okna w tej kondygnacji i wykonano jednolite okna na parterze.

W 1978 r. dodano kondygnację nad budynkiem fermentowni I'.

3. Zakończenie i wnioski

Na podstawie zebranych materiałów, zarówno badawczych, jak i archiwalnych, można stwierdzić, że obecny układ zabudowy browaru jest wynikiem wieloetapowego procesu nawarstwiania się elementów tworzących jedną, spójną całość. Najstarsze informacje na temat omawianej posesji pochodzą z przełomu XVI i XVII w., kiedy to w tej części przedmieścia Lublina znajdowały się ogrody i sady mieszczan lubelskich, które zostały wydzielone, a w 1317 r. stanowiły część 100 łanów przyznanych miastu w akcie lokacyjnym. Nie wiemy dokładnie, kiedy rozpoczęto wyprzedaż majątku miejskiego, ale musiało to do tego dojść jeszcze w XV w. Wprawdzie na chwilę obecną nie dysponujemy żadnymi materiałami archeologicznymi, które wskazywałyby na istnienie starszej zabudowy na wzgórzu Żmigród i przedmieściu za bernardyńskiemi, jednak fakt „ścięcia” centralnej części wzgórza przy kształtowaniu obecnej ul. Wyszyńskiego i brak poważnych badań archeologicznych w tej części Lublina nie mogą być podstawą do stwierdzenia, że Żmigród w okresie wczesnośredniowiecznym nie był zabudowany. W szczególności przy uwzględnieniu wieży mieszkalnej, która została odkryta na terenie klasztoru Bernardynów, można przypuszczać, że nie da się wykluczyć istnienia starszej zabudowy zniszczonej np. w trakcie któregoś z najazdów przed XIV w. Kwestię tę można rozstrzygnąć jedynie w drodze szeroko zakrojonych badań archeologicznych, obejmujących większą część posesji przy ul. Bernardyńskiej i Wyszyńskiego.

Najstarszym znanym z historii i potwierdzonym w drodze badań budynkiem na omawianej posesji jest dwór Mikołaja Sapiehy, który powstał około 1614 r. Podobnie jak inne rezydencje w tej części Lublina miał pełnić funkcje reprezentacyjne wykorzystywane okazjonalnie w trakcie trwania sejmików czy trybunału. Należy również założyć, że Mikołaj Sapieha przebywał tu raczej sporadycznie, a uwzględniając fakt posiadania przez niego kamienicy przy ul. Olejnej, można powiedzieć, że był to obiekt prestiżowy lub stanowił formę lokaty kapitału. Mikołaja Sapiehę kojarzymy raczej z Kodniem i legendą kradzieży obrazu z Watykanu niż z przebywaniem w Lublinie, mimo że zmarł we dworze na Żmigrodzie.

Dzięki przeprowadzonym badaniom wiemy, że dwór Mikołaja Sapiehy miał bardzo zbliżone wymiary do pozostałych budowanych jeszcze przez Kurośów, Gorajskich czy modyfikowanych przez Sobieskich. Znajdował się na działce o szerokości około 50 m, a zlokalizowany był tuż przy krawędzi skarpy, co zapewniało ciekawe walory widokowe, jednak powodowało duże trudności budowlane i użytkowe. Wiemy, że dwór miał wymiary około 16×11 m, z zewnątrz był otynkowany i ozdobiony malowanymi boniami. Poza dworem Sapiehy na sąsiedniej działce (nr 12 na rys. 19) znajdował się inny budynek, o którym nie wiemy nic. Miał kształt zbliżony do kwadratu i wymiary podobne do dworu zbudowanego przez Kacpra Kurosa (około 6×8 m) przy ul. Bernardyńskiej 13. Choć jego relikty zostały odnalezione w trakcie badań architektonicznych browaru, to nie jesteśmy w stanie powiedzieć nic na jego temat.

Zmiana sposobu użytkowania obiektu nastąpiła około 1660 r., kiedy to matka drugiej żony Mikołaja Sapiehy przekazała swoje ziemie (dwie działki budowlane – najpewniej działkę z dworem Sapiehy przylegającą do posesji przy ul. Bernardyńskiej 13 i działkę od strony południowej, na której znajdował się dwór lub inny budynek murowany/drewniany). Donacji nie dokonał ani Mikołaj Sapieha, ani jego żona, tylko teściowa (Marianna Bogucka), co może być wytłumaczone np. faktem, że Marianna odziedziczyła po śmierci córki i zięcia omawianą własność. Pewne jest, że przybyli do Lublina reformaci otrzymali ziemię z dworem oraz zabudowaniami i rozpoczęli od przystosowania istniejącego budynku dworu do funkcji klasztornych (najpewniej dobu-

dowali kaplicę), a niedługo później przystąpili do budowy kościoła, który zamknięto dachem do 1671 r. Klasztor lubelski był 30 z kolei klasztorem Reformatów powstałym na terenie Polski, ale w tym czasie nie przyjęto wytycznych i specyfikacji, jak powinien wyglądać zespół klasztorny. Wprawdzie przestrzegano reguły św. Franciszka, mówiącej o ogólnie pojętym ubóstwie, i preferowano jednonawowe kościoły ze skromnym wyposażeniem i drewnianymi ołtarzami¹⁹⁸. Reguły te ukształtowały się pod koniec XVII w., jednak nie zawsze były respektowane.

Na podstawie analiz dostępnych planów zespołów reformackich (zarówno projektów, jak i późniejszych inwentaryzacji) można stwierdzić, że przestrzegano zasad i kościoły powstawały jako jednonawowe, a ich wyposażenie nie przedstawiało nadmiernie wysokiej wartości materialnej. Większa część kościołów z XVII w. posiadała przypory z obu stron. Sytuacja taka wskazuje niemalże jednoznacznie, że w pierwszej kolejności powstawał budynek kościoła, a klasztor był kolejnym etapem budowlanym, polegającym nawet nie na dobudowie, a „doklejeniu” klasztoru do przypór świątyni. Sytuacja taka powtarza się również w Lublinie. W przypadku klasztoru wprawdzie wzorcowym obiektem miał być budynek w Stopnicy z 1632 r., jednak jedynymi powtarzającymi się zasadami w przypadku erekcji innych zespołów na terenie Polski były: trzy skrzydła przylegające do kościoła, wirydarz ze studnią, pomieszczenia ogólne na parterze i cele braci na piętrze z centralnym korytarzem. Lokalizacja poszczególnych funkcji, gabaryty budynków, wymiary pomieszczeń były dobierane indywidualnie do nowo powstającego zespołu, najpewniej projektowane przez lokalnego architekta i nie można dopatrzeć się powtarzalności. W przypadku klasztoru lubelskiego rozmieszczenie pomieszczeń nie jest podobne właściwie do żadnego z klasztorów na terenie polski, co wynikało bezpośrednio z próby wkomponowania istniejącego dworu w strukturę klasztoru.

Po ukształtowaniu zespołu lubelskiego przez następne 150 lat pełnił on funkcje klasztorne, ale ulegał pewnym przekształceniom i rozbudowom, które wynikały z naturalnego procesu ewolucji i rozwoju tego typu założenia. Wprawdzie w 1720 r. wybuchł pożar, który ogarnął większą część kościoła, jednak budynek szybko został odbudowany. Pod koniec XVIII w. reformaci dysponowali dobrze zaopatrzoną apteką, browarem przyklasztornym, kuchnią, do której doprowadzano bieżącą wodę za pomocą rur miedzianych, i co kilka lat przeprowadzano bieżące remonty. Sytuacja klasztoru była stabilna, a obiekty w dobrym stanie technicznym. Reformaci słynęli ze swoich żarliwych kazań, jednak kilka z nich nie spodobało się władzy lokalnej i to najpewniej spowodowało rozpoczęcie procesu kasaty zakonu, trwającego niemalże 30 lat. W tym czasie budynki, pełniąc funkcję magazynów wojskowych, mieszkań socjalnych czy tymczasowej siedziby kapucynów, ulegały powolnej destrukcji.

W 1844 r. zakończył się etap sakralny i rozpoczął się proces przekształcania obiektu na funkcję przemysłową, zapoczątkowaną przez Karola Vettera. Najdziwniejszy jest fakt sprzedaży zespołu Vetterowi z wolnej ręki przez gwardiana konwentu reformatów w Kazimierzu Dolnym ks. Kajetana Gniewosza za kwotę 9500 zł (oszacowana kwota wynosiła dwa razy więcej). Przypuszczać można, że wolą reformatów nie była sprzedaż tego obiektu, ale raczej musieli oni występować jako strona postępowania. Pewne jest, że pod aktem sprzedaży podpisali się gwardian Kajetan Gniewosz i Karol Vetter. Zgodnie z warunkami sprzedaży nabywca nie mógł wyburzyć obiektów, lecz musiał przekształcić je na budynki mieszkalne lub przemysłowe w ciągu 10 lat.

Nowy właściciel, nie zwlekając, po roku od zakupu wyremontował większość klasztoru, podwyższył piętro, ale zachował układ komunikacyjny. Parter praktycznie nie uległ zmianom poza odświeżeniem pomieszczeń. W pierwszej kolejności w suterrenach zaczęto wytwarzać my-

¹⁹⁸ Poza kościołem w Solcu, który jako jedyny w Polsce wyposażony został w bardzo drogi kamienny ołtarz.

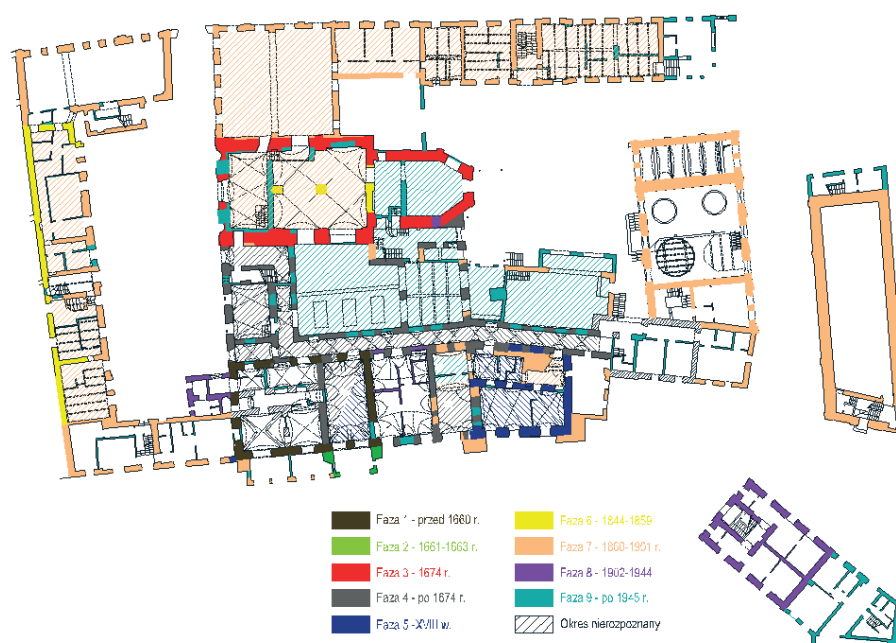
dło, dopiero po kilkunastu latach ekshumacji przykościelnego cmentarza i krypt rozpoczęto adaptację kościoła na potrzeby produkcji piwa. Na górnej kondygnacji klasztoru zamieszkał Karol Vetter z rodziną, a dolne służyły jako pomieszczenia przemysłowe. W tym momencie rozpoczął się powolny, ale nieustający proces zmian i przekształceń zarówno zabudowy, jak i samej produkcji. Karol Vetter postawił na piwo dolnej fermentacji, co przyniosło mu tak ogromne zyski, że firma przez następne 80 lat nie brała kredytów na inwestycje i realizowała je z własnych środków. Wspomagał rozwój lokalnych przedsiębiorstw, wspierając kredytem fabrykę kotłów Plaggego, która mieściła się po drugiej stronie ul. Bernardyńskiej i produkowała kotły m.in. dla browaru oraz naprawiała je. W ciągu 80 lat powierzchnia browaru rozrosła się z około 2200 m² powierzchni klasztoru do niemalże 12 000 m² powierzchni przemysłowej. Ponadto Vetter rozszerzał swoją własność o dodatkowe działki i fabryki. Firma była do tego stopnia dobrze zorganizowana, że była w stanie wykonać połączenie podziemną rurą wodną do oddalonego o około 800 m zespołu słodowni przy ul. Misjonarskiej w 1892 r. Przedsiębiorstwo Vettera niewątpliwie przyczyniło się do rozwoju tego regionu i samego Lublina, a dzięki charytatywnej działalności jego rodziny powstał m.in. szpital, pobliska szkoła ekonomiczna i wiele innych. Niestety obiekt, mimo że browar przynosił znaczne zyski, to przyczyniał się do pogorszenia życia mieszkańców poprzez stały proces spalania węgla i produkcji piwa. Dodatkowo zakład potrafił przejąć i zamknąć ul. Wesołą odcinając dostęp dla mieszkańców. Budynki na tle wieków przechodząc przez zmiany funkcji, pożary, zmiany właścicieli liczne przebudowy i przekształcenia, zachowały ogromną ilość substancji zabytkowej i odcisniętych na trwałe w murach zmian, jakie miały w nich miejsce w tej części Lublina. Ze względu na pełnione funkcje obiekt miał ogromny wpływ na rozwój najbliższej okolicy, a właściwie ją kształtował.

Najciekawszy jest fakt, że większość zmian, jaka zaszła w obiekcie, polegała na adaptacjach tego, co było na miejscu, a nie na wyburzeniach i budowie obiektów od nowa. Reformaci zaadaptowali otrzymany dwór, a Karol Vetter – zespół klasztorny. Wprawdzie wiele detali z życia zarówno dworu, jak i kościoła z klasztorem bezpowrotnie zniszczono, to jednak zachowała się zasadnicza bryła obiektów i ogromna część substancji zabytkowej z poszczególnych okresów. W trakcie adaptacji świątyni usunięto większość wystroju wnętrza, gzymsy i wnęki ołtarzowe, wstawiono dwie dodatkowe kondygnacje, a ściany jedynie pomalowano. Dzięki temu na najwyższej kondygnacji przetrwały: polichromia łuku tęczowego (mimo wykonania w niej głównego komina dymowego), oryginalne sklepienia całego kościoła czy lekko zmodyfikowane okna. Na parterze zachował się układ komunikacyjny (dwa korytarze do wirydarza) oraz większość pomieszczeń. W pomieszczeniu kwasów¹⁹⁹ w trakcie ostatnich badań odsłonięto malowane bonie z okresu dworskiego i fragment twarzy św. Franciszka. Wydaje się, że najwięcej zmian i zatarcia układu klasztornego dokonano po II wojnie światowej, kiedy w tej części budynku wydzielono około 50 mieszkań. Wówczas zatarty został układ korytarzy klasztornych, wykonano okna w fasadzie świątyni itp. Proces ciągłych przekształceń zakończył się w 2001 r., gdy produkcja przeniesiona została do budynku przy ul. Kunickiego. Od tego czasu browar zaczął pełnić funkcje kulturalne, hotelowe i gastronomiczne, podobnie jak wcześniej zmieniając i przyczyniając się do rozwoju tej części Lublina.

Nie ulega wątpliwości, że historia zabudowań przy ul. Bernardyńskiej 15 w Lulinie jest bardzo bogata i jest zarazem jednym z ciekawszych przykładów zmian, jakie dokonały się w pod względem funkcjonalnym: od rezydencjonalnej przez sakralną, wielorodzinną o niskim stan-

¹⁹⁹ Proces produkcji piwa jest tak toksyczny, że nawet granitowe płyty podłogowe ulegały korozji po kilku latach użytkowania.

dardzie, przemysłową, mieszkalną, szkolną aż po obecną – biurowo-mieszkalno-hotelowo-kulturalną. Cały proces budowlany, jaki towarzyszył tym zmianom, wbrew pozorom pozwolił na zachowanie dużej ilości substancji z każdego wymienionego okresu i funkcji. Czy wynikało to z indywidualnych upodobań reformatów i protestanckiego stylu życia Karola Vettera, czy też z innych czynników, tego zapewne nie dowiemy się nigdy. Pewne jest, że przy takich zmianach i takich funkcjach można było spodziewać się, że ingerencje w budynek będą znacznie większe. Zatem fakt stopniowego narastania obiektu bez dużych ingerencji w istniejącą substancję jest jedną z największych wartości, jakie obiekt posiada. Wprawdzie zachowały się perełki w postaci niemalże kompletnej polichromii łuku tęczowego, malowideł Sali Lubelskiej czy przypuszczalnych innych polichromii zachowanych w strukturze obiektu, których wartości są ogromne i niepodważalne, jednak stanowią one ciągle jeden z elementów procesu zmian, jakie zachodziły w strukturze budynków w ciągu ostatnich czterech wieków. W większości przypadków prace w obiekcie polegały na dobudowie, nadbudowie, rozbudowie i adaptacji tego istniejącego. Stąd też w obiekcie zachowały się relikty zabudowy pochodzące z okresu dworskiego, które zostały wykorzystane przy tworzeniu klasztoru, a później zmodyfikowane na potrzeby browaru. Jeżeli wprowadzano zmiany, to polegały one na dodaniu nowych stropów czy wzmocnieniu ścian potężnymi przyporami, lecz nie dokonywano poważnych rozbiórek. Dlatego jednoznacznie można stwierdzić, że w strukturze budynku zachowały się najstarsze zabudowania dworskie z XVII w., ale obok nich są elementy wykonane w XX w. – równie cenne co te powstałe niemalże 400 lat temu. Rysunek 30 przedstawia rozwarstwienie chronologiczne zabudowy omawianej działki.

Rys. 30. Rzut parteru – rozwarstwienie chronologiczne; K. Janus, T. Stankiewicz, „Badania architektoniczne dawnego klasztoru przy ul. Bernardyńskiej 15”, t. 1, 2017, rys. 17

Wszystkie te elementy należy chronić, a jednocześnie udostępniać je i umożliwiać kontakt z nimi szerokiej grupie użytkowników. Natomiast wszelkie zmiany powinny uwzględniać starsze przeznaczenie obiektu, nowe funkcje zaś trzeba wprowadzać z szacunkiem dla faktu istnienia w tym miejscu kościoła, a przede wszystkim cmentarza, który na pewno nie został w pełni ekshumowany.

Bibliografia

Źródła drukowane

- Błachut A., *Architektura zespołów klasztornych reformatów małopolskich w XVII wieku*, „Kwartalnik Architektura i Budownictwo” 1979, t. 3, ss. 219–242.
- Błachut A., *Budownictwo małopolskiej prowincji reformatów w XVII wieku w świetle ustawodawstwa zakonnego*, „Kwartalnik Architektura i Budownictwo” 1979, t. 2, ss. 123–139.
- Błachut A., *Mapa klasztorów reformackich prowincji wielkopolskiej i małopolskiej z 1718 roku*, „Folia Historica Cracoviensia” 2004, t. 10, ss. 41–47.
- Błachut A., *Plany kościołów i klasztorów reformackich z XVII i XVIII wieku w Archiwum Prowincji Franciszkanów-Reformatów w Krakowie*, „Studia Franciszkańskie” 1988, t. 3, ss. 171–192.
- Błachut A., *Słownik artystów reformackich w Polsce*, Warszawa 2006.
- Błachut A., *Zespoły kościelno-klasztorne reformacji prowincji małopolskiej i ruskiej w XVIII wieku*, „Rocznik Historii Sztuki” 2005, t. 40, ss. 191–235.
- Błachut A., *Znaczenie i rola prefekta fabryki w kształtowaniu budownictwa zakonu reformatów w Polsce*, [w:] *Architektura znaczeń. Studia ofiarowane prof. Zbigniewowi Bani w 65. rocznicę urodzin i 40-lecie pracy dydaktycznej*, red. Czyż A., Nowiński J., Wiraszka M., Warszawa 2014, ss. 114–125.
- Denys M., *Ze szlachetnego szczepu wyrosłe (Browary Lubelskie S.A.)*, „Na Przykład” 1995, nr 29, ss. 124–132.
- Dymmel P., *Historyczne plany Lublina w zasobie Archiwum Państwowego w Lublinie*, „Studia Archiwalne” 2019, t. 6, ss. 135–196.
- Gach P., *Farmaceuci z franciszkańskiego kościoła i klasztoru w Lublinie w latach 1674–1819*, „Kultura i Społeczeństwo”, 2016, t. 77, nr 7, ss. 87–92.
- Janus K., *Przedmieścia za bernardynami w Lublinie. Przekształcenia architektoniczne*, Lublin 2019.
- Janus K., Przesmycka N., *Przemysł Lublina*, t. 1, Lublin 2014.
- Kołoń M., Żurawski H., *Historia klasztoru oo. Reformatów w Kryłowie*, Kryłów 2017.
- Oprawko H., Schuster K., *Lustracja województwa lubelskiego 1661*, Warszawa 1962.
- Pawłowska-Wielgusowa A., *Pozostałość aktowa rodziny Vetterów i ich spadkobierców w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Lublinie*, „Archeion” 1975, t. 62, ss. 31–50.
- Prokop K. R., „*Fabrica ecclesiae*”. *Budowanie i utrzymanie katolickich miejsc kultu w diecezji krakowskiej w czasach nowożytnych*, Łódź 2011.
- Przesmycka N., *Lublin. Przeobrażenia urbanistyczne 1815–1939*, Lublin 2012.
- Wiesiołowski J., Tomczak S., Wiśniowski G., *Kronika reformatów poznańskich*, Poznań 2006.

Wykaz skrótów

- AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
- AmL – Archiwum Państwowe w Lublinie, Akta Miasta Lublina
- UMMmL – Archiwum Państwowe w Lublinie, Urząd Muncypalny i Magistrat Miasta Lublina
- IB – Archiwum Państwowe w Lublinie, Inspekcja budowlana
- KIO – AGAD, Kartografia innych oddziałów
- PmL – Archiwum Państwowe w Lublinie, Plany Miasta Lublina
- RGL BI – Archiwum Państwowe w Lublinie, Rząd Gubernialny Lubelski 1867–1918, Wydział Budowlany, Referat I – Architektoniczny
- RGL, B II – Rząd Gubernialny Lubelski, Wydział Budowlany II
- RS – rubel srebrny
- WBPL – Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego, Dział Zbiorów Specjalnych
- złp – złoty polski

Źródła rękopiśmienne, ikonograficzne i kartograficzne

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie

Zbiór kartograficzny, sygn. 561–23.

Kartografia innych oddziałów, sygn. 33, 52.

Komisja Województwa Mazowieckiego, sygn. 6468.

Plan nowo uprojektowanego wjazdu do Miasta Lublina na Trakcie głównym z Warszawy do Rosseyi z Sytuacją i Niwellacją, Ł. Rodakiewicz, około 1820, AGAD, KIO, sygn. 52.

Projekt na wyrestaurowanie Klasztoru po Reformackiego na lokal mieszkania P.P. Wizytek przeznaczonego w Lublinie – rzut piwnic, Jakob Hempel, AGAD, KIO, sygn. 33.

Archiwum Państwowe w Poznaniu

Rejencja w Poznaniu, sygn. 4468.

Archiwum Państwowe w Lublinie

Bank Gospodarstwa Krajowego, sygn. 54.

Z.P.K.R. Vetter w Lublinie, sygn. 83, 84, 93, 103, 104, 105, 106.

Inspekcja Budowlana, sygn. 79.

Starostwo Grodzkie Lubelskie, sygn. 273.

Klasztor Bonifratrów, sygn. 7.

Urząd Wojewódzki Lubelski, sygn. 110, 352, 339.

Urząd Muncypalny i Magistrat Miasta Lublina 1809–1874, sygn. 926, 2401.

Magistrat Goroda Lublina 1874–1915, Oszacowania domów w mieście, sygn. 2732.

Plany miasta Lublina, sygn. 3, 5, 7, 8, 224.

Rząd Gubernialny Lubelski 1867–1918, Wydział Budowlany, Referat I – Architektoniczny, sygn. 1877:4, 1878:20, 1881:4, 1886:9, 1890:2, 1907:10, 1909:4.

Rząd Gubernialny Lubelski 1867–1918, Wydział Budowlany, Referat II – Inżynieryjny 1892:16.

Hipoteka w Lublinie, sygn. 4/126.

Mapa całego miasta Lublina z wszystkimi ulicami, przedmieściami, jurydykami oraz wszelkimi koło tegoż miasta przyległościami 1852/1783, Bieczyński, APL, PmL, sygn. 3.

Plan goroda Lublina 1870, APL, PmL, sygn. 5.

Plan goroda Lublina 1829 K. Kozłowski, APL, PmL, sygn. 7.

Plan goroda Lublina ~1876, APL, PmL, sygn. 8.

Biblioteka PAN/PAU w Krakowie

Wadowski J. A., *Notatki dotyczące klasztoru reformatów w Lublinie*, MF 810, s. 50.

Braun G., Hogenberg F., “Civitates Orbis Terrarum” [sztych], t. 6, “TIPUS CIVITATIS LVBLINESI IN REGNO POLONIAE EX OMNIBVS PARIBVS MVDI EMPORIO TER IN ANO CELEBRARI COSVETOCLARE...”, Bonn 1617.

Dombeck F., *Wjazd gen. Zajączka do Lublina w 1826 r.* [obraz], Urząd Miasta Lublina.

Maszewski J., *Widok Lublina od strony południowej* [miedzioryt], 1774, Muzeum Narodowe w Lublinie.

Hackert P. E., *Widok miasta od strony rogatki piaseckiej* [litografia], wyd. A. Fietta, około 1830, (oryginał: Muzeum Narodowe w Krakowie).

Horwart L., *Widok miasta Lublina od południa*, około 1830, Muzeum Narodowe w Lublinie.

Pocztówki z XIX i XX w., zbiory własne.

Widok ogólny browaru przy ul. Bernardyńskiej i słodownia przy ul. Misjonarskiej [obraz], Eckert & Pflug, 1913.

Opracowania w maszynopisie

Biała karta obiektu

Czerepińska J., Michalska G., Studziński J., „Katalog architektury przemysłowej w Lublinie”, t. 1, cz. 1, mps opracowany na zlecenie Państwowej Służby Ochrony Zabytków, Lublin, 1995.

Gazda L., Słoma J., „Sprawozdanie z geotechnicznej praktyki studenckiej badania podłoża gruntowego”, 2010, sygn. 24264.

Janus K., „Badania georadarowe zespołu pobernardyńskiego przy ul. Bernardyńskiej 5 w Lublinie”, Lublin 2015.

Janus K., „Przekształcenia urbanistyczno-architektoniczne przedmieścia za bernardynami w Lublinie od średniowiecza do schyłku XIX wieku”, praca doktorska, Politechnika Warszawska, Wydział Architektury, 2017, kps, Biblioteka Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej.

Janus K., Stankiewicz T., „Badania architektoniczne – częściowe”, 2014, sygn. 26948.

Janus K., Stankiewicz T., „Badania architektoniczne dawnego klasztoru przy ul. Bernardyńskiej 15”, t. 1, 2017.

Kręgliński L., „Projekt kolorystyki elewacji budynków usytuowanych wzdłuż ulicy opracowany na podst. sondażowych badań tynków i warstw malarskich”, 1995, sygn. 5682.

Matyaszewski M., „Sprawozdanie z badań archeologicznych w formie nadzoru nad pracami ziemnymi związanymi z wykonywaniem przyłącza ciepłego oraz remontem nawierzchni przed dawnym kościołem”, 2016, sygn. 28587.

Matyaszewski M., „Sprawozdanie z badań archeologicznych w formie nadzoru przy realizacji prac ziemnych zw. z remontem nawierzchni dziedzińca na działce nr 3 (teren d. zespołu poreformackiego)”, 2015, sygn. 27451.

Podgórska-Makal M., „Dokumentacja konserwatorskich badań sondażowych polichromii ściennych”, 2014., sygn. 27298.

Podgórska-Makal M., „Polichromia na łuku tęczowym w kościele oo. Reformatów. Prace zabezpieczające – sprawozdanie”, 2011, sygn. 26309

Stankiewicz T., „Inwentaryzacja architektoniczno-konserwatorska elewacji”, 1987, sygn. 1307.

Stankiewicz T., „Projekt remontu i kolorystyki elewacji”, 1987, sygn. 1308.

„Studium historyczno-urbanistyczne do planu szczegółowego śródmieścia w Lublinie”, red. Kurzątkowski A., t. 4–5, Lublin 1969, mps LWKZ, sygn. 1187.

Szczęch E., „Dawny kościół reformatów – obecnie browar – ul. J. Dąbrowskiego 15 w Lublinie. Dokumentacja naukowo-historyczna”, 1973, Archiwum LWKZ, sygn. 1224.

Załączniki

1. Opis pożaru z 1720 r.

Roku Pańskiego 1720 dnia 8 sierpnia nieszczęśliwy wypadek dotknął nasz kościół, tego dnia bowiem piorun ognisty uderzył w ten kościół, w samą wieżę, o godzinie 8 wieczorem po reko-lekcjach, gdy bracia przygotowywali się do snu; uderzył z taką wściekłością i taką szybkością, że w ciągu trzech „Ojcze Nasz” ogień ogarnął cały dach kościoła tak dalece, że było niemożliwe przystąpić do jego obrony; dlatego poleciwszy Boskiej opiece kościół, postanowiliśmy bronić klasztoru przy pomocy wielkiego tłumu ludzi: dach klasztoru w miejscu, gdzie styka się z kościo-lem, zrzuciliśmy na ziemię, gasząc wodą, i w tym nieszczęściu zdarzyło się, że jakiś świecki czy brat, czerpiąc wodę szybko i b. nieostrożnie dla ugaszenia pożaru dwie hydrie wody strącił na dół, na skutek czego dobrzy ludzie z wielkim trudem nosili wodę z sadzawki, nie zważając na swoje szaty dość kosztowne, które bardzo umoczyli i zbrukali, lecz oto z miłosierdzia Bożego i Jego opieki zabłysła dla nas pomoc, bowiem nagle spadł wielki deszcz, gasząc ogień, a wielki wiatr odwrócił ogień od klasztoru i w ten sposób ogień został ugaszony, a spalił się tylko dach kościoła i roztopiły się dzwony [...] po uspokojeniu się ognia na chórze śpiewano matutinum i zaprowadzono dyscyplinę, mimo że jeszcze w powietrzu latały iskry ognia i rozżarzony węgiel przez otwory na chór i do kościoła – i składano dziękczynienie Bogu za te plagi oraz proszono jego zmiłowanie; jednak gdy jeszcze to nieszczęście nie ustało, a już inne wielkie nieszczęścia nadeszły, bowiem ludzie wywrócili ołtarze w kościele, paramenty kościelne wyrzucili z zakrystii na cmentarz, gdy spadł wielki deszcz, i w ten sposób te święte rzeczy zostały deszczem zmoczone. Bracia zaś z cel przez okna wyrzucili swoje łóżka i pościel na swoją wielką niewygodę, ponieważ w chwili gdy ogień ustał, musieli spać na gołej ziemi, ponieważ jednak wszystko w kościele jak w zakrystii i w celach całkowicie pozostało, jak gdyby zostało na Bożej łasce i Bożej woli (...)

Wreszcie, gdy po tak wielkim niepokoju i zamieszaniu uspokoił się nieco, nagle cały klasztor zatrzęsł się od wielkiego huku z powodu upadku szczytu fasady kościoła, który upada-jąc, z wielkim impetem sklepienie kościoła zdruzgotał i załamał i który przez swój upadek rozbił na maleńkie kawałki ławy kościoła. Z trzech powodów zaś runął szczyt:

- 1. ze względu na swoją kruchość*
- 2. z powodu wielkiego wiatru*
- 3. ponieważ podpora drewniana, czyli podstawa drewniana, podpierająca szczyt przed upad-kiem; po jej spłonięciu szczyt musiał runąć.*

W tym zniszczeniu dwojaki cud Boskiej Opatrzności się zdarzył:

1. Ponieważ chyba z Boskiego natchnienia ktoś z naszych powiedział do żołnierzy na straży, którzy spali w kościele na ławach, które znajdowały się po środku: wstańcie i odejdźcie stąd, abyśmy nie zostali przywaleni. Gdy on to tylko powiedział, wyszli z kościoła i w tym właśnie mo-mencie mur runął i po przebicciu sklepienia, ławy, na których spali, roztrzaskał na kawałki.

2. Był drugi też cud. Bowiem z tychże żołnierzy niektórzy pozostali na straży na chórze dla świeckich, by pilnować, żeby ukryty ogień oraz płonący dotąd na sklepieniu nie spowodowa-ły nowego nieszczęścia; żołnierze ci spali w miejscu stróżowania bezpiecznie, gdy oto na nich śpiących mur wspomniany przewrócił się i nie zawalił się strop w miejscu, gdzie leżeli śpiący, chociaż również na niego spadły gruzy ze szczytu. Więc przez kilka dni ludzie bardzo licznie napływali, by oglądać ruiny, co było dla nas bardzo niepokojące. Pan Bóg jednak, który nas

doświadczył tymi nieszczęściami, sam również postanowił przynieść ulgę i przez dobroczyńców zniszczenia tak wielkie pozwolił odbudować na lepsze, ponieważ wzruszył ich serca i pobudził.

Zaraz bowiem następnego dnia złożył ofiarę Dostojny i Przeznaczony Pan Kazimierz Rutkowski, notariusz miejski, właściciel dóbr Czechów, który w Lublinie załatwiał swoje sprawy. On to 16 złotych ofiarował.

Jaśnie Oświecona Pani, Księżna Wielka Królestwa, kasztelanowa krakowska Elżbieta Sieniawska ofiarowała 100 imperialów, a ponadto tyle drzewa ze swych lasów, ile potrzeba na odbudowę. Jaśnie Oświecony Pan Jan Tarło, wojewoda lubelski, ofiarował 50 imperialów, Wielmożny Pan Marcin Trębicki, podczaszy trembowolski – 500 florenów oraz wieśniaków i rzemieślników do pracy, ponadto polecił przygotować wapno w swej wiosce Konopnicy oraz dał do tego potrzebne drzewo i pomocników, a także swobodę łowienia ryb w swoich stawach we wsi Rokitno oraz dostarczył innych potrzebnych rzeczy. Pani Lisowska, obywatelka lubelska, ofiarowała 800 florenów.

2. Oszacowanie zabudowań z 1817 r.

Kościół ma długości 42 łokci (24,2m), szerokości 17 łokci (9,8m). Przed kościołem znajdowała się kruchta o trojgu drzwi, do kościoła wchodziło się przed duże drzwi dwuskrzydłowe. W nawie znajdowało się siedem okien, w prezbiterium trzy.

Opisanie

Kościół W.W.O.O Reformatów Lubelskich na przedmieściu Żmigród zwanym, Miasta Stołecznego Województwa Lubelskiego sytuowanego.

Kościół pod Tytułem S^{go} Kazimierza, Fundacji Michała Bieganowskiego Kasztelana Kamienopolskiego, Murowany z cegły, ma długości łokci 42, szerokości łokci 17 sklepiony, który dwa ankry żelazne wzmacniają, wchód do tego Kościoła jest z Ulicy przez Cmentarz murem obwiedziony, do Kościoła Drzwi wielkie podwójne dubeltowe z zawiasami, hakami i zamkami dobrze opatrzone, wchodzi się do Kościoła przez Kruchtę mającą drzwi troje fassowanych, na hakach i zawiasach żelaznych, drzwi te ze środka Kruchty zasuwają się drągami. W kościele jest ołtarz siedem, jeden Wielki a sześć pobocznych. Chór Murowany z pozytywką; ambona drewniana, posadzka kamienna, Okien dużych 7 – Za wielkim Ołtarzem jest Chór Zakonny, w Kwadrat wystawiony, mający długości i szerokości po łokci 9. Tudzież okien trzy dużych. – Tak z Kościoła jako i z Chóru Zakonnego są dwa drzwi do Klasztoru na korytarz (który Klasztor jest murowany w Kwadrat, ma dwie kondygnacje, niższą sklepioną, a wyższą z pułapem – z korytarza drzwi dębowe z tarcic fasowane, zawiasami, hakami i zamkiem żelaznym dobrze opatrzone, sklepienie w tej zakrystyi, potem dwa okna z kratami żelaznymi, dalej podłoga z tarcic ułożona. Z tej Zakrystyi wchodzi się drzwiami dębowymi na zawiasach, hakach, zamkiem żelaznym opatrzonymi do sklepiu murowanego, w którym okno jedno z kratą żelazną y posadzką z cegły ułożoną – tudzież sklepienie murowane w tymże znajduje się. – Kościół jest Dachówką pokryty, na którego środku jest kopułka miedzią pobita, na której dwa dzwonki pomierne są umieszczone.

Zakonników było 14. Z tych 2 kapłanów, Kleryków 2, 4 Laików. Nowycjatu nie było. Na Studiach dla kapłanów i Kleryków składano: a. Teologię moralną, b. Dyslektykę.

Działo się w Klasztorze W.W.O.O. Reformatów Lubelskich dnia 15 października 1817 Roku

X. Antoni Tomaszewski Ref. Gw. Kon. Lub.

X. Kajetan Łapiński, Komisarz Delegowany

3. Prośba do prezydenta z 1839 r.

Do Jaśnie Wielmożnego Prezydenta Miasta Gubernialnego Lublina

Prośba z dnia 27lutego/11 marca 1839 roku

Niżej podpisana uprasza jaśnie wielmożnego Prezydenta o udzielenie jej w danym klasztorze bonifratrów w którym zostając od wyprowadzenia się onych i strzegącą równie ja oczyszczałam ile mi tylko siły dozwalały cały klasztor a wyporządziwszy sobie jedną małą celę i wyczerpawszy wszystkie moje zasoby wyrzuconą stamtąd zostałam do innej gdzie wśród takich mrozów palić w piecu nie mogłam gdyż wszystko było nadaremne i gdzie nogi od mroziłam i na inne wystawiona byłam. Upraszam przeto jaśnie wielmożnego prezydenta o litość nademną biedną sierotą a razem oddzielnie mi małej celi wyżej klasztorze.

*Z najgłębszym uszanowaniem oczekuję odpowiedzi
Juliana Lublianka²⁰⁰*

4. Oszacowanie zabudowań z 1840 r.

Działo się na Gruntach Gmachu po Bonifradskiego dnia 16/28 Października 1840 r.

Protokół

Na Mocy Polecenia Świetnego Urzędu Municypalnego Miasta Gubernialnego Lublina z dnia 14/26 Października 1840 r. N 12646 wydanego na Odezwie W^{go} Pułkownika DowodzącyPułku Piechoty Prince Karola Pruskiego Pacałona, z dnia 14/16 Października rb N 2542 wypartego, Inspektor Policji łącznie z Panem Demkno Dozorcą Budowli Rządowych zszedłszy na Grunt Gmachu po Boniforadskiego przystąpił do oddania następujących Lokali w tymrże gmachu znajdujące się iako to

N 3 i 4 Zakrystia i Skarbiec

1^{mu} Wchodząc z Korytarza do Zakrystyi prowadzą Drzwi Dębowe dobre bez Zamku, lecz z Klamką prostą Żelaznem, podłoga w Zakrysti prosta zdezelowana. Piec Ceglany w Średnim Stanie z Drzwiczkami Żelaznymi. Dwa Okna Oszklone i Kratami Żelaznymi opatrzone – Daley znajdują się Drzwi do Skarbca z drzewa dębowego na Zawiasach z klamką Żelazną. Okno iedne oszklone małemi Szybkami i z Kratą Żelazną – posadzka z Cegły zupełnie zrujnowana.

N 16 Sala Pierwsza

2do wchodząc do Sali znajdują się Drzwi Dębowe mocne na Zawiasach i Klamką prostą Żelazną podłoga z Tarcic w średnim stanie, Okien trzy z których dwa wychodzą na Ogród Oszklone i Okute bez Krat zaś iedno Okno na Korytarz w złym stanie

N 19 Apteka

3^z wchodząc do apteki są Drzwi Dębowe proste na Zawiasach z Klamką i podłoga z Tarcic w średnim stanie, Okno Oszklone proste, piec Mozkiewski z Blachą Drzwiczkami i rurą Żelazną zdezelowany – Kominek Szafiasty z Blachą do zatykania Żelazną dobrą

N 20 Skład

²⁰⁰ APL, UMMmL, sygn. 2401.

Idąc z apteki do Izby dawniej Składowej drzwi nie ma, Okno iedno Oszklone w średnim stanie podłoga z Tarcic dobra, Szafka w Muru z Drzwiczkami dwuskrzydlastemi Nowemi na Zawiasach blaszanych bez Zamku i Klucza

N 21 Sala Druga

4^e W tej Sali od wchodu z korytarza są Drzwi fasowane dobre na Zawiasach i z Klamką, prostą, Żelaznymi. Podłoga dębowa w Taflach układana w których brak Tafla sztuk dziesięć. N 10 Piec Kaflany w zupełnie zdezelowany bez Drzwiczek i rury Żelaznej oraz Blachy od Kominka w tejże Sali znajdującego się – iedna Szafa w Murze z pięcioma Drzwiczkami małymi na Zawiasach w których w jednej z tych Szafek brakuje deski fasowanej gdyż tylko iest rama okuta i osadzona, na drugich zaś brakuje Zameczków z Kluczykami w jednej iest Zameczek bez Kluczyka – w tejże samej Sali iest w Murze Szafa duża dwu podziałowa w której Drzwi na Zawiasach z Zamkiem bez Klucza – Ławki około pieca nie ma, tylko znajduje się Części w miejscu podłogi nieco cegły – Okien trzy małymi Szybkami w ¼ Części całymi a reszta potłuczonymi oszklonych. Ramy są w złym stanie, okucie przy tychże Stare zdezelowane przy futrynach w Murze osadzonych – Okienko z Okienniczką drewnianą na Zawiasach żelaznych Służące dawniej do wydawania Żywności Chorym na też Salę w dobrym stanie. Na Suficie umieszczony iest figura Chrystusa Pana, która przez czas dezolacji podpadła.

Po zupełnym przeto Obejrzeniu Stanu podłóg niniejszego Opisu powyższych Lokali Delegowani taką do zdania iako też i odebrania iedno zgodnie stwierdzają i pod Zarząd W^{mu} porucznikowi pułku wspomnianego Talpion oddają –iNatym niniejszy Protokół ukończony takowy własnoręcznym podpisem.

5. Oszacowanie zabudowań z 1839 r.

Działo się w Mieście Lublinie dnia 1/13 Stycznia 1839 r.

Opis

Pozostałego Gmachu po Szpitalu BB Miłosierdzia w Mieście Lublinie przy ulicy Żmigród pod N 265 Sytuowanego a to w myśl rozporządzenie Jaśnie Wielmożnego Generała Majora Hurko Naczelnika Wojennego Guberni Lubelskiej i Członka Rady Głównej Opiekuńczej Instytutów Dobroczynnych Dnia 12/24 lipca rb N 3725 podpisany Budowniczy Delegowany do tej czynności zszedłszy do Gmachu i stan w jakim dziś pozostaje następnie opisuje.

1. Cmentarz

Wchodząc z ulicy znajduje się Brama z Drzwiami sosnowymi szalowano, z zawiasami, zamkami i klamką żelazną, oraz zasuwą Dębową z przejściem: przejście w bramie w kratki z żelaza kutego; taż Brama prowadzi na Cmentarz czworoboczny opasany murem, w którym są framugi ozdobione Stacjami Męki Chrystusa; na środku tegoż Cmentarza znajduje się Krzyż a pod nim nagrobek z kamienia ciosowego; cmentarz wysadzany lipami, a droga przez niego od Bramy do Kościoła i furty na kant układana.

2. Kościół

Parter

W przysionku do Kościoła jest troje Drzwi sosnowych gwoździem wybijanych z zamkiem i zawiasami oraz 3 okienek nad Drzwiami okrągłych niemniej Kropielnica z Marmuru czarnego wyrobiona i w mur osadzona jak również posadzka jak w całym kościele taflowa z marmuru.

Do Kościoła prowadzą Drzwi wielkie podwójne sosnowe snycerską robotą ozdobione z oknem kompletnym Drugie z drzewa dębowego na zawiasach żelaznych potrójnych kompletnie okutych, w dobrym stanie; konfesjonalów z drzewa sosnowego olejno malowanych cztery, ławek sosnowych malowanych dwanaście; ołtarz wielki z wszelkimi ozdobami z drewna dębowego robotą snycerską, z blejtramami dużym w środku którego jest osadzony krzyż z figurą Chrystusa, – ołtarzy boczny z drzewa dębowego robotą snycerską ozdobionych bejcowanych w dobrym stanie będących sześć; na wszystkich ołtarzach są osadzone kamienie marmurowe (portatela) w dobrym stanie – po prawej stronie Kościoła osadzona jest Ambona z drzewa Dębowego gustownie ozdobiona, a przy presbiterium znajdują się kratki dla oddzielenia Kościoła dobra; oraz w kościele są dwa wielkie kamienie grobowe jeden mniejszy z marmuru czarnego, antypedy do ołtarzy trzy; po prawej stronie ołtarza wielkiego znajdują się drzwi sosnowe na korytarz z zamkiem, klamką a i dobrymi zawiasami, a obok wielkiego ołtarza drzwi do chóru zakonnego po obu stronach dębowych na zawiasach, oraz siedem okien oszklonych jest w Kościele dobrych, niemniej posadzka wszędzie dobra.

3. Chór dolny za ołtarzem

Posadzka dębowa znajduje się w tafli dobra; ławek bejcowanych składanych 14, pulpit na środku do domawiania pacierzy sosnowy, oraz skrzynia do chowania Antypedy przymocowana z tyłu ołtarza i po bokach z dwoma drzwiczkami na zawiasach z zameczkami; po lewej stronie ołtarza wielkiego jest szafka w murze malowano olejno z drzewa dębowego w średnim stanie, okien wielkich w chórze 3 oszklonych z których jedno przez wiatr wybite zostało. – Z tego chóru prowadzą drzwi dębowe z zamkiem dobrem i zawiasami na korytarze i do zakrystii w dobrym stanie będące.

Nr 3 i 4 Zakrystia i Skarbiec

Wchodzą z korytarza do Zakrystii prowadzą drzwi dębowe mocne z zamkiem na sześć rygli zamykającym się z kluczem, podłoga w zakrystii prosta, dobra; okna dwa opatrzone kratami żelaznymi z oszkleniem; dalej znajdują się drzwi do skarbcza dębowe, okno kratą zaopatrzone, posadzka z cegły w złym stanie.

Nr 5 Furta

Wchodząc z cmentarza do furty znajdują się drzwi pierwsze sosnowe na zawiasach dobrych z zamkiem i klamką nad którymi jedno okienko w dwóch szybach w przedsionku furty jest dwie ławki dębowych w mur osadzonych podłoga w tafli (ażbowej). Drzwi drugie prowadzące na korytarze klasztorne dębowe okute z zamkiem z zawiasami i klamką (ołówkiem bez klamki),

N 6, 7, 8, 9 korytarze

Idąc od furty wprost korytarzem N 6 po lewej stronie jest osadzone w murze szafka z zawiasami i z zamkiem (bez zamka ołowiem) a pod pierwszym oknem na tymże korytarzu jest osadzony „ławafarzi okiem resko tego” oszklonych z dobrymi futrynami i zamocowaniem (zamocnis?) kończąc korytarz pierwszy idąc w prawo znajduje się korytarz N 7 w którym są dwa okna w dobrym stanie oraz pod oknem pierwszym jest skrzynia drewniana w mur osadzona i krucyfiks z figurą Chrystusa dalej korytarz 8 i 9 w których znajdują się szafka w murowana w ścianę z zawiasami i zamkiem okien 4 oszklonych i okutych niemniej podłoga we wszystkich korytarzach w średnim stanie z korytarza N 8 prowadzą drzwi do studni i N 10 murowanej na słupach obszlowanej z dachem gonciany (ocienie) kołem dębowym na tem i baliami do wydobywania wody i korbą żelazną.

N 11. Izba dla furtiana

Wychodząc z furty na korytarz N9 minąwszy schody prowadzą drzwi do izby Furtyna w której jest podłoga drzewniana piec kaflowy zdezelowany okno zaopatrzone w kratę żelazną złe.

N 12 dawny refektarz

Wchodząc do refektarza z sionki znajdują się drzwi dębowe skoblem na zawiasach okno jedno okute i oszkłone z kratą żelazną piec zdezelowany, podłoga dobra

N 13 Sionka

W której drzwi prowadzące na podwórze za refektarzem z okienkiem o dwóch szybach z zawiasami i skoblem od zamykania na kłódkę złe

N 14 spiżarnia

Podłoga dobra okno okute zawiasami i oszkłone zaopatrzone kratą żelazną, szaf w murze osadzonych dwie, drzwi z zamkiem mocnym na zawiasach dębowe N 15 sień

Do której prowadzą drzwi okute z zamkiem podłogą dobrą oraz znajdują się schody na górę i do piwnicy w dobrym stanie

N 16 Sala pierwsza

W tej są drzwi dębowe mocne, okute zawiasami i zamkiem podłoga z tarcic (ołówkiem skreślone) w średnim stanie okna 3 z których dwa wychodzą na ogród oszkłonych i okutych a jedno na korytarzyk wszystkie dosyć dobre. Piec chlebowy a kafle z pieca złożone

N 17 Korytarzyk

Podłoga w średnim stanie okna zaopatrzone kratą bez futryn bez szkła N 18 Izba dla niespokojnych

Izba lenna dawniej przeznaczona dla mocno słabych na umyśle z podłogą dobrą z drzwiami dębowymi z zawiasami zamkiem i zasuwą opatrzone.

N 19 Apteka

Drzwi żelazną blachą obite i szynami okute z zamkiem zawiasami w dobrym stanie podłoga dobra okno opatrzone kratą żelazną (bez kraty ołówkiem) oszkłone w średnim stanie.

N20 Skład

Izba dawnie składowa gdzie jest jedno okno oszkłone dobre podłoga dobra drzwi mocne zamkiem (z klamką ołówkiem) zawiasami szafek w murze osadzonych dwie

N 21 sala druga

Są drzwi sosnowe dobre z klamką i zawiasami podłoga dębowa w tafle układana piec kaflowy zdezelowany jedna szafka w murze z 5 drzwiczkami małymi z zawiasami zameczkami oraz szafa duża dwu podziałowa okuta jak powyższe w koło pieca ławki wyłożone marmurem (przekreślone ołówkiem) okien 3 oszkłonych złych wklejonych są obmurowane blytramy a pod temi małe szafki malowane z okuciem zawiasami i zameczkami okienko małe w murze dla wydawania żywności dla chorych z kuchni oraz na suficie jest figura Chrystusa z gipsu wmurowana.

N 22 i 23 Kuchnia

Tamże drzwi sosnowe z zawiasami i zamkiem zaopatrzone komin bez kapy zdezelowany okna bez krat po uszkodzanej posadzce powybijanej dalej prowadzą drzwi do N 23 na zawiasach nowe do stancji przeznaczonej dla kucharza gdzie okno jedno okute i oszkłone oraz piec piekarski podłoga zdezelowana, ta szafka mała zła)

N 24 sionka

W której jest okno jedno oszkłone podłoga zdezelowana bez drzwi

N 25 sala trzecia

W tej jest 3 okien jedno pojedyncze a dwa dubeltowe powybijane 6 szyb ramy w części uszkodzane szaf w murze cztery okute pomalowane oraz przepierzenie w kształcie pieca z podłogą i połową okna podłoga w średnim stanie piec ogrzewalny zdezelowany.

N 26 skład

Wychodząc z sionki 24 jest skład w którym drzwi okute z zamkiem i zawiasami oraz dwa okien złych i potłuczonych podłoga dosyć dobra (brak drzwi okienek w oknach nie ma podłogi – w nawiasie ołówkiem)

N 27 Kloaki

Na której drzwi pojedyncze sosnowe na zawiasach w samej zaś kloace jedno okno z kratą (bez kraty ołówkiem) żelazną i futryną bez szkła a 2 bez tegoż sedesów cztery

N 28 magazyn

Idąc za kloaką są drzwiczki sosnowe bez zamka prowadzące do składku w którym okien 3 żadno z kratą żelazną ze szkłem i zamkami (bez szkła i krat ołówkiem) drugie oszklone i okute zaś trzecie bez niczego podłoga i pułap w dobrym stanie (w pułapie brak 2 tarcic ołówkiem)

N 29 i 30

Zabudowania pod temi murami zdezelowanie bez okien i drzwi do żadnego użytku posłużyć nie mogą.

III Pierwsze piętro

Z korytarza N 8 prowadzą schody z poręczą w dobrym stanie będące na korytarz piętra N 1 na których podłoga z desek w stanie dość dobrym okien 6 okute lecz połamanych i potłuczonych.

N 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11

Sale pod temi numerami w których są 2 tylko piece z których jeden pod n 10 i 11 na 2 strony a jeden pod N8, podłoga w średnim stanie drzwi dębowe okute zamkami i ... (zasuwiskiem) i zawiasami w każdej celi okno w stanie złym powybijane i potłuczone ramy.

N 12, 13 i 14 Korytarzyki

3 okna zdezelowane podłoga średnim stanie

N 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 Cele

Pod tymi numerami cele znajdują się w ogóle w takim że stanie z różnicą iż są dwa piece jedne pod N 20 zdezelowany drugi na dwie Stancje N 22 i 23

N 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29 Cele

Tu podłoga znajduje się w średnim stanie oraz jeden piec na dwie strony pod N 28 i 29 z resztą jak powyżej

N 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38 Cele

Stancje temi numerami objęte znajdują się w takim stanie jak wszystkie bez pieców.

N 39 kloaki

Wchodząc korytarzykiem do kloak górnych w których drzwi pojedyncze sosnowe dobre prowadzące do przedsionka w którym są dwa okna zdezelowane (całkiem nie ma – ołówkiem) dalej drzwi sosnowych nowych dwoje z zawiasami bez zamków w drzwiach z dwóch stron do kloaków sedesów 4 podłoga dobra.

N 40 poddasze

Idąc powyższym korytarzem zaraz zaczynają się schody na poddasze gdzie przy wejściu są drzwi dobre z zawiasami i zamkami cały dach pokryty dachówką holenderką bardzo uszkodzoną zapadniętych kominów jest 10 okien czyli dymników nizko będących futrynami sosnowymi 6, powyżej jeden dalej duży dymnik od strony podwórza dla windowania zborza. Dalej prowadzą drzwi do wierzy nad kościołem i poddasze kościelne, które jest pokryte dachówką holenderką

znacznie pouszkodzaną dymniki jeden nad kościołem równie trzy krzyże żelazne z których dwa są uszkodzone trzeci dobry, kopuła kościoła jest pokryta blachą miedzianą na której krzyż z galką był utwierdzony lecz przez czas zniszczony. Rynien około klasztoru i kościoła 4 przegniłych.

Poddasza i zabudowania gospodarskie

Idąc korytarzem dolnym N 8 przez sionkę N 13 jest poddasze z jednej strony osłonięte murem od ogrodu z drugiej styka się z murem cmentarza na tymże poddaszu znajduje się zabudowanie zupełnie zdezelowane i na którym jest ... łat i gontów w tymże są schody popsute wychodzące na ogród i terrassę Wracając powyższym korytarzem wychodzi się na podwórze drugie przez drzwi sosnowe z futryną zaopatrzone klamką skoblem i zawiasami do zamykania na kłódkę. Zaś idąc prosto od drzwi jest budynek drewniany w średnim stanie ściany z bali tartych Gontami pokryte i z jednymi drzwiami na zawiasach drzwi drugie dawniej do stajen okutych i skoblem obok tego jest brama prowadząca na ulicę a naprzeciw tej druga obydwie okute zawiasami i skoblem do zamykania uszkodzone

Piwnice

Ze sieni N 15 jak wyżej powiedziano prowadzą schody do piwnicy N 1 w której jest okienko drewnianymi kratami zaopatrzone z tamtąd jest wchód do N 2 gdzie była sala pod sklepieniem opatrzone u góry szczęcią małymi okienkami do której są drzwi zdezelowane okute zamkiem i zawiasami. Naprzeciwko jest lokal N 3 przeznaczony dawniej na trupiarnię. Dalej N 4,5,6,7 do pierwszej prowadzą drzwi sosnowe bez zamku, okno duże kratą żelazną opatrzone piec z cegieł i kominiek zdezelowane podłoga nowa do drugiej prowadzą drzwi także z oknem dużym z kratami bez szkła gdzie podłogi nie ma później Stancyja w której znajduje się też same co w powyżej z podłogą nową i szafy (sukaj) są drzwi do piwnicy gdzie był dawniej skład materiałów Aptecznych gdzie okna dwa z futrynami dębowymi podłoga popsuta a tego miejsca są drzwi czyli otwór po drzwiczkach do zdezelowanego niegdyś browarku w ogrodzie będącego w którym oprócz drewnianej zgniłej w murze osadzonej zwyczaj?I szczątkami muru, mur nie istnieje. Z tego także jest wejście do piwnicy sklepionej w kształcie kotytarza w jednym końcu jest okno jedno dalej się idzie do piwnicy dobrze sklepionej także w kształcie korytarza podzielone na 4 mniejszych w których znajduje się tylko furta bez drzwi zaś tylko przy 1 drzwiach wchodowych szystują (nie ma – ołówkiem)

Ogród i Parkany ogrodzające

Wokół całego klasztoru i kościoła są mury na planie oznaczone ciągnące się z jednej strony do bramy w podwórze będącej sklepionej powyżej opisanej którą wychodzi się na ogródki z lewej strony w winklu znajduje się 3 przęsł parkanu drewnianego należącego do domu Sgsiedniego Przez całą zaś długość ogrodu 13 przęsł takiegoż parkanu od łąki i z drugiej strony boku 9 przęsł i resztę zaś muru do klasztoru należącego od tyłu klasztoru jest mur gruby w odległości 12 łokci od klasztoru, czyli tak zwana terrasa oraz w trzeciej części zawalony. Drzew owocowych Jabłonek 6, gruszek 20 drzewa śliwkowego sztuk 15 wiśniowego sztuk 6, niemniej kłębik w środku ogrodu gdzie jest duży rozłożysty kasztan.

Miasta Lublina Prezydent Odbierający

6. Lista imienna lokatorów z 1840 r.

Lista Imienna Lokatorów w Gmachu po Bonifratrach pod N 256 w Lublinie										
	Imię i Nazwisko	wiele ma lat	z czego się utrzymuje i miejsce urodzenia	Jeżeli nietutejszy mieszkaniec na mocy czego zamieszkał	przez jaki wypadek doknięty taką nędzę	jakiego prowadzenie	czy posiada jakie rzemiosło lub jaki inny sposób do utrzymywania się	czyli zdrów i zdalny do pracy lub z czego innego utrzymuje życie	do którego czasu zamieszkanie w tym gmachu	
1	Michał Werner	38	z pracy stolarskiej rodem z Płocka	z dawna przesiedlony do lublina	przez słabości	wzorowego	stolarska profesja od 1 lipca 1840r- opłaca mieszkanie	w stanie słabowitym	od 1 stycznia 1838	
	Maryanna żona	36								
	Córka Franciszka	9								
	córka Maryanna	7								
	Ludwik syn	5								
	Maryanna Werner matka	58								
2	Karol Kry	55	Tokarz w Szląsku	za paszportem od lat dawnych	dla braku funduszuwna prowadzenie profesji	dobrego	tokarz	wieku i bardzo słabowity	od 1 stycznia 1840	
3	Barbara Mietlicka wdowa	69	z łask dobroczynności i składek Towarzystwa	tutejsza	po byłym wojskowym	dobrego	żadnego	wiektem obarczona i biedna	od 1 grudnia 1838	
	Zofia wychowawca	15	Dobroczynności							
4	Jan Zakrzewski	48	Dobroczynności		z powodu licznej famili	dobrego	szewc	zdrów i zdolny do pracy	od 30 listopada 1839	
	żona Konstancja	40	z profesji szewskiej z Lublina	tutejsza						
	córka Katarzyna	17								
	Józefa	16								
	Teofila	14								
	Agnieszka	12								
	Maryanna	4								
	Syn Leon	8								
	Antoni	1								
	Lipolia sierota	7								
5	Wincenty Tarnowski	57	z profesji miechani z Lublina	tutejsza	z braku roboty	konduktu nagannej przeprowadza się do miasta	mechanik	kaleka nogą	od 30 listopada 1839	
	żona Anna	50								

Lista Imienna Lokatorów w Gmachu po Bonifiratrach pod N 256 w Lublinie									
	Imie i Nazwisko	wiele ma lat	z czego się utrzymuje i miejsce urodzenia	Jezeli nietutejszy mieszkaniec na mocy czego zamieszkał	przez jaki wypadek dołknięty taką nędzą	jakiego prowadzenie	czy posiada jakie rze- miostło lub jaki inny ma sposób do utrzymywania się	czyli zdrów i zdalny do pracy lub z czego innego utrzymuje życie	do którego czasu zamieszkanie w tym gmachu
6	Marianna Dyzmanowicz	43	z pracy rąk z Lublin	tutejsza	opuszczona przez męża byłego w woj- sku polskim i w nie- dostatku w biednym stanie	bardzo dobrego	żadnego	slabowitego	od 1 stycznia 1839
7	Teofila córka	16							
	Zuzanna Głowacka wdowa	40	z pracy rąk i Towarzy- stwa Dobroczynności	tutejsza		dobrego	żadnego	slabowitego	od 1 stycznia 1839
	Franciszek syn	15							
	Julia córka	9							
	Władysława	7							
8	Antonina Łukańska, Mat- ka wdowa	80							
	Salomea Sankowska	48	Z pracy rąk z puław	Za przesiedleniem	Do braku funduszu	dobrego	żadnego	test słabą na nogę	Od 1 grudnia 1838
9	Ignacy Nielubowicz	52	z profesji malarzkiej z Lublina	tutejsza	bardzo biedny	dobrego	malarstwo	slabowitym	od 1 lutego 1839
	Żona Katarzyna	48							
	Mikołaj Syn	6							
10	Łucja Szydłowska	50	Z emerytury i pracy rąk	Tutejszy	Mąż był dozorcą w więzieniu Lubel- skim i	dobrego		iest już	Od 1 grudnia 1838
	Antonina Córka	11							
11	Jan Brzeziński	24	Kancellista Rządu Głównego Lubelskiego	Tutejszy	Że ma szczupłą pensję	dobrego			Od 1 października 1839
	Żona Maryanna	20							
	Euprozyna Córka	3							

Lista Imienna Lokatorów w Gmachu po Bonifratrach pod N 256 w Lublinie									
	Imię i Nazwisko	wiele ma lat	z czego się utrzymuje i miejsce urodzenia	Jeżeli nietutejszy mieszkaniec na mocy czego zamieszkał	przez jaki wypadek dotknęty taką nędzą	jakiego prowadzenie	czy posiada jakie rzemiosło lub jaki inny sposób do utrzymania się	czyli zdrów i zdatny do pracy lub z czego innego utrzymuje życie	do którego czasu zamieszkanie w tym gmachu
12	Wiktorya Dorosiewicz	36	Z pracy rąk i Z Składki Towarzystwa Dobroczynności	Tutejszy	Mąż był archiwistą w Rządzie Głównym dostał dymisję i opuścił żonę	wzorowego	Trudni się szyciem czypków i haftowaniem i cierpi niedostatek		Od 1 lipca 1839
	Córka Paulina	10							
	Córka Emilia	7							
	Córka Maryanna	8							
	Syn Wincenty	2							
13	Lukasiewiczowa Ewa wdowa	94	Z pracy rąk Wąwolnica	Za przesiedleniem od dawnych lat	Mąż jej wzięto do wojska i biedna	dobrego	Utrzymuje się z wyrobu	jest obarczona wiekiem	Od 15 grudnia 1839
	Syn Konstanty	15							
14	Więckowski Tomasz	80	Z Składki Towarzystwa Dobroczynności	tutejszy	Z powodu starości i nędzy	dobrego	żadnego	jest obarczona wiekiem	Od 1 marca 1838
	Żona Katarzyna	75							
15	Agnieszka Brzozowska	39	Z pracy rąk i Z Składki Towarzystwa Dobroczynności	tutejszy	jest słabą od lat kilka na nogę	dobrego	żadnego	jest słabowita	Od 20 grudnia 1838
	Syn Karol	5							
16	Juliana Lubianka	40	Z Dobroczynności pobiera utrzymanie	tutejszy	jest słaba	dobrego	żadnego	słabowita	Od 1 lutego 1838
17	Katarzyna Juszka	36	Z Składki Towarzystwa Dobroczynności	tutejszy	jest słaba	dobrego	żadnego	słabowita	Od 1 lutego 1838
18	Szypowski Augustyn	76	Z pracy rąk Lublin		Przez słabość i nędzę	dobrego	żadnego	słabowity	Od 18 grudnia 1838
	Żona Rozalia	50							
19	Jakób Lopatuki	4,5	Z profesji szewc Prusy	Od dawna za paszportem	Bardzo biedny	dobrego	Szewstwo	jest bardzo biedny	Od 18 Maia 1839
	Żona Maryanna	38							
	Córka Dorota	7							
	Córka Maryanna	3							
	Syn Adam	2							

Lista Imienna Lokatorów w Gmachu po Bonifratrach pod N 256 w Lublinie									
	Imie i Nazwisko	wiele ma lat	z czego się utrzymuje i miejsce urodzenia	Jezeli nietylko mieszkaniec na mocy czego zamieszkał	przez jaki wypadek dotknięty taką nędzą	jakiego prowadzenie	czy posiada jakie rze- miosło lub jaki inny ma sposób do utrzymywania się	czyli zdrów i zdalny do pracy lub z czego innego utrzymuje życie	do którego czasu zamieszkanie w tym gmachu
20	Jakub Święcicki	50	z pracy ręk	tutejszy	Przez Słabość	dobrego	Slusarstwo	Iest w bardzo biednym stanie	Od 1 marca 1838
	Żona Justyna	39							
	Córka Karolina	6							
	Józef Śliwiński	47	Z profesji Szewc iest czeladnikiem Lublin	tutejszy	Nie iest wstanie utrzymać famili swej	dobrego	szewsko	Słabowity i bardzo biedny	Od 12 grudnia 1839
	Żona Maryanna	28							
	Syn Stanisław	7							
	Matka żony Józefa Za- wadzka	70							
	Jan Moszyński	34	z profesji malarz	tutejsza	dla niedostatku	dobrego	malarstwo od 1 lipca będzie opłacał za lokal	zdrów i zdolny do pracy	od 1 marca 1840
22	Żona Katarzyna	32							
	Syn Ludwik	6							
	Rozalia Moszyńska	60							
	Tomasz Sawicki	50	z profesji malarz	tutejsza	bardzo biedny	dobrego	malarstwo	słabowity i bardzo biedny	od 1 stycznia 1840
23	Żona Anna	48							
	Syn Michał	7							
	Córka Maryanna	4							
	Córka Rozalia	2							
24	Joanna Nowakowska wdowa	48	Z pracy ręk Lublin	tutejszy	Mąż jej był dozorcą więzienia Lubelski	dobre	Wyrobkem się trudni	Iest słabowity	Od 1 marca 1839
	Syn Karol	10							
	Syn	8							

Lista Imienna Lokatorów w Gmachu po Bonifratrach pod N 256 w Lublinie									
	Imię i Nazwisko	wiele ma lat	z czego się utrzymuje i miejsce urodzenia	Jezeli niektutejszy mieszkaniec na mocy czego zamieszkał	przez jaki wypadek dotknięty taką nędzą	jakiego prowadzenie	czy posiada jakie rze- miosło lub jaki inny ma sposób do utrzymania się	czyli zdrów i zdatny do pracy lub z czego innego utrzymuje życie	do którego czasu zamieszkanie w tym gmachu
25	Robert Piatkowicz	20	Z własnych funduszów	Ze Lwowa	Wojskowy wojsk polskich	dobrego	Aplikant przy Rządzie Głównym Lubelskim i od 1 lipca płaci za mieszkanie od 1 lipca płaci za stancję	–	1 grudnia 1839
26	Wiktoria Matka wdowa	56							
	Gronikowska	50		tutejsza					Od 12 stycznia 1839
	Syn ...	15							
27	Mateusz Szafrński	68	Z pracy ręk	Tutejszy	Zastani w stanie nędznym	dobrego	żadnego	Bardzo biedny	Od 14 marca 1839
	Żona Maryanna	50							
28	Dorota Daumian	60	Dawaniem lekcji Jerzyka Numieckiego	Z Prus od dawna	Niema lekcji	dobrego	Nie ma komu lekcji dawać	I jest biedna	Od 18 marca 1839
29	Paweł Chudzikowski	40	Weteran stary	tutejszy	Bez palców u ręk	dobrego	Pobiera gaźkę		Od 28 marca 1839
	Żona Maryanna	38							
30	Walenty Witkowski	24	Policyant	tutejsza			dla dozoru		
	żona Anna	20							
31	Smokotowicz Walenty	32	Policyant						
	Żona Maryanna	36							
32	Lipko Stanisław	36	Kanalista Urzędu						
	Ohycki Sylwester	34	Kanalista Urzędu						

7. Protokół licytacji z 1843 r.

30 czerwca/12 lipca 1843 roku pierwsza licytacja z ceną wywoławczą 2700 RS K 90
Protokół zdawczy Gmachu po-Reformackiego na własność prywatną Panu Karolowi Fetter.

Działo się w mieście Gubernialnym Lublinie na froncie domu pod Nr 265 dnia 23 kwietnia/5 maja 1844 roku

Protokół zdawczy

Gmachu po-Reformackiego dawniej na Szpital Braci Miłosierdzia Lubelskich zajmowanego a od roku 1838 na schronienie biednym i bez żadnego funduszu zostającym do obecnej chwili służącego; który to gmach w dniu 12/24 kwietnia 1844 Roku czyli zawarcia Kontraktu Kupna i Sprzedaży z Panem Karolem Vetter przeszedł na własność prywatną, sporządzony w sposób następujący

Wskutek Reskryptu Rządu Gubernialnego Lubelskiego z dnia 18/30 kwietnia 1844 r. N 21568/6658 grantującego się na Reskrypcie Komissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych z dnia 19 lutego/2 marca 1844 r. N 62/413 wspartego na Postanowieniu Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego z dnia 14/26 kwietnia 1844 r. N 3355 upoważniającej Zgromadzenie XX Reformatów w Kazmierzu żeby Ci pozostałe po Zgromadzeniu takież Reguły w mieście Lublinie exystujące Gmachy Klasztor i Kościół wraz z zabudowaniami, Placami, tudzież łąką i stawem do tychże należącemi z wolnej ręki na własność prywatną sprzedali. Delegowany Inspektor Policji udawszy się w dniu dzisiejszym na Grunt Realności N 265 oznaczonych a powyż wyszczególnionych w przytomości Pana Sylwestra Ołyckiego dotychczasowego Dozorca tychże Gmachów, przystąpił na mocy opowiadania Magistratu Miasta Gubernialnego Lublina z dnia 20 kwietnia/2 maja 1844 r. N 6351 do protokolarnego obejrzenia, porównania z protokółem przez Budowniczego Obwodu Lubelskiego pod niem 1/13 stycznia 1839 roku sporządzonym a następnie oddania wspomnianych Gmachom na ... prywatnem Nowemu Nabywcy Pan Karolowi Fetter, który do odioru i przejęcia tychże jako swej własności zgłosił się.

Przystępując do szczegółowego obejrzenia przedmiotów podług porządków w Protokóle przez Budowniczego Obwodu Lubelskiego pod dniem 1/13 stycznia 1839 r. umieszczonych znalazł jak następuje

1. Cmentarz

Wchodząc z ulicy Żmigród do Kościoła i Klasztoru po Reformackiego znajduje się Brama z drzwiami sosnowymi, szalowana, na zawiasach żelaznych bez zamku i Klamki z zasuwą dębową i progiem. Brama ta prowadzi na Cmentarz czworoboczny opasany murem, w którym są fragmenty, ozdobione dawniej Stacjami Męki Pańskiej. Cmentarz ten wysadzony jest wkoło lipami po największe części już spruchniałymi, a droga przez niego od Bramy do Kościoła i furty wiodąca jest z cegły na kant układana i już po części zniszczona.

II kościół

Nr. 2 Parter

W przysionku do kościoła jest troje drzwi sosnowych gwoździami wybijanych z zamkiem i zawiasami żelaznymi oraz trzy okien nad drzwiami okrągłych, bez posadzki i podłogi, z którego wchodząc do kościoła prowadzą drzwi z drzewa dębowego na zawiasach żelaznych potrójnych. Kompletnie okute i w dobrym stanie będące. W kościele oprócz dziesięciu okien oszklonych i już w połowie zdezelowanych nie zgola pozostawiono; na Chórze górnym znajduje się kratka drewniana, cały górny Chór osłaniająca – w miejsce zaś gdzie dawniej był Chór za ołtarzem Wielkim jest podłoga drewniana w tafle układana i już w połowie zniszczona, w całym Kościele i Przy-

sionku żadnej podłogi ani posadzki nie ma – Po prawej stronie Ołtarza Wielkiego którzy dziś nie istnieje, są drzwi prowadzące na korytarz na zawiasach z zamkiem i klamką, w dobrym jeszcze stanie – na kościele jest dach kryty dachówką Olenderką, kopuła zaś jedną blachą miedzianą i w dosyć dobrym stanie, brakuje tylko Rynew.

Nr 3 i 4 Zakrystia i Skarbiec

Wchodząc z Korytarza do Zakrystii prowadzą drzwi dębowe mocne z zamkiem staroświeckim na pięć rygli zamykającym się i z kluczem w stanie dobrym. Podłoga w Zakrystii dobra z desek sosnowych ułożona, okna dwa oszklone i opatrzone kratami żelaznymi, z tej wchodząc dalej znajdują się w murze drzwi dębowe mocne, na zawiasach bez zamku i klucza, które prowadzą do Skarbca, w którym jest okno jedno oszklone kratą żelazną tak jak i dwa poprzednie opatrzone. Posadzka w tej stancyi jest układana z cegły, lecz już ta jest bardzo w złym stanie.

Nr 5 Furta

Wchodząc z cmentarza do furty znajdują się drzwi pierwsze sosnowe na zawiasach dobrych bez zamka i klucza z klamką nad którymi jedno okienko w kilku szybach małych po większości potłuczonych – w przedsionku furty jest dwie ławki dębowych w mur osadzonych podłoga dębowa w tafle ułożona w złym stanie. Z przedsionka wychodząc są drzwi drugie prowadzące na korytarze klasztorne na zawiasach żelaznych okute bez zamku i klamki te są w dobrym stanie,

N 6, 7, 8, 9 korytarze

Idąc od furty wprost korytarzem N 6 po lewej stronie niedaleko drzwi od zakrystii prowadzących jest szafka drewniana w mur osadzona na zawiasach żelaznych bez zamka i kluczyka okien na tych korytarzach w ramach drewniany zupełnie zbutwiały i do użytku niezdatnych jest cztery w których szkła bardzo mało ilość znajduje się, kończy korytarz pierwszy idąc w prawo znajduje się

N 7 Korytarz

w którym są dwa okna w złym bardzo stanie a pod oknem pierwszym jest skrzynia drewniana w mur dawniej osadzona którą na ten czas używa Pan Sylwester Ołycki, dalej

N 8 i 9 korytarze

w których znajdują się szafka w murowana w ścianę z zawiasami i drzwiczkami na pół otwierającymi się w miejscu zamku skobel do zamykania na którą przybity, okien na tych korytarzach oszklonych a po największej części wytłuczonych znajduje się cztery których ramy lubo są okute jednako zbutwiały i do użytku posłużyć nie mogą – z korytarza N 8 wychodząc prowadzą drzwi na zawiasach żelaznych do studni

N 10 studnia

Studnia murowana do samego wierzchu gruzami i śmieciami napelniona, nad tą jest dach gonciany zupełnie zgniły słupy zaś oszalowane do użytku zdatne do tej jest koło dębowe z walcem i palcami, korba do kręcenia kołem żelazną.

N 11. Izba dla furtyana

Wychodząc z furty na korytarz N9 w prawo minąwszy schody prowadzące na I piętro są drzwi sosnowe pojedyncze na zawiasach żelaznych bez zamku i klamki tylko skoblem opatrzone. Podłoga z tarcic układana stara okno obszklone po największej części potłuczone, lecz w kratę żelazną opatrzone. Izba ta z powodu rozwalenia się pieca nie jest mieszkalna z której wychód jest

N 12 dawny refektarz

Do którego wchodząc z Sionki po prawej Stronie są drzwi Dębowe ze Skoblem na Zawiasach Żelaznych okno jedno okute i oszklone z kratą Żelazną Piec zdezelowany i już do użytku nie zdatny, podłoga z Tarcic Sosnowych dosyć dobra z tego powracając iest

N 13 Sionka

W której jest Dwoje Drzwi sosnowych na Zawiasach bez Kluczy i Zamków tylko z Skoblami, z tych jedne prowadzą, z korytarza do sionki, a drugie z Sionki na Podwórze za Refektarzem będące, oboi są w złym stanie nad drzwiami drugimi czyli prowadzącymi na podwórze jest okienko zupełnie potłuczone

N 14 spiżarnia

Do której wchodząc są drzwi dębowe na zawiasach mocne z zamkiem żelaznym do zamykania, Podłoga z Tarcic dobra. Okno okute na Zawiasach Żelaznych Oszklone i zaopatrzone Kratą Żelazną iedno – Szaf Zamykanych w Mur osadzonych dwie, i te są w dobrym Stanie

N 15 sień środkowa

Do której wchodzą Drzwi brakuie tylko są futryny w Mur osadzone, Podłoga na tej Sieni z Tarcicw stanie dobrym, z Sieni tej na dół idąc są Schody Dębowe dobre z których iednego brakuje, tudzież na Górę czyli pierwsze Piętro prowadzące, drugie Schody z Poręczami te są w stanie zupełnie dobrym, z tej to Sieni udając się do prosto iest

N 16 Sala pierwsza

Do której są drzwi dębowe okute na zawiasach bez zamka i klamki – podłoga z tarcic w średnim stanie okna 3 z których dwa wychodzą na taras i ogród a jedno na korytarz czyli sień, w tych tylko są futryny bez szkła z tej wychodząc na lewo około schodów jest

N 17 Korytarzyk

W którym Podłoga z tarcic w średnim stanie okna z kratą żelazną bez szkła, w korytarzyku tym jest

N 18 Komora ciemna

Izba ta dawniej przeznaczona dla niespokojnych czyli Maniaków, ma podłogę z tarcic w dosyć dobrym stanie drzwi dębowe na zawiasach żelaznych ze skoblem do zamykania z których wychodzą na prost iest

N 19 Apteka

Do której prowadzą Drzwi sosnowe dobre na zawiasach żelaznych podłoga z tarcic w dobrym stanie okno oszklone i odżelazione jedno w średnim stanie, z tej idąc dalej iest

N20 Skład

Do którego brak drzwi i stanowi teraz tylko drugą izbę przyłączoną do izby pod nr 19 opisanej – w tej jest okno oszklone i odżelazione bez kraty jedno, podłoga z tarcic sosnowych dobra – tudzież szafka w mur osadzonych drzwi z tej powracając do sieni pod N 15 opisanej jest

N 21 sala druga

Wchodząc do tej Sali Są drzwi sosnowe dobre na zawiasach żelaznych z klamką i skoblem do zamykania – podłoga dębowa w tafle układana– piec kaflowy stary i już rozebrany a w zniesieniu tego piec piekarski prosty postawiony. Okien w tej Sali jest trzy oszklonych i o Żelazionych bez krat i 4 są w dobrym stanie w których sąw murowane blejtramy a pod temi małe szafki dębowe z drzewczkami zawiasami i zamkami do zamykania oleyno malowane oraz na suficie jest figura Chrystusa z gipsu wmurowana

N 22 i 23 Kuchnia

Do tej wchodząc są drzwi sosnowe na wpół otwierające się proste na zawiasach żelaznych i ze skoblem do zamykania – komin stary bez kapy zupełnie zdezelowany okna bez krat oszklone lecz bardzo uszkodzane posadzka z cegły powybijana dalej prowadzą drzwi sosnowe na zawiasach bez zamku do stancyji przeznaczonej dla kucharza gdzie jest okno okute i oszklone lecz bez krat w murze znajdują sięw murowana szafka z pulkami bez drzwi – podłogi zupełnie nie ma żadnej oraz tu znajduje się piec piekarski zdezelowany z tej powróciwszy jest

N 24 sionka

Do której wchodzi drzwi nie ma tylko znajduje się osadzona futryna okno jedno oszklone zle a podłoga z tarcic sosnowych zdezelowana

N 25 sala trzecia

W tej jest okien trzy jedno pojedyncze a dwa dubeltowe ramy w części pouszkodzone – drzwi do wchodu sosnowych dwoje – szaf w mur osadzonych różnej wielkości z drzwiczkami do zamykania w złym stanie jest cztery oraz przepierzenie w kształcie pieca o połowie tylko okna zupełnie zdezelowane – podłoga z tarcic w średnim stanie – piec ogrzewalny zupełnie zdezelowany i przestawienia potrzebujący.

N 26 skład

Wychodząc z sionki 24 jest skład do którego są drzwi na zawiasach bez zamka i klucza okien dwa zupełnie potłuczonych podłoga z tarcic sosnowych w średnim stanie

N 27 Kłoki

Do której wchodzi drzwi sosnowe na zawiasach żelaznych w samej kłoece jest jedno okno bez szkła z kratą żelazną w futrynę osadzoną a dwa bez futryn i krat tylko pozostały otwory – sedesów z przegrodami z tarcic sosnowych cztery – z tejże kłoki wychodząc wprost jest

N 28 magazyn

Idąc po za kłoką jest magazyn do którego nie ma drzwi pozostała tylko futryna podłoga z tarcic sosnowych dobra, okien trzy bez szkła futryn i krat – pułap z tarcic sosnowych układany w dobrym stanie brakuje tylko w nim tarcic dwóch

N 29 i 30 zabudowania

Zabudowania pod temi numerami znajdują się są zdezelowane bez okien i drzwi i do żadnego użytku posłużyć nie mogą.

III Pierwsze piętro

Z korytarza N 8 prowadzą schody z poręczą w dobrym stanie będące na korytarz pierwszego piętra

N 1 – korytarz

W którym Podłoga z Tarcic Sosnowych w dosyć dobrym stanie Okien na Zawiasach Żelaznych lecz zupełnie połamanych i potłuczonych żadne do użytku posłużyć nie mogą

N 2 – II – cele

Sale (Sakale) pod temi Numerami w których są, dwa tylko Piece i to w złym stanie, z Których jeden pod n 10 i 11 – a drugi pod N8. – Podłoga we wszystkich tych Lokalach w stanie średnim z Tarcic Sosnowych. – Drzwi Dębowe na Zawiasach prawie wszystkie bez Zamków tylko ze Skoblami do Zamykania we wszystkich Celach Okna w zupełnie złym stanie, to jest że nie tylko brakuje Szkła ale i Ramy potłuczone, i zbutwiałe. –

N 12, 13 i 14 Korytarzyki

Zupełnie opustoszałe bez okien ram i futryn podłogi także brakuje

N 15–22 Cele

Pod tymi numerami cele znajdują się w ogóle w takim że samym stanie jako i poprzednie z różniącą tą iż pomiędzy niemi są dwa piece ogrzewalne stare jedno pod N 20 drugi pod N 22 i 23 na dwie cele – w podłodze brakuje zaś dwa bale przy drzwiach

N 23–29 Cele

Tu podłoga z tarcic sosnowych układana znajduje się w średnim stanie oraz jeden piec na dwie strony pod N 28 i 29 w złym bardzo stanie – z resztą jak i powyżej opisane

N 30–38 – Cele

Stancje temi numerami znajdujące się są w takim samym stanie jako powyższe, z tą tylko różnicą że pomiędzy nimi nie ma żadnej z piecem

N 39 kloaki

Idąc korytarzykiem do kloaki górnych w których brakuje drzwi do przedsionka, w której było dawniej dwa okien ich zupełnie brakuje – dalej idąc jest drzwi sosnowych na zawiasach dwoje, stolców z przepierzeniem sosnowych cztery podłoga z tarcic sosnowych w dobrym stanie

N 40 poddasze

Idąc powyższym korytarzem zaraz znajdują się schody bez trepów na poddasze gdzie przy wejściu są drzwi z zawiasami dębowe dobre – dach cały pokryty dachówką holenderką bardzo uszkodzoną – kominów zapadniętych jest 10 – okien czyli dymników niżej będących futrynami sosnowymi bez drzwiczek jest 6, a wyżej nad tą jest jeden taki sam – dalej od strony podwórza dymnik duży do windowania zborza. Dalej prowadzą drzwi do wieży nad kościołem będącej i na poddasze kościelne, które jest pokryte jak wyżej powiedziano dachówką holenderską znacznie uszkodzane dymniki jeden nad kościołem – Rynew około klasztoru i kościoła zupełnie brak

N 41 Poddasza i zabudowania gospodarskie

Idąc korytarzem dolnym N 8 przez sionkę około refektarza N 13 jest podwórze z jednej strony osłonięte murem ogrodowym a z drugiej murem od cmentarza – na tymże poddaszu znajduje się zabudowanie murowane zupełnie zdezelowane bez drzwi podług i okien i dachu z którego wychodzi się przez taras do ogrodu – Wracając Powyższym korytarzem wychodzi się na podwórze drugie przez drzwi sosnowe z futryną zaopatrzone klamką skoblem do zamykania na zawiasach żelaznych w stanie złym, a idąc prosto od tych drzwi jest szopa drewniana z dachem gontowym w stanie bardzo złym ściany jej są z bali tartych po największej części spróchniałych z jednymi tylko wrotami na zawiasach żelaznych – obok tej szopy jest brama w murze z futryną na zawiasach na pół otwierająca się duża w stanie dobrym a naprzeciwko tej jest brama druga prowadząca do ogródka, na pół otwierająca się na zawiasach żelaznych ze skobkami i klamką do zamykania ta brama jest w stanie złym

N 42 Piwnice

Ze sieni N 15 jak wyżej powiedziano prowadzą schody do piwnicy N 1 w której jest okienko bez szkła drewnianymi kratami opatrzone z tamtąd jest wchod do N 2 gdzie była sala pod sklepieniem opatrzone U Góry sześciu małymi okienkami bez szkła i ram do której są drzwi sosnowe zdezelowane na zawiasach żelaznych – Naprzeciwko tej jest lokal N 3 przeznaczony dawniej na trupiarnię – Dalej N 4,5,6,7 do pierwszej prowadzą drzwi sosnowe na zawiasach ze skoblem i klamką – okno bez krat oszklone w stanie złym – piec ogrzewalny z cegieł i komin zdezelowany – podłoga dobra –

5 do drugiej prowadzą drzwi także z kratami podłogi nie ma i są ...

6 dalej jest Stancja w której znajduje się toż samo co w powyżej podłoga dobra – 7 z tą prowadzą drzwi do piwnicy gdzie dawniej był skład materiałów Aptecznych, gdzie okien z futrynami dębowymi bez szkła dwa, a podłoga popsuta – z tego miejsca jest otwór po drzwiach do zdezelowanego a nawet rozebranego niegdyś browarku w ogrodzie będącego w którym oprócz szczątków i muru nic nie istnieje.

8 Z tą także jest wejście do piwnicy sklepionej w kształcie korytarza w którym w jednym końcu jest okno bez szkła, a schody w marnym stanie,

9 dalej stąd wchodzi się do piwnicy dobrze sklepionej także wąskiej jako i poprzedniej ta wydzielona jest na cztery części w których nie ma drzwi tylko futryny bardzo stare a drzwi tylko przy wchodzie pierwszym do tych piwnic istnieją

N 43 Ogród i parkany jego

Wokół całego klasztoru i kościoła są mury na planie oznaczone ciągnące się z jednej strony do bramy ogrodowej w podwórzu będącej sklepionej powyżej opisanej, którą wychodzi się do ogródka – z lewej strony w winkle znajduje się trzy przęsła parkanu drewnianego należącego do domu Sąsiedniego Przez całą zaś długość ogrodu jest trzynaście przęseł takiegoż samego parkanu od łąki – z drugiego boku dziewięć przęseł parkanu należącego także do sąsiada drugiego – resztę zaś zajmuje murdo klasztoru należący – od tyłu klasztoru jest mur gruby w odległości dwunastu łokci od klasztoru – czyli tak zwana Tarasa – ten prawie zupełnie zruinowany i zawalony – drzew owocowych bardzo mało Ilość – najmniej na środku z drzewna dzikiego znajduje się klomb – a w tym duży rozłożysty kasztan. –

W ogrodzie tym znajduje się sadzawka dawniej Cębrowana dziś zupełnie zapuszczona i zamulona – za parkanem ogródka znajduje się łąka planem oznaczona –

Oprócz tego w ogrodzie przy samym parkanie założona jest szkółka topolowa, którą może nabywca Pan Karol Vetter bez naruszenia jako własność miejską utrzymywać do czasu z użycia? Onej ma obowiązek –

Po oddaniu w wyższym stanie opisanych Realności gmachu klasztoru i kościoła z zabudowaniami ogrodem i sadzawką dawniej do Xieży Reformatów należących a teraz na własność prywatną przeszłych, Panu Karolowi Vetter nowemu nabywcy zwołał w ogóle wszystkich lokatorów w tymże gmachu przytułek mających i oświadczył onym, iż gmach ten od tego momentu stał się prywatną własnością, a tym samym od tąd wypowiada się onym ofiarowany przez Rząd Przytułku – a jeżeli go nadal pożądać pragną winni się o ten do nowego nabywcy zgłosić, w przeciwnym razie, na każde Pana Karola Vettera żądanie bez najmniejszego uporu ustąpić.

Na czym protokół ukończywszy i podpisany został.

Dozorca gmachu zdający Ołycki

Właściciel gmachu Karol Vetter (tu jego podpis)

Delegowany ze strony magistratu miasta Gubernialnego Lublina inspektor policji – Saleni

Magistrat miasta gubernialnego Lublina

8. Pismo w sprawie przedłużenia dzierżawy dla wojska z 1844 r.

Lublin 18/30 maja 1844 r

Deputacja kwaternicza tutejsza po porozumieniu się z Xskieżmi Reformatami, albowi też w własnych widokach rozkładu naturalnego kwaterunku w Gmachu po Reformackim, umieściła tamże mianowicie w kościele efektu pułku Wołogodzkiego, zaś w innych niemal wszystkich na dole najlepszych zabudowaniach korzystają piekarnią – stolarnia – magazyn w Zakryti będący i osobiste kwatery żołnierzy z komendy 62^{giej} powyższej – Zajmowanie tyle zabudowania za cenę kwaterunkową do dziś dnia płaconą jest aż nadto znaczne, ale pomimo to, ponieważ podpisany stał się właścicielem gmachu powyższego z prawami jakie XX Reformatom służyły w myśl których żadne podobne obowiązki do klasztoru nie były przywiązane i gdy zamiarem moim jest rozpocząć reperację i zupełną fabrykę dla połączenia rzeczonych zabudowań w niej w tych dniach nastąpi nie odzownie – przeto mam w uypytywać upraszać Magistrat ażeby z zajmowanych przez

Komendę powyższą zabudowań w jakimś bądź sposobem tąż komendę wykwaterować rozkazał – Zaś dotyczące kościoła i dziedzina dla pułku Wołogoskiego oddanego – na dalsze pomieszczenie efektów zgadzam się – z tem zastrzeżeniem iżby w tym samym dziedzińcu gdzie ściana uest rzeczy Woyskowe znajdują się, mógł być i sprowadzony materiał do budowy pomieszczony jako w największym bezpieczeństwie i ażeby wynagrodzenie kwaterunkowe do sumy RS 150 było podwyższone.

Karol Vetter

9. Pismo w sprawie ekshumacji pochówków z 1844 r.

*23 października / 4 listopada 1844
Magistrat M Lublina
16592*

Polegając na reskrypcie Magistratu z dnia 2/14 Października rb N 146 który zapewnia, że wydobyć szczątki kościotrupów w grobach Kościoła po reformackiego znajdujących się bez nadwyrężenia zamknięcia Kościoła, w którym skład Effektów Wojskowych znajduje się nastąpić może bocznym otworem grobu. Rząd Gubernialny dozwala niniejszym wydać do kogo należy stosowne upoważnienie względem wydobywania z grobów szczątki kościotrupów powyższych i pochowania tychże na Cmentarzu grzebalnym przy którym obrzędzie dla zachowania wszytskiej przystojności i uszanowania dla zwłok zmarłych Urzędnik z Biura Magistratu przeznaczyć się mający, asystować powinien, Również Rząd Gub poleca Magistratowi, iżby bezzwłocznie zawiadomi o niniejszej decyzji władzę Duchowną dla wydania z iej Strony potrzebnego Rozporządzenia, pod względem Religijnym

10. Akt kupna/sprzedaży z 1844 r.

Kontrakt pomiędzy Xsiędzem Kajetanem Gniewicz Gwardyanem Zgromadzenia Xsięży Reformatów w Kazimierzu

A

Karolem Vetterm

O nabycie Gmachów po Reformackich w Mieście Lublinie przy Ulicy Bernardyńskiej sytuowanych

Przed

Janem Xawerym Majewskim Regentem Kancellryi Okręgu Lubelskiego w dniu 12/24 Kwietnia 1844 roku

Zawarty

My

Mikołaj Pierwszy Cesarz Wszech Rosyi, Król Polski

Etc etc ... etc....

Wszem w obu Komu o tem wiedzieć należy, wiadomo czynimy, iż przed Rejentem Kancellaryi Okręgu Lubelskiego, zaznaczony został akt osnowy, następujący.

Działo się w Mieście Gubernialnem w Lublinie, w Kancellaryi Rejenta Okręgu Lubelskiego w domu pod Numerem Czternastym w Rynku sytuowanym, dnia dwónastego/dwudziestego czwartego Kwietnia, Tysiąc Osiemsetnego Czterdziestego Czwartego roku.

Przedemną Janem Xawerym Majewskim, Rejentem Kancelaryi Okręgu Lubelskiego w mieście Gubernialnem Lublinie, w domu pod numerem Czternastym w Rynku zamieszkałym, i urzędującym, stawili się osobiście:

a. Xsiądz Kajetan Gniewicz Gwardyan Zgromadzenia Xsięży Reformatów w Kazimierskich, w mieście Kazimierzu dolnym, w Klasztorze tegoż Zgromadzenia zamieszkałym, i zamieszkanie prawne do wykonania aktu tego dla siebie obierający. Na mocy Reskryptów Rządu Gubernialnego Lubelskiego z dat: pierwszego/Trzynastego Marca, Tysiąc Osmset Czterdziestego Czwartego roku, Numer Dwanaście Tysięcy, ośmset Siedemdziesiąt cztery, i Trzy Tysiące Osmset siedemdziesiąt Cztery, dwudziestego pierwszego Marca drugiego Kwietnia tegoż roku, Numer Ośmnaście tysięcy trzysta dwadzieścia jeden, – i pięć tysięcy trzysta dwadzieścia jeden, oraz dwudziestego dziewiątego Marca/Dziesiątego Kwietnia tegoż roku, Numer Ośmnaście tysięcy Czterysta Sześćdziesiąt Cztery, i pięć tysięcy Czterysta Sześćdziesiąt Cztery, na postawie Reskryptu Komisyjnego Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych, z daty dziewiętnastego Lutego/drugiego Marca, roku bieżącego Numero Sześćdziesiąt dwa, i Czterysta Trzydzieści zapadłego, wydanych do niniejszego aktu dołączających się, Imieniem, i na rzecz Zgromadzenia Xsięży Reformatów Kazimierskich Czyniący Tudzież

b. Janem Nepomucenem Baranowskim, Adwokat Sądu Appellacyjnego Królestwa polskiego, tu w Lublinie, w domu przy Ulicy Złotej, pod Numerem Sześćdziesiąt Cztery Zamieszkały, i Rząd mieszkanie prawne obierający, Z mocy plenipotencji Specialney na dniu: dziewiątym/dwudziestym pierwszym Kwietnia roku bieżącego, przed Władysławem Rorzkowskim Rejentem Kancelaryi Okręgu Kazimierskiego zeznanej, i do niniejszego aktu dołączający się, Imieniem Karola Łabędzkiego dziedzica dóbr Polanówki, iako Syndyka namienionego Klasztoru Xsięży Reformatów, czyniący, stanowiący stronę pierwszą

c. zaś Karol Vetter, fabrykant porteru, wódek i Likierów, we wsi Zawieprzycy, w Okręgu i Guberni Lubelskiej w zabudowaniach Dworskich zamieszkały, i zamieszkanie prawne tamże do wykonania aktu niniejszego dla siebie obierający, stanowiący drugą stronę. – Ciż Komparsenci z Osób Swych Rejentowi znani, do działań Urzędowych zdolni wyłączeniom nieulegli, którzy w obecności dwóch wiarogodnych Świadców, przy Końcu Aktu tego wyrażonych, i własnoręcznie podpisanych, przymioty prawem wymagane mających, wyłączeniom nieuległych, podobnie z osób Swych mnie Rejentowi znanych, jawnie, rozmyślnie i dobrowolnie zeznali i zawarli między sobą Kontrakt Kupna i Przedaży następującej osnowy:

Paragraf pierwszy – na mocy postanowienia Rady Administracyjnej Królestwa z dnia: Czternastego/ dwudziestego szóstego Kwietnia, tysiąc ośmset Czterdziestego Trzeciego roku, Numero Trzy tysiące Trzysta pięćdziesiąt ogłoszoną została po dwa Kroć przez Rząd Gubernialny Lubelski, Licytacja publiczna na sprzedaż Kościoła, i Klasztoru po Reformatowskiego, w Mieście Gubernialnem Lublinie, z wszelkimi zabudowaniami, polami, dziedzicami ogrodem i łakami, niemniej i wokoło parkaniami murowanymi, i drewnianymi, które własnym kosztem Klasztoru były wybudowane, jak Mappa, Plany, i dokumenda, temuz Klasztorowi do tytułu własności od najdawniejszych czasów przez fundatorów Służyły lecz gdy nikt z chęcią Kupna nie zgłosił się Komisya Rządowa Spraw Wewnętrznych, i Duchownych Reskryptem na dniu dziewiętnastym Lutego/drugim marca roku bieżącego Numero Sześćdziesiąt dwa, i Czterysta Trzydzieści w Wydziale Wyznań zapadłym zezwoliła aby Sprzedażą takowych Gmachów z przyległościami, i przynależnościami, zajęło się samo Zgromadzenie Xsięży Reformatów w Mieście Kazimierzu, przy wpływie swojego Syndyka. – na zasadzie więc tego, i otrzymanych Reskryptów Rządu Gubernialnego Lubelskiego, z dnia pierwszego/ trzynastego Marca, roku bieżącego

go Numero Dwanaście tysięcy, osmset siedemdziesiąt Cztery trzy tysiące osmset siedemdziesiąt cztery z dnia dwudziestego pierwszego Marca/drugiego Kwietnia tegoż roku, Numero Osmnaście tysięcy trzysta dwadzieścia jeden, i pięć tysięcy, trzysta dwadzieścia jeden, tudzież z dnia dwódziesiątego dziewiątego Marca/dziesiątego Kwietnia, tegoż roku Numero osmnaście tysięcy czterysta sześćdziesiąt cztery, i pięć tysięcy czterysta sześćdziesiąt cztery przy niniejszym akcie dołączających się. Xsiądz Kajetan Gniewicz iako przełożony Zgromadzenia Xsięży Reformatów, łącznie z Karolem Łabyskim jako Syndykiem tegoż Zgromadzenia, przez swego pełnomocnika Jana Nepomucena Baranowskiego adwokata, działającego, z temi samemi prawami, użytkami, i Korzyściami, Jakie dotąd służyły Xsiężom Reformatom, w mowie będącą nieruchomości niniejszym Karolowi Vetter sprzedać, i na wieczne czasy odetępić, a to wedle opisu przez znawców, i Budowniczego Gubernialnego pod dniem dwódziesiątym czwartym Lutego/osmym Marca, Tysiąc Osmset Czterdziestego Czwartego roku sporządzonego, i planem sytuacyjnym, oraz taxą wszelkich szczegółów opisanych które się nabywcy Karolowi Vetter obecnie doręczają, a to za Sumę wzajemnie, i dobrowolnie przez strony postanowioną. Złotych Dziewięć tysięcy pięćset, czyli Rubli Srebrnych Tysiąc Czterysta dwadzieścia pięć, w monecie grubej, Srebrnej, Kurs w kraju mającej, z której to Sumy iako zaraz przy tym akcie w obec Rejentów Świadców w Kancelaryi do rąk Xsiędza Gniewicz wyliczonej, przełożony Zgromadzenia Xsięży Reformatów wraz z Syndykiem, artykułu Sześćdziesiątego Czwartego ustawy hipotecznej, z roku Tysiąc osmset osmnaście tegoż Nabywa Karol Vetter; nieuroczyście kwitują

Paragraf drugi od daty dzisiejszej, nabywca Karol Vetter moim iest wejść w posiadanie, i użytkowność bez najmniejszej przeszkody i wpływu czyjegokolwiek, bądź, do nabytey obecnie nieruchomości i podług swej woli postąpić. Lubo zaś było zamiarem Xsięży Reformatów, excypować sobie Kopułę na Kościele exystującą, blachą miedzianą pokrytą szacowaną przez Biegłych na złotych dwieście dwadzieścia sześć, grody aśm, czyli Rubli Srebrnych Trzydzieści Trzy, Kopiejek dziewięćdziesiąt cztery, i przeniesienia takowej do Kościoła w Kazimierzu, z uwagi jednak, że ruszenie jej zmiejsca, a natomiast wyreperowanie dachu, naraziłoby Zgromadzenie na wydatek, dziś z pewnością oznaczyć się niedający, i gdy właściciel owej Nieruchomości, podług dobrowolnej i wzajemnej ugody stron, zadeklarował wypłacenie na rzecz Xsięży Reformatów tytułem Szacunku rzeczonyKopuły, sumę złotych Trzysta pięćdziesiąt, czyli Rubli Srebrnych pięćdziesiąt dwa, Kopiejek pięćdziesiąt, i rzeczywiście takową Sumę obecnie do rąk Xsiędza Kajetana Gniewicz wyliczył, zatem z odbioru onejże otrzymaniu pokwitowania, i odtąd Kopuła w mowie będąca równie iak cała Nieruchomość stanie się własnością Nabywcy, Karola Vettera.

Paragraf trzeci – według artykułu Jedenastego warunków Licytacyjnych, przez Rząd Gubernialny, do sprzedaży tych nieruchomości przypisanych, zastrzeżone było aby Nabywca najdalej w ciągu lat sześciu od daty nabycia, wyrestaurował Gmach ten na Dom mieszkalny, fabryczny, lub tym podobny, podług planów zgodnie z ogólnemi Krajowemi przepisami z uwagi jednak, że nikt prócz Karola Vetter niechciał powyższych nieruchomości nabyć, albowiem po przekonaniu się, że zupełniesz zniszczone i wymagające znacznego nakładu na wyrestaurowanie i czasu długiego, że warunku Rządu Gubernialnego co do Licytacji w swej mocy w niektórych punktach ustały, tylko artykuł Jedenasty co do restauracji Sześćioletniej jest obowiązujący, uważają to jednak dla zupełnego odrestaurowania za czas Krótki i wiążliwy, z tych powodów sprzedający, dla zupełnego ukończenia tej restauracji czas dziesięcioletni zakresłają, jeżeli Rząd na to zezwoli, a w razie przeciwnym Nabywca, do rozporządzenia Rządu zastosuje się.

Paragraf czwarty – Według Reskryptu Rządu Gubernialnego Lubelskiego, z daty dwudziestego dziewiątego Marca/ dziesiątego Kwietnia roku bieżącego, Nieruchomość tyle razy wspo-

mniana, jako Instytutu Jałmużniczego, do żadnych opłat podatków, lub jakich bądź Ciężarów Rządowych ani służebności, pociągana niebyła, a zatem i żadne

Dla nieexistencji papieru Stemplowego Szacunkowego w iednym arkuszu Ceny odpowiedniej przedmiotów, ninieszy dołącza się, i Kasuie do Głównego wyciągu Kontraktu Kupna i Sprzedaży przez Jana Nepomucena Baranowskiego, Xsiędza Kajetana Gniewicz, i Karola Vetter w dniu Dwunastym/dwudzistem Czwartym Kwietnia, Tysiącznego Osmestnego Czerdzistego Czwartego roku zeznanego. Niezalegaią, na przyszłość zaś Nabywca zastosowanie się do postanowień iakie w teymierze Rządząca

Paragraf piąty – Dominik Boczarski w roku tysiąc ośmset czterdziestym drugim, do parkanu od Cmentarza, murowanego, w czasie administracji przytknął nowe mury swojej piekarni, i nad tym parkanem nadmurował sień – mur, bez żadney wiedzy i zezwolenia Xsięży Reformantów i do tego ieszcze bez żadnego wynagrodzenia za wspólność używania tegoż muru, zatem sprzedaiący Xsięża reformaci przelewają na nabywcę Karola Vetter, prawo windykowania wszelkich pod tym względem, a nawet innych z którey bądź strony, zaś Xsiędza Refformaci w razie potrzeby udzielą mu informacji a nawet i Erekcji udzielą, ieżeli takowa wynaleziona będzie, ku odparciu zająć mogących Sporów, w czym iednakże za skutki żadey odpowiedzialności na siebie nie biorą.

Paragraff szósty – do uregulowania Hypoteki wyznaczamienioney Nieruchomości, Xsięża Refimaci, wraz z Swoim Syndykiem, Nowonabywaną Kawol Vetter niniejszem upoważniajaca

Paragraff siodmy – Tenże nabywca, wiedząc postanowienia Rządowe, jemu nawet oddane przekonał się iuż o kwalifikcyi Xsięży Reformantów do sprzedaży wyzey opisanych Gmachów ma tego żadney inney z swoiey strony piszą

Pragraff osmy – Karta spisana niniejszego kontraktu, użycia papieru Stęplowanego, i wydania głównego, strony obie zaspokoï, na siebie przyjmują obowiązek

Paragraff dziwiąty – Nabywca Karol Vetter oświadcza, że kontrakt takowy w zupełności akceptuje,

Paragraff dziesiąty – Nakoniec, obie strony Kontraktu, zrzekaią się przeciwko swemu dobrowolnemu zeznaniu wszelkich zarzutów exepcyi, i Obrón prawnych przy poddaniu się prostej i gotowej, z tegoż aktu wypływajcy Exekucyi Sądowej.

Na tem akt niniejszy zakończono, był w obecności świadków iako to: Antoniego Czerwińskiego Radnego Kassyera Magistratu Miasta Lublina

W domu pod numerem osmdziesiąt ieden, i Stanisława Zwierzchowskiego adiunkta Wydziału Skarbowego w Rządzie Gubernialnym Lubelskim, w domu pod numerem ośmdziesiąt trzy, przy ul. Grodzkiej, w mieście Lublinie zamieszkających, stronom stawiającym głośno i zrozumiale odcztany, którzy uznawszy że takowy zgodnie z wolą ich iest sporządzony, w dowód, w samoręcznie wraz z Swiadkami wyżej wymienionymi i mną Rejentem podpisali. Podpisano

Jan Nepomucen Baranowski

Xsiądz Kajetan Gniewicz Reformantów Gwardyan

Karol Vetter

Swiadek Antoni Czerwiński

Stanisław Zwierzchowski

Jan Xawery Majewski Rejent

*Zalecamy i rozkazujemy wszystkim Komornikom Sądowym, od których by się tego domaga-
no, aby niniejszy akt wszelkimi Krokami prawnymi wyexekwowali, prokuratorowi przy Sądzie
Apelacyjnym, i prokuratorom przy Trybunałach Cywilnych, aby tego dopilnowali, Komendan-
tom i urzędnikom sił zbroiney aby pomocy woyskowej gdy oto prawnie w czasie zostaną.*

*Zgodność niniejszego Głównego wyciągu z Swym oryginałem, na papierze Stemplowanym
zwyczajnym Ceny Kopieiek siedem i pół spisany w aktach Notaryalnych Okręgu Lubelskiego
Zanydującym się poświadczonym, i takowy dla Karola Vetter wydaie – Lublin dnia jak wyżej.*

*Reient Kancelaryi Okręgu Lubelskiego
Jan Xawery Majewski*

11. Oszacowanie zabudowań z 1846 r.

Oszacowanie

*Posiadłości pod Numerem Policyjnym 265 a Hypotecznym 618. Własnością W, Karola Vetter
będącej, niegdyś do O.O. Reformatów należącej przy ulicy Żmigród w Mieście Lublinie poło-
żonej, składającej się*

*1. Z Kościoła murowanego dachówką holenderką pokrytego długości w nawie łokci 32. sze-
rokości łok. 22. wysokości łok. 23 w Presbiterium długości łok. 20. szerokości łok. 16. wysokości
łok. 19.*

*2. Z Gmachu czyli byłego Klasztoru do Kościoła przytykającego murowanego, dachówką
holenderką pokrytego z dziedzińcem i Studnią w środku składającego się z Pawilonu głównego,
tylnego, czyli korpusu o 2^{ch} piętrach z parterem i suterrenami długości łok. 73. szerokości łok.
20,5 wysokości łok 19. Z dwóch Pawilonów bocznych z lewego i prawego, z których lewy ma
długości łokci 28 szerokości łokci 14,5 wysokości łok 13 prawej długości łok 25. szerokości łok
16. wysokości łok 13. Z pawilonu bocznego położonego z lewej strony Korpusu położenie
od ulicy Żmigród w którym obecnie urządzone są Składy czyli Spichlerze, który jest murowany
pokryty holenderką, długości łok 22 Szerokości łok. 18 wysokości łok 17. o dolnym, 1^{em} i 2^{gim} pię-
trze do którego przytyka od podwórza budynek murowany, który wraz z korytarzem pokryty jest
holenderką długości łok 19, szerokości łok 10,5, wysokości łokci 5.*

*3. Z budynku Ekonomicznego w podwórzu z prawej strony położonego, który jest murowany
gąkami pokryty długości łok. 31. szerokości łok 11. Wysokości łok 5.*

*4. Ze stajni drewnianej w podwórzu lewym od Ulicy Żmigród stojącej długości łok 34, szer-
okości łok 11 wysokości łok 4,5*

*5. Z parkanów otaczających i przedzielających podwórza i ogrody murowanym długości
łok 385 wysokości rozmaitej w przecięciu łok. 5. parkan drewniany od strony łąk długości łok
....., wysokości łok.*

6. Ze studni murowanej z pompą głębokości łokci 26

7. Z placów pod pięć podwórzami i ogrodem z sadzawką mostem, śluzą i altanką

Co do pierwszego

*Kościół murowany, dachówką holenderką pokryty, trzyma w nawie długości łok. 32. szer-
okości łok. 22. wysokości łok. 23 w Presbiterium długości łok. 20. szerokości łok. 16. wysokości
łok. 19.*

ilość	Wyszczególnienie zabudowań i składających je części	dlugość	szerokość	wysokość
		łokci		
780,25	Łokci ³ ścian Nawy	79	3,25	3
396	Łokci ³ ścian Prezbiterium	48	2,75	3
17	Łokci ³ ścian pod Filarami	2,5	2,25	3
61	Łokci ³ ścian pod Kruchtą	21	1	3
1254,25	Razem Łokci ³ murów fundamentowych z cegły palonej na wapno			
	336 łok ² sklepień w nawie 27x16 194 łok ² sklepień w prezbiterium 14x11+5x8 530 razem łok ² sklepienia do tego dodając 1/4 części na obłąkowanie czyli 142,5 łok ² – będzie			
672,5	Razem łok ² sklepień z Cegłypalonej na wapno			
286	Łokci ³ dwóch murów szczytowych z Cegły na wapno stawianych 5451 łok ³ ścian nawy 2280 łok ³ ścian Presbiterium do wysokości arkady 126 łok ³ ścian kruchty 214,5 łok ³ ścian tympanu arkady nad powyższymi filarami aż do sklepienia 66 łokci ³ w filarach i arkadach podpierających Chór			
8187,5	Razem łok ³ murów z Cegły i Kamienia na wapno			
80	Łok ² sklepienia pod Chórem			
1	Drzwi główne frontowe Duże dwuskrzydłowe dębowe z zawiasami na hakach żelaznych			
1	Drzwi z Presbiterium na korytarz gładki małe ze skoblem i zawiasami			
10	Okien dużych w kościele w drobne szybki na ołów oszkłone i już znacznie zniszczone do dalszego użytku służyć nie mogą			
	Dach i poddasze			
	960 łok ² dachu nad Nawą długości łok	32	30	
	580 łok dachu nad Presbiterium wraz z załamkami licząc jak wyżej	20	29	
1540	Razem łok ² dachu dachówką holenderką pokrytego wraz z łatami tartemi			
	nad presbiterium			
	232 łok bież Krokiew 8 w przecięciu po łok. 61 łok bież Krokiew w załamku sztuk 5 złych trzy po łok 15 a dwie po ł. 8 72 łok bież Kielbelek sztuk 8 40 łok bież Kielbelek sztuk 8 110 łok bież przypustnic sztuk 22 36 łok bież mieczów zastrzałowych górnych sztuk 4 44 łok bież mieczów dolnych sztuk 8 595 łok bież	29 9 5 5 9 5,5		

ilość	Wyszczególnienie zabudowań i składających je części	dlugość	szerokość	wysokość
		łokci		
	nad nawą 450 łok bież Krokiew par 15 w przecięciu 187,5 łok bież Kielbelek sztuk 15 105 łok bież kanbelków sztuk 15 99 łok bież mieczów zastrzałowych dolnych sztuk 18 35 łok bież mieczów górnych sztuk 5 par 150 łok bież przysównic sztuk 30	30 12,5 7 5,5 7 5		
1621	Razem łok bież budulcu małego Nad presbiterium 96 łok bież murlat dubeltowych 29 łok bież ław pod słupami stolca leżącego 18,5 łok bież podpór pod Krokwiemi w załamku sztuk 5 z tych jeden 4 a cztery po łokci 3,5 29 łok bież płatew pod kielbelkami sztuk 2 po łokci 29 łok bież rygli wiążących sztuk 2 po 19,5 łok bież sztybrów po łokci 12 łok bież ramion przy tychże sztybrach 6 po łokci Nad nawą 120 łok bież murlat dubeltowych sztuk 4 po łokci 353 łok bież 60 łok bież dwóch ław pod słupami leżącymi po łokci 60 łok bież dwóch płatew pod Kielbelekami 36 łok bież ramion przy słupach stolcowych sztuk 12 po 21 łok bież 3 ^{ech} sztybrów po 54 łok bież podporów górnych pod krokwiemi sztuk 18 48 łok bież dwóch ław pod sztybrami na kielbelkach i kan- belkach leżący po łokci	 14,5 14,5 6,5 2 30 30 3 7 3 24		
692	Razem łok bież budulca średniego po kop. 9 Nad presbiterium 128 łok bież belek sztuk 8 po 27,5 łok bież krotszych sztuk 5 z tych 3 po łok 6 a 2 po ł 4 45 łok bież słupów leżących sztuk 6 po 27 łok bież szponryglów sztuk 3 po Nad nawą 352 łok bież belek sztuk 16 po 96 łok bież słupów leżących sztuk 12 po 72 łok bież szponryglów sztuk 3 po	16 7,5 9 22 8 12		
745,5	Razem łok bież budulcu grubego po kop. 12			
	Co do drugiego Gmach dawniej Klasztor murowany z Cegły i kamienia na wapno z podwórkiem w środku i składający się z Pawilonu głównego od strony ogrodu o dolnym i pierwszym piętrze z suterrenami, w których urządzona jest fabryka mydła i świec 2a. Z dwóch pawilonów prawego i lewego przytykających do Gmachu gdzie dawniej był kościół.			

ilość	Wyszczególnienie zabudowań i składających je części	dlugość	szerokość	wysokość
		łokci		
	3.Z pawilonu bocznego z lewej strony stykającego się z Pawilonem bocznym głównym, w którym znajduje się składy czyli Spichlerze. Trzy pierwsze Pawilony są pod jednym dachem, Pawilon zaś boczny przedzielony jest złączoną z nim na piętrze małym korytarzykiem. Dach z wiązaniem Stolcowym, dachówką holenderką pokryty			
	Pawilon tylny	73	20,5	19
	Pawilon lewy	28	14,5	13
	Pawilon prawy	25	16	13
	Pawilon boczny	22	18	17
	Cały Gmach ten nigdyś był opuszczony, dziś w większej części jest wyrestaurowany			
	Fundamenta			
	402 łok ³ fundamentów	68,5	2,5	3
	1629 łok ³ fundamentów	271,5	2	3
	1538,25 łok ³ fundamentów	293	1,75	3
	243 łok ³ fundamentów	54	1,5	3
3812,25	Razem łok ³ murów fundamentów z Cegły i Kamienia na wapno po kopk. 12			
	Sutereny			
	Od strony Ogrodu pod Pawilonem Głównym			
	Schody do Suterren o 20 trepach			
1	136 łok ² Sklepienia w Suterrenach gdzie schody 16x8,5			
	896 łok ² sklepień wsalach i korytarzach 56x16			
	1032 łok ² Razem sklepienia a dodając 1/4 części nie obłąkowanych czyli			
	258 łok ² będzie			
1290	Razem łok ² sklepień w Suterrenach			
	2112 łok ³ ścian podłużnych	176	2	6
	1680 łok ³ ścian poprzecznych	160	1,75	6
3792	Razem łok ² sklepień w Suterrenach			
9	Okien pojedynczych nowych z okuciem			
3	Okna dubeltowe duże			
1	Okno małe w kuchni			
1	Drzwi zewnętrzne na ganek do Kloak prowadzące			
10	Drzwi fasowanych w dobrym stanie			
	272 łok ² podłogi w mieszkaniu 17x16			
	136 łok ² podłogi w 3 ^{ch} stancyach, gdzie fabryka świec 37x9			
741	Razem łokci podłogi z legarami w dobrym stanie			
	Dolne piętro vel parter			

ilość	Wyszczególnienie zabudowań i składających je części	dlugość	szerokość	wysokość
		łokci		
360	Pokrycia dolnego korytarza gąkami z wszelkim wiązaniem 45x8 1071 łok ² sklepień w stancyach Pawilonu Ogrodowego 351 łok ² sklepień w korytarzu prowadzących aż do kloak w pawilonie bocznym 90 łok ² sklepień w lewym Pawilonie w stancyach 160 łok ² sklepień w prawym 210 łok ² sklepień w Korytarzach przy obu Pawilonach i kościele 56,25 łok ² sklepienia w obszernej części korytarza przy presbiterium 1938,25 łok ² sklepień dodając 1/4 części na obłokowanie czyli 484,5 łokci będzie	63	17	
		78	4,5	
		15	6	
		60	3,5	
		9	6,25	
2426	Razem łok ² Sklepień 384,25 łok ³ ściany tylnej od ogródka w Pawilonie głównym 959 łok ³ ściany podłużnej między korytarzem a stancjami 787,5 łok ³ ściany stanowiącej korytarz prowadzące do Kloak 357 łok ³ dwóch ścian przyczółkowych pawilonu głównego 504 łok ³ ścian przedziałowych podłużnych w stancyach Pawilonu głównego 808,5 łok ³ ścian przedziałowych poprzecznych tamże 294 łok ³ ścian zewnętrznych Pawilonu prawego 136,5 łok ³ ścian od podwórza 472,5 łok ³ ścian przedziałowych 355,25 łok ³ ścian lewego zewnętrznego Pawilonu 546 łok ³ ściany od podwórka 306,25 łok ³ ściany dawnej zakrysti 49 łok ³ ścian przedziałowych tamże 294 łok ³ ściany wzdłużnych korytarza przy Kościele aż do zakrystyi 1053,5 łok ³ ściany Pawilonu bocznego			
7304,75	Razem łok ³ murów z Kamienia i Cegły na wapno			
8	Okien dużych nowych w Pawilonie głównym pojedynczych z okuciem i futrynami			
7	Okien dużych w Pawil. głównym od ogrodu starych			
1	Ganek z tyłu z Galeryą Inne otwory mianowicie na małe na podwórko wychodzące i w Pawilonie bocznym są bez okien			
1	Drzwi nowe w lewym Pawilonie malowane z okuciem			
4	Drzwi w stancyach także nowych			
10	Drzwi starych			
126	Podłogi w lewym Pawilonie nowej 15x6+12x3 z tarcic 1,5" z legarami			
480	Podłogi szpuntowej z tarcic 1,5" w bocznym Pawilonie w Spichlerzu w 4 ^{ech} kondygnacjach z belkami			

ilość	Wyszczególnienie zabudowań i składających je części	dlugość	szerokość	wysokość
		łokci		
2	Schodów tamże po 10 trepów			
324	Podłogi starej 17x9+7x15+17x8 W reszcie zaś Gmachu podłoga tak jest zrujnowaną, że nie ma żadnej wartości			
3	Piece Ceglane			
1	Piecyk Ceglany mały w środku z blachą wybity z rurą długą			
2	Piece w pawilonie bocznym z żelastwem			
1	Kuchnia Angielska			
	Pierwsze piętro			
	Pawilon główny			
	657 ściany tylnej od ogrodu	73	1,5	6
	241,5 ściany od małego podwórka	23	1,75	6
	202,5 ściany	22,5	1,5	6
	128 ścian przyczółkowych	34	1,25	6
	435,75 ścian stanowiące korytarze	38,25	1,25	5,5
	178,25 drugiej ściany korytarzowej	31,5	1	5,5
	178,75 ścianach przedziałowych od strony ogrodu w stancyach	67	1,5	5,5
	68,75 ścian			
	82,5 Dwóch ścian stanowiących Komin przy powyższej ścianie	65	0,5	5,5
	161 dwóch ścian przedziałowych po Celach od podwórza i Kuchni	7	1,25	5,5
	123,5 innych ścian	12	1,25	5,5
	2457 łok ³	18	1,25	5,5
	Pawilon Prawy			
	180 ściany zewnętrznej	24	1,25	6
	150 ściany od podwórza	20	1,25	6
	272 ścian przedziałowych	66	0,75	5,5
	Pawilon lewy			
	265,5 ściany zewnętrznej	29	1,5	6
	150 od podwórza	20	1,25	6
	75 ściany kominowej	10	1,25	6
	156,75 ścian przedziałowych	38	0,75	5,5
	Pawilon boczny			
	562,5 ścian zewnętrznych	75	1,25	6
	72 ściany tworzącej korytarze	12	1	6
4346	Razem łok ³ murów 1 ^{go} piętra z Cegły i kamienia na wapno			
35,75	Sklepienia w stancyach 55x6,5			
2	Okienka małe od strony ogrodu dubeltowe nowe z okuciem			
2	Okien w Pawilonie lewym od frontu nowych pojedynczych z okuciem i futrynami			
44	Okienek małych w całym pierwszym pięttrze zdezelowanych Inne otwory są bez okien			
25	Drzwi małych gładkich z futrynami z okuciem, starych			
4	Piece stare Kaflane			

ilość	Wyszczególnienie zabudowań i składających je części	dlugość	szerokość	wysokość
		łokci		
2	Piece żelazne nowe			
1	Komin kapiasty z piecem chlebowym nowo postawiony z blachami			
2	Kominki Szafiaste 1035 podłogi w Pawilonie głównym 73x20,25–461,5 potrącając powierzchnię murową 304,5 podłogi w pawilonie prawym 23x46=408–104 potrącając powierzchnię murów			
1339,5	Razem podłogi z tarcic 1,5” starej z legarami na sklepieniu ułożonej			
310	Podłogi w Pawilonie bocznym 20x15,5 z belkami nad pawilonem			
1	Schody na dół o 16 trepach			
18	Łokci ² ganku nowego przy lewym Pawilonie z Galeryią			
	Dach i poddasze 1872 dachu nad Paw. Głównym 72x26 1173 nad 2a Pawilonami prawym i lewym 25x23+28x23 572 dachu nad Paw. bocznym 22x26 24 dachu nad korytarzykiem łączącym pawilon z głównym 6x4			
3641	Razem dachu holenderką wraz z latami pokrytego			
2	Dymniki nowe z okuciem Nad pawilonem głównym 528 łok bież krokiew par 28 96 łok bież krokiew przyczolowych o różnej długości 228 łok bież Kielbelek sztuk 28 144 łok bież ramion przy słupach stolcowych sztuk 12 144 łok bież przypustnic w krokwiach przy jednej połowie sztuk 24 par Nad pawilonem prawym 322 łok bież Krokiew par 14 84 łok bież Kielbelek sztuk 14 po łokci 55 łok bież podporów pod krokwiemi sztuk 22 po ł Nad pawilonem lewym 322 łok bież Krokiew par 14 38 łok bież Kielbelek sztuk 14 poł. 36 łok bież ramion przy słupach stolcowych sztuk 18 poł. Nad korytarzykiem komunikacyjnym 12 łok bież Krokiew par 3 poł Nad pawilonem bocznym 286 łok bież Krokiew par 11 poł 2355 łok bież 88 łok bież Kielbelek sztuk 11 par poł. 44 łok bież podporów pod Krokwiemi sztuk 22 par	26 8,5 12 6 23 6 2,5 23 7 2 26 8 2		
2487	Razem łokci bież budulca małego ... 6/9 cali			

ilość	Wyszczególnienie zabudowań i składających je części	dlugość	szerokość	wysokość
		łokci		
144	Łok ² dachu nad korytarzem przy kościele od pawilonu prawego do lewego prowadzącym 18x8 wraz z łatami dachówką holenderką pokrytego			
45,5	Krokiew tamże nowych sztuk 7 po łokci 6 grubości 5/6 cala			
	Nad pawilonem głównym 96 łok bież słupów stolcowych stojących sztuk 24 po ł 4 w jednej połowie 72 łok bież słupów stolcowych w drugiej sieni sztuk 12 po łokci 6 30 łok bież podporów pod Krokwiemi tamże sztuk 12 po ł 2 146 łok bież płatew pod Kielbelkami 186 łok bież murlat z 4ech stron Nad pawilonem prawym Stolce leżące 50 łok bież płatew pod Kilebelkami po łokci 25 sztuk 2 70 łok bież słupów leżących sztuk 14 po łokci 70 łok bież mieczów sztuk 14 par po łokci 4 łok bież mieczów krótszych sztuk 2 po łokci 50 łok bież 2 ław pod słupami leżącemi po łokci 50 łok bież murlat Nad pawilonem lewym 56 łok bież ław nad słupami stolcowymi sztuk 2 po ł 56 łok bież płatew 25 łok bież słupów stolcowych sztuk 10 par 56 łok bież murlat Nad pawilonem bocznym 132 łok bież słupów sztuk 22 par po ł 41 łok bież murlat z 2ch stron a z 2ch są mury szczytowe 18 łok bież nad krokwiemi nad korytarzem przy kościele 18 łok bież murlat tamże	5 5 2 25 28 2,5 6		
1226	Razem budulca średniego grubości 7/7 i 7/8 cala 120 łok bież przewiązek nad Pawilonem głównym sztuk 6 par 176 łok bież sztychbelek tamże sztuk 44 po 146 łok bież dużych 35 łok bież szpunryglów w stoku leżącym nad pawilonem praw sztuk 7 par 24 łok bież ramion przy słupach leżących sztuk 12 par	20 4 5 2		
501	Razem łok bież budulca grubego 9/10 cali 20 łok ³ murów w pierwszym pawilonie głównym, Komina 9,5 łok ³ Komina Drugiego 17,5 łok ³ Komina 3 w zejściach dachów 30 łok ³ komina 4 52,5 łok ³ Komina nad Pawilonem Lewym 26,25 łok ³ Kominów 2 ^{ch} prawym 132 łok ³ dwóch murów szczytowych na Pawilonie bocznym gdzie Szpichlerz	1,25 2 3 6 3 44	1,25 1,25 1,25 1,25 0,75	6 7 8 7,5 7 8,5

ilość	Wyszczególnienie zabudowań i składających je części	dlugość	szerokość	wysokość
		łokci		
388	Razem łok ² murów poddasza z Cegły na wapno 1313,5 łok ² powały ad Paw. Głównym 416 łok ² powały nad Paw. Lewym wraz z ustawą nad gątami 362,5 łok ² powały nad Paw. Prawym	71 26 25	18,5 16 14,5	
2092	Razem łok ² powały z tarcicą 1/2 cala wraz z belkami podwójnymi i polepą glinianą			
320	łok ² Powały nad pawilonem bocznym 20x16 z belkami bez polepy			
1	Schody z podstrychu na pierwsze piętro o 16 trepach oryginalnych bez poręczy			
	Co do trzeciego			
	Budynek ekonomiczny murowany gątami kryty	31	11	5
292,5	łok ³ Fundamentów pod ściany okólne i przedziałowe	78	1,25	3
390	Ścian			
63	łok ³ Murów szczytowych			
132	Łok bież belek sztuk 11 par 12			
154	Łok bież Krokiew sztuk 11 par 14			
16,5	Łok bież słupów stolcowych sztuk 11 po łokci			
294	łok ² Dachy gątami pokrytego z latami 21x14			
171	łok ² Połapu z tarcic 1,5 cali 19x9			
4	Drzwi z okuciem			
	Co do czwartego			
	Stajnia z drzewa postawiona gątami pokryta stojąca przy parkanie od Ulicy wynosząca	34	11	4,5
	Co do piątego Parkan i Bramy Parkan murowany Wysokości są rozmaite lecz przykmuje się średnio wysokość łokci 5 Parkan drewniany od strony łąk	385	1	5
1443,75	Fundamentów pod parkan murowany			
1925	Murów parkanowych			
800	Parkanu drewnianego			
3	Bramy z okuciami			
	Co do szóstego Studnia murowana z pompą głębokości łokci 26 średnicy 1 3			
	Co do siódmego Place i ogrody 12825 łok ² placów w podwórzach i pod budowlami z sadzawką			
62292	Razem łok ² placów i Ogrodów			
	Zebranie	RS		
1	Kościół	1950,26		

ilość	Wyszczególnienie zabudowań i składających je części	dlugość	szerokość	wysokość
		łokci		
2	Gmach i były Klasztor	5672,38		
3	Budynek Ekonomiczny	191,88,5		
4	Stajnia	300		
5	Parkany	503,17		
6	Studnia	450		
7	Place i ogrody	1557,80		

21 Września/3 Października 1846 r.

12. Szacunek szczegółowy zabudowań 1847 r.

Szacunek szczegółowy zabudowań w posiadłości miejskiej pod n. 265 przy ul. Bernardyńskiej własności Karola Vettera

Posesja 265 leży przy ul. Bernardyńskiej graniczy z prawej strony z posesją N 267 od tyłu styka się z ogrodem do tejże posesji należącym z lewej strony dotyka uliczki wąskiej bez nazwiska i składa się z zabudowań następujących

Klasa 1

Kościół opustoszały murowany dachówką pokryty.

a) Gmach dawniej klasztornych dachówką holenderką pokryty,

b) skrzydło lewe klasztorne i kloaki murowane holenderką pokryte,

c) Spichlerz poza kloakami murowany holenderką pokryty

d) skład wraz z korytarzem murowany dachówką pokryty.

Wszystkie powyżej wymienione części gmachu połączone są między sobą.

Klasa 3

e) stajnia przy parkanie murowana w podwórzu drugim położona z drzewa pod gontem,

klasa 2

f) wozownia w podwórzu od strony posesji 267 położona murowana gątem kryta,

g) chlewiki murowane gątem kryte,

żadne (szacunek) z tych zabudowań, jest następujący

plan do 1-go Egzemplarza łączy się

Co do pierwszego z klasy pierwszej

Kościół opustoszały Murowany z Kamienia i części z cegły na wapno ze szczytami murowanymi.

Dach ze stolcem leżącym dachówką holenderką pokryty w stanie średnim

nawa	31	22,5	23
prezbiterium	21	15,75	19
kruchta	8	9,5	6

Dach i poddasze

1302 łokci kwadratowych nad nawą płaszczyzny łat 21 czyli 31x42

626 łok kwad dachu nad presbiterium

1928 łok kub do przeniesienia

1928 ł³ z przeniesienia prezbiterium 14.5x30x(8,5x15/2/3)
 1928 razem łokci dachu holenderką pokrytego wraz z latami w stanie średnim
 Wiązanie dachu
 nad nawą
 15 par krokiew łokci 42
 15 sztuk bantów po łokci 12,5
 15 sztuk bantów po łokci 7
 18 sztuk zastrzałów dolnych po łokci 5,5
 5 sztuk zastrzałów górnych po łokci 7
 30 sztuk przysuwnic
 Murlaty dubeltowe sztuk 4 po łokci 29
 2 ławy pod słupami stolca po łokci 29
 2 płatwy pod bantami po łokci 29
 2 rygle podłużne
 12 sztuk ramion przy słupach po łokci 3
 3 sztybry po łokci 3
 18 sztuk podperek górnych pod krokwiemi po łokci 3²⁰¹
 2 ławy pod sztybrami na bantach dolnych i górnych leżące po łokci 24
 16 sztuk belek po łokci 24
 12 sztuk słupów leżących po łokci 8
 6 sztuk szponrygów po łokci 12
 Nad prezbiterium
 8 par krokwi po łokci 30
 5 sztuk krokwi w załomku złych 3 po łokci 15, a 2 po łokci 8
 8 sztuk bantów dolnych po łokci 5
 22 sztuk przypustnic po łokci 5
 4 sztuk zastrzałów górnych po łokci 9
 8 sztuk zastrzałów dolnych po łokci 5,5
 Murlaty dubeltowe
 Ławy pod słupami stolcowymi
 5 sztuk podpór pod krokwiemi załomku złych 1 a 4 po łokci 3,5
 2 płatwy pod bantami po łokci 14,5
 2 rygle podłużne
 3 sztybry po łokci 6,5
 6 ramion przy tychże sztybrach
 8 sztuk belek po łokci 17,5
 5 sztuk belek krótszych złych 3 po łokci 6,5 a 2 po łokci 4
 6 sztuk słupów stolcowych po łokci 7,5
 3 sztuki szpanryglów po łokci 9
 Czyli
 789,5 Łokci bieżących budulca grubego 9/10 cala po łokci 12²⁰²
 681,5 Łokci bieżących budulca średniego gr. 7/8 cali

²⁰¹ Gdzie dawniej była wieża płatwy były wyróżnione i dla tego trzymają tylko po łokci 24.

²⁰² Jakkolwiek gmach jest dawny drzewo jest jeszcze zdrowe zniżono jedną cenę tegoż z uwagi z Kościół ten dzisiaj nie służy do żadnego użytku.

1809,5 łokci bieżących budulca małego gr. 6/7 cali
286,75 ł3 dwóch facjat $(22,5 \times 0,75 \times 17/2)/2$ z cegły na wapno, na uszkodzenie których przyjmuje się $1/4$ części wartości z uwagi na stare i dziś bez użyczone okno w facjacie zdezelowane nie ma wartości.

Kościół

Ściana frontowa nawy $22,5 \times 2,25$

2 ściany boczne razem $57,5 \times 3$

Ściana przy prezbiterium $16,5 \times 1,25$ wysokości łokci 23 czyli $252,75 \times 23 = 5813,25$ potrącając arkadę $18,5 \times 1,25 \times 10 = 106,25$

3707 ł3 ścian nawy

2094,75 ł3 ściany prezbiterium $49 \times 2,25 = 110,25 \times 19$

108 ł3 ściany kruchty $24 \times 0,75 = 18 \times 6$

7909,75 razem ł3 ścian kościoła z kamienia i cegły na wapno na uszkodzenie których z uwagi na stare i zbyt grube przyjmuje się po kop 3

879 ł2 sklepień w całym kościółku $9,25 \times 8 + 31 \times 22,5 + (14,5 \times 15,75 + 7 \times 12)$ ł2 $1084 - 381 = 703 + 176$ odtrącając powierzchnię murów oddając $1/4$ części na obłąkowość i lunety na uszkodzenie po kop 5

10 Okien dużych w kościele wdrobne szyby na ołów oszklonych z uwagi na zniszczone ostaje się sam ołów po kop 75

1 drzwi frontowe duże dębowe z okuciem

3 drzwi w kruchcie

Galeria na chórze i chór jako bez użyczone nie szacuje się

Na zrównoważenie sumy

Co do 2^{go}

Gmach dawniej klasztorny z kamienia i w części z cegły na wapno z podwórkami w środku składający się z pawilonu głównego od strony ogrodu o dolnym i pierwszym piętrze z suterrenami i z 2ch²⁰³ pawilonów prawego i lewego przytykających do kościółka z 7^u kominami murowanymi. Dach ze stolcem dachówką holenderką pokryty. Zamieszkały nowo wyreperowany z uwagi na starożytność tego gmachu przyjmuje się stan średni.²⁰⁴

Pawilon główny od strony ogrodu mierzony 68

W parterze 24

Na piętrze 19,25

Pawilon prawy

W parterze 19,25 14,75

Na piętrze 24 14,75

Pawilon lewy w parterze mierząc od ściany samego kościoła czyli od winkla $21,75 \times 14$

Na piętrze $26,5 \times 14$

Czyli w ogóle uważając gmach mieszkalny za jedną całość będzie od strony ogrodu 68

Wzdłuż kościoła 50

Część wychodząca nad główny czworobok 20×19

Podwórko środkowe biorąc średnio $21 \times 13,5$

²⁰³ Uwaga na marginesie.

²⁰⁴ Skrzydło boczne lub b. jako nie zamieszkalne i zupełnie odosobnione przy tem w gorszym daleko stanie niżeli cały gmach będący oddzielnie się szacuje.

²⁰⁴ Po zajęciu planu wymiany w dawnych szacunkach oznaczone okazały się być niezgodnie istotnym stanem rzeczy

Uwaga skarpy znacznej wielkości będące od tyłu do wymiarów ani do szacunku nie włączono

Dach i poddasze

2883 ł2 dachu nad całym gmachem $69,5 \times 25 + 22 \times 20 + 24 \times 22 + 18 \times 6$ dachówką pokrytego wraz z latami wyrestaurowanego nowo

Wiązanie dachowe

Pawilon główny

28 par krokwi po łokci 26

16 krokwi przyczółkowych różnej długości średnio po ł 6

28 sztuk bantów po łokci 8,5

72 sztuk ramion przy słupach stolcowych po łokci 2

24 sztuk przypustnic przy krokwiach w części wystającej nad czworobok po łokci 6

24 sztuk słupów stolcowych po łokci 4

12 sztuk słupów stolcowych po łokci 6

12 sztuk podpór pod krokwiemi po łokci 2,5

Płatew pod bantami

Murlaty

6 belek przewiązkowych po łok. 21

44 sztuk sztychbelek po łokci 4

2 wxle

Pawilon prawy

14 par krokiew po łokci 20

14 sztuk bantów po łokci 6

22 sztuk podporek pod krokwiami po łokci 2,5

2 płatwy pod bantami po łokci 27

Murlaty

14 sztuk słupów po łokci 5

14 sztuk mieczów po łokci 5

2 sztuki mieczów krótszych po łokci 2

2 ławy pod słupami leżącymi

7 sztuk szpongryglów po łokci 5

12 sztuk ramion przy słupach po łokci 2

Pawilon lewy

14 par krokiew po łokci 22

14 sztuk bantów po łokci 7

18 sztuk ramion przy słupach po łokci 2

Płatwy pod bantami

10 sztuk słupów stolcowych po łokci 2,5

Ławy pod słupami

Murlaty

Korytarzyk przy Kościółku

7 sztuk krokwi po łokci 6

Murlat

Suma

Czyli

491 ł2 budulca grubego 9/10 cala

973 ł3 budulca średniego 7/7 i 7/8 cali
 2043 ł3 budulca małego²⁰⁵ 6/6 i 6/7 cali
 282,5 ł3 murów w 7^m kominach
 (12x5/4x8)+(5/4x5/4x6)+(2x5/4x7)+3x5/4x8)+6x5/4x7,5)+(3x5/4x7) z cegły na wapno na
 uszkodzenie w 1/4 części wartości
 4 dymników z oknami
 171 ł gzymsu zewnątrz całego gmachu z cegły wysadzonego na uszkodzenie
 Pierwsze piętro
 Ściany zewnętrzne 43+66+17,5+16,5
 3. ściany podwórka razem – 60x1
 4 ściana podwórza biorąc takową w przód od ściany zewnętrznej pawilonu prawego aż do ścia-
 ny kominowej w lewym pawilonie 39,5x1,25 ściany stanowią korytarz w pawilonie głównym
 64x1,25 74,5x,5
 Ściana prawa 11,5x1,25
 31x1
 39x,5
 3x3/4
 30x,25
 Ściany przedziałowej pawilonu prawego 5x1,25 27x1 34,5x,5
 Ściany przedziałowe pawilonu lewego 11x1,25 13,5x3/4
 Wysokości ł 5,5
 Czyli 564,5x5,5
 3104,75 razem ł3 murów 1^{ego} piętra z kamienia i cegły na wapno licząc na uszkodzenie w 1/4 czę-
 ści wartości jako mury stare
 62,5 ł2 sklepienia w pokoiku narożnym 8x6,25+,25 na uszkodzenie
 2013 ł2 powały nad całym gmachem (50x19,25+19,5x18,5)+(23,5x14,75)+(24,5x14) z tarcic
 1,5 calowe z belkami i polepą
 62 ł2 powały nad gankiem przy pomieszczeniu lewym 25x2,5 z tarcic z belkami
 273,75 ł2 sufitu w stancjach pawilonu lewego 23,5x10,5+6,75x4 trzcinowego wraz z podsufitką
 38,5 ł2 ścianki forsztowanej tamże obok schodów 7x5,5 obsufitowanej
 1538,5 ł2 podłogi w całym pięttrze jak przy powale obliczono powierzchnią to jest
 2013+21,25x4,25 dodając korytarz przy kościele czyli 2103–564,5 potrącając mury z tarcic do
 czoła dawniej wymurowanej wyreperowanej w stanie średnim z legarami na sklepieniu
 36,5 ł2 ganku z dwóch stron podwórka z podłoga galerią i belkami.
 16 stopni schodów z 1 piętra na strych z wangą
 7 okien dubeltowych większych od strony podwórza 2go z okuciem i blejtrami
 1 okno także pojedyncze
 2 okna pojedyncze duże oświetlające korytarz
 2 okna pojedyncze małe w korytarzu przy kościele gdzie schody
 19 okien pojedynczych małych z prawej strony od ogrodu
 14 okien takich pojedynczych na podwórko środkowe wychodzących
 5 drzwi pojedynczych starych do komórek i stancji nie zamieszkałych
 30 drzwi w stancjach mieszkalnych nowych gładkich na spągi w wsuwane klejowych z okuciem
 i futryną

²⁰⁵ Wiązanie to jest dawne wyreperowane czyli wszystko co było zgniłe jest wyrzucone i nowo zastąpione.

10 piecyków ceglanych
 2 piece kaflane większe
 1 piecyk takiż mały
 1 komin kapiasty z piecem chlebowym
 8 kominków szafiastych
 PARTER
 Ściana frontowa czyli od strony podwórza 1 ego 43x1,5
 Ściana od ogrodu 65x1,5
 Ściana frontowa od strony podwórza 2go poczynając od kościółka 21,75x1,5
 4 ściany podwórka środkowego 74,5x1,25
 Ściana przy korytarzu wzdłuż pawilonu głównego 48x1,75 19x1,5
 Inne ściany przedziałowe w głównym pawilonie *62x1,5 56x1,25 19x,75 12,5x,5
 Ściana korytarzowa w pawilonie prawym 19,5x3/4
 Ściany przedziałowe tamże 35x1
 Ściany pawilonu lewego przedziałowe 23x1,5 5,5x5/4 6,75x,5
 Wysokości ł 8 czyli 714x8
 3712 razem ł3 murów parterowych z kamienia i cegły na wapno na uszkodzenie których z uwagi że mury te są w stanie i cały parter sklepiony przyjmuje się po kop 5
 1889 ł2 sklepienia w całym parterze 2225 – 714=1511+378 potrącając mury dodając ¼ części na obłą kowalność na uszkodzenie²⁰⁶
 1511 ł2 podłogi w całym parterze jak w sklepieniu in planie starej wyreperowanej w stanie średnim z legarami
 18 stopni schodów z parteru na 1 piętro w sieni przy kościele
 18 stopni w pawilonie głównym
 16 stopni schodów w pawilonie prawym na parapecie murowanym osadzonych
 7 okien dużych do ogrodu dubeltowych
 8 okien pojedynczych w półcyrkiel zakończonych na podwórku środkowe wychodzących
 4 okna od strony podwórka 1–ego czyli w ścianie od posesji N 267 pojedyncze
 3 okna dubeltowe frontowe w pawilonie lewym
 4 drzwi fasowanych z okuciem polskim
 22 drzwi gładkich szpanowanych z okuciem i futryną
 1 okno pojedyncze do przystawki z boku od ogrodu
 2 piece kaflane z przyborem
 3 piece ceglane
 1 piecyk żelazny blachą obity z rurą
 1 kuchnia angielska na uszkodzenie
 2 kominy kapiaste na uszkodzenie
 3 kominki szafiaste
 Na uszkodzenie obmurowania kotła w dystylarni wody
 Wystawka od ogrodu 9,25x5x25x5²⁰⁷
 Daszek
 Uszkodzenie zrębu

²⁰⁶ Powierzchnia gmachu mieszkalnego prócz korytarzyka parterowego obok drwalni a w parterze wynosi: 50x24=1260, 19,5x18,5=360,75 20x14=280.

²⁰⁷ Dachówką pokrytą.

Polap

podłoga

Sutereny pod pawilonem od ogrodu w których urządzona jest na teraz fabryka mydła i świec²⁰⁸

2 ściany zewnętrzne 83x2 15,5x1,75

Ściany przedziałowe 17,5x1,75 16x1,5 67x1,25²⁰⁹

Kominowe i filaru 7,5x1,5 7,25x1 16x3/4 11x,5

Wysokości łokci 7

czyli 367,5x7

2572,5 razem 13 murów suterrenów z kamienia na wapno na uszkodzenie tynków²¹⁰

1090 12 sklepień w suterrenach 50x18x19,5x17=1231,5 potrącając mury i dodając 0,25 części na obłąkowatość na uszkodzenie

19 stopni schodów na parter

3 okna dubeltowe

6 okien pojedynczych

1 okno małe

13 drzwi gładkich szpanowanych

1 piec kaflowy

1 komin kapisty na uszkodzenie

1 komin szafiasty

2 okna

2 drzwi tamże

Na uszkodzenie miejsca pogorzeli

Ogółem gmach zamieszkały lerr a

Co do 3go

B

Skrzydło lewe w którym urządzone były kloaki na teraz rozebrać się mają wraz z kloaka nową urządzoną w dawnym korytarzu łączącym toż skrzydło z gmachem mieszkalnym murowanym ogrodzeniem i I^{em} piętrem z suterrenami

Dach ze stolcem podwójnym dachówką holenderką pokryty. Budowla użytkowana dotąd niewy-restaurowana w stanie złym ściany i Sedesa kloaki nowej w stanie dobrym

Od podwórza 22,5

Od ogrodu 12

Dach i poddasze

439 12 dachu nad skrzydłem i kloaką nową 22,5x18x5x6 dachówką holenderką pokrytego

11 par krokwi po łokci 16

11 sztuk bantów po łokci 6

22 sztuk podpór pod krokwiami po łokci 1,5

3 pary krokwi nad kloaką po łokci 6

22 sztuk podpór wyższych pod krokwiami po łokci 4

Murlaty

433 Razem ł.b. budynki małego 5/6 cali

Pierwsze piętro

²⁰⁸ Paleniska pod kotłami urządzone są w piwnicach.

²⁰⁹ Ściany od strony wewnętrznej nie szacuje się jako całkiem z jednej strony ziemią zakryte.

²¹⁰ Parter i sutereny są sklepione.

36 ł3 dwóch szczytów 12x,5x6/2/2
 418 ł3 ściany 1-go piętra 76x1x5,5
 454 ł3 muru 1-ego piętra z cegły i kamienia na wapno licząc na uszkodzenie w 0,25 wartości
 220 ł2 powału 20x10,25+5x3 z tarcic z belkami starej
 21 ł2 podłogi w nowej kloace 7x3 z tarcic z belkami
 190 ł2 podłogi na dawnej kloace zdezelowanej (220–30) potrącając mniejszą p sedesa zajęte
 55 ł2 ściany w kloace z tarcic zdezelowanych lekkimi 5x11
 7 okien małych
 2 drzwi gładkich z ganku
 12 ł ganku przy kloace z galerią podłogą i belkami
 2 sedesów w kloace
PARTER
 742,5 ł2 murów 64x1,25+10x7=90x8= 720+12,5 arkada zewnętrzna gdzie schody 9x1x2,5 z cegły
 i kamienia na wapno na uszkodzenie jako stare i zgnile
 Powały nie ma podłoga 1-go piętra służy zarazem za poły podłoga zupełnie zniszczone nie wlicza
 się prócz
 19,25 ł2 podłogi w nowej kloace 5,5x3,5 z tarcic z legarami
 12 ł2 podłogi na podeście gdzie schody zewnętrzne 4x3
 133 ł2 ścian w kloace 19x7 z tarcic z drzwiami
 2 stolce
 12 stopni schodów zewnętrznych
 20,25 ł2 ganku przy klatce schodowej 6,75x3 z tarcic z belkami
 10 ł galerii
 4 okienka
 2 drzwi
 2 kolumny zewnątrz z drewna utrzymujące daszek pokrywający schody
 40 ł2 daszku 10x4 z dachówką i wiązaniem
 = Kloaka nowa w suterrenach z podłogą i ściankami
 14 ł bież ganku tamże
 Na uprzątnięcie miejsca po pogorzeli
 Ogółem skrzydło
 Gdzie kloaki
C
 Spichlerz do powyższego skrzydła przytykający murowany o parterze i I piętrze z bramą prze-
 jazdną na ogród urządzony w suterrenach dach pulpitowy ze stolcem podwójnym dachówką ho-
 lenderką pokryty wyrestaurowany w stanie dobrym
 Dach z wiązaniem
 Piętro²¹¹
 Uszkodzenie zrębu połap podłoga po dodaniu
 Parter
 Uszkodzenie zrębu
 Połap
 Podłoga
 Ogółem spichlerz

²¹¹ Szerokość oznaczona w parterze suterrenach bowiem spichlerz trzyma 13,75 gdzie ściany lica na skarpie.

Co do 5tego

D

Składy wraz z korytarzem łączącym korytarz ze składem gdzie kloaki murowane dachówką pokryte wyrestaurowane w stanie dobrym 19,5x6x5

Korytarz 24,75x3x6

Dach z więzieniem

Uszkodzenie zrębu

Połap

Podłoga po dodaniu

Ogółem składzik

Z klasy 3—ej

Stajnia z drzewa pod gątem w stanie średnim

Dach

Zrąb

Połap

Z klasy 2—ej

I wozownia przy murze parkanowym wspólnym z posesją N 267 stojąca murowana gątem pokryta w stanie dobrym 19,5x 8,5x4,5

Dach

Uszkodzenie zrębu

Połap

Podłoga

Ogółem wozownia

G

Chlewnię poza tą wozownią stojący murowany gątem kryty w stanie dobrym 6x7,5x8

Dach

Uszkodzenie zrębu

Połap

Podłoga

Ogółem chlewu

Między powyższymi zabudowaniem grożą niebezpieczeństwem od ognia

Z klasy 1ej

Stop niebezpiecznego

265 dawny kościółek

Z klasy 1ej

Stop niebezpiecznego 2^{ego}

a gmach mieszkalny po dawnym klasztorze²¹²

Z klasy 1ej

Stop niebezpiecznego

B skrzydło z kloaką

C spichlerz

D skład z korytarzem

Z klasy 3ej

Stop niebezpiecznego

²¹² Z powodu urządzonej fabryki mydła i świec jakoby składu i dystylarni wody.

*E stajnie w podwórzu 2 przy ul bernardyńskiej stojące
Z klasy 2ej
Stop niebezpiecznego
Wozownia
Chlewy
Ogół szacunku 4240 RS*

Lublin 16/28 lutego 1847 r. Karol Vetter

13. Szacunek szczegółowy zabudowań z 1859 r.

Posesja N 265 leży przy ulicy Bernardyńskiej graniczy z prawej strony z posesją N 267 od tyłu ztyka się z ogrodem do tejże posiadłości należącym, z lewej strony dotyka uliczki wąskiej bez nazwiska i składa się z zabudowań następujących

Klasa I^{za}

N 265 Browar z dawnego Kościoła przerobiony, murowany dachówką pokryty

A Gach dawnej klasztor murowany dachówką holenderką pokrytego z 3^{ech} pawilonów składających podwórze przy tym Browarze składający się przy jednym ze z tych pawilonów znajduje się korytarzyk tekturą smalcowaną pokryty

B Skrzydło lewe murowane holenderką pokryte obejmujące skład i kloaki

C Spichlerz po za tymże murowanym holenderką pokryty

D Składzik wraz z korytarzem dachówką pokryty

E Oficyna przyległa prawemu bokowi gmachu nowa dachówką pokryta

F Składy murowane z dachem jednospadowym dachówką kryty

G Domek stanowiący mieszkanie oddźwierne również z dachem jednospadowym dachówką pokryty

Klasa II

H Skład na beczki murowany gontem kryty a w części dachówką

Klasa III

I Stajnia przy parkanie murowanym obecnie gontem kryta

K Kloaki drewniane gontem kryte

L Drwalnia stara drewniana, gontem kryta jako w złym stanie nie szacuje się

Plan do I^{so} egzemplarza załącza się

Szacunek tych zabudowań jest następujący

N 265

Browar z dawnego Kościoła urządzona z Kamienia i w części z cegły na wapno z szczytami murowanymi o parterze I i II piętrze z kominami dach w części wyższej z stolcem prostym, jak przecięcie pokazuje (b,c) a w części niższej z stolcem leżącym (przecięcie a-b) ale dachówką holenderką pokryty w stanie dobrym

Część wyższa 32x21,5x23

Część niższa 21x15,25x21,5

Dach i poddasze

*1050 łok2 dachu nad częścią wyższą długości łokci 15 czyli 35x18*2*

*310,5 łok2 dachu nad dwoma trapezami spadku podobnego w części niższej (15+12)/2)*2*

1446,66 Razem łokci kwadratowych dachów holenderką pokrytych na ... wraz
 z zakładami w stanie dobrym
 80 łok2 pokrycia blaszanego z szacunku nad dolną częścią przedłużeniutegoż niższego dachu
 który razem tworzy pokrycie nad gankiem wraz z ścianami bocznymi
 40 łok2 podobnego pokrycia nad gankiem od północy przy dachu wyższej części
 z blachy żelaznej upokostowanej wraz z szalunkiem i dalszym wiązaniem (5*8/2)
 Wiązanie dachu nad częścią wyższą
 14 par krokiew po łok 30
 14 sztuk bantów po łok 11
 2 murlaty po łok 30
 2 ławy pod słupami stolca po łok 30
 12 słupów stolcowych po łokci 4
 12 sztuk ramion przy słupach stolcowych po łokci 2,75
 30 słupków po krokwie przy kalenicach po łok 2
 100 krowiewek i wiązania formującego część skrzy.... dachu razem z deymnikiem
 1017 razem łok bież budulca średniego na wiązanie dachu
 270 łok2 przewiązki bantach z desek 1,5 calowych (27x10)
 1 kłapa przy kominie ze schodkami do wyjścia dla kominiarzy na dach
 1 okienko 2^u skrzydłowe z dwoma blejtrami
 1 winda złożona z mała i koła oszklonego
 2 dymniki i 2 okna
 2 drzwi 2^u skrzydłowych szpangowanych z okuciem i futrynami
 1 ganek z kroksztynami poręczami
 12 stopni schodów z wangami do poddasza prowadzącymi na buntach
 9 okienek nad sklepieniem wraz z futrynami oszklonymi
 644 łokci 2 podłogi wraz z belkami ... na wierzchu tychże z sztychbelkami i wedłami 23x28 z ...
 na szpunc na sklepieniu
 240 łokci3 muru kominowego nad dawną arkadą prezbiterium (22*9/2)*2 oraz szczytami
 w facyatę 7x0,75*4*2 z cegły na wapno licząc na uszkodzenie 1/4 wartości
 Wiązanie dachu nad częścią niższą
 8 łokci po łokci 22,5 do ośmiokąta
 3 pary stolca leżącego po łokci 11
 6 ramion stolcowych po łokci 4
 8 bantów po łokci 6,5
 3 rozpory po łokci 7
 2 ramy stolcowe po łokci 12,75
 16 przysównic po łokci 6
 431,5 razem łokci bieżącej budulca średniego na wiązanie powyższego dachu
 14 z kłapami z tych 2 oszklone z okuciem wszystkim po 2 zawiasy z hakami
 i haczykami
 1 drzwi dwuskrzydłowe szpangowe prowadzące na ganek z lewej strony
 1 ganek z kłapą dwuskrzydłową z kroksztynami i całym wiązaniem ...
 73 łok z blachy cynowej 32+21x20
 156 łok bież gżemsu z kroksztynami z bali wyrobionymi z okienkami pod spodem
 w części (24+33)x2+21x2

1 winda z poddasza do niższego piętra z wałami, kołanicą batami i korbą
 9 trepów schodów z wangami z tego poddasza na poddasze dachu wyższego prowadzące
 2 dymniki nad sklepieniem pod pomostami z okienkami
 1 Parnik 9 łokci długi z piętra niższego nad dach prowadzący
 88 łok2 podłogi szpundenowej z desek 1,5" wraz z belkami 11*8
 II piętro
 1984,5 łokci3 murów okolnych w części wyższej $(32*2+7*2)2,25*9$
 714 łok3 murów okolnych części niższej $(15x2+7*3)2*7$
 2698,5 razem łok3 murów w części wyższej z cegły na wapno na uszkodzenie których z wagi że są grube przyjmuje się po kop. 5
 752 łok2 sklepienia w części wyższej 17x28 oraz części niższej 11x8 z dodaniem 1/3 części na obłąkowość
 6 okien w części wyższej z futrynami ... zakończeniami każde o dwóch skrzydłach okna polskim, oszkłone 30 małymi szybkami upokostowane
 5 okien w części niższej z futrynami zakończeniami każde o 2ch skrzydłach także oszkłone 18 małymi szybkami, upokostowane
 2 drzwi dwuskrzydłowych szpangowych z okuciem polskim mocnym z futryną i obmurowaniem
 1 schody z bali z wangami na poddasze prowadzące
 564 łok2 podłogi z desek 1,5" wraz z belkami
 I piętro
 1455 łok3 murów w części wyższej $(32x2+16,5*2)2,5*6$
 1035 łok3 murów w części niższej $(15*2+7*3)2,25*9$
 54 łok3 klatek (klamek?) przedziałowych na parterowym sklepieniu wzniesionych w części niższej (11x7) grubości łok 0,5 średniej wysokości
 Z powodu Arkad wśród wietrznej dujących się łok 6
 544 razem łok3 murów w wyższej i niższej z cegły na wapno na uszkodzenie którego z uwagi że są grube przyjmuje się po kop.4
 4 okien w części wyższej z futrynami prostymi każda 2ch skrzydłach oszkłonemi 24 małymi szybkami upokostowane
 4 okien w części niższej z futrynami prostymi o dwóch skrzydłach oszkłone, 24 małymi szybkami upokostowane
 2 drzwi jednoskrzydłowych szpangowem z polskim okuciem
 1 drzwi dwuskrzydłowe w z polskim okuciem
 1 drzwi pojedyncze w filungami w części oszkłone z okuciem polskim
 1 okno małe w od schodów z okuciem polskim o ośmiu szybach
 schody na wangach wraz z podestami o 24 stopniach z poręczami
 462 ł2 posadzki na sklepieniu w części wyższej 16,5x28
 187 ł2 posadzki na sklepieniu z cegły na wano w części niższej 11x17
 35 ł2 posadzki w Entresolach 5x7
 684 ogółem łokci 2 posadzki na sklepieniu nałożone przyjmuje się na uszkodzenie w 1/4 części wartości po kop 1
 46 łok2 sklepienia pod posadzką w Antresoli (Butresoli) 5x7 z dodatkiem 1/3 części na obłąkiwałość

35 łok3 sufitów w Entresoli wraz z podsufitką 5x7

Urządzenie Suszarni na dalszej części Entresoli z rur blaszanych w różnych kierunkach idących oraz podłogi drzewnianej nad temiż rurami Z ich podestami żelaznymi przyjmuje na uszkodzenie Parter

1848 łok3 murów w części wyższej $(32x2+16x2)2,75x7$

632,5 łok3 murów w części niższej $(55x2+7x3)2,25x5,5$

65 łok3 murowanych słupów podpierających sklepienia $(2x2)2x7$

57 łok3 ścian przedziałowych w części niższej $(11x0,75*6,5*1,5)5,5$

2593,5 Razem łok3 murów w części wyższej i niższej z cegły na wapno na uszkodzenie którycz u uwagi że są grube przyjmuje się po kop. 3

815 łok2 sklepienia w części wyższej 2,5*16 a w części niższej 11*17 z dodaniem 1/3 części na obłąkowatość

611 łok2 posadzki w części wyższej (26,5x16) w części niżej 11*7 Z cegły na wapno w każdej przyjmuje się na uszkodzenie w 1/4 części

1 schody prowadzące na 1e piętro z bali w wangach z poręczami

2 okna w części wyższej z futrynami prostymi o 2ch skrzydłach oszklonemi 30 małemi szybkami z polskim okuciem upokostowane

1 okno takież same jak w części wyższej znajduje się w części niżej

3 drzwi 2^{ch} skrzydłowych szpangowych z polskim okuciem

1 drzwi dwuskrzydłowe szpangowe z polskim okuciem oszklone 30 małemi szybkami

1 drzwi duże frontowe szpangowe o dwóch skrzydłach z polskim okuciem

2 Drzwi Szpangowe jednoskrzydłowe z posłkim okiciem

Na uprzątnięcie gruzów po pogorzeli

Litera A

Gmach dawniej Klasztoru na pochyłości góry murowany z kamienia i w części z cegły na wapno składający się z 3ech pawilonów formujących podwórze, Dachówką holenderką kryty, o 1^{em} piętrze parterze i Suteriny nie szacowane po całą woli właściciela znajduje się w stanie średnim szczegóły jego są następujące.

Pawilon główny zachodni 69x20x14

Pawilon północny 24x15x14

Pawilon pod presbiterium południowy 26x14,5x14

Stary korytarz w podwórku formowanego przez też pawilony każda średnio 21x5x14

Dach i poddasze

1617 łok2 pokrycia dachu nad pawilonem zachodnim (od zewnątrz 70+62/2x14+od podwórka $62+5/2*14-18+14/2$).²¹³

967 łok2 pokrycia dachu nad pawilonie północnym pochyłość północnej wraz z częścią na pawilonie zachodnim $44+34/2*15 + połąć podwórza 34+17/2*15$

541 łok2 dachu na pawilonie południowym od strony zewnętrznej południowej $(28+26/2*114$ od podwórza $18+25x2*11$

154 łok2 pokrycia dachów nad korytarzem przy dawnym kościele 22x7

3279 razem łok2 pokrycia dachu nad całym gmachem dachówką holenderką wraz z latami

Wiązanie dachowe Nowe nad pawilonem zachodnim

Dach tego pawilonu w części ku północy jest o stolcu prostym jak przecięcie X-q w planie pokazuje) w części ku południowi ze słupami bez stolca (przecięcie o-q)

²¹³ Szkarpy znaczney wielości będące od tyłu do szacunku nie wchodzą.

56 krokiew to jest w części dachu ze stolcem prostym par 22 a w części ze słupami bez stolca par
 6 wszystkie po łokci 13,5
 1 krokiew narożna
 6 pół..... po łok 7
 28 sztuk bantów po ł 8,5
 56 sztuk ramion przy słupach stolcowych po łok 2
 2 płatew pod bantami dachu stolcowego po łok 44
 24 sztuk słupów stolcowych po łok 4
 12 sztuk przysuwnic przy krokwiach dachu w części wystającej po łok 6
 6 belek przewiązkowych po łok 6
 6 mniejszych po łok 11
 12 sztuk słupów przy tychże belkach pod krokwiemi po łok 5
 Nad pawilonem północnym
 Dach ze stolcem leżącym jak przecięcie pokazuje
 14 par krokiew po łok 14,5
 14 sztuk bantów po łok 7
 22 podpórek pod krokwiemi po łok 2,5
 14 sztuk słupów stolca leżącego po łok 6
 14 rozpór pomiędzy słupami ... po łokci 8
 2 ... pod bantami po łok 27
 28 ... przy tychże po łok 3
 2 ławy pod słupami leżącemu
 Nad pawilonem południowym (przecięcie n-m)
 28 krokiew drugich po łok 11
 14 Bantów po łokci 7
 18 Ramion przysuwnic po łok 2
 Płatwy pod bantami
 10 sztuk słupów stolcowych po łok 2,5
 Ławy pod słupami stolcowymi
 Nad korytarzykiem przy dawnym kościele
 7 sztuk krokiew po łokci 6
 7 sztuk bekej o łokci 6
 Murlat po łokci 6
 Suma czyli
 1076 łokci b. budulców średniego 7/7 i 7/8 po kop 13 z robotą
 2024 łok b. budulcu małego 6/6 i 6/7 cali
 282,5 łok3 murów 7 kominów
 $(12,25 \times 8) + (1,25 \times 1,25 \times 6) + (2 \times 1,25 \times 7) + (3 \times 1,25 \times 8) + (6 \times 1,25 \times 7,5) + (3 \times 1,25 \times 7) \times 2$ z cegły na
 wapno na uszkodzenie w 1/4 wartości
 4 dymniki z okuciem
 2 dymniki blachą z oknami
 171 łok b gzymsów zewnątrz całego gmachu z cegły wysadzonego na uszkodzenie przyjmuje się
 po kop 15
 I^e piętro
 Ściany zewnętrzne $44 + 37 + 17,5 + 29,5 + 26$

Ściany od podwórka 21+27+23+18

Ściany stanowiące korytarz w pawilonie zachodnim

Jedna 64x0,75

Druga 64x0,5

Ścianki przedziałowe

9 ścianek murowanych długich po łokci 6,5 – 58,5x0,5

7 ścianek przedziałowych po łokci 6 – 42x0,5

Zgrubienie na kominy wraz z murem kominowym 165

2 ścianki podłużne pawilonu północnego po łok 19

8 ścian poprzecznych tegoż pawilonu po łok 4

Zgrubienie ściana na kominy

Ściany przedziałowe w pawilonie północnym 26+4+7

*Zgrubienie na komienie przy tejże razme 9*0,5*

544 łok 2 razem powyższe ściany czynią wysokości tychże ścian jest 5,5

299,5 łok3 razem murów Igo piętra z kamienia i cegieł na wapno licząc na uszkodzenie po kop. 7

43 łok2 sklepienia w pokoiku narożnym 6,5x5 z dodaniem 1/3 części na obłąkowatość

*2182 łok2 powały nad człym gmachem 69*20+24*15+26*17 z tarcic 1,5” z belkami i polepą ²¹⁴*

*132 łok 2 sufitów w stancyach w pawilonie zachodnim (6*5,5)*4*

110 łok2 ścianek forsztowanych srednio po łok 5,5 5x4 z ... podsufitowaniem

*1692 łok2 podłogi w całym pięttrze jak przy powale obmierzona 2182+18*3 korytarzyk Kościele*

czyli będzie 2235 od tego potrąca się mury 2236–594 podłoga z tatic na szpunt w stanie średnim

z legarami na sklepieniu

37 łok2 ganku przy pawilonie południowym od podwórka z podłogą galeryą z belkami po kop 30

16 stopni schodów z I^o piętra na strych prowadzących z wangą

10 okien dubeltowych w pawilonie zachodnim zewnętrznej części z futrynami lub blejtramami

z okuciem polskim

5 okien takichże dubeltowych

2 okna dubeltowe w 2ch skrzydłach

8 okien dubeltowych z okuciem i futrynami w pawilonie zachodnim od strony podwórka i na przedłużeniu tegoż pawilonu

8 drzwi filungowych z francuskim okuciem i futrynami w pawilonie zachodnim tak wychodzące na korytarz jako też służące za prześciea z pokoju do pokoju

12 drzwi w tymże pawilonie gładkich Szpangowanych z okuciem i futrynami

5 Piecyków kaflowych

2 piece ceglane

3 Kominki Szafiaste

3 Kominy Kapiaste z piecem chlebowym

9 okien w pawilonie północnym pojedyncze z okuciem

6 drzwi w tymże pawilonie z okuciem polskim Szpangowanych stare do Kuchenki i komórki prowadzące

3 piece ceglane

3 kominki szafiaste

7 okien dubeltowych w pawilonie południowym z blejtramami i okuciem

4 drzwi szpangowe z polskim okuciem o 2^{ch} skrzydłach

²¹⁴ Na korytarzu przy kościele nie ma peraly.

4 drzwi filungowe z polskim okuciem
 4 drzwi szponowe gładkie z okuciem i futrynami
 1 ... (domfik?) oszklony prowadzący do kuchni (014)
 2 Piece kaflane małe
 3 okna pojedyncze w korytarzyku przy dawnym Kościele, gdzie schody prowadzą
 Parter
 Ściany zewnętrzne $(169+42+13,5+20,5+26)2$
 Ściany od podwórka $(21+27+17+17)$
 Ściany stanowiące korytarz w pawilonie głównym $68 \times 2,5 \times 170$
 Ściany 2 korytarzy w części jeszcze nie wliczone
 4 ściany poprzeczne w pawilonie zachodnim (8×14)
 Dalsze ściany $(16+7+19+7+8)$
 Reszta ścian przedziałowych mniejszych
 Ściany przedziałowe w pawilonie południowym 8×3
 Dalsze ściany
 Ściany przedziałowe w pawilonie południowym $17+7,5+3$
 Ścianka przedziałów 6,5
 972 łok2 czynią razem powyższe ściany wysokości ich jest 8 a zatem będzie
 7776 łok3 ogółem ... parterowych z cegły i kamienia na wapno z powodu że mury są grube i skle-
 pione przyjmuje się na uszkodzenie po kop 5
 2721 łok 2 sklepienia w całym parterze jak obliczono przy powale 2371 potrącając mury będzie
 2371 – 972 dodając 1/4 części na uszkodzenie
 1899 łok2 podłogi prostej ... ślepej pod posadzką jak sklepienia w rzucie poziomym obrachowane
 147 łok2 powierzchni posadzki w sali pawilonu zachodniego
 18 stopni schodów z parteru na I^o piętro na parapecie murowanym odsadzone
 7 okien dużych w pawilonie zachodnim od strony zewnętrznej dubeltowych
 6 okien w tymże pawilonie małych pojedynczych Starych w części
 8 drzwi filungowych 2^u skrzydłowych z futrynami okuciem pokostowanych
 1 drzwi dwuskrzydłowe szponowe gładkie z polskim okuciem
 7 drzwi pojedynczych szponowych gładkich w części z polskim okuciem lub francuzkiem
 1 Drzwi kryte prowadzące z Sali do składu wraz z osłaniającym je od sutereny składowanym bu-
 duarkiem
 2 piece duże z kafla polewanych średnio
 2 okien w pawilonie południowym w blejtramach małych
 4 drzwi szponowych pojedynczych w tymże pawilonie z okuciem polskim²¹⁵
 1 Drzwi 2^u skrzydłowe Szalowane z oberlichtem u góry z oknem polskim
 1 Kuchnia Angielska kaflami wysadzana z wszystkimi potrzebami
 4 okien w pawilonie południowym z blejtramami pokostowane
 4 drzwi filungowych podwójnych z okuciem francuzkiem upokostowane
 2 Szponowych drzwi pojedynczych z oknami polskim z futrynami
 1 piec kaflany mały
 1 kuchnia ceglana z kominkiem
 8 okien pojedynczych w półcyrkiel zakończonych na podwórko środkowe wychodzące
 2 Drzwi gładkich szponowych prowadzących na podwórko

²¹⁵ Kotły i ... wszystkie sprzęty umieszczone w parterze jako pod sklepieniem składane do życzenia właściciela nie szacuje się.

1 balkon z ścianami murowanymi na wielkich skarpach ściany od pochyłości góry nadmurowanej pokryty ... z posadzką i sufitem z mieszkaniem oknami weneckimi posadzką na sklepieniu pod spodem

*126 łok2 pokrycia nad korytarzem parterowym wewnętrznego podwórza przy pawilonie zachodnim (21*6) razem z szalunkiem spodnim i wszelkim wiązaniem (022)*

Na uprzątnięcie pogorzeli

Ogółem gmach zamieszkały

Litera B

Skrzydło lewe używane na składy i inne roboty przy którym urządzone są kloaki w korytarzyku łączącym też skrzydło z gmachem mieszkalnym murowane o parterze I i II piętrze (Sutereny nie szacuje się podług prośby właściciela).

Dach ze słupami ze stolca jak przecięcie z–w pokazuje dach holenderką pokryty wszystko wyre-staurowane w dobrym stanie 22,5x12x15

Dach i poddasze

*424 łok2 pokrycia dachu nad skrzydłem kloaką (20x10+3x4)*2 holenderką pokrytego z łatami*

11 par krokiew po łokci 9,5

11 sztuk bantów po łokci 6

22 sztuk podpórek pod krokwiemi po łok 1,75

22 podpórek wyższych pod bantami po łokci 3,5

3 par krokiew nad kładką po łok 6

350,5 Razem łok b budulcu średniego

19 łok2 dwóch szczytów muru (13x0,5x3)2

2 okna na podwórze osadzone w blejtramach z okuciem polskim

2 Piętro

49 łok3 ścian podłużnych (22+20+7)

19 łok3 ścian przedziałowych (10+6+3)

68 razem łok 3 murów czynią powyższe ściany wysokości ich 5 łokci a tarem

340 łok3 ścian z cegły i kamienia na wapno licząc na uszkodzenie 1/4 części po kop 7

*252 łok2 powały od poddasza wraz z belkami i pułapem (20x12+6*2)*

14 Stopni schodów w wangach wraz z poręczami prowadzące na poddasze

7 okien 2u skrzydłowych z blejtramami z okuciem polskim

2 Drzwi Szpangowych z polskim okuciem

*180 łok2 podłogi wraz z belkami 18*10*

14 łok2 pomostu ganku na kroksztynach nakrytych balami wraz z poręczą sztachetami

1 sztachetka wraz z drzwiami takimi dla przedzielenia tegoż ganku z okuciem polskim

4 sedesa kloaki z ściankami przedziałowymi

I piętro

49 łok2 ściany podłużnych (22+20+7)

20 łok2 ścian poprzecznych (10+2)

69 Razem łok2 czynią powyższe ściany wysokości jest łok 4 a zatem

276 łok3 razem murów z cegły i kamienia na wapno na uszkodzenie przyjmuje się w 1/4 części

21 łokci podciągu wraz ze słupem podporą idącym w wyższą powalę

1 schody o 12 stopniach na niższe piętro prowadzące

7 okien dwuskrzydłowych osadzonych w blejtramy z okuciem polskim każde skrzydło o 3ch szybach

1 Drzwi na prowadzące z futryną o 2ch skrzydłach z prostym okucime (0027)

180 łok 2 podłogi wraz z belkami i 18x10

Parter

*80 łok 2 murów podłużnych (24+15+12,5*2) 1,25*

18 łok2 murów poprzecznych (9,5+2+3)1,25

98 łok2 razem czynią mury powyższe sciany wysokości jest 6

588 łok3 ścian z cegły i kamienai na wapno przyjmuje się na uszkodzenie w 1/4 części

*95 łok2 podłogi w składzie 10x5,5+5,5x2,5 8,5*3*

4 sedesa z ściankami przedziałowymi z podłoga

6 okien osadzonych w blejtramach o dwóch skrzydłach okutych polskim okuciem

6 drzwi szpangowych z polskim okuciem

1 schody o 18 stopniach w wangach osadzonych wraz z poręczami i podestami

10 łokci2 pomosta ganku wraz z poręczami na kroksztynach

1 Wystawa z kolumnami przed arkadą w ścianie od wschodu wraz z daszkiem pokrytym tekturą smarowaną oraz z schodami zewnętrznymi

Literka C

Spichlerzyk murowany o parterze pod którym się znajdują Sutereny z trasą przejezdną sklepioną wychodzącą na ogród z dachem pulpitowym dachówką kryty w stanie dobrym

Szacuje sie ogółem

Dach z więzaniem ze szczytami

Parter

Uszkodzenia zrębu

Pułap

Podłoga

Ogółem spichlerz

Literka D

Składzik wraz z korytarzem łączącym korytarz ze skrzydłem gdzie kloaki wurowane dachem kryty w stanie średnim

Szacuje się ogółem

Składzik 19,5x6x4

Korytarzyk 25x3x7

Uszkodzenie zrębu

Podłoga

Połap

Razem składzik

Literką E

Oficyna będąca w przedłużeniu pawilonu zachodniego murowana oprócz suterren na pochyłości góry (której się nie szacuje) mieści w sobie i mieszkanie w poddaszu pokryta jest holenderką 34x11,5x7

Poddasze

680 łok2 pokrycia dachu dachówką holenderką wraz z latami (13+7)39

19 krokiew po łokci 13

19 krokiew po łokci 7

19 bantów po łokci 8,5

19 słupów pod krokwiami po łokci 2,5

2 Murlaty po łocki 34
 657 razem łocki budulcu średniego po kopiejek 12
 170 łock3 ścian szczytowych podłużnej (34*1*5)
 45 łocki3 szczytu (10,5/2 *7,5/1,25
 52,5 łock2 ściany kominowej średnio (7-1,25*5)
 287 Razem łock3 murów z cegły na wapno
 132 łock2 ściany podłużnej z wiązanki i obustronnie otynkowana (33*4)
 100 łock2 ściany poprzecznej (8*5/5*5)
 232 Razem łock2 ściany podłużnej z wiązaku desek obustronnie otynkowana
 41 łock bież rynny z blachy cynowanej 34x7
 231 łock2 powały na kielbelkach powyżej liczonych wraz z Sufitem Spodnim (33x7)
 204,5 łock2 podłogi na poddaszu długości łocki (31,5x6,5)
 4 okna osadzonych w blejtramach o dwóch skrzydłach letnich i zimowych każde o 3^{ch} szybach z polskim okuciem
 4 Drzwi pojedyncze filungowych z których oboje w jednym strony na ganek są w części oszklone
 2 piece kaflowe białe z wszelkim zestawem
 32 łock bież ganku razem z poręczami sztachetami z bali na belkach ułożonego
 76 łock2 ściany podłużnych (34+27)1,25
 25 łock2 ściany poprzecznych (8+9)1,25
 97 razem łock2 powyższe ściany ... muru wysokości jego jest 7 co zatem będzie
 679 łock3 muru z cegły na wapno na uszkodzenie
 116 łock2 sufitów nad pokojem wraz z belkami i polepą (14,5x8)
 135 łock3 sufitu nad składem podobnie z belkami i polepą 15*9
 116 łock2 podłogi w pokoju heblowanej wraz z legarami 14,5x8
 153 łock2 podłogi w sieni i składzie 15*9+9*2
 1 schody 19 stopniach z poręczami
 1 okno osadzone w blejtramie o 2ch skrzydłach letnie i zimowe każde skrzydło oszklone 4 szybami
 2 drzwi w 1^{ym} stronę prowadzących na ganek filungowe z francuzkiem okuciem w części oszklone
 1 drzwi filungowe pojedyncze prowadzące do sieni z okuciem polskim i futryną
 1 Brama do wnoszenia o 2ch skrzydłach szalowana z polskim mocnym okuciem
 1 Piec biały kaflowy z wszelkim żelastwem
 21 łock bież ganku z poręczą wraz belkami
 1 schodu z tegoż ganku prowadzące o 24 stopniach razem
 Litera F
 Skład mieszczący przy końcu drwalnie, murowany z dachem jednospadowym dachówką kryty
 parterowy, wzniesiony przy murze wspólnym z posesją 267 w stanie dobrym 35,5x10,5x5
 Dach i poddasze
 426 łock2 powierzchni pokrycia dachu o jednym Spadku dachówką holenderką pokrytego
 35,5x12 wraz z latami...
 20 krokwi po łock 12
 20 bantów po łock 5
 6 słupów mniejszych po łocki 2,25
 2 Ramy stolcowe długości łock 35
 464 łock b budulca średniego
 315 łock2 powały bez sufitu nad całym składem z desek 1,5" 35x9

226 łok3 muru Szczytowego wspólnego $(35,25 \times 1,5 \times 8,5)/2$

Parter

132 łok3 murów szczytowego wspólnego $35,5/1,5 \times 5/2$

70 łok3 muru ścian poprzecznych $(7 \times 1 \times 5)2$

202 Razem łok3 muru z cegły i kamienia na wapno

231 łok2 podłogi ułożonej z deske 1,5" w całym składzie 33×7

170 łok2 ściany ścianek drewnianych formujących $(9 \times 2 + 8 \times 2) \times 5$

2 Bramy duże szponowe z okuciem polskim z futrynami

4 drzwi jednoskrzydłowe szponowych z polskim okuciem

Literka G

Domek stanowiący mieszkanie odzwierne murowany z dachem jednospadowym dachówką pokryty do ściany wspólnej z posesją N 267 w stanie dobrym $11 \times 8,5 \times 4,5$

Dach i poddasze

108 łok2 pokrycia dachu o jednym spadku $1,5 \times 9,5$ dachówką holenderką wraz z latami

8 krokiew po łok 9,5

4 słupków niższych pod krokiewiami po ł 5,5

1 Rama przy słupach niższych

125 łok bież budulca średniego

70 łok3 muru szczytowego wspólnego $(11 \times 1,5 \times 8)/2$

Łok3 muru szczytowego stanowiącego zakończenie ... $(6 \times 0,5 \times 5,5)/2$

16 łok2 muru kominowego

94 razem łok 3 murów szczytowych

70 łok 2 powały 10×7

1 kłapa służąca do wyjścia dla kominarza

Parter

15 łok2 ścian $(9 + 2,5 + 4)$ zewnętrznych

5 łok2 ścian wewnętrznych $(5 \times 0,5) \times 2$

20 łok2 muru staniwącego powyższe ściany wysokość ich jest 5

100 razem łok3 ściany parterowych z cegły i kamienia na wapno

50 łok2 sufitów z belkami i polepą 10×5

45 łok2 podłogi z desek 1,5" na balach 10×5

Mury poprzeczne 5

2 okien z futrynami i oszklonych 4 szybami

3 drzwi szponowe o 1^{em} skrzydle z polskim okuciem

Klasa II

Literka H

Wozownia stojąca przy murze parkanowym wspólnym z posesją N 267 murowana gontem a w części dachówką pokryta w stanie średnim $28 \times 9,5 \times 4,25$

Szacuje się ogółem

Dach

Uszkodzenie zrębu

Pułap Podłoga

Klasa III

Litera I

Stajnia z tyłu za browarem leżąca przy murze stanowiącym parkan od ulicy Bernardyńskiej drewniana gontem kryta w stanie średnim szacuje się ogólnie 29x11x6

Dach

Uszkodzenie zrębu

Pułap Podłoga

Litera K

Chlewki do powyższej stajni przytykający z dachem jednospadowym drewnianym w stanie średnim 11x7x4

Dach

Uszkodzenie zrębu

Pułap Podłoga

Między powyższymi zabudowaniami grożą niebezpieczeństwem od ognia

265 Browar dawniej kościół 2420 RS

A Gmach dawniej Klasztor 3610 RS

B Skrzydło z Kloaką 390 RS

C Spichlerz 90

D Skład z korytarzykiem 30

E Oficyna przyległa do gmachu 800

F Składy murowane 270

G Domek stanowiący mieszkanie odźwiernego 100

H skład na beczki murowany gontem kryty 60

I Stajnia 60

K Kloaki 10

Całość oszacowano na 7840 RS

Lublin dnia 18/30 Września 1859 r.

14. Szacunek szczegółowy zabudowań z 1866 r.

Klasa I^{sz}

Stopień I^{sz}

265 Oficyna murowana blachą żelazną kryta w części parterowej stanowiącej budowlę ekonomiczną na piętrze mieszkalna nowowzniesiona długa łok: 50 szer: łok 13 wysok: łok 13,5

Plan do Igo Egzemplarza dołącza się

Szacunek jej jest następujący

Dach i poddasze

949,5 łok2 dachu krytego blachą żelazną z poszalowaniem $(59 \times 9)2 + (8 \times 7,5)/2 \times 4$

48 krokiew całych po ł 9

24 krokiew po ł 7,5

4 krokiew przy szczytach w ścianach frontowych po ł. 7,5

12 krokiew przypustnicy w złączeniu się dachów średnio po ł 4

2 ramy podłużne na słupach bocznych po ł 52

20 słupków pod łukowe po ł2

834 łok bież budulca 6/6 cala w wiązaniu dachowym krokiew szwejtowane i heblowane

1 Rama górna na słupach środkowych ł 52
 8 słupów pod takową po ł4
 142 ł2 podszalowania okapu $(18 \times 2 + 20 \times 2 + 9 \times 4 \times 7,5 \times 4)$ tarcicami 1° cal heblowanem i ołyno malowanymi
 580,75 łok2 podłogi z tarcic 1,5 cala na szpunk w poddaszu na heblowanej $11,5 \times 50,5$
 147,25 ł2 forsztówki na poddaszu $9,5 \times 5 + (5,75 \times 2 + 5,75 \times 3/2) \times 3 + 11,5 \times 2 + 11,5 \times 3/2$ z tarcic 1,5 cala
 29,25 łok kub murów w 2 szczytach i jednej ścianie przedziałowej $(13 \times 3/2) \times 3 \times 0,5$
 15,75 łok kub muru przy 2 szczytach w ścianach podłużnych $(10,5 \times 3/2) \times 2 \times 0,5$
 190,5 łok kub podszalowania wokół $(57 + 11,5) \times 2 \times 3/8 \times 2/$
 52 łok buk 4 kominów $(2 \times 1 \times 2,5) \times 4$
 287,5 łok kub murów poddaszowych z cegły palone na wapno w jednej czwartej części na uszkodzenie
 4 ramy okien małych z futrynkami oszkleniem i malowaniem
 1 kłapa dla wylazu kominarza i ława do przechodu nad dachem
 1 schodki do tegoż wylazu ...
 128 łb rur spustowych z blachy białej cynkowanej $(18 + 20) \times 2 + 13 \times 4$
 I piętro
 2 ściany podłużne po ł 50 $50 \times 0,75 \times 2$
 4 ściany poprzeczne $11,5 \times 0,75 \times 4$
 2 ściany przedziałowe $11,5 \times 0,5 \times 2$
 4 zgrubienia przy szafkach $2 \times 0,5 \times 2 + 2 \times 0,5 \times 2$
 1 dusza schodów $4,5 \times 0,75$
 Wysokość I piętra ł 5,5 czyli $127 \frac{3}{8} \times 5,5$
 700,5 łokci murów I piętra z cegły na wapno w 1/4 części wartości na uszkodzenie
 Powierzchnia całej budowli 50×13
 Strącając powierzchnię murów 127,5
 Zostaje 522,5
 522,5 ł2 powały składającej się z belek pułapu ... i polepu
 480 ł2 sufitu jak powały prócz dom $11,5 \times 9 = 479,5$ a dodając duszę schodów 3,5 z podsufitką
 508 ł2 podłogi jak sufitu 480 dodając część bez schodów 7×4 krzyżowej z Tarcic 1,5 calowych układanych we krzyżach dębowych z legarami
 240 ł2 ściany frontowych $(11,5 \times 2 + 5,5 + 4,5 + 5 + 10) \times 5$ z bali 3 calowych z obustronnym osufitowaniem
 35 ł2 sklepienia w Sieni 7×4
 9 drzwi pojedynczych filungowych z futrynami okuciem umalowaniem
 1 drzwi dwuskrzydłowe
 16 okien dwuskrzydłowych Nowych dubeltowych z futrynami oszkleniem szkłem białym i umalowaniem
 2 okna w Ścianie jak wyżej pojedyncze
 3 Piece z kafli biało polewanych z przybozem
 2 kuchni angielskie kaflane
 19 Trepów prowadzących na parter na sklepieniu
 Parter
 2 Ściany frontowe i tylne $50 \times 1 \times 2$
 4 ściany poprzeczne $11 \times 1 \times 4$

2 ściany przedziałowe 11x0,75x2
 2 Zgrubienia przy tychże 5x0,25x2
 1 Dusza schodów 5x0,75
 Wysokość parteru ł 6 czyli 165,25x6
 991,5 łok kub murów parterowych z cegły palonej na wapno
 Powierzchnia domu jak wyżej ł2 650
 Strącając powierzchnię murów 165,25
 Zostaje ł2 484,75
 484,5 ł2 Sklepienia w całym parterze 3 cal gru na cement wykonanego na szynach od kolei żelaznych
 110 ł2 podłogi niecheblowanej z tarcic 1,5 cala do czoła z legarami w 11x10 (0059)
 28 ł2 podłogi cheblowane w sieni 7x4 z legarami
 264 ł2 podłogi w oborze i Stajni z bali 3 cal z legarami (15+9)x11
 50 łok2 forszowania w drwalni z Tarcic 1,5 cal z drzwiami szpongowymi (7+5,5)x4
 24 Trepów z parteru na I piętro na sklepieniu
 37 ł b Żłobów w Oborze i Stajni 11x3+4 z drabinkami
 1 drzwi frontowe od strony ulicy dwuskrzydłowe szalowane w filungach z futryną obliciem okuciem oszkleniem i umalowaniem
 4 drzwi szpongowych heblowanych z futrynami okuciem i umalowaniem olejno
 9 okien jak wyżej w suterenie
 Na uprzątnięcie gruzu po pogorzeli
 Z klasy II
 Stopnia II
 Kloaka przy powyższej oficynie z tarcic 1,5 cala heblowanych pod blachą długa ł 3,75, szeroka ł 2,75m wysoka ł 6 nowo pobudowana
 Dach
 Zrąb
 Podłoga ze sztachetami
 Oficyna 2660 RS
 Kloaka 30 RS

Lublin 3/14 Lipca 1866 r.

15. Notatki ks. A. Wadowskiego dotyczące kościoła Reformatów z 1900 r.

20. Kościół pod tytułem S. Kazimierza Karmelitanów PPW z klasztorem oo. Reformatów w Lublinie (przy ul. Żmigród)

Za Zygmunta III niniejszy zakon św. Franciszka z omawianymi Reformatami zaczął się i wykształcił w Polsce. W Lublinie zaś Klasztorowi tego załżek dały początek dwie pobożne bądź Marianna z Husiatyna wdowa po Andrzej Boguckim Stolniku (sanockiemu) i jej córka Helena z Prusinowa wdowa po Mikołaju Sapiesze Kasztelanowi Wileńskiemu „arena cum lapidea et omnibus 1660 r.

Zapis ten Jan Kazimierza zatwierdził i po opiekę swoją przyją „Dratum Drohabita 28 .. deklaracji Ci dnia 1660”. Ponieważ zaś szło o jak najprędszą fundację a zezwolenia Prowincjała Zakonu długo trzeba było oczekiwać Antoni Piynatelli arcybiskup Lariszeński Nuncjusz apostolski w Polsce dał na tę fundację zezwolenie i błogosławieństwo na imie O. Chryzostoma

Doborcielskiego prowincjała Reformatów małopolskich „Datum A 1660” Gdy powyższy zapis prowincji krakowski i „... miał sobie przedstawione Andrzej Trzebnicki Bp Krakowski Erykecją Kościoła i Klasztoru OO. Reforamtów w Lublinie „ Datem 1661” Przypomniany Dobrodniczek, jak również Stanisława Wilowskiego Kasztelana Sandomierskiego z głównym Kosztem Mikołaja Bieganowskiego h. Grzymała kasztelana kamienicekiego, w miejscu Kapi-cy tymczasowej, w sześć lat niespełna po erekcji rozzbudowny został Kościół murowany wraz z Klasztorem r. 1666, który kościół tegoż r. 1666 przez Ks. Mikołaja Oborskiego .. Laodacyjskiego ... i oficyna Krakowskiego pod tytułem S. Kazimierza pokonsekrowany został oo. Reformacu odznaczają się zawsze wielką pobożnością a oo. Reformaci odznaczali się zawsze wielką pobożnością przy tem gorliwości o ... chwały Bożej i zbawienia dusz ludzkich, wielkie mieli uzasadnienie tylko i u klasz wyższych ale i niższych narodu. Oprócz wyżej wymienionych między dobrodziejami Klasztoru liczyli się i Potoccy, Wyżyny, Bieksy a przodownikiem Tarłowie, Miączyński itp. Obywatele Lublina i ludność okoliczny kochał OO. jakowych Kaznodziejów i spowiedników a w czasie często powtarzającej plagi się morowego powietrza poświęcających się z zaniedbaniem własnego życia Pasterzy wiernych. Pięciu tak posługujących się zginęło od morowego powietrza w 1711 r. a ten długo, pomnik w kościele wystawiony świadczył. Od czasu osiedlenia się w Lublinie OO. Reformci nie tylko w własnym Klasztorze ale i w Kościele S. Ducha ambonę trzymali z pożytkiem wiernych i z zadowoleniem władzy duchownej która im za to pochwał nie szczędziła. Surowość życia pobożność zakonników wyrobiła im w ... a nawet w klas wielkimi prowadzenie i miarę przeteczną że ci OO. Exorcyzmami karceni szatanów z ludzi wyganiać mogą. Kiedyśmy mieli widzenie cudowne, jak tą pokazuje się z zeznaniu przełożonego w Korytarzy przez O. Hugona Ligillę Reformata o okazaniu się Barbary z Rossnowickich Nasadywiłowej.

Tak u oo. Bernardynów i u OO reformatów magnac lubili się chować i całą pompą przy pogrzebach roztanac, terkowanej i świętej odbijał od ubogich i pokornych zakonników. W r. 1787 9–22 Stycznia przez trzy dni odbywał się pogrzeb w Kościele OO. Reforamtów Józefa Miączyńskiego, Starosty Kamienieckiego przy asyscie Ojców Opatów, Kleryków i Laików w r. 1793 dna 28 maja takież pogrzeb żony jgo Katarzyny odbył się. Ciała ich obojga w grobach tego Kościoła złożone.

Dosyć znacząca liczba zakonników do 20 dochodząca w tym Klasztorze utrzymywała się. W Klasztorze były Studia zakonne. Biblioteka Klasztorna do tysiąca tomów liczyła.

W kościele odprawiali OO reformaci przykładowie i najreguralniej nabożeństwa, ..uwali gorliwie Kazania na które wierni chętnie uczęszczali. Na cmentrzy przed Kościołem obchodowano zawsze w Wkim Poście w wielkim skupieniu ducha 14 stacji Męki Pańskiej przed 14a obrazami dobrego pędzla (jak niektórzy utrzymują Śmigielskiego) w Kościele była obok prostoty schludność wielak, jak zwykle po Kościołach Reformackic. Zakrystya posiadał dostateczną ilość przyborów i bielizny opatrzona Skarbiec w za rządów centralnych w r. 1797 9–18 Lutego „Inwentarium ...” oszacował na 973 florenów i .. krajcarów²¹⁶.

Zdawało się, że Zakon utrzymujący się z jałmużny wiernych, pobożny i Bożej i zbawienia dla ludzkich nie musi na siebie ... reformatorskich a raczek odwiecznych sądów Tymczasem inaczej się stało. Zadekretowane w r. 1819 zburzyć Kościół i Szpital OO. Bonifratrów a tych ostatnich przenieść do jakiego dobrego klasztoru i Kościoła. Chciano najpierw wygonić oo Kapucynów ale tych obroniła protekcja Księdza Sanguszki. Padło więc na OO Reoramtów których poleceniem 18 listopada 1819 r. przenieść do innych klasztorów, zaś Kościół i Klasztor, będący w dobrym stanie, oddać OO. Bonifratrom. Zakładając wielkie prośby Przełożonego,

²¹⁶ AKAD pod r. 1797.

nie wypędzono ich z inąd wiemy ; lecz już 21 marca 1820 r. Prowincjał Reformacki zmuszony był oddać Kościół i Klasztor OO. Bonifratrom a ich przełożonem oddać uroczyscie w Konsystorzu klucze. Następnego marca b.r. już oo. Bonifratrzy wraz z Szpitalem wprowadzili się a w gościnie pozostali chory O. Gwardyam, O. Solano i Br. Laik. Komisja Rządowa zezwoliła OO. Reformatom zabrać z Kościoła wszystkie ruchomości z wyjątkiem Ołtarzy a z klasztoru wszelkie sprzęty i naczynia Kuchenne. Wszystko to ówczesny Prowincjał O. Krascenty przydziałał na Klasztory w Chełmie, Kazimierzu, Solcu, Sandomierzu, Stopnicy, Pinczowie i Pilicy. Obrazy z Kościoła dostały się do klasztoru w Sandomierzu i dwa kielichy z paterami, Kazimierz dostał także dwa kielichy i 14 obrazów stacyjnych z Cmentarza; Pilica dostała monstrancję resztę inne klasztory.

Oto jaki był stan kościoła OO. Reformatów w Lublinie, sporządzony przez Komisję Delegowaną w r. 1817, a więc na parę lat prze wprowadzeniem się w do niego OO. Bonifratrów.

Opisanie

Kościół W.W.O.O Reformatów Lubelskich na przedmieściu Żmigród zwanym Miasto Stołecznego Województwa Lubelskiego sytuowanego. Kościół pod Tytułem S^{go} Kazimierza, Fundacji Michała [sic!] Bieganowskiego Kasztelana Kamienopolskiego, Murowany z cegły, ma długości łokci 42, szerokości łokci 17 sklepiony, który duże (dwie) ankry żelazne wzmacniają, wchód do tego Kościoła jest z Ulicy przez Cmentarz murem obwiedziony, do Kościoła Drzwi wielkie podwójne dubeltowe z zawiasami, hakami i zamkami dobrze opatrzone, wchodzi się do Kościoła przez Kruchtę mającą drzwi troje fassowanych, na hakach i zawiasach żelaznych, drzwi te ze środka Kruchty zasuwają się drągami. W kościele jest ołtarzy siedem. Za wielkim Ołtarzem jest Chór Zakonny, w Kwadrat wystawiony, mający długości i szerokości po łokci 9. Tudzież okien trzy dużych. – Tak z Kościoła jako i z Chóru Zakonnego są drzwi do Klasztoru na korytarz (który Klasztor jest murowany w Kwadrat, ma dwie kondygnacje, niższą sklepioną, a wyższą z puląpem – z korytarza są drzwi dębowe z tarcic fasowane. Do Zakrystyi zawiasami, hakami i zamkiem żelaznym dobrze opatrzone, ta Zakrystya jest murowana i sklepiona w niej okna dwa duże, podłoga z tarcic ułożona. Z tej Zakrystyi wchodzi się drzwiami dębowymi na zawiasach, hakach i zamkiem żelaznym opatrzonymi do sklepiu murowanego, w którym okno jedno z kratą y posadzką z cegły ułożoną – tudzież sklepienie murowane w tymże znajduje się. Klasztor i Kościół jest Dachówką pokryty, na którego środku jest kopułka miedzią pobita, na której dwa dzwonki są umieszczone. Według tego opisu Biblioteka klasztorna obejmowała 431 dzieł teologicznych w 881 tomach. Skarbiec i przydziały kościelne i Klasztorne z wyjątkiem Monstrancji Puszek i Kielichów nie były bogate ale odpowiadały klasztornemu życiu i porządkowi. Żyli z Jałmużny, było ich 14. Z tych 8 kapłanów, 2 Kleryków, 4 Laików. Nowycjatu nie było. Na Studiach dla kapłanów i Kleryków składano a Teologię moralną b Dyslektykę. Delegowani składają w 39 exeplarzach Konsystorza oprócz Kościoła i Klasztoru OO. Reformatów powyższej takką zdali opinię zaś polemikę: „sprawiedliwość oddać próba (lub trudno) WW. OO. Reformatów, że są wielką powagą w Kościele²¹⁷ Dzielą swoją pracę poświęcając się tylkow zadośćuczynienie przez powołanie obowiązkowe własnym, lecz użyczają się takie w dopomaganiu Pasterzom w Owczarni Chrystusowej. Słowem Bożym na mowę S. Ewangelii oświecają Ludy, a przykładem przez skuteczność powołania swego czyniunnym z siebie pobudki do chwalebnych i pożytecznych w chrześcijańsktiwie usług. Co się liczy utrzymania zakonników im większa znajduje się liczba, tym obfitszy wynika fundusz poświęcając się do zgromadzenia na zasługi czyli w opowiadaniu

²¹⁷ Przypis gdzieś w olicy w r. 1819 jak wnosi skar. Kom. Ryd KF był w dobrym sranie zaś kazalników w klaszt. 17 (AKD 176 str. 268)

Słowa Bożego od dawnych czasów w Kościele S Ducha na Krakowskim Przedmieściu, jako i rok trzeciu w Kolegiacie Lubelskiej, toż po parafiach, przeto znajdują od Dobrodziejów wdzięczność za swe prace poświęcone ofiary”²¹⁸

OO. Bonifratrzy mieszkali po Reformatach od r. 1820 do 1835; w tym okresie przenieśli wszelkie do Klasztorów i Kościoła na Czwartku sytuowanego karmelitów trzewickowych, po usunięciu z niego Karmelitów bosych. Kościół wówczas wraz z Klasztorem opuszczony sprzedawny został z ogrodem przez publiczną licytację niejakiemu Vetterowu, który obecnie ma piękną obok browaru i składów rezydencję z ogrodem. Kościół zamieniony na skład jeszcze kształtów zupełnie nie stracił, z wyjątkiem, że kopuła miedzią bita zaś zdjęto dach z facyatami znizony. Wewnątrz jednak nic już nie ... kościół przypominała a były w nim liczne pomniki napisy jakie były na pomnikach, a które przekazał Ks. Boniecki wniższego opisu umieszczonym.²¹⁹

Opis 6 nagrobków.

16. Oszacowanie zabudowań z 1937 r.

Nieruchomość w Lublinie przy ul. Bernardyńskiej No. 15. No. hip. 618

Obszar gruntu wg. Obliczenia na podstawie planów pomiarowych miejskich wynosi 15.115 m². z tego budynku browaru, rektyfikacji, fabryki wódek, fabryki wód gazowanych, biura, budynki mieszkalne zajmują razem pow. 3.067.99 m². Reszta t.j. 12.047.07 m². stanowi podwórze gospodarcze i fabryczne, place niezabudowane i zajęte przez ogrody ciągnące się w kierunku łąk nad Bystrzycą.

Nieruchomość położona jest w odległości około 1/2 klm. od śródmieścia, przy ulicy komunikacyjnej – ożywionej, całkowicie urządzonej u zbiegu z ulicą Wesołą, małą dojazdową uliczką częściowo urządzoną.

Zabudowania nieruchomości składają się z:

Dokoła podwórza od ulicy Wesołej i Bernardyńskiej

- A. Budynku administracyjnego formy w którym w suterrenach i na parterze mieści się jednocześnie fabryka i składy wódek i win*
- B. Budynku zawierającego kotły warzelne i maszynownię*
- C. Budynku zawierającego w podziemiach pompy wodne na kondygnacjach górnych góry słodowe i wialnie*
- D. Hali zawierającej kotły parowe i dmuchawę.*
- E. Budynku zawierającego w podziemiach i parterze kadzie zalewne, urządzenia do płukania antałków i butelek, urządzenia do rozlewania i korkowania, rektyfikację spirytusu a na I piętrze mieszkania dla pracowników browaru*

UWAGA: Budynku wymienione pod lit. C, D, E są częściowo przebudowane z dawnego klasztoru o.o. Reformatów i przystosowane do użytku browaru.

- F. Budynek użytkowany jako suszarnia słoju mielcuchy i góry słodowe przebudowany z dawnego kościoła o.o. Reformatów.*

²¹⁸ AKD pod datą 1817

²¹⁹ zawiadamiała dalsze Szpital XX bonifratrów ma być przeniesiony do Klasztoru Reformatów Skar. Odpowiada 2 grudnia 1819 r., że napisał do ... aby zakonników przez a przytem ponieważ :żeby przynajmniej w zimie nie byli przenoszani zakonnicy, lub ma .. wielkiem obciążenia a jednego 84 lat mającego (AKD rob. 176 str, 320 i 321

Stan załączając prośby przeora Bonifratrów, z podowdu KK.. poreformacki jest w części zdezelowany a bonifratrzy muszą 20–30 chorych utrzymywać mając utrzymać 8 ... ze długo w 9593 złp srebra nawet ... zastawić na opustoszenie bielizny u unnych ... do komi 1821 abyż klasztor str chorych wyporzadzano zasiłek na utrzymanie (AKD ark 176 str. 381–382).

G. Budynek między dawnym kościołem a ul. Bernardyńską zawierający w parterze salę gimnastyczną dla gimn. Im. H. Czarneckiej i mieszkania służby, a na I-em piętrze składy sło-
du.

H. Budynek zawierający fabrykę wód gazowanych

J. Oficyna przy bramie wjazdowej na podwórze.

Dokoła podwórza 2-go od ul. Bernardyńskiej

K. Budynek od strony ogrodu wraz z ustępami

L. Budynek mieszkalny ofic. Prostopadły do ul. Bernardyńskiej na granicy posesji Bernardyńska 13
(hip. 172)

M. Budynek mieszkalny frontowy od ul. Bernardyńskiej

N. Budynek mieszkalny położony poza zabudowaniami przy ul. Wesołej

A. Budynek administracyjny f-my „K.R.VETTER” mieszczący jednocześnie w suterrenach i parterze fabrykę i składy wódek i win. Budynek jednopiętrowy, całkowicie podpiwniczony, murowany z cegły o ścianach grub. 0,57 m. obustronnie tynkowanych wewnątrz malowanych klejowo, nakryty dachem dwuspadowym o konstrukcji płatwiowej z wystającymi okapami o pokryciu z blachy żelaznej malowanej olejno. Stropy nad parterem i I piętrem murowane, łukowe z cegieł na dźwigarach żelaznych. Podłogi sosnowe z desek, malowane olejno i posadzki z klepek, w suterrenach posadzka betonowa. Stolarka sosnowa malowana olejno. Schody betonowe konsolowe, pokryte lastriko. Ogrzewanie piecami kaflowymi. Instalacja wodociągowa–łanalizacyjna (2 piony) Oświetlenie elektryczne.

Budynek został wybudowany około roku 1865 (przebudowa z istniejącej dawniej wozowni drewnianej) pierwotnie na stajnie, następnie wielokrotnie remontowany i przerobiony na mieszkanie został ostatecznie przed 7–8 laty. Stan dobry wskutek przebudowy i remontu.

Wiek budynku 70 lat. Stan dobry wskutek przebudowy i remontu.

Wyposażenie średnie. Utrzymanie b. dobre. Zużycie normalne 25 %.

B. Budynek zawierający kotły warzelne, kadzie zacierne, urządzenia rurowe i tacowe do chłodzenia piwa, maszynę parową i warsztat, lokal kontroli skarbowej, jednopiętrowy niepodpiwniczony. Ściany murowane z cegły grub. 0.55 i 0,70 m. obustronnie otynkowane ze ścianą wewnętrzną zawierającą kanał wentylacyjny grub. 1.10 m. z kominami blaszanymi ponad dachem, nakryty dachem dwuspadowym o konstrukcji drewnianej płatwiowej na dwóch stolcach i pokryciu z papy smołowanej, z urządzeniem wentylacyjnym poprzez dach. Stopy murowane z cegły łukowe na dźwigarach żelaznych lanych ze schodami żelaznymi i pomostami do ustawienia urządzeń.

Podłogi betonowe. Stolarka okienna sosnowa z żaluzjami oraz drzwi sosnowe–malowane olejno. Instalacja oświetlenia elektrycznego oraz urządzenia wewnętrzne dołączone do kanalizacji miejskiej.

Budynek wzniesiony około 1875 roku całkowicie urządzony i wyposażony około 1882 roku. Wiek średnio 60 lat. Stan dobry, Utrzymanie dobre, zużycie normalne 30 %.

C. Część dawnego budynku klasztornego przerobionego i dostosowana do użytku browaru zawierająca w podziemiach 2 pompy wodne i 2 piwnice służące jako lodownie oraz przejście tunelowe pod ulicą Wesołą do budynku fermentacji, na parterze oziębialnie na I, II i III p. góry sło-
dowe i oczyszczanie (wialnie).

Budynek w jednej części zawiera podziemie oraz parter w drugiej części podziemia parter oraz 3 kondygnacje składów (razem 5 kondygnacji).

Budynek murowany z cegły o ścianach grubości w podziemi 1.10 m. parterze 0.85 m. na wyższych kondygnacjach 0.60 m. ze skarpami, nakryty dachem dwuspadowym w części wyższej

i pulpitowym w niższej o pokryciu częściowo z blachy żelaznej malowany olejno i papy czarnej smołowanej. Stropy sklepienie z cegły nad podziemiem i parterem, na wyższych kondygnacjach drewniane belkowe z pomostem z desek, schody w części dolnej murowane z cegły podsklepienie okładane drzewem, na wyższych kondygnacjach drewniane wangowe. Podłogi betonowe i drewniane na wyższych kondygnacjach. Okna i drzwi sosnowe.

Część budynku nieogrzewana. Instalacja światła elektrycznego, dołączona instalacja wodociągowo-kanalizacyjna do urządzeń fabrycznych (pompa, kadzie zalewne, oziębialnie). Wiek budynku około 200–250 lat. Wyposażenie b. słabe. Utrzymanie mierne. Stan niżej niż średnie. Zużycie normalne wskutek wieku i użytkowanie 60%.

Tunel prowadzący do budynku fermentacji i piwnice-lodownie o ścianach murowanych i sklepieniach z cegły. 18x5,5x6,5+7,5x13x4,5

D. Hala parterowa niepodpiwniczona dobudowana do części dawnego budynku klasztornego niepodpiwniczona stanowiąca pomieszczenie na dwa kotły parowe wraz z pomieszczeniem zawierającym pompę wentylacyjną do kotłów (dmuchawa). Budynek murowany z cegły o ścianach grubości 0.85 obustronnie otynkowanych pokryty dachem drewnianym jednospadowym o pokryciu z papy smołowanej.

Podłoga betonowa. Instalacja światła elektrycznego.

Budynek wzniesiony około 1875 roku. Wiek 60 lat. Stan niżej niż średni. Utrzymanie mierne. Zużycie wskutek użycia i wieku 40%.

E. Budynek będący dawniej klasztorem OO Reformatów obecnie zawierający w podziemiach i parterze kadzie zalewne, urządzenia do mycia antałków i butelek, urządzenia do rozlewania piwa, korkowania, rektyfikację oraz składy, w części parteru u na I piętrze mieszkania dla pracowników firmy

Budynek zawiera 2 kondygnację piwnic, parter, pierwsze i w części 2 piętro nadbudowane

Budynek jest murowany z cegły o ścianach w parterze średnio 1.2 m. w poziomie piwnic grubości murów 1.5–3.0 m., na I piętrze 0.70–0.80 m.

Ściany obustronnie. Nad piwnicami i parterem sklepienie ceglane. Nad I i II piętrem stropy drewniane w części północnej częściowo wskutek przebudowy zmienione na sklepienie łukowe na dźwigarach żelaznych. Dachy o konstrukcji drewnianej i o pokryciu z czarnej papy. Schody wewnętrzne murowane z cegły na sklepieniach okładane drewnem. Podłogi w piwnicach i parterze betonowe i z cegły, na I i II piętrach drewniane z desek. Instalacje światła elektrycznego o wodociągowo-kanalizac. Dołączone do sieci miejskiej. Wyposażenie budynku bardzo skromne, utrzymanie średnie. Stan średni wiek budynku około 200–250 lat. Zużycie normalne wskutek wieku i zużycia (budynek był remontowany).

F. budynek użytkowany obecnie jako suszarnia słodu mielcuchy i góry słodowe oraz pokój robotniczy przebudowany z dawnego kościoła OO. Reformatów. Przebudowa kościoła i klasztoru nastąpiła około lat 1861–65. Budowla o założeniu kościelnym z podziemiami (kryptami) sklepieniami wspartymi na filarach środkowych. Następny poziom stanowi dolny kościół ze sklepieniem wspartym na 2 filarach środkowych oraz poziom górny właściwego kościoła obecnie rozdzielony stropem drewnianym na podciąg żelaznym wspartym na lanych żeliwnych kolumnach.

W tej części budynku mieszczą się góry jęczmienia (słodowe) kadzie zalewne, klepiska do kielkowania jęczmienia i na dole pomieszczenia do obciążu piwa. W dawnej absydzie podzielonej na kondygnację mieści się w podziemiach palenisko suszarni z węzownicami na kondygnacjach nośnych łączy poziomy siatkowy do suszarni słodu.

Budynek jest murowany z cegły o ścianach grubości w podziemiu do 2 m. na kondygnacjach wyższych 1.10 m. obustronnie tynkowanych nakryty dachem konstrukcji drewnianej i pokryciu z dachówki palonej holenderskiej, Stropy nad piwnicami i dolną częścią kościoła sklepione z cegły. Stropy wbudowane drewniane na podciągach i kolumnach żeliwnych–lanych. Podłogi ceglane, betonowe i drewniane. W budynku inst. oświetlenia elektrycznego doprowadzone do każdej zalewnych rurociągi wodociągowo–kanalizacyjne. Wiek budynku 200–250 lat. Utrzymanie średnie. Stan średni. Zużycie 50 %.

G. Budynek między dawnym kościołem a ulicą Bernardyńską zawierający w podziemiu kłepiska dla kielkowania jęczmienia, na parterze sala gimnastyczna gim. H. Czarneckiej i mieszkania dozorczy na I piętrze składy słoju.

Budynek jednopiętrowy, podpiwniczony w całości pow. Zabudowany, murowany z cegły o ścianach grub. W podz. 0.85 m. w parterze i piętrze 0.7 i 0.55 m. obustronnie otynkowanych, nakryty dachem dwuspadowym o konstrukcji drewnianej i pokryciu z papy. Stropy murowane z cegły łukowe na dźwigarach żelaznych, podłogi betonowe z cegły na płasko ułożonej, w sali gimnastycznej podłoga drewniana. Okna malowane olejno. Instalacja światła elektrycznego. Do budynku jest dołączone instalacje wodociągowo–kanalizacyjne (klozet) przy sali gimnastycznej. Budynek został kapitalnie przebudowany i doprowadzony do obecnej formy około 1870–1875 roku (wiek około 60 lat). Stan dobry. Utrzymanie dobre. Zużycie 25%.

H. Budynek zawierający fabrykę wód gazowanych. Jest to budynek parterowy niepodpiwniczony, murowany z cegły o ścianach gr. 0.55 m. obustronnie otynkowanych, nakryty dachem dwuspadowym o pokryciu z blachy żelaznej malowanej olejno, stropy łukowe murowane na dźwigarach żelaznych, podłoga betonowa, stolarka sosnowa. Instal. światła elektrycznego i wodociągowo–kanalizacyjna. Budynek wzniesiony około 1870–75 roku. Wiek około 60 lat. Stan dobry, budynek był przerabiany i remontowany. Zużycie normalne wskutek wieku i zużycia 30%.

J. Parterowa oficyna położona przy bramie wjazdowej na podwórze browaru, mieszczące składy i klozety ogólne (2 oczka). Budynek murowany z cegły niepodpiwniczony o dachu jednospadowym pokrytym czarną papą. Wiek budynku około 60 lat (równoczesny bud. B). Instalacja wodociągowo–kanalizacyjna klozetów wybudowana w 1935 r. Stan dobrym utrzymanie dobre, zużycie normalne 30%.

Dokoła 2-go podwórka

K. Budynek mieszkalny częściowo wyzyskany na składy, jednopiętrowy, podpiwniczony w całości pow. Zabudowy, ustawiony na zboczu między drugim podwórkim a ogrodem, stanowiący przedłużenie dawnych budynków klasztornych, murowany z cegły o ścianach grub. W podziemiu 0.70 m. do 1.00 m. w parterze i I piętrze 0.60–0.85 m. Nakryty dachem dwuspadowym o konstrukcji drewnianej i pokryciu z papy czarnej.

Stropy nad piwnicami i parterem murowane, sklepione z cegły, nad I-em piętrzem drewniane. Instal. światła elektrycznego. Budynek istnieje 200–250 lat. Stan średni, zużycie 50%.

Do tej części budynku dobudowane jest pomieszczenie na parterze i I piętrze zawierające klozety obsługujące omawiany budynek i budynki klasztorne stanowiące obecnie mieszkania pracownicze. Dobudowa dokonana w 1935 r. oraz wykonane urządzenie klozetów splukiwanych wodą.

Dobudówka murowana z cegły o ścianach grub. 0.55 m. nakryta dachem o pokryciu z papy bitumicznej. Stropy systemu Kleina. Stan dobry. Utrzymanie dobre.

L. Budynek oficyny ustawiony prostopadle do ul. Bernardyńskiej na granicy nieruchomości jednopiętrowy, mieszkalnym podpiwniczony w całości pow. zabudow. Murowany z cegły o ścia-

nach grub. W parterze i I–ym piętrze 0.70 i 0.55 m. otynkowanych obustronnie, nakryty dachem jednospadowym o pokryciu z papy, stropy murowane na dźwigarach żelaznych (stropy te są konstrukcji łukowej) Dwie klatki schodowe, schody drewniane podklepione, podłogi sosnowe, malowane olejno. Piece i kuchenne stolarka sosnowa malowana olejno. Instal. świat. elektrycznego i wodociągowo–kanalizac. Wyposażenie średnie. Utrzymanie dobre. Budynek został wzniesiony w okresie 1855–1860 roku. Wiek budowy około 75–80 lat. Zużycie normalne 30%.

M. Budynek mieszkalny frontowy od ulicy Bernardyńskiej jednopiętrowy, podpiwniczony w całk. pow. zabudow. Murowany z cegły o ścianach grub. w parterze i I piętrze 0.55 i 0.70 m. tynkowanych obustronnie nakryty dachem dwuspadowym o pokryciu z blachy żelaznej ocynkowanej, rynnach i rurach spustowych. Stropy na dźwigarach żelaznych systemu Kleina, podłogi sosnowe malowane olejno i z klepki dębowej, piece i kuchnie z kafli białych polewanych kwadrateli, stolarka sosnowa malowana olejno, instal. światła elektryczn. i wodoc. kanalizacyjna.

Wyposażenie dobre. Utrzymanie dobre. Budynek został wzniesiony około 1870 (wiek 65 lat) Stan dobry. Budynek był przerabiany i remontowany. Zużycie 20%.

Budynek zawiera w parterze sklep i mieszkanie, na I p. mieszkanie

UWAGA: poza tym podpiwniczone jest podwórze zawarte między budyn. K.L.M. Wartość podpiwniczenia (dawne lochy klasztorne) do oceny nie wprowadzam.

N. Budynek mieszkalny położony poza zabudowaniami głównymi przy wjeździe od ulicy Wesolej. Budynek mieszkalny–jednopiętrowy podpiwniczony w całości pow. zabud., murowany z cegły o ścianach grub. w parterze i I piętrze 0.55 m. w podziem. 0.70 m. Dach dwuspadowy o konstrukcji drewnianej i pokryciu z blachy żelaznej ocynkowanej. Stropy na piwnic. Murowane z cegły łukowe na dźwigarach żelaznych nad parterem i I piętrem drewniane ze ślepymi pułapami polepą i podsufitką tynkowane od spodu po trzcinie. Ściany obustronnie tynkowane, podłogi sosnowe malowane olejno. Piece i kuchnie z kafli białych polewanych kwadrateli. Stolarka okien i drzwi sosnowa malowana olejno. instal. światła elektr. i wodociąg. kanalizac. Budynek został wzniesiony w 1907 roku (wiek 30 lat). Stan dobry utrzymanie dobre, zużycie 15%.

17. Opis lokali mieszkalnych z 1937 r.

No. lokalu	Ilość ubikacji lokalu	Wysokość komornego
1	9 pokoi, kuchnia i hall	250
2	Sklep (2 ubikacje)	83
3	3 pokoje, przedp. Kuchnia	70
4	1 izba	15
5	1 pokój (czynsz za lok. 2)	–
6	1 pokój	15
7	2 pokoje, przedp., kuchnia	43,20
8	4 pokoje, weranda, kuchn., służbowy	100
9	3 pokoje, przedp., kuchnia	56,40
10	3 pokoje, przedp., kuchnia	58,47
11	1 pokój	15,42
12	3 pokoje, przedp., kuchnia	78,10
13	3 pokoje, przedp., kuchnia alkowa	100
14	3 pokoje, przedp., kuchnia	48,75
20	1 pokój, kuchnia	27
21	1 pokój, kuchnia	35
22	1 pokój, kuchnia	35
23	1 pokój, kuchnia	34
24	1 izba	15
26	1 pokój, kuchnia	35
27	2 pokoje, kuchnia	50
29	1 pokój, kuchnia	20
30	3 pokoje, kuchnia, przedpokój	80
31	1 pokój, przedp., alkowa, kuchnia	35

UWAGA:

W zestawieniu nie są brane pod uwagę lokale fabryczne i mieszkalne zajęte przez f. K.R.VETTER dla fabr., biur i innych pomieszczeń.

18. Opis nieruchomości przy ul. Wesołej 4 z 1937 r.

Nieruchomość w Lublinie przy ul. Wesołej No 4 No. hip. 169

Obszar gruntu wynosi wg. obliczenia na podstawie planów pomiarowych miejskich 1.275 m².

Z tego budynek fermentacji połowa zajmuje 261.25 m². reszta t.j. 1.013.72 m². Stanowi plac gospodarczy zajęty częściowo przez szopy drewniane służące jako skład siana. Nieruchomość jest położona w odległości około 1/2 klm. od śródmieścia przy uliczce bocznej od Bernardyńskiej, częściowo urządzonej.

Budynek służący jako miejsce fermentacji piwa (kadzie fermentacyjne) położony na nieruchomości połączony jest z budynkami na nieruchomości Bernardyńska No. 15 hip. 618. za pomocą tunelu podziemnego. Budynek stanowi 1 halę ze schodami prowadzącemu od tunelu zbudowaną na obszernej piwnicy sklepionej. Mury piwnicy grub. 1.40 m., mury budynku parterowego grub. 1.10 m. Ściany budynku parterowego są obustronnie tynkowane. Budynek nakry-

ty jest dachem jednospadowym konstrukcji drewnianej płatwiowej i pokryciem z papy czarnej. Stropy na piwnicę sklepiony grub. 0.80 m. Nad parterem z cegły łukowe na dźwigarach żelaznych. Posadzki z cegły układanej na płasko. Urządzenie wodociągowo-kanalizac. Ścieki odwadniające. Instalacja światła elektrycznego.

Budynek wzniesiony około 1895 roku (wiek około 40 lat). Stan dość dobry. Zużycie 20%.